

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

**Η Ευρασιατική Ένωση ως Υψηλή Στρατηγική της
Ρωσικής Ομοσπονδίας**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κώστας Μαργαρίτου

**Τριμελής εξεταστική επιτροπή:
Χ. Παπασωτηρίου, Καθηγητής, Επιβλέπων
Κ. Κολιόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής
Μ. Ευρυβιάδης, Αναπληρωτής Καθηγητής**

Αθήνα, Ιούνιος 2014

Copyright © Κώστας Μαργαρίτου, 2014

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Στους γονείς μου Στέργιο και Βαρβάρα,
που τους οφείλω τα πάντα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	1
Εισαγωγή.....	2
1. Κεφάλαιο 1: Η Ευρασιατική Ένωση	
1.1 Θεωρητική σύνθεση και εμπλαισίωση.....	7
1.2 Η θεσμική διάσταση.....	23
1.2.1 Η Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα.....	23
1.2.2 Η Τελωνειακή Ένωση.....	24
1.2.3 Ο Κοινός Οικονομικός Χώρος.....	25
1.2.4 Η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση.....	27
1.3 Εκτιμήσεις και προοπτικές.....	29
2. Κεφάλαιο 2: Η Ρωσική Ομοσπονδία	
2.1 Εθνική Οικονομία: «Η αχίλλειος πτέρνα».....	34
2.2 Η υψηλή στρατηγική.....	42
2.2.1 Οι «εθνικοί πρωταθλητές» ως αντιστάθμισμα της εθνικής οικονομίας.....	42
2.2.2 Το δόγμα.....	50
2.2.3 Αμυντική οργάνωση.....	60
2.2.4 Ο Οργανισμός Συλλογικής Ασφάλειας.....	65
2.2.5 Ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης.....	68
2.3 Συμπέρασμα.....	76
3. Κεφάλαιο 3: Μακροσκοπική υψηλή στρατηγική.....	78

Επίλογος: Η Ευρασιατική Ένωση και η θεωρητική βάση του Ευρασιατικού Χώρου.....	87
---	-----------

Βιβλιογραφία.....	92
--------------------------	-----------

Περίληψη

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η επαλήθευση και η ανάλυση σχετικά με το εάν και πώς η, υπό συγκρότηση, Ευρασιατική Ένωση δύναται να λειτουργήσει ως ο βασικός πυλώνας σχεδίασης, ανάπτυξης και εφαρμογής της υψηλής στρατηγικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Ως αφετηρία της έρευνας λαμβάνονται, εν μέσω μιας σύντομης ιστορικής ανασκόπησης, τα θεσμικά στάδια της ευρασιατικής ολοκλήρωσης, τα οποία οδήγησαν στο πρωτόλειο επίπεδο καθίδρυσης της Ευρασιατικής Ένωσης, που είναι η Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα της Ρωσίας, της Λευκορωσίας, του Καζακστάν, του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν και στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση της Ρωσίας, της Λευκορωσίας και του Καζακστάν. Με βάση το θεσμικό αυτό υπόβαθρο εντοπίζεται η, από τη θεωρία της υψηλής στρατηγικής, σκοπιμότητα της καθίδρυσης διεθνών θεσμών και οργανισμών μέσω των οποίων οι μεγάλες δυνάμεις προωθούν ανάλογα εγχειρήματα και σχήματα για την αύξηση της ισχύος τους και τη διεύρυνση της επιρροής τους. Στη συνέχεια πραγματοποιείται μία προσπάθεια σύνθεσης και εμπλαισίωσης της νέας αυτής Ένωσης από τις θεωρίες των διεθνών σχέσεων και της υψηλής στρατηγικής. Ακολούθως η έρευνα κινείται σε τρία επίπεδα, πρώτον, στη θεσμική διάσταση και λειτουργία των υπαρχόντων ευρασιατικών θεσμών και οργάνων (Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα, Τελωνειακή Ένωση, Κοινός Οικονομικός Χώρος, Ευρασιατική Οικονομική Ένωση), που προορίζονται για το τελικό στάδιο ολοκλήρωσης αυτό της οικονομικής και πολιτικής ένωσης. Δεύτερον, εξετάζεται η διασταύρωσή τους με την υψηλή στρατηγική της Ρωσίας και τις δυνατότητές της στον οικονομικό, στρατιωτικό (Οργανισμός Συλλογικής Ασφάλειας και εξωχώριες βάσεις) και πολιτικό (Δόγμα Ασφάλειας και Άμυνας – Εξωτερική πολιτική, Συμμαχία με Κίνα και Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης) τομέα. Τρίτον, εισάγονται, τόσο η υπάρχουσα ενωσιακή μορφή, όσο και η συνολική υψηλή στρατηγική της Μόσχας, στους καλούμενος από τη θεωρία ιδεατούς τύπους της μακροσκοπικής υψηλής στρατηγικής, ώστε να φανεί η ανταπόκριση και αποτελεσματικότητά τους ως προς την εξυπηρέτηση του πολιτικού στόχου που είναι η ενδυνάμωση της θέσεως της Ρωσίας στην περιφέρειά της και η ανάληψη ενός σημαίνοντα ρόλου στο διεθνές σύστημα. Τέλος, στον επίλογο αντί της επανάλιψης συμπερασμάτων επιχειρείται, συνοπτικά, να δοθεί μία ερμηνεία ως προς την επικέντρωση του Κρεμλίνου στον γεωγραφικό χώρο της Ευρασίας, ο οποίος συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με τη θεωρία του Mackinder περί «αξονικού κράτους». Το τελευταίο αυτό τμήμα της εργασίας δύναται να αποτελέσει για τον γράφοντα, το υπόβαθρο για την εκπόνηση μιας νέας συνολικής μελέτης σχετικά με την Ευρασιατική Ένωση, η οποία θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε ευρύτερα πλαίσια και όρια από αυτά που προσφέρει μία μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία.

Εισαγωγή

Το 1991 επιχειρήθηκε, σε πρώτο στάδιο, η ανάσχεση της σοβιετικής διάλυσης με την δημιουργία της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών – Commonwealth of Independent States (CIS)¹, έναν διακυβερνητικό οργανισμό, ο οποίος διαδέχθηκε την ΕΣΣΔ στα πεδία της πολιτικής συνεργασίας και του εμπορίου μεταξύ των τ. σοβιετικών δημοκρατιών (Ρωσία, Ουκρανία, Λευκορωσία, Μολδαβία, Αρμενία, Γεωργία, Αζερμπαϊτζάν, Καζακστάν, Κυργιστάν, Τατζικιστάν, Ουζμπεκιστάν και Τουρκμενιστάν)² με το Τουρκμενιστάν και την Ουκρανία να μην επικυρώνουν τον καταστατικό χάρτη και να συμμετέχουν ως ανεπίσημο και de facto μέλος αντίστοιχα και τις Βαλτικές χώρες να διαρρηγνύουν δια παντός τους δεσμούς τους με το σοβιετικό παρελθόν και την ρωσική κηδεμονία. Η στρατιωτική εμπλοκή της CIS ήρθε έναν χρόνο αργότερα με την Συνθήκη Συλλογικής Ασφάλειας – Collective Security Treaty (CST), στην οποία δεν συμμετείχαν, εξ αρχής, η Ουκρανία, η Μολδαβία και το Τουρκμενιστάν, ενώ το 1994 Αζερμπαϊτζάν, Γεωργία και Ουζμπεκιστάν συνυπέγραψαν τη Συνθήκη, για να αποχώρησαν ωστόσο το 1999³.

Παράλληλα με την έναρξη του CIS λήφθηκε από πλευράς Τουρκμενιστάν, Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν, Κυργιστάν και Τατζικιστάν η πρωτοβουλία για την δημιουργία ενός κεντροασιατικού διακρατικού οργανισμού, στον οποίο θα προωθείτο η οικονομική συνεργασία και η σταδιακή εμβάθυνση στην οικονομική ολοκλήρωση μεταξύ των «νεαρών Δημοκρατιών». Οι προτάσεις για τον νέο αυτό οργανισμό έφεραν την ονομασία Συνομοσπονδία Κεντροασιατικών Κρατών – Central Asia Confederation (CAC), ο οποίος ωστόσο δεν τελεσφόρησε εξαιτίας του ανταγωνισμού μεταξύ των δύο πιο ισχυρών κρατών για την περιφερειακή πρωτοκαθεδρία, του Καζακστάν και του Ουζμπεκιστάν, καθώς και λόγω της ισχυροποίησης του Τουρκμενιστάν έπειτα από την εύρεση βεβαιωμένων αποθεμάτων υδρογονανθράκων αλλά και του εμφυλίου πολέμου, που ξέσπασε στο Τατζικιστάν το 1992⁴.

Το 1994, κατά την επίσημη επίσκεψη του προέδρου του Καζακστάν, N. Nazarbayev, στη Μόσχα, ανακοινώνεται από τον ίδιο, για πρώτη φορά, η πρόταση για την δημιουργία της Ευρασιατικής Ένωσης, σε λόγο που εκφώνησε, ενώπιον της ακαδημαϊκής κοινότητας στο πανεπιστήμιο της πόλης. Εντούτοις, η πρόταση αυτή του Καζάχου προέδρου θα έπρεπε να διανύσει δύο ακόμη δεκαετίες, ώστε να λάβει «σάρκα και οστά» από τον Ρώσο πρόεδρο V.

¹ http://www.cisstat.com/eng/frame_cis.htm

² Η Γεωργία αποχώρησε το 2008

³ Η απομάκρυνση των δύο ευρωπαϊκών κρατών, καθώς και των δύο Καυκάσιων επήλθε ως απόρροια της βούλησής τους να μετέχουν σε αντίστοιχο οργανισμό που βρίσκεται εγγύτερα στις δυτικές αξίες και την δημοκρατία συστήνοντας τον GUAM, βλ. <http://guam-organization.org/en/node>. Τα άλλα δύο κεντροασιατικά κράτη προσβλέπουν σε μία στενότερη σχέση με τις ΗΠΑ, έπειτα από την αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από το Αφγανιστάν. Το Ουζμπεκιστάν αποχώρησε το 1999, επαναπροσχώρησε το 2006 και αποχώρησε και πάλι το 2012. Βλ. «Uzbekistan Suspends Its Membership in CSTO», The Gazette of Central Asia, 29 Ιουνίου 2012, <http://www.satrapia.com/news/article/uzbekistan-suspends-its-membership-in-csto/>

⁴ K. Yengenievich – Meshceryakov, “ Central Asian Integration and Russian Foreign Policy”, Middle – East Journal of Scientific Research, Vol. 21, No. 1, σ. 66 -70, 2014, σ. 66

Putin. Προς το παρόν, κατά την ίδια περίοδο, Καζακστάν, Ουζμπεκιστάν και Κυργιστάν επαναπροωθούν τις προσπάθειες τους για την θεσμοποίηση της κεντροασιατικής ολοκλήρωσης με την δημιουργία της Κεντρικής Ασιατικής Ένωσης – Central Asian Union (CAU). Η CAU βασίστηκε σε ένα – ανώτατο – διακρατικό συμβούλιο και απέκτησε υποτυπώδεις υπερεθνικές δομές όπως την Εκτελεστική Επιτροπή και την Ασιατική Τράπεζα Συνεργασίας και Ανάπτυξης και, από το 1996, έναν κοινό στρατιωτικό μηχανισμό για ειρηνευτικούς σκοπούς, το τάγμα “CentrAzbat”, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ, το οποίο ωστόσο ατόνησε στην πορεία και διαλύθηκε το 2000⁵. Ωστόσο, η πορεία της CAU συνεχίστηκε αμφίπλευρα, αφενός μεν, με την παρουσία της Ρωσίας από το 1996, οπότε και η εξωτερική πολιτική της Μόσχας επιλέγει την εστίαση στην Κεντρική Ασία υπό το καθεστώς του παρατηρητή στον οργανισμό και, αφετέρου, με την λήξη του εμφυλίου στο Τατζικιστάν, το 1997, και την επίσης ένταξή του σε αυτόν.

Το 1998 ξεκινά μια νέα φάση της κεντροασιατικής ολοκλήρωσης με την εισδοχή του Τατζικιστάν να σηματοδοτεί την μετεξέλιξη της CAU στην Κεντρική Ασιατική Οικονομική Κοινότητα – Central Asian Economic Community (CAEC) και το 2001 εμβραθύνεται έτι περαιτέρω προσλαμβάνοντας ευρύτερο πεδίο πολιτικών όπως η ασφάλεια, η πολιτική συνεργασία και τα περιβαλλοντικά ζητήματα μετονομαζόμενη σε Οργανισμό για την Συνεργασία στην Κεντρική Ασία – Central Asian Cooperation Organization (CACO)⁶. Ο CACO αποδείχθηκε ένας ασθενής για την επίτευξη των σκοπών του οργανισμός καθώς, το Καζακστάν συνέχιζε να βρίσκεται σε ισχυρή αντιπαράθεση με το Ουζμπεκιστάν για τον ηγετικό ρόλο στα κεντροασιατικά ζητήματα, ενώ το Κυργιστάν και το Τατζικιστάν αντιμετώπιζαν σημαντικές οικονομικές δυσχέρειες και επεδίωκαν την προσέγγιση των πιο ισχυρών κρατών της περιοχής όπως η Ρωσία και η Κίνα, με αποτέλεσμα να είναι συνεχώς και πιο εξαρτώμενα από αυτές⁷. Συν τοις άλλοις, ο αυταρχικός τρόπος κυβέρνησης και στις τέσσερις δημοκρατίες αλλά κυρίως στο Ουζμπεκιστάν και στο Τατζικιστάν επιδεινώναν τις όποιες διαπραγματευτικές προσπάθειες και μεγέθυναν το τέλμα της ομαλής λειτουργίας του οργανισμού⁸.

Το αδιέξοδο στις διαδικασίες αυτές ξεπεράσθηκε, ουσιαστικά, έπειτα από την προσχώρηση της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον CACO, το 2004. Η Ρωσία έγινε πλήρες μέλος τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, ενώ, συγχρόνως, κατηύθηνε ένα ανάλογο εγχείρημα οικονομικής ολοκλήρωσης στην μετα – σοβιετική εποχή, αυτό της Ευρασιατικής Οικονομικής Κοινότητας – Eurasian Economic Community (EurAsEC). Στις 10 Οκτωβρίου του 2000 Ρωσική Ομοσπονδία, Καζακστάν, Κυργιστάν, Τατζικιστάν αλλά και η, ευρωπαϊκή γεωγραφικά, Λευκορωσία καθίδρυσαν την EurAsEC⁹, μέσω της οποίας συστήθηκε μία ουσιαστική και πάγια θεσμική δομή¹⁰. Η EurAsEC είναι το πρωτόλειο επίπεδο της

⁵ Στο ίδιο, σ. 67

⁶ Στο ίδιο, σ. 68

⁷ K. Yengeniievich – Meshceryakov, “ Russia’s Central Asian Alliances: The Real Deal?”, World Applied Sciences Journal, Vol. 30, No. 12, σ. 1781 – 1783, 2014, σ. 1782

⁸ K. Yengeniievich – Meshceryakov, “ Central Asian Integration and Russian Foreign Policy”, Middle – East Journal of Scientific Research, Vol. 21, No. 1, σ. 66 -70, 2014, σ. 68

⁹ Treaty on the Establishment of the Eurasian Economic Community

¹⁰ Πρόκειται για το Διακρατικό Συμβούλιο, την Επιτροπή Ολοκλήρωσης, την Διακοινοβουλευτική Συνέλευση και το Δικαστήριο της Κοινότητας. Βλ. αναλυτικά στο παρόν, κεφ. 1.2: “Η Ευρασιατική Ένωση: Η θεσμική διάσταση”.

Ευρασιατικής Ένωσης και το θεμέλιο υπόβαθρο της ευρασιατικής ολοκλήρωσης, εφόσον το 2005 απορρόφησε τελικά τον CACO και έδωσε πνοή και στόχευση για την εναρμόνιση της συνεργασίας μεταξύ των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών καθιστώντας τη σύγχρονη Ρωσία «Ευρασιατική» και όχι – μόνον – “Ευρωπαϊκή” όπως άλλοτε¹¹.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, μέσω της EurAsEC, η Ρωσία είχε την ευκαιρία, έως σήμερα, να διακρίνει ξεκάθαρα τους «πιστούς» και παραδοσιακούς της συμμάχους σε συνάρτηση με τις δυνατότητες επιρροής της στο μετα – σοβιετικό γεωπολιτικό περιβάλλον, όπως και τις αντοχές λειτουργίας και αξιοποίησης της CIS, η οποία, όπως αναφέρθηκε, επιστρατεύτηκε για να ανακόψει την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και, κυρίως, για να ενισχύσει τις συλλογικές προοπτικές ασφάλειας μέσω της CST και της αφομοίωσής της στο μελλοντικό πλαίσιο ανάπτυξης της Ευρασιατικής Ένωσης. Καζακστάν, Κυργιστάν και Τατζικιστάν από την Κεντρική Ασία, Λευκορωσία από την Ευρώπη και Αρμενία από τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο¹² είναι οι βασικοί εταίροι της Ρωσίας στην EurAsEC και στον – σημερινό – CSTO¹³ με τους τρεις πρώτους να είναι, επίσης, συνοδοιπόροι της στο Σύμφωνο της Σαγκάης – Shanghai Cooperation Organization (SCO), όπου η Ρωσία ενώνει τις δυνάμεις στον τομέα της ασφάλειας και του εμπορίου με την Κίνα.

Το πλέγμα αυτών των εταιρικών και συμμαχικών σχέσεων, που έχουν ως «πυρήνα» και επίκεντρο τη σύγχρονη Ρωσία, δεν αντικατοπτρίζει μόνον τις εξωτερικές σχέσεις της χώρας σε ευρασιατικό και δι-ασιατικό επίπεδο, ούτε και αποτελεί μία μονοσήμαντη και μονοδιάστατη επικέντρωση σε συνεργασίες που στόχο έχουν αποκλειστικά την αποκόμιση οικονομικών προσόδων και πολιτικών ανταλλαγμάτων. Στην πραγματικότητα πρόκειται για έναν σύνθετο σχεδιασμό, ο οποίος υπέχει μακρόπνοο χρονικό ορίζοντα και ευρύ φάσμα από πολλαπλά και πολυδιάστατα οφέλη τα οποία συνυφαίνονται, αλληλεξαρτώνται και αλληλεπιδρούν επί την έννοια, την ανάπτυξη και την εφαρμογή της οριζόμενης από την στρατηγική ανάλυση ως υψηλής στρατηγικής. Σύμφωνα με τον Χ. Παπασωτηρίου, “ η στρατηγική ανάλυση στο επίπεδο της υψηλής στρατηγικής διευρύνει το γνωστικό αντικείμενο των στρατηγικών σπουδών , πρώτον, μέσω της συμπερίληψης στην ανάλυση των πολέμων των μη στρατιωτικών παραγόντων που καθορίζουν την πορεία και την έκβασή τους και βρίσκεται πλησιέστερα στις παραδοσιακές στρατηγικές σπουδές και, δεύτερον, μέσω των μακροσκοπικών υψηλών στρατηγικών των κρατών σε περιόδους τόσο ειρήνης όσο και πολέμου. Ως εκ τούτου η προσέγγιση αυτή βρίσκεται πληρέστερα στη θεωρία των διεθνών σχέσεων. Η δεύτερη αυτή διάσταση της ανάλυσης της υψηλής στρατηγικής υπερβαίνει τα όρια του καθαρά συγκρουσιακού στοιχείου της διεθνούς πολιτικής και επεκτείνεται στα στοιχεία της συνεργασίας μεταξύ των κυρίαρχων κρατών και της επιδίωξης πανανθρώπινων αξιών. Όταν μια δύναμη προωθεί σχήματα συνεργασίας μεταξύ των

¹¹ K. Yengenievich – Meshceryakov, “ Russia’s Central Asian Alliances: The Real Deal?”, World Applied Sciences Journal, Vol. 30, No. 12, σ. 1781 – 1783, 2014

¹² Η Αρμενία αν και περιλαμβάνεται γεωγραφικά στην βόρεια Μέση Ανατολή, στην υποκαυκάσια περιοχή, λογίζεται ως χώρα του ευρύτερου ευρωπαϊκού γεωγραφικού χώρου, εφόσον μετέχει στην διαδικασία συνεργασίας της ΕΕ με τις χώρες της “Eastern Partnership 2007”. Βλ. http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm. Από τον Σεπτέμβριο, ωστόσο, του 2013 βρίσκεται σε διαδικασία ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ευρασιατική Ένωση μέσω «οδικού χάρτη» για την σύγκλιση της οικονομίας της με αυτές της Ρωσίας, του Καζακστάν και της Λευκορωσίας. Βλ. http://eng.kremlin.ru/terms/C#term_42

¹³ Η CST μετεξελίχθηκε το 2002 στον CSTO, βλέπε παρακάτω

κυρίαρχων κρατών που είναι ελκυστικά για άλλα κράτη ... η δύναμη αυτή αυξάνει τα διεθνή της ερείσματα και την επιρροή της. Από την σκοπιά των μεγάλων δυνάμεων η προώθηση διεθνών θεσμών και ιδεολογιών ευνοϊκών για την εμπέδωση της επιρροής και της ισχύος τους αποτελεί συνήθως κεντρικό στοιχείο της μακροσκοπικής υψηλής τους στρατηγικής¹⁴.

Η “δεύτερη αυτή διάσταση” της υψηλής στρατηγικής της Ρωσίας θα επιχειρηθεί να καταδειχθεί στην παρούσα έρευνα, σε συνάρτηση με την Ευρασιατική Ένωση, με γνώμονα το ότι, στις σύγχρονες διεθνείς σχέσεις και σε μη εμπόλεμες συνθήκες η διάσταση αυτή αποτελεί το κατεξοχήν οχηματοαγωγό απόκτησης ισχύος, γεωπολιτικού προβαδίσματος, υπεροχής και, τελικώς, επικράτησης έναντι ανταγωνιστικών κρατικών οντοτήτων¹⁵. Προς επίρρωση της προσέγγισης αυτής προσλαμβάνεται η θεώρηση των R. Rosecrance και A. Stein σύμφωνα με την οποία, η υψηλή στρατηγική είναι η προσαρμογή του εσωτερικού επιπέδου των πολιτικών ενός κράτους καθώς και των μέσων, που αυτό διαθέτει, στο εσωτερικό και εξωτερικό του περιβάλλον, στο διεθνές επίπεδο για την ενίσχυση της ασφάλειάς του¹⁶.

Το γεγονός όμως, ότι η νέα αυτή Ένωση βρίσκεται στο στάδιο της δημιουργίας και θα ξεκινήσει, επισήμως, να λειτουργεί από το 2015, κατατείνει στο να συμπεριληφθούν στην προκείμενη ανάλυση, ως επί το πλείστον, οι δυνατότητες που διαθέτει η σημερινή Ρωσία για την συνολική εμπλαίσωση της υψηλής στρατηγικής της, δεδομένου του ότι η Ευρασιατική Ένωση είναι, προς το παρόν¹⁷, ένας οιονεί άξονας αυτής και λειτουργικά ομόκεντρο υποσύνολό της. Συνεπώς, η, υπό αυτή την οπτική, εξέταση της ρωσικής υψηλής στρατηγικής εδράζεται στην θεωρία του L. Hart, σύμφωνα με την οποία η υψηλή στρατηγική καλείται να “συνθέσει”, να “κατευθύνει” και να αξιοποιήσει τους “οικονομικούς πόρους”, τις υποδομές που μπορεί να λειτουργήσουν επιβοηθητικά για την ενίσχυση των στρατιωτικών δυνατοτήτων και, εν γένει, όλες τις “δυνάμεις ενός έθνους” προς την επίτευξη ενός μείζονος “πολιτικού σκοπού”, με την παράλληλη διέγερση των “ηθικών και ψυχικών αποθεμάτων” που συμβάλλουν στην διαμόρφωση της συλλογικής και “συνεκτικής βούλησης του λαού”. Ουσιαστικά, κατά τον Hart, “οι στρατιωτικές δυνατότητες ενός κράτους είναι ένα όργανο της υψηλής στρατηγικής”, το οποίο λειτουργεί υποστηρικτικά στην σωρρευτική ισχύ που εκλύεται από “την χρηματοοικονομική, διπλωματική, εμπορική και αν μη τι άλλο ηθική πίεση που αποδυναμώνει την βούληση του αντιπάλου”¹⁸.

Στόχος της εργασίας αυτής είναι πρώτον, η θεωρητική εμπλαίσωση του εγχειρήματος της Ευρασιατικής Ένωσης ως υψηλής στρατηγικής της Ρωσίας μέσω της σύνθεσης της θεωρίας των διεθνών σχέσεων με αυτή της υψηλής στρατηγικής προκειμένου, να αποσαφηνισθεί η φύση του δημιουργήματος αυτού και να αναδειχθεί η σύνδεσή του με την έννοια της υψηλής στρατηγικής.

¹⁴ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 15

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 16

¹⁶ R. Rosecrance & A. Stein, *The Domestic Bases of Grand Strategy*, Cornell University Press, New York, 1993, κεφ. 1

¹⁷ Υπολογίζεται ότι η Ευρασιατική Ένωση θα καταστεί πλήρως λειτουργική το 2015. Βλ. «One small step for Russia, one giant leap for Eurasian Union», άρθρο στο Russia Today, 18 Νοεμβρίου 2011 <http://rt.com/politics/russia-kazakhstan-belarus-eurasian-union-647/>

¹⁸ L. Hart, *Strategy*, Meridian Books, London, 1991, σ. 322

Δεύτερον, να παρουσιασθούν οι θεσμικές δομές της Ευρασιατικής Ένωσης, ώστε να εντοπισθεί η σκοπιμότητά της και να τεκμηριωθεί το ότι πρόκειται για μία οντότητα, στην οποία η Ρωσία θα έχει τον ηγετικό ρόλο εξασφαλίζοντας τα ανάλογα οφέλη και, συγχρόνως, τη λειτουργική αποτελεσματικότητα της ίδιας της οντότητας με τις ανάλογες εκτιμήσεις και προβλέψεις.

Τρίτον, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, λόγω του ότι η Ευρασιατική Ένωση βρίσκεται στο πρωταρχικό της στάδιο και με δεδομένο το ότι διαλαμβάνεται ως μελλοντικός πυλώνας ανασχεδίασης της ρωσικής υψηλής στρατηγικής, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη και να συνεκτιμηθούν οι οικονομικές, στρατιωτικές και πολιτικές δυνατότητες της σύγχρονης Ρωσίας προκειμένου να υποστηρίξει και να φέρει εις πέρας το ευρασιατικό πρόγραμμα. Για τον λόγο αυτό, θα επιχειρηθεί η κατάδειξη της ρωσικής υψηλής στρατηγικής δια των τομέων της ενέργειας, της ασφάλειας, του δόγματος των εξωτερικών της σχέσεων, της άμυνας και των θεσμικών συμμαχιών της.

Και τέταρτον, θα εξετασθεί η αποτελεσματικότητα της Ευρασιατικής Ένωσης εν τω συνόλω της ρωσικής υψηλής στρατηγικής καθώς και τα όριά της μέσω των μακροσκοπικών τύπων.

Κεφάλαιο 1

Η Ευρασιατική Ένωση

1.1 Θεωρητική σύνθεση και εμπλαίσωση

Ο R Jervis έχει υποστηρίξει ότι, τα ιστορικά διδάγματα, οι προσωπικές εμπειρίες, τα βιώματα που έχει κάθε ηγέτης και ηγετικό στέλεχος, κατά τη διάρκεια της ζωής του, έως ότου κατορθώσει να ανέλθει στην κορυφή της εκτελεστικής λειτουργίας ενός κράτους, είτε, γενικότερα, ενός κυβερνητικού μηχανισμού, διαμορφώνουν την πολιτική του σκέψη και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τα αποφασιστικά κριτήρια, με τα οποία θα λειτουργήσει, κατά την άσκηση των καθηκόντων του, λαμβάνοντας αποφάσεις και χαράσσοντας πολιτικές σύμφωνα με το ατομικό του ένστικτο και αισθητήριο¹⁹. Κατά τον Jervis, “αντιλήψεις και εσφαλμένες εκτιμήσεις”, ακόμη και προκαταλήψεις, αποτελούν, εν πολλοίς, τις εκροές των προσλαμβανουσών, που διαθέτει ο ηγέτης και οι συνεργάτες του, όταν καλούνται να λάβουν κρίσιμες αποφάσεις για τη χώρα τους, ιδίως σε συνθήκες πίεσης στον τομέα της διεθνούς πολιτικής με αποτέλεσμα, οι προσλαμβάνουσες αυτές, να μετουσιώνονται στον βασικό άξονα του διεθνούς προσανατολισμού και της μακροσκοπικής εμπλαίσωσης της υψηλής στρατηγικής.

Το εγχείρημα της Ευρασιατικής Ένωσης αποτελεί την «ενός ανδρός αρχή» εφαρμογή της στρατηγικής σκέψης για την εγκοίτωση των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών σε ένα νέο οικονομικό και πολιτικό οργανισμό με σύγχρονη φιλοσοφία και αντίληψη. Σύμφωνα με τον V. Putin, η Ευρασιατική Ένωση θα αποτελέσει την φυσική και λειτουργική μετεξέλιξη των υπαρχόντων θεσμών της ευρασιατικής ολοκλήρωσης (EurAsEC, CES, CU, EAEU, CSTO), η οποία θα προσφέρει τη δυνατότητα στις χώρες – μέλη της CIS και σε όποιο κράτος του ευρασιατικού χώρου εκδηλώσει ενδιαφέρον για συμμετοχή σε μία νέα υπερεθνική οντότητα, που φιλοδοξεί να καταστεί ένας συνδεδετικός πόλος μεταξύ “ΕΕ, ΗΠΑ, Κίνας και APEC (Asian Pacific Economic Community), προκειμένου να διασφαλισθεί η παγκόσμια ανάπτυξη. Η παγκόσμια ολοκλήρωση, ο σεβασμός των κοινών αξιών, της ελευθερίας, της δημοκρατίας και των κανόνων της – ελεύθερης – αγοράς,... στα πλαίσια της συνεργασίας ...και της ενότητας της Ευρασιατικής Ένωσης με περιφερειακούς οργανισμούς και κράτη, όπως οι ΗΠΑ και η Κίνα,... θα σημάδουν μία διαφορετική αντίληψη για την προώθηση της παγκόσμιας ανάπτυξης και της προόδου στον 21^ο αιώνα”²⁰. Αυτές ωστόσο οι διακηρύξεις βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση με την προγενέστερη άποψη του Ρώσου προέδρου ότι, “η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ήταν μία από τις μεγαλύτερες γεωπολιτικές καταστροφές του 20^{ου} αιώνα”²¹. Εύλογα τίθεται αυτομάτως το ερώτημα, σχετικά με το εάν πρόκειται για την αναβίωση της Σοβιετικής Ένωσης με διαφορετική ιδεολογία, είτε εάν προσβλέπεται η επέκταση της ρωσικής οικονομικής και γεωπολιτικής ισχύος μέσω ενός

¹⁹ R. Jervis, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 1976

²⁰ V. Putin, «A new integration project for Eurasia: The future in the making», άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα Izvestia, 3 Οκτωβρίου 2011

²¹ «Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation», The President of Russia, 25 Απριλίου 2005, http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70029type82912_87086.shtml

θεσμού, ο οποίος θα έχει αποτελεσματικότητα, ανταπόκριση και αποδοχή εντός του σύγχρονου διεθνούς συστήματος.

Εξετάζοντας την πρώτη υπόθεση, την προοπτική δηλαδή της αναβίωσης ενός διακρατικού και, εν τω χρόνω, υπερεθνικού συστήματος, επί του οποίου η Ρωσία προσδοκεί να ηγηθεί και να ηγεμονεύσει στις περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, λαμβάνοντας, επίσης, υπόψιν την προσωπική πολιτική στοχοθεσία του ηγέτη της, θα πρέπει να επιχειρηθεί επίκληση των θεωριών των ρεαλιστών των διεθνών σχέσεων. Σύμφωνα με τους επιφανέστερους εκ των κλασικών ρεαλιστών, τον «πατέρα των διεθνών σχέσεων», αρχαίο Έλληνα ιστορικό Θουκυδίδη και τον θεμελιωτή του κλάδου των διεθνών σχέσεων Η. Morgenthau, *“η πολιτική διαλαμβάνεται ως ο – αδιάκοπος – αγώνας για ισχύ και για μονομερές προβάδισμα”*²². Κατά τον Θουκυδίδη έχει καθοριστική σημασία, η θέση που κατέχει μία κρατική μονάδα σε ένα σύστημα. Η εσωτερική πολιτική οργάνωση αυτής της μονάδας, οι αρμοδιότητες του ανώτατου άρχοντος, οι θεσμοί διακυβέρνησης, η σύγκλιση και εναρμόνιση των συμφερόντων των κοινωνικών δομών αντανakλούν την αλληλεπίδρασή τους στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, μέσω του οποίου το εκάστοτε κράτος διεκδικεί τη θέση του στο διακρατικό σύστημα. Οι ισχυρές κρατικές μονάδες προσπαθούν να επαυξήσουν την ισχύ τους μέσω της επιρροής επί των λιγότερο ισχυρών μονάδων και, τελικά, καταλαμβάνουν την ηγεμονική θέση σε αυτό, εφόσον η επιρροή τους εδράζεται σε *“κοινοτικούς δεσμούς”* και σε *“πολιτισμική συνάφεια”*, οι οποίες διασφαλίζουν και την απαραίτητη *“συναίνεση”* ως προϋπόθεση για την διατήρηση της *“ηγεμονίας”*. Όταν δε *“η συναίνεση εκλείψει”*, η ηγεμονική ιδιότητα της κρατικής μονάδας μεταβάλλεται σε *“Αρχή”*, ήτοι σε *“έλεγχος”* επί των άλλων μονάδων *“, μέσω της επίδειξης ισχύος και της βούλησης για χρήση αυτής”* επί των υπολοίπων²³.

Ο Η. Morgenthau χαρακτήρισε τον *“αγώνα για ισχύ ως αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής ζωής”*²⁴, ενώ τοποθέτησε την δράση του ανθρώπου στη διάσταση μεταξύ των γενικά αποδεκτών φιλοσοφημάτων και των προσωπικών εμπειριών και βιωμάτων: *“Ο άνθρωπος... δεν πρόκειται εσαεί να υπακούει σε «εκκλήσεις στη λογική», όταν βιώνει τις επιπτώσεις των ανορθολογικών δυνάμεων στη ζωή του καθώς και στη ζωή των συνανθρώπων του... δεν θα αποδέχεται εσαεί ως ορθή την κατά βάση αρμονική φύση της ανθρώπινης ύπαρξης, όταν η ένδοθεν και έξωθεν ζωή του φέρουν σημάδια μιας διαρκούς πάλης και σύγκρουσης”*²⁵. Στο επίπεδο της λειτουργίας του κράτους ο Morgenthau υποστήριξε πως *“η εξωτερική πολιτική μιας χώρας καθορίζεται από πολλούς παράγοντες: «εθνικοί σκοποί»., μορφή διακυβέρνησης και εσωτερική πολιτική”*. Ωστόσο, *“η συνέχεια στις εξωτερικές σχέσεις δεν είναι ζήτημα επιλογής αλλά ανάγκης. Καθορίζεται από τη γεωγραφία, τον εθνικό χαρακτήρα, την παράδοση και την επικρατούσα κατανομή ισχύος, παράγοντες που καμμία κυβέρνηση δεν μπορεί να ελέγξει και μπορεί να τους αγνοήσει μόνο αν το επιλέξει, αλλά διακινδυνεύοντας σοβαρά την αποτυχία”*²⁶. Το Status Quo ενός κράτους, δηλαδή, η θέση που αυτό κατέχει στο διεθνές σύστημα, έχει τριπλή σημασία και

²² R. N. Lebow, *“Classical Realism”*, στο Dunne, Kurki, Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (third Edition), Oxford University Press, 2013, σ. 64

²³ Στο ίδιο, σ. 68 – 69

²⁴ Στο ίδιο, σ. 60

²⁵ Η. Morgenthau, *Επιστήμη και Πολιτική της Ισχύος*, εκδ. Τουρική, Αθήνα, 2011 σ. 21

²⁶ Στο ίδιο, σ. 67 – 69

αφορά τη διατήρηση, την επαύξηση και την επίδειξη της δύναμής του, μέσα από την προώθηση αυτής με πολιτικές που προσδιορίζονται από το εθνικό συμφέρον και που στοχεύουν, εκτός από την εξυπηρέτηση αυτού, στη διασφάλιση της “πολιτικής γοήτρου”²⁷.

Εφαρμόζοντας την θεωρητική βάση των δύο κορυφαίων κλασικών ρεαλιστών στην πρώτη υπόθεση εξαγάγονται τα κάτωθι συμπεράσματα: Πρώτον, αν και η Ρωσία δεν λογίζεται αυτή τη χρονική περίοδο ως ηγεμονική δύναμη, λόγω του ιστορικού της παρελθόντος ωστόσο, δύναται να θεωρηθεί ότι αποτέλεσε μία «εξασθενημένη Αρχή» επί των πρώην Σοβιετικών Δημοκρατιών στα πλαίσια της CIS, ασκώντας, με την πάροδο του χρόνου, πολιτική επιρροή, μόνο, σε όσες χώρες δεν κατόρθωσαν να ενσωματωθούν προς τους δυτικούς θεσμούς (ΕΕ – NATO). Εντούτοις, χάρη στην σταδιακή οικονομική της ανασυγκρότηση, στην αναπροσαρμογή του δόγματος ασφαλείας, αλλά και στην αλλαγή της πολιτικής ηγεσίας με τον αντίστοιχο επαναπροσδιορισμό της εξωτερικής της πολιτικής (για τα οποία θα γίνει λόγος στο επόμενο κεφάλαιο) βρίσκεται, εκ νέου, σε θέση επιρροής και διεκδίκησης ενός περιφερειακού ηγεμονικού ρόλου με πρόσφατο παράδειγμα την επίδειξη ισχύος κατά την απόσπαση και προσάρτηση της Κριμαίας. Δεύτερον, όσον αφορά τους θεσμούς διακυβέρνησης και την εσωτερική της πολιτική, το στίγμα της ενίσχυσης της εκτελεστικής λειτουργίας και της υπεροχής της έναντι των άλλων δύο λειτουργιών της κρατικής εξουσίας δόθηκε από την αναθεώρηση του ρωσικού συντάγματος (31/12/2008), μέσω της οποίας αυξήθηκε η προεδρική θητεία σε έξι χρόνια ανανεώσιμη άπαξ και διευρύνθηκαν σημαντικά οι αρμοδιότητες του αξιώματος²⁸. Επιπλέον, η επανεκλογή του V. Putin το 2012 σηματοδότησε την επικύρωση της εν γένει πολιτικής του και, συνεπακόλουθα, την στήριξη στις εξωτερικές του προτεραιότητες. Τρίτον, η συνέχεια της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής τεκμαίρεται τόσο από τον Morgenthau, όσο και από τον Jervis, εφόσον διαφαίνεται πως ο σημερινός πρόεδρος αποτίει αφενός μεν «φόρο τιμής» προς το σοβιετικό παρελθόν, αλλά αποδέχεται αφετέρου την απόρριψη της ΕΣΣΔ από την ίδια την ιστορία²⁹, επιδιώκοντας παράλληλα την γεωπολιτική επανάκαμψη της χώρας του μέσω ενός σύγχρονου οικονομικού και πολιτικού οχηματαγωγού, που είναι η Ευρασιατική Ένωση. Το ζητούμενο συνεπώς είναι να γίνει κατανοητός ο λόγος για τον οποίο ο Putin επιλέγει αυτού του τύπου την επέκταση, ώστε να δοθεί απάντηση και στην δεύτερη υπόθεση, την επιλογή της Ευρασιατικής Ένωσης ως θεσμικού υποβάθρου που θα έχει αποτελεσματικότητα και που, ενδεχόμενα, δημιουργήθηκε για να νομιμοποιήσει στη διεθνή κοινότητα προφανείς εθνικούς στόχους και πολιτικές φιλοδοξίες.

Ο Φιλελευθερισμός αποτελεί το κατεξοχήν ιδεολογικό οχηματαγωγό απομείωσης συγκρούσεων ή τουλάχιστον αντιπαραθέσεων στο διεθνές σύστημα. Ο Im. Kant, μέσω των ιδεών του για την “Ένωση Ειρήνης” και τη λειτουργία της υπό το διεθνές (κοσμοπολιτικό)

²⁷ Βλ. H. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (fifth edition), Alfred Knopf, New York, 1978, κεφ. 4

²⁸ The Constitution of the Russian Federation, άρθρα 81 και 83

²⁹ Στο άρθρο του, το οποίο παραπέμπεται ανωτέρω και θα γίνει λόγος και στη συνέχεια, ο V. Putin αναφέρει χαρακτηριστικά πως “...τίποτε από όλα αυτά (Ευρασιατική Ένωση) δεν περιλαμβάνει την αναβίωση της Σοβιετικής Ένωσης. Θα ήταν αφέλεια να προσπαθήσεις να αναβιώσεις ή να μιμηθείς κάτι που έχει παραδοθεί στην ιστορία. Αλλά αυτή η εποχή καλεί για στενότερη ολοκλήρωση βασιζόμενη σε νέες αξίες και σε μια νέα πολιτική και οικονομική θεμελίωση”. Βλ. V. Putin, «A new integration project for Eurasia: The future in the making», άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα Izvestia, 3 Οκτωβρίου 2011 σ. 3

δίκαιο, προτείνει τη δημιουργία μιας φιλελεύθερης διεθνούς πολιτείας, όπου θα προστατεύονται τα ατομικά, ιδιοκτησιακά και πολιτικά δικαιώματα, με αποτέλεσμα να εξαλειφθούν σταδιακά οι κίνδυνοι εθνικών και εθνοτικών συγκρούσεων³⁰. Ο Β. Russett, βασιζόμενος στο «καντιανό τρίγωνο» της πολιτικής δημοκρατίας, της οικονομικής αλληλεξάρτησης - μέσω του «ανοίγματος των αγορών» - και της λειτουργίας των διεθνών οργανισμών, τεκμηριώνει την σταθεροποιητική και ευεργετική για την ειρήνη επίδραση της διάχυσης του φιλελευθερισμού στις διεθνείς σχέσεις από το τέλος του Β'ΠΠ έως τη σύγχρονη εποχή³¹. Ο Μ. Doyle πραγματοποιεί το «ψυχογράφημα της διεθνούς οργάνωσης», μέσω της θεωρίας του Kant, με κομβικά σημεία την διάδοση του φιλελεύθερου πνεύματος και της φιλελεύθερης πολιτικής ιδεολογίας από τον πρόεδρο W. Wilson, κατά τη λήξη του Α' ΠΠ, και την ανάπτυξή της, όπως και αυτή του διεθνούς συστήματος, έπειτα από τον τερματισμό του Β'ΠΠ: *“Το Βρετανικό δάνειο, το Σχέδιο Μάρσαλ, το ΝΑΤΟ, ο ΠΟΕ, το ΔΝΤ και η φιλελευθεροποίηση Γερμανίας και Ιαπωνίας”*³² και η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση συνέβαλαν στην ανασυγκρότηση της παγκόσμιας φιλελεύθερης τάξης.

Έτι περαιτέρω, από τη σκοπιά του νεοφιλελευθερισμού, η συνεργασία και η συνύπαρξη των κρατών εντός των διεθνών οργανισμών δύναται να αποδώσει πρόσθετα και διαρκή οφέλη για το σύνολο των συμμετεχόντων διότι, η λειτουργία των οργανισμών διέπεται από τρία βασικά χαρακτηριστικά: *“Διαπραγματεύσεις”* μεταξύ των μελών με στόχο την αμοιβαία ωφέλεια ακόμη και εν μέσω αμφότερων παραχωρήσεων, θέσπιση συγκεκριμένων κριτηρίων εισδοχής και κανόνων σύγκλισης για την ομοιόμορφη *“εφαρμογή”* του διεθνούς δικαίου, όπως και επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση παρέκκλισης και *“αυτονομία”* στα πλαίσια πρωτοβουλιών για βαθύτερη συνεργασία και συλλογική δράση, όπου αυτή απαιτείται³³. Επίσης, θα πρέπει να προστεθεί πως, σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη θεώρηση των οικονομικών σχέσεων, η βαθύτερη ολοκλήρωση και η διαρκής άρση των διασυνοριακών εμποδίων στην κυκλοφορία των παραγωγικών συντελεστών θα σημάνει και την ταυτόχρονη εξάλειψη των εδαφικών περιορισμών στην προστασία των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων και μία νέα παγκόσμια διακυβέρνηση θα εγγυηθεί των ελευθεριών των πολιτών αποτρέποντας δια παντός τον κίνδυνο εθνικών και εθνοτικών συγκρούσεων³⁴.

Η Ευρασιατική Ένωση αποτελεί μία οντότητα, η οποία ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στη φιλελεύθερη θεώρηση των διεθνών σχέσεων, τουλάχιστον κατά τα λεγόμενα του δημιουργού της. Όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, σύμφωνα με τον Putin, στόχος είναι η ένταξη αυτής της υπό διαμόρφωση και εν δυνάμει υπερεθνικής ένωσης στους κόλπους του παγκόσμιου συστήματος διακυβέρνησης ως ζευκτικού δρώντα μεταξύ κρατών, διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, ο οποίος θα συμβάλλει τελικά στην εμβάθυνση της

³⁰ M. Doyle, “Kant Liberal Legacies and Foreign Affairs”, Part I, *Philosophy and Public Affairs* 1983, Vol. 12, No 3, σ. 226 – 238

³¹ B. Russett, “Liberalism”, στο Dunne, Kurki, Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (third Edition), Oxford University Press, 2013, σ. 97 – 108

³² M. Doyle, “Kant Liberal Legacies and Foreign Affairs”, Part I, *Philosophy and Public Affairs* 1983, Vol. 12, No 3, σ. 232 – 233

³³ J. Sterling – Folker, “Neoliberalism”, στο Dunne, Kurki, Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (third Edition), Oxford University Press, 2013, σ. 114 – 129

³⁴ Burchill, Linklater, Devetak, Donnelly, Paterson, Smit, True, *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, 2005, σ. 82

διαπεριφερειακής οικονομικής ολοκλήρωσης. Η εν εξελίξει διαδικασία άρσης των διασυνοριακών εμποδίων για την διακίνηση αγαθών και εμπορευμάτων μεταξύ των τριών μελών (Ρωσίας, Καζακστάν, Λευκορωσίας) της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης και η εστίαση, σε δεύτερο στάδιο, στην κοινωνική ανάπτυξη και στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών εντός της συνολικής τους επικράτειας, όπως και η πρόταση για μεσοπρόθεσμη κατάργηση visa μεταξύ των υπηκόων της ΕΕ και της Ευρασιατικής Ένωσης, χαρακτηρίζονται ως απτά δείγματα και προϊόντα της φιλελεύθερης αντίληψης. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται περισσότερο, αν συνυπολογισθεί και η απεριφραστη επικέντρωση στην ενωτική προώθηση των κοινών αξιών, των ελευθεριών, της δημοκρατίας και των κανόνων της αγοράς από μία Ευρασιατική Ένωση που θα είναι κομμάτι της “*Ευρύτερης Ευρώπης*”³⁵. Από την τελευταία αυτή πρόταση συνάγεται δε και η επιδίωξη για νομιμοποίηση του εγχειρήματος από την παγκόσμια κοινότητα, εφόσον ο ρόλος του κράτους, που μετέχει σε αυτές τις διαδικασίες ολοκλήρωσης, δεν είναι η εξυπηρέτηση των αμιγώς εθνικών συμφερόντων αλλά η επίτευξη των κοινών και συλλογικών στόχων και η περάτωση των σκοπών των οργανισμών στους οποίους δρα και συνυπάρχει το κάθε κράτος, σύμφωνα με τον A. Hurrell, ο οποίος θεωρεί πως ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου, η απρόσκοπτη λειτουργία των αγορών και η προσαρμογή της κρατικής ισχύος σε διακυβερνητικά δίκτυα αποτελούν καίρια χαρακτηριστικά της – διεθνούς – νομιμοποίησης³⁶.

Συνεπώς, με βάση τα προκύψαντα δεδομένα, μπορεί να ειπωθεί ότι, σε επίπεδο αρχών, διακηρύξεων και προθέσεων, η Ευρασιατική Ένωση συνδυάζει συνθετικά στοιχεία και από τα δύο κυρίαρχα ρεύματα των θεωριών των διεθνών σχέσεων. Προτού όμως αποδοθεί σε αυτήν ένας αντιπροσωπευτικός ερμηνευτικός ορισμός, θα πρέπει να συμπεριληφθεί ως προς αυτόν και η φύση του δημιουργήματος. Ο C. Smit αναπτύσσοντας την θεωρία του Κονστρουκτιβισμού επισημαίνει δύο βασικά σημεία της θεωρίας σε σχέση με τους δρώντες του συστήματος (άτομα) και την αλληλεπίδραση μεταξύ κράτους και διεθνούς συστήματος. Οι ατομικοί δρώντες συνθέτουν την ταυτότητά τους “*μέσα από βαθύτατες κοινωνικές διεργασίες*” και είναι “*ενδογενείς*” ως προς το “*θεσμικό*” και “*κοινωνικό πλαίσιο*” που τους περιβάλλει, ενώ ως αποφασιστικά όργανα λαμβάνουν πάντοτε υπόψη τους τις προσλαμβάνουσες που διαθέτουν, δηλαδή τα ατομικά βιώματα που τους ανέδειξαν σε “*πολιτικούς δρώντες*”. Τα κράτη, σύμφωνα με τον A. Wendt, “*διαθέτουν ταυτότητα, η οποία καθορίζει τα συμφέροντά τους και, ακολούθως, τις δράσεις τους*”. Η ταυτότητα αυτή είναι κατά τον Wendt διφυής: “*Κοινωνική, όσον αφορά τη θέση, το ρόλο ή την προσωπικότητα που απονέμει η διεθνής κοινωνία σε αυτό και συσσωματωμένη, όσον αφορά τους εσωτερικούς ανθρώπινους, υλικούς, ιδεολογικούς ή πολιτισμικούς παράγοντες που κάνουν ένα κράτος αυτό που είναι*”. Με βάση αυτές τις ταυτότητες κάθε κράτος “*θεσμοποιείται*”, δηλαδή ενσωματώνεται “*από τις κανονιστικές και ιδεαλιστικές δομές της διεθνούς κοινωνίας*”, αλλά ωστόσο και αυτές “*οι δομές αποτελούν τα προϊόντα των κρατικών ταυτοτήτων*”³⁷.

³⁵ V. Putin, «A new integration project for Eurasia: The future in the making», άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα Izvestia, 3 Οκτωβρίου 2011, σ. 4

³⁶ A. Hurrell, *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*, Oxford University Press, 2007, σ. 104 – 117

³⁷ Burchill, Linklater, Devetak, Donnelly, Paterson, Smit, True, *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, 2005, σ. 199 – 200

Κοντολογίς, οι προσλαμβάνουσες που διαθέτει ο πρόεδρος της Ρωσίας και, πιθανότατα, οι ηγέτες των κρατών³⁸ που συμμετέχουν στην Ευρασιατική Ένωση, τους οδήγησαν στην δημιουργία μιας θεσμικής και συστημικής κατασκευής, η οποία αντανάκλα τις προσωπικές τους προσδοκίες, για τη θέση που θα πρέπει να έχουν τα κράτη τους στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή και στην διεθνή κοινότητα με κριτήριο το ατομικό τους πολιτικό αισθητήριο. Η θέση της Ρωσίας, ως ηγέτιδας δύναμης επί της ευρασιατικής ολοκλήρωσης υποδηλώνει τόσο το ιστορικό της status quo, όσο και τις εσωτερικές της δυνάμεις και δυνατότητες, ενώ η διαμόρφωση, η οργανική δομή και η θεσμική σχεδίαση εν γένει της Ευρασιατικής Ένωσης καταδηλώνει την εσωτερικοποίηση της λειτουργίας των διεθνών οργανισμών και τον μιμητισμό των επιτυχών «δυτικοκεντρικών προτύπων» και διαδικασιών οικονομικής ολοκλήρωσης. Η Ευρασιατική Ένωση είναι μία τεχνητή θεσμική κατασκευή, εκροή των προσωπικών αντιλήψεων του V. Putin και του πολιτικού του ενστίκτου, η οποία καλείται να ενισχύσει τη θέση της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα και να αυξήσει την διαπραγματευτική της ισχύ στις διαδικασίες της διεθνούς ολοκλήρωσης εν μέσω ενός συνδυαστικού ιδεολογικού οχηματογωγού, του “Φιλελεύθερου Ρεαλισμού”³⁹.

Σε κάθε περίπτωση, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί πληρέστερα η θεωρητική εμπλαίσωση της Ευρασιατικής Ένωσης ως υψηλής στρατηγικής, θα πρέπει να επιχειρηθεί μία αποτίμηση του τύπου του διεθνούς συστήματος και της κατανομής της ισχύος σε αυτό, όπως και της μεθόδου της δράσης και των ορίων αυτής, εντός των οποίων η Ρωσική Ομοσπονδία προσβλέπει να εγκαθιδρύσει και να διαδώσει το ευρασιατικό πρόγραμμα ολοκλήρωσης. Ο K. Waltz οριοθετεί την διεθνή πολιτική μεταξύ αναγωγικών και συστημικών θεωριών, όπου στις μεν πρώτες περιλαμβάνονται οι μεταβλητές του ατόμου και των εσωτερικών διεργασιών σε εθνικό επίπεδο, ενώ στις δεύτερες, στις συστημικές δηλαδή, λαμβάνεται υπόψη η διάδραση των κρατικών μονάδων και άλλων δρώντων σε διεθνές επίπεδο⁴⁰. Μέσω της συστημικής αυτής προσέγγισης ο Waltz εδράζει το διεθνές σύστημα σε οργανωτικές “αδιόρατες” δομές, όπου ορισμένα κράτη, μέσω των εσωτερικών διεργασιών τους, “επηρεάζουν” το διεθνές σύστημα εξαγάγοντας αυτές τις διεργασίες και τα υπόλοιπα κράτη, που “αλληλεπιδρούν μεταξύ τους” εσωτερικοποιώντας τις εκροές των πρώτων, εξαγάγοντας με τη σειρά τους ανάλογες εκροές προς τις χώρες που επηρεάζουν το σύστημα με τις εσωτερικές τους διεργασίες⁴¹. Το ρυθμιστικό πλέγμα των δομών είναι εκείνο που καθορίζει τον τύπο του συστήματος. Όσο περισσότερο διευρύνεται και εμβαθύνεται η αλληλεπίδραση και η διεξάρτηση των κρατικών μονάδων, τόσο περισσότερο δημιουργούνται οι συνθήκες αλληλεξάρτησης μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να προκύπτει η ανάγκη της θέσπισης ενός “ιεραρχικού συστήματος” αλληλεπίδρασης, αντίστοιχο της

³⁸ Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, την «πατρότητα» της Ευρασιατικής Ένωσης κατέχει ο πρόεδρος του Καζακστάν N. Nazarbayev, ο οποίος και τη δημοσιοποίησε το 1994 σε ομιλία του στο πανεπιστήμιο της Μόσχας. Η σχεδίαση όμως, όπως και η διαμόρφωση, η ανάπτυξη και η καθοδήγηση του εγχειρήματος ανήκει στον V. Putin.

³⁹ Ο όρος “Φιλελεύθερος Ρεαλισμός” ανήκει στον J. S. Nye Jr. και διατυπώθηκε το 2008 ως σύσταση προς το νέο πρόεδρο των ΗΠΑ για την ιδεολογική και στρατηγική κατεύθυνση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Εν προκειμένω χρησιμοποιείται για την περίπτωση της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, διότι διαφαίνεται πως, από την προηγηθείσα θεωρητική προσέγγιση, η φιλοσοφία του προέδρου Putin είναι αντίστοιχη. Βλ. J. S. Nye, «Toward a Liberal Realist Policy: A memo for the next president», άρθρο δημοσιευμένο στο περιοδικό Harvard Magazine, Μάρτιος 2008

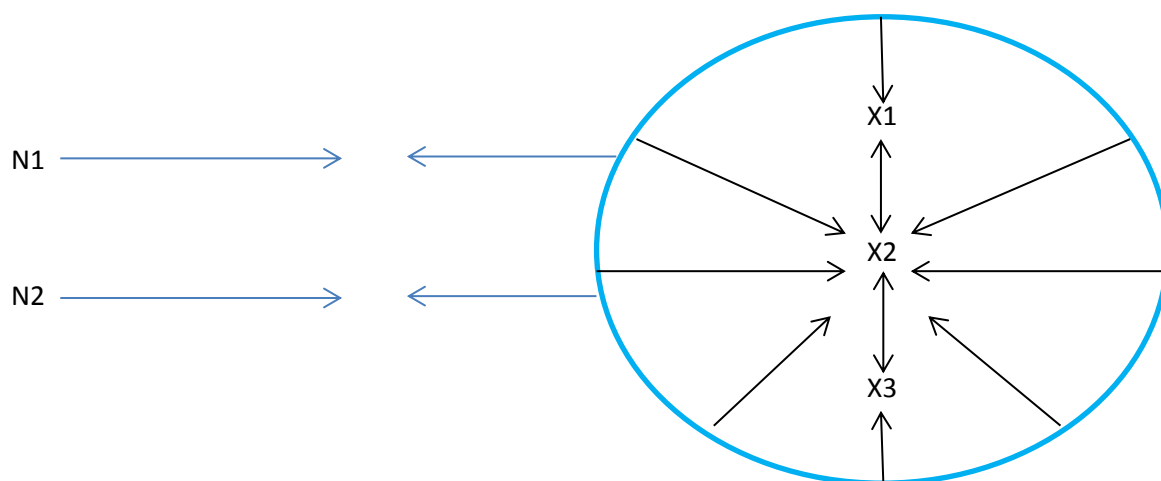
⁴⁰ K. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 66

⁴¹ Στο ίδιο, σ. 218 – 219

εθνικής θεσμικής και έννομης τάξης, όπου διακριτές μονάδες εξειδικεύονται στον καταμερισμό δυνατοτήτων και αρμοδιοτήτων και ενεργούν διαστρωματικά, με σχέση ιεραρχικού ελέγχου (*“προϊσταμένου υφισταμένου”*), ως διαφοροποιημένες οργανικές οντότητες εντός ενός συνολικού λειτουργικού όλου⁴².

Το διεθνές σύστημα ωστόσο δεν διαθέτει ιεραρχική διάρθρωση διότι, ενυπάρχουν σε αυτό *“όμοιοι”* δρώντες, δηλαδή κρατικές μονάδες που καλούνται να συμμετέχουν στις δομές της αλληλεπίδρασης, με σκοπό να εξυπηρετήσουν και να διασφαλίσουν τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους και όχι έναν συλλογικό και κοινό στόχο, όπως αντιστρόφως συμβαίνει με τους δρώντες του εκάστοτε εθνικού συστήματος. Το διεθνές σύστημα είναι *“άναρχο”*, εφόσον τα κράτη είναι *“όμοια”* και όχι διαφοροποιημένα, και *“χρησιμοποιούν οικονομικά μέσα, για στρατιωτικούς και πολιτικούς σκοπούς, όπως και στρατιωτικά μέσα, για την επίτευξη οικονομικών συμφερόντων”*. Η *“επιβίωση”* μιας κρατικής μονάδας σε ένα άναρχο σύστημα διασφαλίζεται από την *“αρχή της αυτοβοήθειας”*, δηλαδή από την *“παροχή μέσων προστασίας από τις άλλες μονάδες”*, ενώ, συγχρόνως, η *“αναρχία”* του διεθνούς συστήματος συνεπάγεται, κατά τον Waltz, *“σχέσεις συντονισμού μεταξύ των μονάδων ενός συστήματος”*, που καθορίζονται από *“πρότυπα συμπεριφοράς”* και λειτουργίας εκ μέρους των *“μεγάλων κρατών”*, τα οποία τα υπόλοιπα κράτη, στα πλαίσια της *“αρχής της αυτοβοήθειας”*, καλούνται να εμπεδώσουν⁴³. Συνεπώς, η συμμετοχή των κρατών στη σύγχρονη διεθνή πολιτική και στις διαδικασίες αλληλεξάρτησης δεν είναι τίποτε περισσότερο από την εφαρμογή της *“αρχής της αυτοβοήθειας”* σε έναν *«άναρχο κόσμο»*, του οποίου οι δομές και τα όρια δράσης ορίζονται από τις *“μεγάλες δυνάμεις”*, χωρίς ωστόσο να υπάρχει μία ευδιάκριτη *«άνωτερη Αρχή»*⁴⁴.

Από την θεωρία του K. Waltz απεικονίζεται στο παρακάτω σχήμα⁴⁵ η σημερινή διάρθρωση του διεθνούς συστήματος: Όπου N1, N2 οι μεγάλες – *“διατακτικές”* δυνάμεις, που με τις εσωτερικές τους διεργασίες καθορίζουν τη διάρθρωση του διεθνούς συστήματος και όπου X1, X2 και X3 (ενδεικτικά) οι υπόλοιπες δυνάμεις, που συμμετέχουν στο σύστημα αποδεχόμενες τις δομές του, τα πρότυπα συμπεριφοράς και τα συνολικά όρια δράσης του μέσα σε αυτό.

⁴² Στο ίδιο, σ. 224 – 225

⁴³ Στο ίδιο, κεφ. 5 και 6

⁴⁴ Στο ίδιο, σ. 434 – 436

⁴⁵ Το παρόν σχήμα αποτελεί δημιούργημα του K. Waltz και περιλαμβάνεται στο ίδιο, σ. 219.

Σύμφωνα με τον Waltz, η διεθνής θεσμική οργάνωση, που συντελέστηκε από το 1991 και μετά, εμπεριέχει καίριες επιδιώξεις των ΗΠΑ. Η δημιουργία της Δυτικοευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και η διασύνδεσή της με το NATO υπήρξε εγχείρημα, που ανταποκρίνονταν στις αμερικανικές προσδοκίες⁴⁶. Για τον Waltz, η λειτουργία του NATO καθώς και άλλων διεθνών οργανισμών, επηρεάζεται από το εθνικό συμφέρον του πιο ισχυρού κράτους, που παρέχει στον εκάστοτε οργανισμό τις περισσότερες υλικές δυνατότητες. Δηλαδή, ως μοχλός σταθερότητας και ασφάλειας για τη νέα πλανητική πραγματικότητα, το NATO αξιοποιήθηκε από τις ΗΠΑ, με βάση τις εθνικές τους επιδιώξεις⁴⁷. Αναμφίβολα, οι δύο δεκαετίες που ακολούθησαν του τέλους του Ψυχρού Πολέμου και ευόδωσαν τις φιλελεύθερες προσδοκίες για την παγκόσμια ειρήνη και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών με στόχο την ευημερία και την συλλογική ασφάλεια, εμφύσησαν σε Ευρώπη και Αμερική ένα πλέγμα από κοινές αξίες και αντιλήψεις σχετικά με την λειτουργία της “*νέας παγκόσμιας τάξης*”. Η ολοκλήρωση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος, η προοδευτική διάνοιξη των περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών ζητημάτων παγκόσμιας κλίμακας στην πολιτική agenda του ΟΗΕ, η οικονομική συνεργασία στον ΠΟΕ και σε οικονομικά fora όπως οι G8 και οι G20, η οικονομική ολοκλήρωση στην ΕΕ και η διεύρυνση της τελευταίας καθώς και του NATO προς την ανατολική Ευρώπη με στόχο τον εκδημοκρατισμό των πρώην Σοβιετικών και κομμουνιστικών δημοκρατιών δημιούργησαν όλες εκείνες τις πολιτικές συνθήκες, που απαιτούνται, για την μετάβαση του άλλοτε διπολικού συστήματος κατανομής ισχύος σε ένα συλλογικά διαμορφωμένο διεθνές σύστημα, στο οποίο, εκ των αυτών συνθηκών, οι ΗΠΑ κατέχουν την “*πρωτοκαθεδρία*”⁴⁸ και τον καθοδηγητικό ρόλο.

Δηλαδή, οι ΗΠΑ είναι η «N1» διατακτική δύναμη του διεθνούς συστήματος, η οποία μετέδωσε τις εσωτερικές της αντιλήψεις και διεργασίες στη διεθνή κοινότητα και μετασημάτισε την αλληλεπίδραση των κρατών εντός θεσμοποιημένων διαδικασιών ολοκλήρωσης, μέσω των οποίων τα τελευταία κλήθηκαν να προωθήσουν τα ειδικότερα συμφέροντά τους. Κατ’επέκταση οι άλλες μεγάλες δυνάμεις, όπως η ΕΕ, η Κίνα η Ρωσία, κ.α. αποτελούν τις «X1, X2, X3» δυνάμεις κ.ο.κ., οι οποίες έχουν αποδεχθεί τις δομές του συστήματος και βρίσκονται σε λειτουργική αλληλεπίδραση μεταξύ τους, όπως και με τη διατακτική δύναμη, επιδιώκοντας να βελτιώσουν τη θέση τους μέσα σε αυτό και ενδεχομένως να καταστούν στο μέλλον, επίσης «N» διατακτικές δυνάμεις.

Το συμπέρασμα αυτό, ότι οι ΗΠΑ αποτελούν τη διατακτική δύναμη του διεθνούς συστήματος, τεκμαίρεται και από τους J. Mearsheimer και J. Nye. Σύμφωνα με τον Mearsheimer ως «*σύστημα*» *συνήθως θεωρείται ολόκληρος ο κόσμος*”. Εάν το αυτό σύστημα διαχωρισθεί σε περιφέρειες, όπως “*η Ευρώπη, η Βορειοανατολική Ασία και το Δυτικό Ημισφαίριο... μπορεί κανείς να διακρίνει μεταξύ πλανητικών ηγεμόνων που κυριαρχούν σε όλο τον κόσμο και περιφερειακών ηγεμόνων που κυριαρχούν σε διακριτές γεωγραφικές περιοχές*”. Πλανητικός ηγεμόνας, κατά τον Mearsheimer, δεν υπάρχει. Οι ΗΠΑ αποτελούν την πιο ισχυρή κρατική μονάδα του συστήματος και είναι ο περιφερειακός ηγεμόνας στο Δυτικό Ημισφαίριο, ο οποίος δεν μπορεί να καταστεί πλανητικός λόγω της

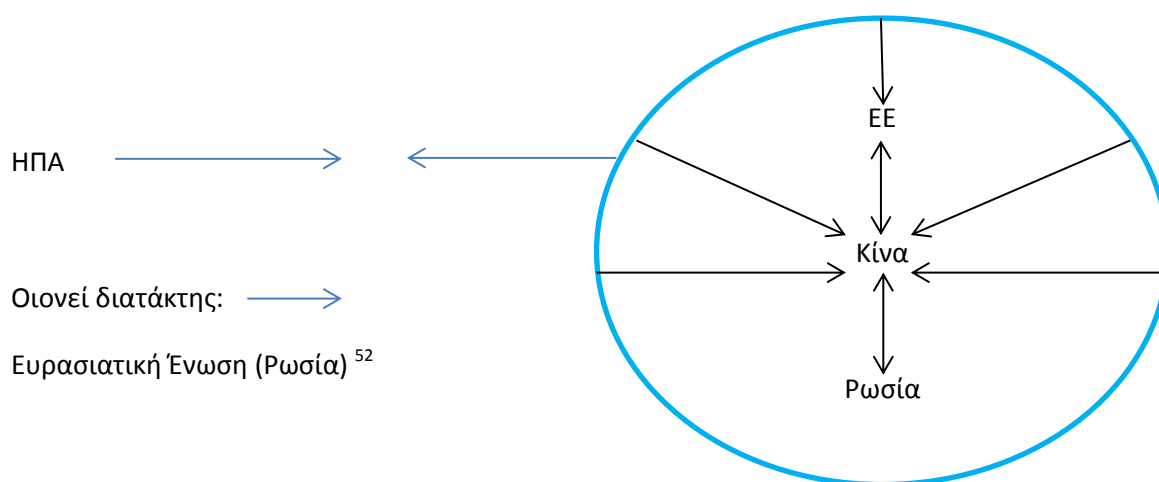
⁴⁶ K. Waltz, “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, Vol. 25, No 1, 2000, σ. 21

⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 38

⁴⁸ Για την διατύπωση του όρου βλ. H. Bull, *Η Άναρχη Κοινωνία*, μεταφρασμένη έκδοση στην ελληνική, Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 272

ανασχετικής επιρροής των υδάτινων επιφανειών, των ωκεανών, επί του ενιαίου ελέγχου της εν δυνάμει ηγεμονευόμενης γεωγραφικής επικράτειας⁴⁹. Αντίστοιχα, ο J. Nye υποστηρίζει πως “οι ΗΠΑ είναι η, από στρατιωτική άποψη, υπερδύναμη μέσα σε ένα πολυπολικό σύστημα οικονομικής και πολιτικής ισχύος”⁵⁰.

Κατόπιν όλων των προαναφερθέντων από τους Waltz και Mearsheimer, εξαγάγονται συγκεκριμένα συμπεράσματα, τόσο για τη θέση της Ρωσίας στο σύγχρονο διεθνές σύστημα, όσο και για την ουσία της επιλογής του ευρασιατικού εγχειρήματος. Σε ότι αφορά το διεθνές σύστημα, θα πρέπει να διευκρινισθεί πως, τελικά, δεν υφίσταται προς το παρόν δεύτερη διατακτική δύναμη «N2» και πως η θεώρηση αυτή του Waltz, στο άνωθεν σχήμα, απεικόνιζε την τότε διεθνή πραγματικότητα⁵¹, όπου οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ λειτουργούσαν ως διατακτικές δυνάμεις επηρεάζοντας τα υπόλοιπα κράτη σύμφωνα με τις σφαίρες επιρροής τους. Το σημερινό διεθνές σύστημα ωστόσο διαλαμβάνεται μέσα από το σχήμα του Waltz και ερμηνεύει την στρατηγική επιλογή της Ευρασιατικής Ένωσης.

Αυτό ακριβώς είναι και το σημείο όπου η θεωρία των διεθνών σχέσεων εφάπτεται με την θεωρία της υψηλής στρατηγικής δεικνύοντας την εγγενή μέθοδο δράσης της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Σύμφωνα με τον L. Hart, η θέση του Clausewitz περί του “πολέμου ως συνέχεια της πολιτικής με άλλα μέσα”, στην πραγματικότητα, μπορεί να οδηγήσει στην εξάντληση και κατ’ επέκταση στην κατάρρευση ενός κράτους, όταν ακολουθηθεί μονοδιάστατα και σε απόλυτο βαθμό. Για τον λόγο αυτό προέχει η σχεδίαση μιας στρατηγικής, η οποία θα επιτρέπει σε κάθε κράτος να επικρατήσει έναντι του αντιπάλου

⁴⁹ J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, 100 – 101

⁵⁰ J. S. Nye, «Toward a Liberal Realist Policy: A memo for the next president», άρθρο δημοσιευμένο στο περιοδικό Harvard Magazine, Μάρτιος 2008, σ. 2

⁵¹ Το έργο αυτού του μεγάλου «δομικού ρεαλιστή» γράφτηκε το 1979.

⁵² Στη θέση του «N1» διατάκτη βρίσκονται σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα οι ΗΠΑ, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ενώ στη θέση των «X1,X2 και X3» η ΕΕ, η Κίνα και η Ρωσία, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και άλλες μεγάλες δυνάμεις «Χί», οι οποίες αλληλεπιδρούν στο διεθνές σύστημα. Επειδή ωστόσο κριτήριο είναι η ισχύς των δυνάμεων (οικονομική, πληθυσμιακή, στρατιωτική) επιλέγονται οι συγκεκριμένες, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Ρωσία που αφορά την παρούσα έρευνα.

του σε συνθήκες ειρήνης και μέσω άλλων δυνατοτήτων του, αναλόγως της φύσεως του έθνους (“άπληστο ή συντηρητικό”), της “θεμελιώδους πολιτικής” που ακολουθεί και της θέσης που κατέχει σε ένα ευρύτερο “ενοποιημένο ή ομοιόμορφο σύστημα κρατών ως συνάρτηση της ισορροπίας ισχύος”. Μέσα από αυτές τις κύριες παραμέτρους ένα κράτος είναι σε θέση να αποτρέψει τις επεκτατικές τάσεις του αντιπάλου του εξαναγκάζοντάς το, δια της οικονομικής πολιτικής ή άλλων σχετικών πολιτικών, να συνειδητοποιήσει τις απώλειες που θα έχει από μία πολεμική σύγκρουση καθώς και τα οφέλη που θα μπορούσε, αντίστοιχα, να αποκομίσει από μία ειρηνική προσέγγιση⁵³. Η Ρωσία έχοντας αφομοιώσει την λειτουργία και τις δομές του διεθνούς συστήματος επιδιώκει να ανταγωνιστεί τις υπόλοιπες δυνάμεις στην περιφέρειά της, κυρίως την ΕΕ, αντιγράφοντας τη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Μία νέα υπερεθνική οντότητα σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο δημιουργείται για να συμπεριλάβει στις δομές της κράτη από τον ευρωπαϊκό και κεντροασιατικό γεωγραφικό χώρο προκειμένου, στην πραγματικότητα, να ανακόψει την διάχυση της ευρωπαϊκής και αμερικανικής επιρροής στην ευρύτερη περιοχή, ώστε να μην περιορισθεί περισσότερο από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σε Ανατολική Ευρώπη και Καύκασο⁵⁴.

Ο Ed. Luttwak ορίζει την υψηλή στρατηγική ως “τις διαδράσεις των κατώτερων στρατιωτικών επιπέδων που αποδίδουν τα τελικά τους αποτελέσματα στο ευρύ σύστημα της διεθνούς πολιτικής και σε ευρύτερη διάσταση με τις μη στρατιωτικές συναλλαγές των κρατών”, δηλαδή “την διπλωματία, την προπαγάνδα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τις μυστικές επιχειρήσεις, τις αντιλήψεις που καλλιεργούνται από τις επίσημες μυστικές υπηρεσίες και τις ανεπίσημες”, καθώς και τους κρατικούς αξιωματούχους, και “όλες τις οικονομικές συναλλαγές που υπερβαίνουν τα αμιγώς ιδιωτικά συμφέροντα”. Από αυτό το επίπεδο των σχέσεων εκρέουν και απορρέουν “τεχνικές, τακτικές, επιχειρησιακές και στρατηγικές διαδράσεις μεταξύ των κρατών που διενεργούν όλες τις ανωτέρω μη στρατιωτικές συναλλαγές”. Η αλληλεπίδραση αυτή των μη στρατιωτικών σχέσεων προκαλεί μία “κάθετη διακύμανση των κατώτερων στρατιωτικών επιπέδων, τα οποία στην οριζόντιά τους διάσταση διασταυρώνονται με το ευρύ φάσμα των εξωτερικών σχέσεων”. Πιο συγκεκριμένα, “η υψηλή στρατηγική ενυπάρχει στην διεθνή πολιτική χωρίς να ταυτίζεται απόλυτα με τα όριά της”. Οι διεθνείς σχέσεις είναι ένα ευρύ πεδίο διαμόρφωσης των εξωτερικών σχέσεων των κρατών, με τους κρίσιμους και ζωτικούς τομείς της οικονομικής συνεργασίας και των συναλλαγών, καθώς και της πολιτικής άμυνας και ασφάλειας, να αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της υψηλής στρατηγικής⁵⁵. Η υψηλή στρατηγική, ως προς το σκέλος της άμυνας και της ασφάλειας, δια της κατοχής και ανάπτυξης οπλικών συστημάτων και της δημιουργίας στρατιωτικών συμμαχιών, εμπεριέχει, κατά κύριο λόγο, τον “χαρακτήρα της αποτροπής και του εξαναγκασμού” για την “προστασία” και εξυπηρέτηση των κρατικών συμφερόντων⁵⁶.

⁵³ L. Hart, *Strategy of Indirect Approach*, Faber and Faber, London, 1941, σ. 202 – 210

⁵⁴ Διεύρυνση NATO και ΕΕ προς ανατολάς (2002 και 2004) και ευρωπαϊκή επέκταση σε Καύκασο (Eastern Partnership 2007), Μολδαβία και Ουκρανία (2013). Βλ. στο παρόν, κεφ. 4: “Η υψηλή στρατηγική”.

⁵⁵ E. Luttwak, *Strategy: The Logic of War and Peace*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1987, σ. 179 – 180

⁵⁶ Στον ίδιο σ. 190 – 191

Στην πιο “σύγχρονη εκδοχή” της, κατά τους R. Rosecrance και A. Stein, η υψηλή στρατηγική προαγάγεται συγχρόνως από το εσωτερικό επίπεδο του κράτους, όπου αντλούνται πόροι και μέσα, και από το διεθνές επίπεδο, όπου η αλληλεπίδραση των πόρων αυτών και των μέσων και η αλληλεξάρτησή τους με τα αντίστοιχα των άλλων κρατών οδηγούν στην κατάρρευση αυτού που αξιοποιεί πληρέστερα τις δυνατότητές του. Πιο συγκεκριμένα, η εσωτερική πολιτική και έννομη τάξη και η ασκούμενη οικονομική πολιτική μέσω των διεργασιών και διαδράσεών τους εξαγάγουν στο διεθνές σύστημα μία συνολική δυναμική, που επηρεάζει και συνδιαμορφώνει το ίδιο το σύστημα, εφόσον εκδηλώνεται σε ανταγωνιστικά πλαίσια. Με αυτό το σκεπτικό οι Rosecrance και Stein καταλήγουν στο ότι η υψηλή στρατηγική είναι αναπόσπαστο τμήμα των δημοσίων πολιτικών⁵⁷ εμπιπτοντας στη θεωρητική βάση του σχήματος του Waltz, περί δυνάμεων που, με την εξαγωγή των εσωτερικών τους διεργασιών στο διεθνές σύστημα, καθίστανται τελικά διατάκτες αυτού.

Η υψηλή στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας, ουσιαστικά διήλθε μέσα από τρία στάδια για να καταλήξει στη σημερινή της μορφή που είναι ομότροπη των ανωτέρω θεωρητικών βάσεων. Σύμφωνα με τον H. Heikka, την κατάρρευση της ΕΣΣΔ το 1991 επακολούθησε μία γενική συναίνεση στο πολιτικό σύστημα της Ρωσίας για την ανάληψη ενός νέου ρόλου, ταυτόσημου του περιφερειακού ηγεμόνα μεταξύ των συνόρων της Ευρώπης και της κεντρικής Ασίας, και για τον λόγο αυτό λήφθηκαν οι πρωτοβουλίες της σύστασης της CIS και της CST. Κοινοί πολιτικοί και πολιτισμικοί δεσμοί απορρέοντες από το σοβιετικό παρελθόν θεωρήθηκαν ως η ενδεδειγμένη γέφυρα επανασύνδεσης και επανασύζευξης των νέων δημοκρατιών σε ένα νέο διακρατικό σύστημα, το οποίο η Ρωσία θα επηρέαζε και θα ήλεγχε ως ανασχετικό άξονα στην πασιδίηλη και ταχύτατη άνοδο αλλά και επέκταση της Ενωμένης Ευρώπης υπό την ηγεσία του γερμανο – γαλλικού άξονα καθώς και της στρατιωτικής του προστασίας από το NATO⁵⁸.

Οι αποτυχίες ως προς την διατήρηση της ρωσικής σφαίρας επιρροής τόσο επί των Βαλτικών Χωρών και της Ουκρανίας, όσο και επί των καυκάσιων και κεντροασιατικών Δημοκρατιών (Αζερμπαϊτζάν – Γεωργία και Ουζμπεκιστάν – Τουρκμενιστάν)⁵⁹ ώθησε τους Ρώσους αξιωματούχους σε μία “δεύτερη” κατά τον Heikka συναίνεση, στην “εξισορρόπηση” της Ρωσικής Ομοσπονδίας μέσα σε ένα “πολυπολικό σύστημα” ισχύος, το οποίο θα αντιμετώπιζε τις “μονοπολικές φιλοδοξίες, χωρίς ωστόσο να τις κατονομάζει”⁶⁰. Προφανώς, η αοριστολογική αυτή αναφορά του “εθνικού δόγματος ασφαλείας” της Ρωσίας υπονοούσε τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες, έπειτα από την πρώτο πόλεμο του Κόλπου και την διευθέτηση του βαλκανικού ζητήματος στο Ντέιτον, απεδείκνυαν περίτρανα πως ήταν ο πιο ισχυρός πόλος στην ευρωπαϊκή ήπειρο, στην Μέση Ανατολή και το κυριότερο, ήλεγχαν απόλυτα το επιχειρησιακό σκέλος του NATO. Η συνεχιζόμενη αστάθεια στην βαλκανική από το 1998 και έπειτα και η εκ νέου διευθέτηση της Γιουγκοσλαβικής αποσύνθεσης από μέρος των ΗΠΑ πιστοποιούσε για μια ακόμη φορά πως, τόσο η Ρωσία,

⁵⁷ R. Rosecrance & A. Stein, *The Domestic Bases of Grand Strategy*, Cornell University Press, New York, 1993, κεφ. 1

⁵⁸ H. Heikka, “The Evolution of Russian Grand Strategy – Implications for Europe’s North”, Pölis University of Birmingham, 2000, σ. 26

⁵⁹ Βλ. παρόν κείμενο σ. 5 – 6

⁶⁰ H. Heikka, “The Evolution of Russian Grand Strategy – Implications for Europe’s North”, Pölis University of Birmingham, 2000, σ. 30 – 32

όσο και η Κίνα, παρά το γεγονός της θεσμικής τους ιδιότητας στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, δεν ήταν σε θέση να πράξουν κάτι το ουσιαστικό, ώστε να αναστρέψουν τις διεθνείς συνθήκες και τους πολιτικούς και στρατιωτικούς συσχετισμούς που ήταν προς όφελος των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων τους⁶¹. Ιδίως από το 1999 και μετά όπου τα πρώην κομμουνιστικά κράτη της ανατολικής Ευρώπης συρρέουν ομαδικά προς το NATO (1999 και 2002), φαίνεται πως η μόνη επιλογή για την ρωσική εξωτερική πολιτική είναι η επένδυση στη διαμόρφωση ενός πολυπολικού συστήματος επιρροής μέσω του οποίου θα εξασφάλιζε την γεωπολιτική επιβίωση της, προκειμένου να ανασυνταχθεί πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά.

Η διαδικασία της σύγκλισης της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής με τις σχέσεις συνεργασίας, συνύπαρξης και σύζευξης ετερόκλητων εθνικών συμφερόντων στο ευρωπαϊκό περιβάλλον πραγματοποιήθηκε σταδιακά από το 1991 όπου και υπεγράφη ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας – European Energy Charter μεταξύ των κρατών της Κοινότητας και αυτών του CIS στις 17/12 του ιδίου έτους. Ουσιαστικά, η συνθήκη για τον χάρτη προσωρινά ατόνησε και επανενεργοποιήθηκε το 1997 αποκτώντας εκ νέου δυναμική το 2001⁶², όπου και τροποποιήθηκε για να βρεθεί κοινός τόπος μεταξύ των ευρωπαϊκών και ρωσικών αξιώσεων⁶³. Στο μεσοδιάστημα αυτής της δεκαετίας η Ρωσία και η ΕΕ συνήψαν μια ακόμη συμφωνία, η οποία και αποτελεί την νομική βάση των διμερών σχέσεων, όσον αφορά τις οικονομικές και εμπορικές συναλλαγές, την τεχνική βοήθεια και την εμβάθυνση της δημοκρατίας και της θεσμικής λειτουργικότητας, το 1997, με την Partnership Cooperation Agreement⁶⁴.

Από το 2000 και μετά, από την ανάληψη δηλαδή της προεδρίας από τον V. Putin, η υψηλή στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας αναπτύσσεται πληρέστερα ως προς τις ερμηνείες των Hart και Luttwak μέσω της στρατιωτικής εμπλοκής των ανωτέρω – οικονομικής φύσεως – συνεργασιών. Η αρχή σημειώθηκε με την ένταξη της Ρωσίας στην Partnership for Peace (PfP)⁶⁵ ως θεσμικό προθάλαμο για την μελλοντική ενσωμάτωση των πρώην κομμουνιστικών και σοβιετικών κρατών στο NATO. Το 1997 NATO και Ρωσία συνυπέγραψαν την Ιδρυτική Πράξη Αμοιβαίων Σχέσεων για την Συνεργασία και την Ασφάλεια⁶⁶, ενώ από το 2002 οι σχέσεις των δύο οντοτήτων απέκτησαν μια μόνιμη διαρθρωμένη δομή με το Συμβούλιο NATO – Ρωσίας για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την διαχείριση κρίσεων και την αντιμετώπιση παράνομων διασυνοριακών δραστηριοτήτων (trafficking, ναρκωτικά κ.α.)⁶⁷. Στην κομβική αυτή μεταστροφή της

⁶¹ J. Simmon & S. Kay, "European Security and Beyond?", R. Tiersky, *Europe Today, National Politics, European Integration and European Security*, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Oxford, 2004, σ. 89 – 118

⁶² http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27028_en.htm

⁶³ P. V. Elsuwege, "Towards a Modernization of EU – Russia Relations?", CEURUS, June 2012

⁶⁴ http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_en.htm

⁶⁵ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm

⁶⁶ http://www.nato-russia-council.info/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf

⁶⁷ Αξίζει να σημειωθεί ότι, μεταξύ των δύο εταίρων, το 2004, πραγματοποιήθηκαν κοινές ασκήσεις για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο ρωσικό ευρωπαϊκό έδαφος του ομοσπονδιακού διαμερίσματος του Καλλίνικραντ. <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/art2.html> και <http://www.nato-russia-council.info/en/>

ρωσικής πολιτικής ασφάλειας θα πρέπει να προστεθεί και η παράλληλη ανάπτυξη αμυντικών και οικονομικών σχέσεων με την Κίνα και το SCO, το οποίο λειτουργεί ως μια μόνιμη οργανική δομή μεταξύ Ρωσίας και Κίνας καθώς και των παραδοσιακών κεντροασιατικών συμμάχων της Ρωσίας, δηλαδή του Καζακστάν, του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν, αλλά και του Ουζμπεκιστάν από το 2001⁶⁸.

Συνεπώς το 2000 αποτελεί ορόσημο για την μετάβαση της Ρωσίας στο τρίτο στάδιο της σύγχρονης υψηλής της στρατηγικής όπου, εμποδώνεται μεν ο ρόλος της ως δρώντος ενός πολυπολικού συστήματος, αλλά επιχειρείται δε η σταδιακή ανάπλάσή της και η διαμόρφωση ενός νέου δόγματος, μέσω του οποίου αυτή θα καταστεί μία *μεγάλη δύναμη* για την ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας. Ο M. de Haas παραθέτοντας μία σειρά από αποφάσεις του συμβουλίου ασφαλείας και του υπουργείου άμυνας της Ρωσικής Ομοσπονδίας, μεταξύ 2000 – 2004, κάνει λόγο για *δυσδικό προσανατολισμό* στην πολιτική του Putin, που προήγαγε την συμμετοχή και συνεργασία της Ρωσίας σε διεθνείς οργανισμούς και σχήματα, τόσο με τους άμεσους γείτονές της, όσο και με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την αξιοποίηση αυτών στο εσωτερικό της χώρας, με έμφαση σε ανταποδοτικά οφέλη για την ρωσική οικονομία και για την άντληση τεχνογνωσίας με στόχευση στον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων⁶⁹.

Το “*δίλημμα ασφαλείας*”⁷⁰ της σύγχρονης Ρωσίας, δεν είναι αμιγώς στρατιωτικό, αλλά πρωτίστως γεωπολιτικό, αφού πιθανή επέκταση της ΕΕ, κατά μήκος των δυτικών και καυκάσιων συνόρων της, θα την αποκόψει εντελώς από την άλλοτε σφαίρα επιρροής της θέτοντας σε κίνδυνο τα οικονομικά της συμφέροντα και κυρίως την ασφάλειά της. Επομένως η επινόηση της Ευρασιατικής Ένωσης είναι το «μέσο της αυτοβοήθειας» για την διασφάλιση της μακροπρόθεσμης ρωσικής επιβίωσης και στην περίπτωση που αυτή περατωθεί, θα είναι το «δομικό εργαλείο», μέσω του οποίου θα αναβιώσει μία αυτοκρατορία. Όπως υποστηρίζει ο Mearsheimer, “*το καλύτερο αποτέλεσμα στο οποίο μπορεί να ελπίζει μία μεγάλη δύναμη είναι να γίνει περιφερειακός ηγεμόνας και πιθανώς να ελέγξει και μια άλλη περιφέρεια η οποία βρίσκεται κοντά και στην οποία υπάρχει πρόσβαση δια ξηράς*”⁷¹. Αναντίρρητα, ο έλεγχος ενός μεγάλου τμήματος της ανατολικοευρωπαϊκής, βορειοασιατικής και κεντροασιατικής γεωγραφικής μάζας θα συντελέσει, σύμφωνα με τη θεωρητικό σχήμα του Waltz, στο να εξελιχθεί τελικά η Ρωσία, υπό τη μορφή της Ευρασιατικής Ένωσης στον δεύτερο, «N2», διατάκτη του διεθνούς συστήματος ανακατανέμοντας την ισορροπία ισχύος.

⁶⁸ Το Σύμφωνο της Σαγκάης συγκροτήθηκε αρχικά ως οργανισμός στρατιωτικής και οικονομικής συνεργασίας το 1996 μεταξύ Ρωσίας, Κίνας, Καζακστάν, Κυργιστάν και Τατζικιστάν με την ονομασία Shanghai Five. Το 2001 οπότε και προσχώρησε το Ουζμπεκιστάν, τα πέντε ιδρυτικά μέλη μετεξέλιξαν τον οργανισμό αυτόν στη σημερινή του μορφή δίνοντάς την ισχύουσα ονομασία.

<http://www.sectsc.org/EN123/>

⁶⁹ M. de Haas, “Putin’s Security Policy in the Past, Present and Future”, Baltic Defence Review, Vol. 2, No. 12, 2004, σ. 39 – 59

⁷⁰ Βλ. σχετικά K. Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ.387 και J.

Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 90

⁷¹ J. Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 102

Όσον αφορά τα όρια της δράσης, εντός των οποίων η Ρωσία θα αναπτύξει και θα υλοποιήσει το ευρασιατικό εγχείρημα, διαφαίνεται πως αυτά συνάγονται από τις δομές της διεθνούς ολοκλήρωσης, εφόσον η σύγχρονη διεθνής πολιτική βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στην «εργαλειοποίησή» της. Την επαύριον του Β'ΠΠ, ο D. Mitrany υπήρξε ο πρωτοπόρος και βασικός εισηγητής της θεωρίας του λειτουργισμού, σύμφωνα με τον οποίο η σταδιακή συνεργασία των κρατών σε έναν ορισμένο τομέα και δη στον οικονομικό θα οδηγούσε σε στενότερη συνεργασία σε περισσότερους τομείς πολιτικής διασφαλίζοντας μελλοντικά την ειρήνη και την σταθερότητα μεταξύ των κρατών⁷². Μεταξύ '60 και '70, ως συνέχεια της θεωρίας αυτής και ως λειτουργική προέκταση κατέστη η θεωρία της περιφερειοποίησης κατά την οποία, σύμφωνα με τον J. S. Nye, τα κράτη μιας περιφέρειας συνεργάζονται σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος προωθώντας τελικά την ολοκλήρωση επί της αυτής περιφέρειάς τους⁷³. Την θεωρία της περιφερειοποίησης αναζωογόνησε στην δεκαετία του 1990 ο A. Hurrell και άλλοι διεθνολόγοι, υποστηρίζοντας ότι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσε το έδαφος για την επαναπεριφερειοποίηση της παγκόσμιας πολιτικής⁷⁴. Στο μεταίχμιο της διεθνούς ολοκλήρωσης ανάμεσα στις θεωρίες της περιφερειοποίησης και της παγκοσμιοποίησης (αρχές '00 και έπειτα) εμφανίσθηκαν νέες προσεγγίσεις και ερμηνείες όπως του R. Gilpin και του A. Mc Grew βάσει των οποίων, τόσο από τη σκοπιά του Ρεαλισμού, όσο και του Φιλελευθερισμού των διεθνών σχέσεων, η διεθνής ολοκλήρωση μετατοπιζετο προς την παγκόσμια διακυβέρνηση με ιδιότυπη στοχοθεσία και διαφοροποιημένη σκοπιμότητα αλλά με κοινές ωστόσο εφαρμογές, επί της συνεργασίας εντός των διεθνών θεσμών, μέσω ενοποιημένων δομών⁷⁵.

Σε κάθε περίπτωση, το διεθνές σύστημα των οικονομικών και πολιτικών σχέσεων δεν μπορεί να θεωρηθεί ως απολύτως παγκοσμιοποιημένο διότι, αν και η χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση έχει περατωθεί, όπως καταφάνηκε από τις ασύμμετρες επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2007 στην παγκόσμια οικονομία και τις, ανά περιφέρεια, ανομοιογενείς διορθωτικές κινήσεις που πραγματοποιήθηκαν για την αποκατάσταση των εθνικών οικονομιών, έγινε αντιληπτό πως, απομένει να διανυθεί μία αρκετά κρίσιμη απόσταση για την επίτευξη της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης. Σημαντικά «κεφάλαια» αυτής, όπως η πλήρης άρση των εμπορικών διασυνοριακών εμποδίων μεταξύ των μεγαλύτερων οικονομιών του πλανήτη και οι διαρκείς διαπραγματεύσεις του στα πλαίσια του ΠΟΕ, η ενεργειακή ασφάλεια και η πρόσβαση σε ενεργειακούς πόρους, η ανταλλαγή τεχνογνωσίας και η αξιοποίηση των επιστημών προς όφελος όλων των εταίρων στα πλαίσια διεθνών διαδικασιών ολοκλήρωσης, καθώς και η κατίσχυση της πολιτικής δημοκρατίας και του κράτους δικαίου σε όλες τις περιοχές του πλανήτη, παραμένουν ανοικτά πεδία προς διαπραγμάτευση μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων στα πλαίσια των διεθνών οργανισμών. Και το κυριότερο, εξαιρουμένης της ΟΝΕ, η δημοσιονομική και η νομισματική πολιτική παραμένουν σε εθνικό έλεγχο, που σε συνδυασμό με την αδιαμφισβήτητη ισχύ της *“διεθνής νομικής κυριαρχίας”* και την

⁷² D. Mitrany, *A Working Peace System*, Oxford University Press, London, 1944

⁷³ J. S. Nye, *International Regionalism*, Little, Brown and Company, Boston, 1968

⁷⁴ A. Hurrell, “Explaining the resurgence of regionalism in world politics”, *Review of International Studies*, Vol. 21, No. 4, October 1995, British International Studies Association 1995, σ. 331-358

⁷⁵ Βλ. αντίστοιχα, R. Gilpin, *Global Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 2001, κεφ. 15 και A. Mc Grew, “Liberal Internationalism: Between Realism and Cosmopolitanism”, D. Held & A. Mc Grew, *Governing Globalization*, Polity Press, USA, 2002, σ. 267 – 286

διατήρηση και ανάπτυξη εθνικών στρατιωτικών δυνάμεων διατηρούν τελικά σε σημαντικό βαθμό «αλώβητη» την εθνική κυριαρχία⁷⁶. Η διαπίστωση αυτή τεκμαίρεται από την θέση του R. Keohane, ο οποίος οριοθετεί την διεθνή ολοκλήρωση κάνοντας λόγο για “διακυβέρνηση σε μερικώς παγκοσμιοποιημένο κόσμο”.⁷⁷

Αντιστοίχως, λαμβάνοντας υπόψη την, κατά τον Mearsheimer, αμερικανική περιφερειακή ηγεμονία σε συνδυασμό με την λειτουργία διεθνών θεσμών όπως ο ΟΗΕ, ο ΠΟΕ και το ΔΝΤ, αλλά και την παράλληλη εξέλιξη της ΕΕ σε ένα μοναδικό καθεστώς υπερεθνικής οντότητας, όπως και τη διαπεριφερειακή συνεργασία μέσω διεθνών οργανισμών (NATO, NAFTA, ASEAN, Shanghai Cooperation Organization, Arab League, Union for the Mediterranean κ.α.) συμπεραίνεται ότι, η διεθνής ολοκλήρωση διεξάγεται με τις ΗΠΑ ως πρωτοπόρο και διατακτική δύναμη και, συγχρόνως, συναρθρώνεται μέσα από ένα συστήματα διαπεριφερειακών δομών, θεσμών και οργανισμών, που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, του οποίου την φύση συνθέτουν οι εκροές της συνεργασίας, της αλληλεξάρτησης και του ανταγωνισμού μεταξύ των εθνών – κρατών. Το συμπέρασμα αυτό προκρίνεται και από τον P. Katzenstein, ο οποίος κάνει λόγο για “παγκοσμιοποίηση μέσα από διαφορετικές διαδικασίες περιφερειακής ολοκλήρωσης”⁷⁸.

Σωρευτικά των ανωτέρω εντοπίζεται η «οργανωτική και λειτουργική πυξίδα» της Ευρασιατικής Ένωσης, που δεν είναι άλλη από την εσωτερικοποίηση των προτύπων και δομών της διεθνούς περιφερειακής ολοκλήρωσης. Δηλαδή τα όρια της ρωσικής επέκτασης διαλαμβάνονται εντός των ασκούμενων διεθνών διαδικασιών και προτεραιοτήτων με τον άξονα της περιφερειακής ολοκλήρωσης για τον ευρασιατικό χώρο να κυριαρχεί ως θεσμική προοπτική επαύξησης της συνολικής πολιτικής και οικονομικής ισχύος, όπως και της γεωπολιτικής επιρροής, της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η περιφερειακή αυτή ωστόσο προσδοκία δύναται, όπως παρατηρήθηκε προηγουμένως, να καταστήσει την Ρωσία μέσω

⁷⁶ Η έννοια της κυριαρχίας αποτυπώνεται κατά τον Krasner σε τέσσερις διαστάσεις:

Στην *Διεθνή Νομική*, που αφορά την διεθνή αναγνώριση ενός κράτους

Στην *Βεσφαλιανή*, που αφορά τον έλεγχο του καταστατικού χάρτη από την ίδια την νομική προσωπικότητα που αναγνωρίζεται ως κυρίαρχη μιας δεδομένης γεωγραφικής επικράτειας αποκλείοντας εξωτερικούς δρώντες από την επέμβαση τόσο στον καταστατικό χάρτη αυτής, όσο και στις θεσμικές δομές της

Στην *Εσωτερική*, μέσω της οποίας ασκείται η κρατική εξουσία και ο έλεγχος στο εσωτερικό ενός κράτους, δηλαδή στην επικράτειά του και

Στην *Κυριαρχία της Αλληλεξάρτησης*, η οποία αφορά τον έλεγχο του κράτους επί της συνολικής δραστηριότητας και κινητικότητας όλων των παραγωγικών συντελεστών και μη εντός της εδαφικής επικράτειάς του. Βλ. αναλυτικά, S. Krasner, *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Press, New Jersey, 1999.

Για την περίπτωση των κρατών – μελών της ΕΕ, η ισχύς της εθνικής κυριαρχίας είναι διαφορετική, εφόσον τα κράτη – μέλη έχουν εκχωρήσει κυριαρχικά δικαιώματα σε υπερεθνικό επίπεδο και τα θεσμικά όργανα της Ένωσης έχουν την δικαιοδοσία να παρεμβαίνουν στην εσωτερική έννομη τάξη του κάθε μέλους παράγοντας δευτερογενές δίκαιο το οποίο είναι δεσμευτικό. Η ΕΕ αποτελεί μια ειδική μορφή περιφερειακής ολοκλήρωσης, η οποία ωστόσο κατευθύνεται στη βάση του υπερεθνικού ελέγχου και συντονισμού. Βλ. σχετικά, Π. Κανελλόπουλος, *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2010 και Δ. Χρυσόχου, *Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 2003

⁷⁷ R. Keohane, “Governance in a Partial Globalized World”, D. Held & A. Mc Grew, *Governing Globalization*, Polity Press, USA, 2002, σ. 325 – 344

⁷⁸ P. Katzenstein, “Regionalism in Comparative Perspective”, *Cooperation and Conflict*, Vol. 31, No. 2, June 1996, Sage Journals, σ. 123-159

της Ευρασιατικής Ένωσης έναν από τους διατάκτες του διεθνούς συστήματος , ακόμη και να αναβιώσει μία αυτοκρατορία. Για αυτό έχει σημασία να προστεθεί στα όσα καταγράφηκαν και η θέση του A. Dugin, ο οποίος προσλαμβάνει την περιφερειακή ολοκλήρωση ως αποτέλεσμα της ενότητας του κάθε πολιτισμού, που θα οδηγήσει με τη σειρά της στην αναστροφή της παγκοσμιοποίησης, με την ανάπλαση ενός αρμονικά συνδεδεμένου διαπολιτισμικού κόσμου, αποτελούμενου από διακριτές περιφερειακές οντότητες, και στην αποτροπή της επικράτησης ενός κοινού «Αμερικανικού πολιτισμού», στον οποίο *“οι Ρώσοι πρέπει να δώσουν μια επαρκή απάντηση”*⁷⁹.

⁷⁹ Ο A. Dugin είναι επικεφαλής του “Ευρασιατικού Κινήματος” και φέρεται ως ο επί σειρά ετών σύμβουλος του V. Putin σε θέματα γεωπολιτικής. Για τον λόγο αυτό έχει σημασία η εν προκειμένω θεώρηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Συγκεκριμένα ο Dugin αναφέρει ότι: *“Η ιδέα ενός πολυπολικού κόσμου, όπου οι πόλοι θα είναι τόσο όσοι και οι πολιτισμοί, μας επιτρέπει να προτείνουμε στην Ανθρωπότητα μια ευρεία επιλογή πολιτιστικών, υποδειγματικών κοινωνικών και πνευματικών εναλλακτικών λύσεων. Θα έχουμε ένα μοντέλο που αποδίδει την περιφερειακή παγκοσμιοποίηση σε συγκεκριμένους «μεγάλους χώρους», οι οποίοι θα προσφέρουν σε τεράστιες ζώνες και σε σημαντικά τμήματα της Ανθρωπότητας...χωρίς εκείνες τις ανεπάρκειες που παρουσιάζει η παγκοσμιοποίηση σε παγκόσμια κλίμακα. Ο πλανήτης μας θα παρουσιαστεί όχι ως μια μοναδική οικουμένη, αλλά ως μερικές οικουμενικότητες...που θα ζουν δίπλα – δίπλα με τον ρυθμό τους, με την δική τους συνείδηση...Πολλοί εκπρόσωποι των ΗΠΑ εξακολουθούν να χρησιμοποιούν τον όρο «πολιτισμός» καταλαβαίνοντας με αυτόν τον «Αμερικανικό Πολιτισμό». Αυτή είναι η πραγματική πρόκληση στην οποία όλα τα έθνη της γης και προπαντός οι Ρώσοι, πρέπει να δώσουν μια επαρκή απάντηση”*. A. Dugin, *Η Τέταρτη Πολιτική Θεωρία*, εκδ. Έσοπτρον, Αθήνα, 2013, σ. 141 – 142

1.2 Η Θεσμική διάσταση

1.2.1 Η Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα – The Eurasian Economic Community

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, η EurAsEC αποτελεί το πρωτόλειο επίπεδο της Ευρασιατικής Ένωσης καθότι, μέσα από τις διαδικασίες της συνετέθη η στενότερη συνεργασία των εταίρων και προωθήθηκε η μετεξέλιξή της σε έναν μηχανισμό υπερεθνικής ολοκλήρωσης εντός της EurAsEC. Η Ευρασιατική Οικονομική Κοινότητα καθιδρύθηκε από την Ρωσική Ομοσπονδία, τη Λευκορωσία, το Καζακιστάν, το Κυργιστάν και το Τατζικιστάν μέσω της ομώνυμης Συνθήκης στις 10 Οκτωβρίου του 2000⁸⁰. Ως σκοποί της Συνθήκης αυτής διακηρύχθηκαν η οικονομική συνεργασία μεταξύ των συμβαλλομένων, η ανάπτυξη των οικονομιών τους και η ενσωμάτωση αυτών στις διαδικασίες της παγκόσμιας οικονομίας και του παγκοσμίου εμπορίου, ενώ ως πεδίο διαπραγμάτευσης και αρμοδιοτήτων της EurAsEC ορίσθηκαν: η διαμόρφωση της πολιτικής κοινού δασμολογίου έναντι τρίτων, η διατήρηση ενός κοινού συστήματος συναλλαγματικών ελέγχων, ο σχεδιασμός κοινωνικών και αναπτυξιακών προγραμμάτων, μία κοινή πολιτική στην αγορά της ενέργειας και των μεταφορών, η επεξεργασία πολιτικών για την παροχή επενδυτικών κινήτρων και η εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών για την ενεργοποίηση της Τελωνειακής Ένωσης και του Κοινού Οικονομικού Χώρου⁸¹. Για το λόγο αυτό, τέθηκε επίσης ως κεντρικός στόχος, η υποστήριξη, ενσωμάτωση και εφαρμογή, στα πλαίσια της Κοινότητας, της Συμφωνίας για μία Τελωνειακή Ένωση και μία Κοινή Οικονομική Ζώνη, η οποία είχε υπογραφεί μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών στις 26 Φεβρουαρίου του 1999⁸². Η προγενέστερη αυτή Συμφωνία αποτέλεσε ουσιαστικά το μεσοπρόθεσμο πλαίσιο στενότερης συνεργασίας, το οποίο υπερίσχυσε μέσα στην Κοινότητα και προσέλαβε υπερεθνικά χαρακτηριστικά οδηγώντας στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση – Eurasian Economic Union (EAEU) στις 29 Μαΐου του 2014⁸³.

Πιο εξειδικευμένα, η EurAsEC αποτελείται από τέσσερα θεσμικά όργανα: α) Το Διακρατικό Συμβούλιο, το οποίο είναι το κορυφαίο και χαράσσει την πολιτική της Κοινότητας αποφασιστικό όργανο, όπου συμμετέχουν οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων. Οι συνεδριάσεις του πραγματοποιούνται τουλάχιστον δύο φορές κατ' έτος σε τακτική βάση και διεξάγονται στο έδαφος της χώρας που ασκεί την προεδρία, εκ περιτροπής, για ένα χρόνο⁸⁴. β) Την Επιτροπή Ολοκλήρωσης, η οποία είναι επιφορτισμένη με την εναρμόνιση των οικονομικών πολιτικών και των εθνικών νομοθεσιών και τη διαχείριση των τεχνικών ζητημάτων, που προκύπτουν κατά τη διαδικασία της σύγκλισης των εθνικών πολιτικών στους τομείς του εμπορίου, της ενέργειας, των μεταφορών κ.α. Η Επιτροπή απαρτίζεται από τους αναπληρωτές αρχηγούς κυβερνήσεων και τους, ανά τομέα πολιτικής, αρμόδιους

⁸⁰ Treaty on the Establishment of the Eurasian Economic Community, 2000

⁸¹ <http://www.evrases.com/docs/base>

⁸² Agreement on a Customs Union and a Common Economic Zone, 1996

⁸³ «Treaty on Eurasian Economic Union signed», The President of Russia, News, 29 Μαΐου 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/22399> Μέχρι την ολοκλήρωση και κατάθεση του παρόντος δεν ευρέθη σχετική δημοσίευση ή δημοσιοποίηση του κειμένου της Συνθήκης για την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, που υπεγράφη, στις 29 Μαΐου 2014, στην Αστάνα μεταξύ Ρωσίας, Λευκορωσίας και Καζακιστάν. Το γεγονός αυτό, πιθανόν, οφείλεται στην διαδικασία επικύρωσης της Συνθήκης, που ακολουθεί της υπογραφής της, μέσω των εθνικών νομοθετικών σωμάτων.

⁸⁴ Treaty on the Establishment of the Eurasian Economic Community, 2000, αρ. 4, 5

υπουργούς των κρατών – μελών και συνέρχεται ως σώμα τουλάχιστον τέσσερις φορές, τακτικώς, κατ' έτος. Την προεδρία της Επιτροπής ασκεί, ανάλογα με τον πρόεδρο του Διακρατικού Συμβουλίου, ο αναπληρωτής αρχηγός της κυβέρνησης εκάστου κράτους – μέλους και συμμετέχει στις συνόδους του Συμβουλίου εκφράζοντας τις θέσεις της Επιτροπής και διατυπώνοντας εισηγήσεις προς απόφαση στους αρχηγούς των κρατών. Μεταξύ των συνεδριάσεων της Επιτροπής οι εργασίες συνεχίζονται αδιάλειπτα διά των μονίμων αντιπροσώπων των κρατών και έχουν ως έδρα τους την Άλμα – Άτα του Καζακστάν και τη Μόσχα, όπου και εδρεύει η Γραμματεία της Επιτροπής. Της Γραμματείας προϊστάται ο Γραμματέας, ο οποίος διορίζεται από τα κράτη – μέλη με τριετή θητεία, έχει ως έργο του τον συντονισμό των εργασιών της Επιτροπής καθώς και των υπολοίπων οργάνων της Κοινότητας και συμμετέχει στις συνόδους του Διακρατικού Συμβουλίου⁸⁵. γ) Τη Διακοινοβουλευτική Αντιπροσωπεία, η οποία έχει ρόλο διαβούλευσης και συμβουλής προς τα ανωτέρω όργανα και στελεχώνεται από αντιπροσώπους του κάθε εθνικού κοινοβουλίου. Έδρα της Αντιπροσωπείας είναι η Αγία Πετρούπολη⁸⁶. δ) Το Δικαστήριο της Κοινότητας, το οποίο είναι το δικαιοδοτικό όργανο όχι μόνο της EurAsEC αλλά και της ΕΑΕΥ. Λειτουργεί ως δικαστήριο ουσίας, το οποίο επιδικάζει διαφορές μεταξύ των κρατών – μελών και των κρατών με την Κοινότητα. Σε περίπτωση που υφίσταται δυσαρμονία μεταξύ των αποφάσεων των οργάνων της Κοινότητας και της εθνικής έννομης τάξης των κρατών – μελών, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει τη νομοθετική διάσταση της απόφασης. Το καίριο ωστόσο πεδίο αρμοδιότητας του Δικαστηρίου εμπίπτει στη θέση που αυτό κατέχει ως προς τη λειτουργία της Τελωνειακής Ένωσης και του Κοινού Οικονομικού Χώρου, εφόσον αποτελεί το μόνο δικαιοδοτικό όργανο, για αυτά τα δύο θεσμικά πεδία, που συγκροτούν τον πυρήνα της ΕΑΕΥ. Σε ζητήματα που αφορούν τη δικαιοδοσία του επί της Τελωνειακής Ένωσης και του Κοινού Οικονομικού Χώρου, το Δικαστήριο δύναται να επιδικάσει ακόμη και υποθέσεις ιδιωτών⁸⁷. Το Δικαστήριο στελεχώνεται από δύο δικαστές από κάθε κράτος – μέλος της EurAsEC με θητεία έξι ετών και εδρεύει στο Μινσκ της Λευκορωσίας⁸⁸.

1.2.2 Η Τελωνειακή Ένωση – The Customs Union

Η Τελωνειακή Ένωση (CU) της Ρωσίας, της Λευκορωσίας και του Καζακστάν είναι το προϊόν της ενεργοποίησης της Συμφωνίας για μία Τελωνειακή Ένωση και μία Οικονομική Ζώνη του 1999, η οποία τροποποιήθηκε από το Διακρατικό Συμβούλιο στις 6 Οκτωβρίου 2007 και κατέστη πλήρως λειτουργική τον Ιούλιο του 2011. Σκοπός της CU είναι απελευθέρωση της αγοράς καθώς και της συνολικής εμπορικής δραστηριότητας μεταξύ των τριών κρατών από δασμούς και μη δασμολογικά εμπόδια αλλά και η καθιέρωση κοινού δασμολογίου έναντι τρίτων⁸⁹. Η υλοποίηση της CU ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2010 με τη θέσπιση του Ενοποιημένου Τελωνειακού Κώδικα, για τη λειτουργία ενός κοινού ρυθμιστικού πλαισίου

⁸⁵ Στο ίδιο, αρ. 6

⁸⁶ Στο ίδιο, αρ. 7

⁸⁷, σ. 12 – 13

⁸⁸ Treaty on the Establishment of the Eurasian Economic Community, 2000, αρ. 8

⁸⁹ Integration Committee Secretariat of the EurAsEC, *EurAsEC Today – 2013*, 21 Δεκεμβρίου 2012, σ. 38

που προβλέπει τις “κοινές τελωνειακές διαδικασίες” μεταξύ των κρατών – μελών, όπως και την υιοθέτηση “ενοποιημένων μεθόδων αξιολόγησης των εισαγομένων προϊόντων” από τρίτες χώρες. Παράλληλα, δημιουργήθηκε και ένας κοινός λογαριασμός για τα έσοδα από το κοινό δασμολόγιο, το οποίο προβλέπει την είσπραξη, κατ’ αναλογία με τον προϋπολογισμό των μελών στη CU, 87,97% του συνόλου των κερδών από τη Ρωσία, 7,33% από το Καζακστάν και 4,7% από τη Λευκορωσία⁹⁰.

Από τον Ιούλιο του 2011 η διακίνηση των προϊόντων μεταξύ των τριών κρατών απελευθερώθηκε πλήρως από δασμούς, ενώ ήρθαν πλήρως και οι δασμοί σε οχήματα και μηχανήματα που εισάγονται από τρίτες χώρες για χρήση εντός της CU. Συγχρόνως θεσπίστηκε και πλαίσιο για την άρση των τεχνικών εμποδίων και την κατάργηση μη δασμολογικών φόρων για τα παραγόμενα προϊόντα εντός της CU και ρυθμίστηκε ένα σύνολο από τεχνικές προδιαγραφές για τα εισαγόμενα από τρίτες χώρες προϊόντα. Στο γενικό αυτό ρυθμιστικό πλαίσιο εντάχθηκαν “οι σιδηροδρομικές μεταφορές, οι υποδομές, ο μηχανοκίνητος εξοπλισμός, πυροτεχνικά προϊόντα, αρώματα, καλλυντικά, κλωστοϋφαντουργικά είδη και τρόφιμα”⁹¹. Ουσιαστικά, στο σύνολο αυτών των προϊόντων θεσπίστηκαν και, εν μέσω των τεχνικών προδιαγραφών, επεβλήθησαν μη δασμολογικά μέτρα προστασίας των εθνικών οικονομιών των τριών κρατών, γεγονός το οποίο πιθανόν θα αναθεωρηθεί λόγω της συμμετοχής της Ρωσίας στον ΠΟΕ από τον Αύγουστο του 2012.

1.2.3 Ο Κοινός Οικονομικός Χώρος – The Common Economic Space

Ο Κοινός Οικονομικός Χώρος (CES) της Ρωσίας, της Λευκορωσίας και του Καζακστάν αποτελεί τη θεσμική, οργανική και λειτουργική εμπλαίσωση της CU και ευρίσκεται υπό συνεχή επεξεργασία για την επαύξηση των ορίων του με σκοπό την τελική μετεξέλιξή του στον Ενιαίο Οικονομικό Χώρο – Single Economic Space (SES). Ο βασικός σκοπός του CES είναι η προσαρμογή των τριών κρατών και της κοινής αγοράς στους κανόνες της ελεύθερης οικονομίας με την παράλληλη απελευθέρωση της κίνησης των παραγωγικών συντελεστών σε όλη την επικράτεια της CU. Στα πλαίσια αυτού του σκοπού έχουν πραγματοποιηθεί, από το 19 Δεκεμβρίου 2009, όπου και ξεκινά ουσιαστικά ο CES (τυπικά 1/1/2010), έως το 2012, μία σειρά από συμφωνίες, 17 περί τον αριθμό, μεταξύ των κρατών μελών, οι οποίες έχουν χρονικό ορίζοντα ενεργοποίησης την 1/1/2012 και περιθώριο υλοποίησης και εφαρμογής την 1/1/2015, που αρχίζει επίσημα η λειτουργία της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης⁹².

Ενδεικτικά θα πρέπει να αναφερθούν τα κάτωθι συμπεφωνημένα πεδία⁹³:

1. Ρύθμιση της πολιτικής ανταγωνισμού και των ορίων παρέμβασης των κρατικών μηχανισμών στην οικονομία

⁹⁰ Eurasian Economic Commission, *Eurasian Economic Integration*, Library of Eurasian Integration, 2014, σ. 15

⁹¹ Στο ίδιο, σ. 16

⁹² Integration Committee Secretariat of the EurAsEC, *EurAsEC Today – 2013*, 21 Δεκεμβρίου 2012, σ. 38 και Eurasian Economic Commission, *Eurasian Economic Integration*, Library of Eurasian Integration, 2014, σ. 18

⁹³ Eurasian Economic Commission, *Eurasian Economic Integration*, Library of Eurasian Integration, 2014, σ. 19 – 21

2. Καθορισμός των ορίων παρεμβατισμού στην αγροτική παραγωγή με ανώτερο όριο παρέμβασης στο 10% της συνολικής αξίας των παραγόμενων προϊόντων
3. Καθορισμός επιδοτήσεων για τη βιομηχανική παραγωγή
4. Απελευθέρωση της αγοράς σιδηροδρομικών μεταφορών με την ταυτόχρονη θέσπιση ειδικού πλαισίου τεχνικών προϋποθέσεων και κοινής τιμολογιακής πολιτικής για τους ανταγωνιστές
5. Κανονικοποίηση του επενδυτικού πλαισίου και των όρων εμπορίας και παροχής υπηρεσιών με διατήρηση ορισμένων γεωγραφικών εξαιρέσεων ανά χώρα
6. Προστασία πνευματικών δικαιωμάτων
7. Καθορισμός τεχνικών προδιαγραφών για τα προϊόντα
8. Ενίσχυση της διαφάνειας του συστήματος των κρατικών προμηθειών
9. Απελευθέρωση της κίνησης του εργατικού δυναμικού στο σύνολο της επικράτειας των μελών της EurAsEC και διευκόλυνση της εσωτερικής μετανάστευσης για τους εργαζομένους και τις οικογένειές τους
10. Συντονισμός των εθνικών νομοθεσιών και των ενεργειών για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης
11. Συντονισμός των εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών
12. Συντονισμός των εθνικών συναλλαγματικών πολιτικών
13. Σύγκλιση του ρυθμιστικού πλαισίου για τις επενδύσεις χαρτοφυλακίου και για το σύνολο των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων στις χώρες – μέλη. Ανοιχτό δίκτυο ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των τραπεζών
14. Ρύθμιση του πλαισίου άσκησης κρατικών μονοπωλιακών δραστηριοτήτων
15. Ρύθμιση της πρόσβασης σε μονοπωλιακές ενεργειακές πηγές
16. Ρύθμιση των κρατικών δικτύων παροχής φυσικού αερίου και καθορισμός των δασμών κατά τη μεταφορά του μέσω αγωγών
17. Παροχή δυνατοτήτων διμερών συμφωνιών για την εμπορία και προμήθεια πετρελαίου δίχως τον παρεμβατισμό της CU

Από τα ανωτέρω πεδία συνάγεται ότι, σχεδιάζεται μία νέα διακρατική ένωση με υπερεθνικά χαρακτηριστικά αλλά και με σημαντική κρατική κυριαρχία. Η δημοσιονομική και η συναλλαγματική πολιτική, που είναι βασικά εργαλεία της εθνικής οικονομικής πολιτικής τίθενται υπό την εποπτεία του CES, αλλά παραμένει ωστόσο υπό κρατική κυριαρχία η νομισματική πολιτική. Η φορολογική πολιτική εναρμονίζεται ως ένα βαθμό μεταξύ των μελών αλλά χρειάζονται περαιτέρω βήματα ώστε να θεωρηθεί ως κοινή ή πλήρως εναρμονισμένη. Η απελευθέρωση της κινητικότητας των παραγωγικών

συντελεστών και του ανθρωπίνου κεφαλαίου είναι ένα σημαντικό βήμα, που αφορά το σύνολο των κρατών της EurAsEC και όχι μόνο τους τρεις εταίρους στην CU και τον CES. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τη δημιουργία μιας «Άριστης Νομισματικής Περιοχής» στο μέλλον, δηλαδή μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης κατά τα πρότυπα της Ευρωζώνης, και, συγχρόνως, δεικνύεται η πρόθεση και η πρόβλεψη για την ένταξη του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν στην CU και τον CES. Ωστόσο θα πρέπει να προστεθεί πως, η διατήρηση συγκεκριμένων, ανά χώρα, γεωγραφικών περιοχών ως μη διατιθέμενων για επενδύσεις, η επιβολή όρων στην απελευθέρωση των σιδηροδρόμων, η προστασία των κρατικών μονοπωλίων στον τομέα του φυσικού αερίου και η δυνατότητα του κάθε κράτους να ασκεί προτιμησιακή τιμολογιακή πολιτική καθώς και η δυνατότητα σύναψης διακρατικών συνεργασιών προμήθειας πετρελαίου δηλώνουν σαφώς την διατήρηση σημαντικού μέρους της εθνικής κυριαρχίας αλώβητο, το οποίο όμως προορίζεται και προσπορίζεται η Ρωσική Ομοσπονδία ως εισπράττουσα το 87,97% των εσόδων από το κοινό δασμολόγιο και ως υπερέχουσα, μακράν τοις άλλοις, ενεργειακή δύναμη της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης.

1.2.4 Η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση – The Eurasian Economic Union

Η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (EAEU) αποτελείται, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, από τη CU, τον CES και τη διοικητική δομή που είναι επιφορτισμένη με τη λειτουργία, διαχείριση και ανάπτυξη τους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η διοίκηση των δύο αυτών πυλώνων της EAEU είναι ξεχωριστή και διακριτή από αυτή της EurAsEC, εφόσον τα δύο (Κυργιστάν – Τατζικιστάν) από τα πέντε μέλη της τελευταίας μετέχουν μερικώς και όχι πλήρως στις διαδικασίες της σύγχρονης ευρασιατικής ολοκλήρωσης. Ρωσική Ομοσπονδία, Λευκορωσία και Καζακστάν είναι πλέον και επισήμως μέλη της EAEU ως συμβαλλόμενα και ιδρυτικά μέρη της Συνθήκης της Αστάνα (29/5/2014), ήτοι της Συνθήκης για την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, η οποία θα ενεργοποιηθεί την 1/1/2015, ενώ το Κυργιστάν και το Τατζικιστάν μετέχουν ως πλήρη μέλη στις διαδικασίες της EurAsEC και μερικώς, ως οιοονεί μέλη, στην EAEU, δια των αντιπροσώπων τους στο Δικαστήριο της EurAsEC, το οποίο είναι το μόνο δικαιοδοτικό όργανο για την CU και τον CES, καθώς και μέσω των διατάξεων που αφορούν τη μετανάστευση στα πλαίσια του υπό διαμόρφωση Ενιαίου Οικονομικού Χώρου. Συν τοις άλλοις, προσφάτως, υπεδείχθη στο Κυργιστάν “Οδικός Χάρτης” για τη μεταρρύθμιση της οικονομίας του ώστε να προσαρμοσθεί στις απαιτήσεις λειτουργίας της CU και του CES, και να ενταχθεί τελικά στην EAEU, ενώ παράλληλα υπεδείχθησαν σχετικές μεταρρυθμίσεις και στην Αρμενία ώστε να καταστεί και αυτή στο άμεσο μέλλον πλήρες μέλος της Ένωσης⁹⁴, έπειτα από σχετικό αίτημά της τον Σεπτέμβριο του 2013⁹⁵.

⁹⁴ «Armenia official: Delay in Eurasian Union accession not caused by any pressure», άρθρο στο News Armenia, 30 Μαΐου 2014, <http://news.am/eng/news/211885.html> Η υπογραφή της Αρμενίας στη Συνθήκη αναμένεται σύμφωνα με τον Αρμένιο Πρόεδρο στα μέσα Ιουνίου 2014. Βλ. «Serzh Sargsyan offers to sign Armenia's accession to Eurasian Economic Union till June 15», άρθρο στο News Armenia, 29 Μαΐου 2014, <http://news.am/eng/news/211619.html>

⁹⁵ «Press statement following the Supreme Eurasian Economic Council meeting», The President of Russia, News, 24 Δεκεμβρίου 2013, <http://eng.kremlin.ru/transcripts/6443>

Όσον αφορά τη διοικητική άρθρωση της ΕΑΕΥ, αυτή διαλαμβάνεται σε τρία επίπεδα: α) Στο Ανώτατο Ευρασιατικό Οικονομικό Συμβούλιο – Supreme Eurasian Economic Council (SEEC), το οποίο είναι το κορυφαίο αποφασιστικό και καθοδηγητικό όργανο και λαμβάνουν μέρος οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων και είναι διακυβερνητικό όργανο. β) Στο Συμβούλιο της Επιτροπής, το οποίο είναι επίσης ένα – δεύτερο – διακυβερνητικό όργανο και απαρτίζεται από τους αναπληρωτές αρχηγούς (πρωθυπουργούς) κυβερνήσεων των κρατών μελών, που έχουν ως αρμοδιότητά την εποπτεία της εφαρμογής των αποφάσεων του SEEC κατά το έργο της Ευρασιατικής Οικονομικής Επιτροπής αλλά και τον συντονισμό αυτής με το SEEC, ώστε να εξασφαλίζεται η απαραίτητη οργανική συνύπαρξη και η λειτουργική αλληλεπίδραση μεταξύ υπερεθνικού και διακυβερνητικού πεδίου. γ) Η Ευρασιατική Οικονομική Επιτροπή – Eurasian Economic Commission (EAEC), η οποία είναι το υπερεθνικό όργανο της ΕΑΕΥ. Η EAEC έχει ως αρμοδιότητα τη λειτουργία, διαχείριση και ανάπτυξη της CU και του CES και επιμερίζεται σε οκτώ επιτροπές. Οι Επιτροπές διαμοιράζονται ισοπόσως στα κράτη μέλη, με τη Ρωσία να καταλαμβάνει δύο Επιτροπές καθώς και την Προεδρία, ενώ τις άλλες έξι καταλαμβάνουν από τρεις αντίστοιχα η Λευκορωσία και το Καζακστάν. Το αξιοσημείωτο χαρακτηριστικό των Επιτροπών ωστόσο είναι ότι αναφέρονται επισήμως ως – διευθύνοντα – μέλη της Επιτροπής και υπουργοί της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης⁹⁶.

Η EAEC, ως υπερεθνική δομή έχει ιδιαίτερη σημασία για την ευρασιατική οικονομική ολοκλήρωση, αφού οι ενέργειές της, σε συνδυασμό με την πολιτική του SEEC, θα καθορίσουν τη μελλοντική εμβάθυνση και εξέλιξη της οικονομικής ένωσης σε πολιτική. Προς το παρόν το πεδίο αρμοδιοτήτων της κατανέμεται, ανά υπουργό, στους κάτωθι τομείς:

- Μακροοικονομική Πολιτική, Ανάπτυξη και Ολοκλήρωση
- Οικονομία και Χρηματοοικονομικά
- Βιομηχανία και Αγροτική Παραγωγή
- Εμπόριο και Δασμολογική Πολιτική
- Τεχνική Διαρρύθμιση (Νομοθεσία για την CU και τον CES)
- Τελωνειακή Συνεργασία και Συντονισμός
- Ενέργεια, Υποδομές και Μεταφορές
- Ανταγωνιστικότητα και Κρατικές Προμήθειες

Των υπουργικών αυτών τομέων προΐσταται ο πρόεδρος της Επιτροπής, ο οποίος έχει αρμοδιότητες συντονισμού των υπουργών, συνδιαμόρφωσης της πολιτικής τους και υψηλή εποπτεία επί των χρηματοοικονομικών θεμάτων και των ζητημάτων νομοθετικής επάρκειας για τη λειτουργία της CU και του CES. Επίσης, θα πρέπει να συμπληρωθεί ότι η EAEC υποβοηθείται στο έργο της, ανά τομέα πολιτικής, από 23 τμήματα (ουσιαστικά υποτομείς πολιτικής), στα οποία μετέχουν εθνικοί εκπρόσωποι κατ' αναλογία με την πληθυσμιακή

⁹⁶ <http://www.eurasiancommission.org/en/Pages/structure.aspx>

βάση εκάστου κράτους με αποτέλεσμα η Ρωσική Ομοσπονδία να καταλαμβάνει το 84% των θέσεων, το Καζακστάν το 10% και η Λευκορωσία το 6%⁹⁷.

Σύμφωνα με την ΕΑΕΚ η σημασία και οι προοπτικές της ΕΑΕΥ ανάγονται σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από την Επιτροπή, *“η περιφερειακή ολοκλήρωση είναι η μόνη απάντηση απέναντι στη διεθνή οικονομική κρίση... μέσω της δημιουργίας μιας ενιαίας αγοράς και της απαλοιφής των διασυνοριακών εμποδίων και φραγμών θα δημιουργηθεί νέα ώθηση για την παγκόσμια οικονομία”*. Μέσα από την περιφερειακή αυτή προσέγγιση απευθύνεται ένα νέο «κάλεσμα» προς τις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες, εφόσον η Επιτροπή εξάρει την ενότητα και τα επιτεύγματα της Ρωσίας, της Λευκορωσίας και του Καζακστάν, που σημειώνουν παγκόσμιες επιδόσεις στους τομείς της παραγωγής φυσικού αερίου (1^η στον κόσμο για το 2012), ηλεκτρικής ενέργειας, άνθρακα, ατσαλιού και χυτοσιδήρου, όπως επίσης και στην αγροτική παραγωγή. Από πλευράς υποδομών τονίζονται οι δυνατότητες που έχουν η Ρωσία και οι εταίροι της με το μήκος του σιδηροδρομικού δικτύου, το οποίο είναι το 2^ο στον κόσμο και το οδικό δίκτυο που είναι επίσης στις πρώτες θέσεις διεθνώς. Με βάση αυτά τα δεδομένα η ΕΑΕΥ αποτελεί το ενδεδειγμένο πλαίσιο για τη συνεργασία των μελών της CIS και για αυτό η Επιτροπή δηλώνει ότι, *“και άλλα κράτη - μέλη της Κοινοπολιτείας έχουν εκφράσει ενδιαφέρον για τη συνεργασία και την συμμετοχή”* σε αυτό το νέο οχηματαγωγό της ευρασιατικής ολοκλήρωσης⁹⁸.

Ως προς τις διεθνείς προοπτικές και αξιώσεις η Επιτροπή διαβλέπει τα κράτη της ΕΕ *“ως το φυσικό και εκατέρωθεν συμπλήρωμα”* για την επίτευξη μίας συνολικής διαπεριφερειακής σταθερότητας. Η ΕΑΕΥ προορίζεται για τη συνεργασία *“με τις χώρες της Ασίας και του Ειρηνικού”* με στόχο τη δημιουργία *“ελεύθερων εμπορικών ζωνών”* διότι, σύμφωνα με την Επιτροπή, ήδη, έχουν εκδηλώσει ενδιαφέρον για συνεργασία προς την επίτευξη αυτού του στόχου 35 χώρες από αυτές τις τρεις γεωγραφικές περιοχές. Επιπροσθέτως, η ένταξη της Ρωσίας στον ΠΟΕ σηματοδοτεί την ενεργοποίηση της Επιτροπής σε παγκόσμιο επίπεδο καθότι, θα επιδιωχθεί η εναρμόνιση της λειτουργίας της CU και του CES με τα κριτήρια, με βάση τα οποία προωθούνται οι άρσεις σε δασμολογικά και μη δασμολογικά εμπόδια από τον Οργανισμό, αλλά θα πρέπει ωστόσο οι όποιες συμφωνίες προκύψουν για τη Ρωσική Ομοσπονδία να τελούν υπό την τελική έγκριση της Επιτροπής⁹⁹.

1.2.5 Εκτιμήσεις και προοπτικές

Από την τελευταία πρόταση της προηγούμενης παραγράφου είναι καταφανές πως η Ρωσία αποβλέπει στην ενίσχυση της διαπραγματευτικής της θέσης στον ΠΟΕ, εφόσον πλέον και στο μέλλον δεν θα διαπραγματεύεται ανεξάρτητα ως κράτος – μέλος, αλλά ως το ισχυρότερο συστατικό μέρος μιας σταδιακά εξελισσόμενης οικονομικής ένωσης και,

⁹⁷ Shumylo – Tapiola, *“The Eurasian Union: Friend or Foe of the EU?”*, The Carnegie Papers 10/2012 και <http://www.tsouz.ru/Pages/Default.aspx> καθώς και

<http://www.eurasiancommission.org/en/Pages/structure.aspx>

⁹⁸ Eurasian Economic Commission, *Eurasian Economic Integration*, Library of Eurasian Integration, 2014, σ. 35 και για τις επιδόσεις της ευρασιατικής παραγωγής σ. 12 – 13

⁹⁹ Στο ίδιο, σ. 39

ενδεχομένως, μιας υπερεθνικής οντότητας. Είναι επίσης δεδομένο, εκ των προαναφερθέντων, πως η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση δύναται να αποτελέσει μία εναλλακτική θεσμική περιβολή, με την οποία η Ρωσία θα προσεγγίσει και θα τείνει «χειρά συνεργασίας» προς τρεις διαφορετικές γεωγραφικές κατευθύνσεις: Κεντρική Ασία, Ευρώπη, Ανατολική Ασία και Ειρηνικός. Επιπλέον, είναι αναμφίβολη η αξιοποίηση της περιφερειακής ολοκλήρωσης ως ιδεολογίας, αντίληψης και μέσου προς την ανάπτυξη των εξωτερικών σχέσεων της νέας αυτής ένωσης.

Όσον αφορά το αμιγώς θεσμικό και λειτουργικό πλαίσιο αυτού που αποτελεί σήμερα την Ευρασιατική Ένωση, θα πρέπει να καταστεί σαφές πως πρόκειται για έναν ημιτελή οργανωτικό μηχανισμό δύο ταχυτήτων. Αφενός μεν, συνεχίζει να λειτουργεί η EurAsEC, η οποία έχει εγκοιτώσει όσους εκ των τ. Σοβιετικών συμμάχων επιθυμούν στενές σχέσεις και συνεργασία με την πρώην ηγέτιδα δύναμη της περιφέρειάς τους, και την εμπιστεύονται αποσκοπώντας, προφανώς και στην αποκόμιση κάποιων αναπτυξιακών οφελών, και, αφετέρου, διαφαίνεται μία μάλλον θεσμική κόπωση της Κοινότητας, η οποία σε συνδυασμό με την οικονομική δυσπραγία του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν καθώς και την έλλειψη ενδιαφέροντος από τα υπόλοιπα μέλη του CIS οδήγησε τελικά τη ρωσική ηγεσία στο να δημιουργήσει μία νέα θεσμική κατασκευή, που θα μπορέσει να αποδώσει καλύτερα σε μεσοπρόθεσμο στάδιο. Η ΕΑΕU ουσιαστικά λειτουργεί επάλληλα με την EurAsEC και προσφέρει το κατάλληλο οργανικό υπόβαθρο, που θα αναζωογονήσει την ολοκλήρωση στο μετα – σοβιετικό περιβάλλον, απορροφώντας τη δεύτερη προς συγκρότηση της Ευρασιατικής Ένωσης.

Η μελλοντική Ευρασιατική Ένωση – The Eurasian Union (EAU) δεν είναι μία ένωση, η οποία πρόκειται να συσταθεί μόνον προς όφελος των οικονομιών των συμμετεχόντων σε αυτή. Όπως παρατηρήθηκε στο προηγούμενο υποκεφάλαιο, και με βάση τα λεγόμενα του δημιουργού της V. Putin, ο υπερεθνικός χαρακτήρας και η στόχευση στις πρώην Σοβιετικές Δημοκρατίες και στην ιδέα του ευρύτερου ευρωπαϊκού χώρου, που θα εκτείνεται από τις ακτές του Ατλαντικού έως τις ακτές του Ειρηνικού, δεικνύουν μία πολυκεντρική υψηλή στρατηγική, στην οποία επενδύει το Κρεμλίνο μέσα από μία νέα αφήγηση, οπωσδήποτε σύγχρονη αλλά και ταυτόσημη ωστόσο του άλλοτε «τσαρικού παρελθόντος». Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός πως η υπό εξέλιξη υπερεθνική οντότητα δεν θα έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με αυτά της ΕΕ, στα πρώτα της βήματα τουλάχιστον. Δεν πρόκειται για μια υπερεθνική αρχή στην οποία η κυριαρχία θα διαμοιράζεται εξίσου στα συστατικά υποκείμενά της αλλά για μία θεσμοποιημένη ρωσική ηγεμονία επί ασθενέστερων συμμάχων και φιλόδοξων ηγετών, που αναζητούν την αναβάθμιση της θέσης των χωρών τους στην ευρύτερη περιοχή και στο εσωτερικό τους. Η χρηματοδότηση της ΕΑΕU από τη Ρωσία όπως και η είσπραξη της «μερίδας του λέοντος» από τα έσοδα του κοινού δασμολογίου, η ανάλογη στελέχωση των τμημάτων των Επιτροπών της ΕΑΕU στο 84% από Ρώσους εκπροσώπους, σε συνδυασμό με την ύπαρξη του CSTO, του στρατιωτικού οργανισμού στον οποίο η Ρωσία συνυπάρχει με τη Λευκορωσία, το Καζακστάν, το Κυργιστάν, το Τατζικιστάν και την Αρμενία αλλά και υπερέχει αυτών, προοιωνίζουν τη συνεπακόλουθη θεσμική εμπλαίσωση της EAU αλλά και την ουσία της, που είναι η αναβίωση της ρωσικής αυτοκρατορίας μέσα από ένα ιδιότυπο κράμα αξιοποίησης μέρους του πρώην σοβιετικού χώρου παράλληλα με την πρόσληψη των κρατούντων υποδειγμάτων οικονομικής λειτουργίας και διεθνούς αλληλεξάρτησης. Αλληλεξάρτηση η οποία εν

προκειμένω διακρίνεται με την ενεργειακή επέκταση σε Ευρώπη και Κίνα καθώς και με την εταιρική σχέση που αναπτύσσεται με την τελευταία στα πλαίσια του Συμφώνου της Σαγκάης αλλά και σε διμερές επίπεδο.

Πέραν των ανωτέρω έχουν αναπτυχθεί διάφορες και ετερόσημες προβλέψεις σχετικά με το ποιά μπορεί να είναι η σκοπιμότητα της υπάρχουσας Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης όταν θα εξελιχθεί τυπικά και οριστικά στην τελική της μορφή που θα είναι η Ευρασιατική Ένωση. Αυτό το οποίο συναντάται συχνά ως διαπίστωση της οργανωτικής της φύσης είναι ότι καταβάλλεται μία προσπάθεια μιμητισμού της ΕΕ και γενικότερα η πορεία ολοκλήρωσης των κρατών της Ευρώπης από το στάδιο της ΕΟΚ σε αυτό της ΕΕ, της ΟΝΕ και της ΚΕΠΑΑ. Ιδιαίτερα γίνεται λόγος για ένα εναλλακτικό σύστημα ολοκλήρωσης, το οποίο επιδιώκει την επανένωση των π. Σοβιετικών Δημοκρατιών σε μία νέα οντότητα υπό τη ρωσική ηγεμονία, αν και η αποδοχή του είναι αμφιλεγόμενη από τις πολιτικές ελίτ των κρατών αυτών και συνεπώς διαφαίνεται εξαιρετικά δύσκολο για τον V. Putin να πετύχει το στόχο αυτό¹⁰⁰.

Άλλη μία βασική όψη του ευρασιατικού προγράμματος διαλαμβάνεται από κάποιους αναλυτές σε σχέση με τα οικονομικά κίνητρα και την απόδοση της οικονομικής ολοκλήρωσης σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο στάδιο. Συγκεκριμένα θεωρείται ως πρωτογενές έναυσμα η αμοιβαία οικονομική ωφέλεια των συμμετεχόντων στην ΕΑΕU, εν αντιθέσει με την εκδοχή της απομόνωσης και της εκατέρωθεν δυσπιστίας και αποστροφής των κυρίαρχων πλέον Δημοκρατιών της CIS. Σε βραχυπρόθεσμο χρόνο τα απτά αποτελέσματα από τη δημιουργία της CU και του CES θα ευνοήσουν τη διαρκή συνεργασία και εμπάθυνση των σχέσεων μεταξύ των εταίρων και μεσοπρόθεσμα, μέσω της καλής λειτουργίας των θεσμικών δομών και οργάνων της Ένωσης, θα εξασφαλισθεί μεγαλύτερη διαφάνεια και περισσότερη αξιοπιστία στις σχέσεις της Ρωσίας με τους συμμάχους της, με απώρροια την είσπραξη πολιτικών οφελών και την απόκτηση μιας νέας πολιτικής δυναμικής που θα την αναγάγει εκ νέου στη μεγαλύτερη περιφερειακή δύναμη της περιοχής. Μακροπρόθεσμα το νέο θεσμικό σύστημα της Ευρασιατικής Ένωσης με ηγέτιδα δύναμη τη Ρωσία θα εξυπηρετήσει τη σταθερότητα σε Ανατολή και Δύση και την εποικοδομητική και επωφελή συνεργασία με τις ΗΠΑ, την ΕΕ και την Κίνα, εφόσον γίνει αντιληπτό από όλες τις δυνάμεις, πως μπορούν να κερδίσουν πολλά περισσότερα σε μία εταιρική σχέση, απ' όσα διακυβεύονται με το να βρίσκονται σε αντιπαράθεση¹⁰¹.

Στην πιο δυναμική της διάσταση η ΕΑΕU και εν τω χρόνω ΕΑU είναι η υψηλή στρατηγική της Ρωσίας, με την οποία επιχειρεί να αποκαταστήσει την αυτοκρατορία της, εν μέσω τριών ομόκεντρων αξόνων εφαρμογής της. Στον πρώτο άξονα περιστρέφονται οι σχέσεις με τις χώρες της CIS, όπου η πρόσδεση του Αζερμπαϊτζάν, της Γεωργίας και της Μολδαβίας στο

¹⁰⁰ E. Nuriyev, «Putin's plan for Russia's Neighbors – A Eurasian Union», άρθρο στο opendemocracy.net, 19 Μαρτίου 2012, <http://www.opendemocracy.net/od-russia/elkhan-nuriyev/putin%E2%80%99s-plan-for-russia%E2%80%99s-neighbours-eurasian-union>

¹⁰¹ Y. Zamanskaya, «Putin's Eurasian Union: Mutually Beneficial Enterprise, Not a Hegemonic Venture», άρθρο στο voiceofrussia.com, 13 Δεκεμβρίου 2012, http://voiceofrussia.com/2012_12_13/Putin-s-Eurasian-Union-mutually-beneficial-enterprise-not-a-hegemonic-venture/

«άρμα της ΕΕ» και η απομάκρυνση του Ουζμπεκιστάν και του Τουρκμενιστάν από τη ρωσική επιρροή, αναγκάζουν το Κρεμλίνο να εστιάσει στην Ουκρανία και το Κυργιστάν. Η μεν Ουκρανία παρουσιάζεται ως μία “πύλη εισόδου” προς την Ευρώπη για την διέλευση του ρωσικού φυσικού αερίου και την ανεμπόδιστη έξοδό του ρωσικού στόλου στη Μαύρη Θάλασσα και από εκεί νοτιότερα, στις «θερμές θάλασσες», το δε Κυργιστάν, κατά την αποχώρηση της αμερικανικής πολεμικής αεροπορίας από τη βάση του Transit Manas Center¹⁰², στα πλαίσια της γενικότερης απόσυρσης των αμερικανικών δυνάμεων από το Αφγανιστάν, παρουσιάζεται ως μία μεγάλη ευκαιρία για την επαύξηση της ρωσικής στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή. Στον δεύτερο άξονα ευρίσκονται οι «πιστοί σύμμαχοι» της Ρωσίας, η Λευκορωσία και το Καζακιστάν, όπου η Λευκορωσία καθίσταται ένα εδαφικό πολιτικό και στρατιωτικό στήριγμα προς την Νοτιοανατολική Ευρώπη και το Καζακιστάν ως ένα κατεχοχόν ισχυρό, επίσης, πολιτικό και στρατιωτικό καθώς και ενεργειακό έρεισμα προς την Κεντρική Ασία. Σε αυτόν τον άξονα το Κρεμλίνο επιλέγει την αξιοποίηση των συμμάχων και τη δέσμευσή τους δια της θεσμικής ευθυγράμμισης και συνύπαρξής τους σε μία οικονομική ένωση. Στον τρίτο άξονα εμφανίζεται η δυνητική γεωπολιτική ισχυροποίηση της Ρωσίας στον κεντροασιατικό χώρο και η εξισορρόπηση της επέκτασης της ΕΕ και του NATO σε Καύκασο, Μολδαβία και Ουκρανία¹⁰³.

Συμπερασματικά, μπορεί να ειπωθεί ότι, η ειδική στόχευση που δίνει το Κρεμλίνο στην EAU αναφύει και άλλες προοπτικές που, ενδεχόμενα, βρίσκουν το λειτουργικό τους προκάλυμμα στον ιδεολογικό μανδύα της οικονομικής συνεργασίας και της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Κοντολογίς, η ανασκευασθείσα άποψη σχετικά με την ΕΣΣΔ, ότι δηλαδή “η Ευρασιατική Ένωση σε καμμία περίπτωση δεν επιδιώκει την αναβίωση της Σοβιετικής Ένωσης, αφού κάτι τέτοιο θα ήταν αφέλεια, διότι ανήκει στην ιστορία”, και το ανοιχτό αλλά όχι επιτακτικό προσκλητήριο στις χώρες του CIS για “συνεργασία σε ζωτικούς τομείς της οικονομίας με βάση τις υποδομές της ΕΣΣΔ”, καταδηλώνει τουλάχιστον διαφοροποίηση, αν όχι αντίφαση, σε σχέση με την ρητορική του ενώπιον των ομοσπονδιακών σωμάτων, το 2006, όπου υποστήριξε ότι, “η κατάρρευση της ΕΣΣΔ ήταν μία από τις μεγαλύτερες γεωπολιτικές καταστροφές του 20^{ου} αιώνα”. Η διαφοροποίηση αυτή του Putin, σε συνδυασμό με την επιτυχή αρμενική προσέγγιση και την αποτυχημένη προσπάθεια ένταξης της Ουκρανίας στη ρωσική σφαίρα επιρροής, με την άρνηση του V. Yanukovich να υπογράψει τη συμφωνία εταιρικής σχέσης με την ΕΕ¹⁰⁴, η οποία προκάλεσε τις αναταραχές, το χάος, τις δραματικές εξελίξεις, το δημοψήφισμα της Κριμαίας και την προσάρτησή της από τη Ρωσική Ομοσπονδία καθώς και τις εμφυλιακές συγκρούσεις σε μεγάλο τμήμα της ανατολικής ουκρανικής επικράτειας, καταδηλώνει ότι, πίσω από τον οικονομικό σχεδιασμό, διεξάγεται μία σκληρή προσπάθεια πολιτικής επαναφοράς της Ρωσίας σε έναν ηγετικό

¹⁰² Ως γνωστόν, η βάση του Manas χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια των επιχειρήσεων των ΗΠΑ και των συμμάχων της για την καταπολέμηση των τρομοκρατών στο Αφγανιστάν έπειτα από το δολοφονικό χτύπημα της 11/9/2001. Η επίσημη τελετή απόδοσης της αεροπορικής βάσης στο Κυργιστάν διεξήχθη στις 3/6/2014 βλ. «Transit Center at Manas hosts transfer ceremony» στο Transit Center at Manas, 3 Ιουνίου 2014, <http://www.manas.afcent.af.mil/news/story.asp?id=123413098>

¹⁰³ G. Voloshin, «Russia’s Eurasian Union: A Bid for Hegemony?», άρθρο στο geopoliticalmonitor.com, 24 Σεπτεμβρίου 2014, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russias-urasian-union-a-bid-for-hegemony-4730/>

¹⁰⁴ http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2013/2013_11_21_2_en.htm

πυλώνα της ευρασιατικής περιοχής. Η Ευρασιατική Οικονομική Ένωση ή άλλως Ευρασιατική Ένωση αποτελεί ένα σύγχρονο μέσο εκπλήρωσης της ρωσικής υψηλής στρατηγικής.

Κεφάλαιο 2

Η Ρωσική Ομοσπονδία

2.1 Εθνική Οικονομία: “Η αχιλλειος πτέρνα”

Η Ρωσική Ομοσπονδία σήμερα αποτελεί την μεγαλύτερη σε έκταση χώρα του πλανήτη με 17,098,242 sq km και πληθυσμό 142,517,670 εκ. κατοίκους (9η στον κόσμο). Η επικράτεια της διαιρείται διοικητικά σε 8 ομοσπονδιακές περιφέρειες και 83 ομοσπονδιακά διαμερίσματα. Η Ρωσική Ομοσπονδία ανήκει στους G 20 και είναι μέλος του ΠΟΕ (από τον Αύγουστο του 2012).

Το 2013 η ρωσική οικονομία κατετάγη 7^η στον κόσμο με συνολικά παραγόμενο ΑΕΠ 2,55 τρις. \$ (PPP), με κατά κεφαλήν ΑΕΠ 18, 100 \$ (PPP)¹⁰⁵, με ρυθμό ανάπτυξης 2,3 % ΑΕΠ¹⁰⁶ και ισορροπημένο προϋπολογισμό με έλλειμμα 0.5% ΑΕΠ¹⁰⁷. Το δημόσιο χρέος για το 2013 έφτασε στο 7,8%, ενώ ο πληθωρισμός αυξήθηκε στο 6,6% από 5,1% (2012), όπως και η ανεργία στο 5,8% από 5,5% (2012)¹⁰⁸. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα και τον ΟΟΣΑ η ρωσική οικονομία υπέστη μία σχετική επιβράδυνση το 2013 σε σχέση με τις αντίστοιχες επιδόσεις της κατά το οικονομικό έτος 2012 εξαιτίας “πρόσκαιρων” και “διαρθρωτικών” παραγόντων. Ουσιαστικά οι επιβραδυντικοί αυτοί παράγοντες εντοπίζονται στο παραγωγικό πρότυπο της χώρας, που είναι η επικέντρωση στην παραγωγή πετρελαίου και φυσικού αερίου. Η αστάθεια των τιμών τους προκαλεί διακυμάνσεις στην εσωτερική ζήτηση και πληθωριστικές πιέσεις στο εθνικό νόμισμα, οι οποίες επιτείνονται περισσότερο δεδομένου του ότι δεν υφίστανται άλλοι, αντίστοιχα ανταγωνιστικοί, παραγωγικοί τομείς. Και οι δύο οργανισμοί συστήνουν μεταρρυθμίσεις στην ρωσική κυβέρνηση και κυρίως βαθύτερη απελευθέρωση της οικονομίας από τον περιοριστικό και εποπτικό ρόλο του κράτους και βελτίωση του επενδυτικού κλίματος¹⁰⁹. Στα δεδομένα αυτά θα πρέπει να προστεθεί και η ανασφάλεια που διαφαίνεται στο γενικό μακροοικονομικό περιβάλλον της Ρωσίας λόγω των πολιτικών εξελίξεων, της αντιπαράθεσης με τις ΗΠΑ και την ΕΕ και τις ενδεχόμενες διασυνοριακές και εμπορικές κυρώσεις στο ζήτημα της Ουκρανίας¹¹⁰.

Παρά ταύτα, μία συνολική εικόνα για την κατάσταση της ρωσικής οικονομίας δεν μπορεί να σχηματισθεί μόνον μέσα από τα οικονομικά αποτελέσματα και τους μακροοικονομικούς δείκτες του 2012 ή του 2013 που, ούτως ή άλλως, σημειώνουν εν γένει θετικά πρόσημα.

¹⁰⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>

¹⁰⁶ OECD, Economic outlook 94 projections

¹⁰⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html> και «Putin signs Federal Budget for 2014 – 2016», άρθρο στο Ria Novosti, 2 Δεκεμβρίου 2013, <http://en.ria.ru/business/20131202/185222691/Putin-Signs-Federal-Budget-for-2014-16.html>

¹⁰⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html> και OECD, Economic outlook 94 projections

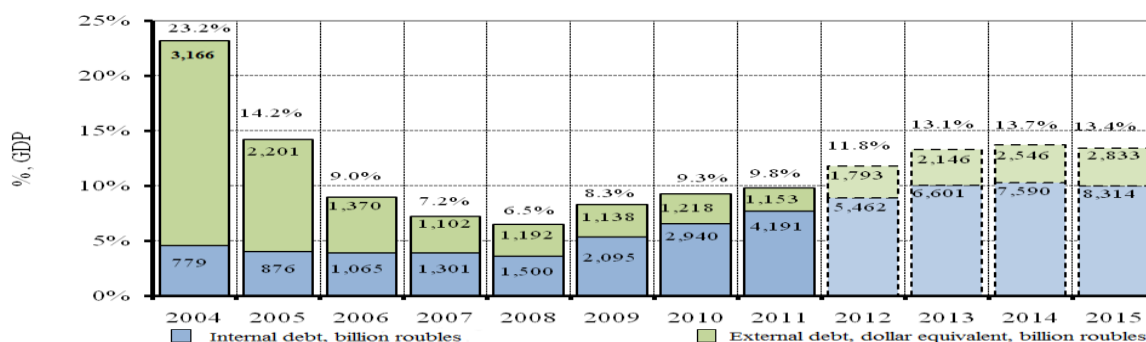
¹⁰⁹ <http://www.worldbank.org/en/country/russia/overview> και OECD Economic Surveys, *Russian Federation 2013*, OECD, 2014, σ. 14 – 45

¹¹⁰ J. Mason, L. Kelly, «US, EU to Work together on tougher Russia sanctions» άρθρο στο Reuters, 26 Μαρτίου 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/03/26/us-ukraine-crisis-idUSBREA2POVB20140326>

Αυτό το οποίο προέχει είναι μία περισσότερο αναλυτική παρατήρηση της μακροχρόνιας απόδοσης των δημοσιονομικών μεγεθών και της αποκρυστάλλωσης της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής κατά την τελευταία δεκαετία, από την οποία και αντλούνται οι προσδοκίες για την ανάληψη του ηγετικού ρόλου στην ευρασιατική ολοκλήρωση. Τα παρακάτω διαγράμματα προερχόμενα από διάφορες πηγές καταδεικνύουν ότι, εν τοις πράγμασι, η ρωσική οικονομία έχει εξελιχθεί και μεγεθύνεται λόγω συγκεκριμένων μεταρρυθμιστικών και παραγωγικών επιλογών.

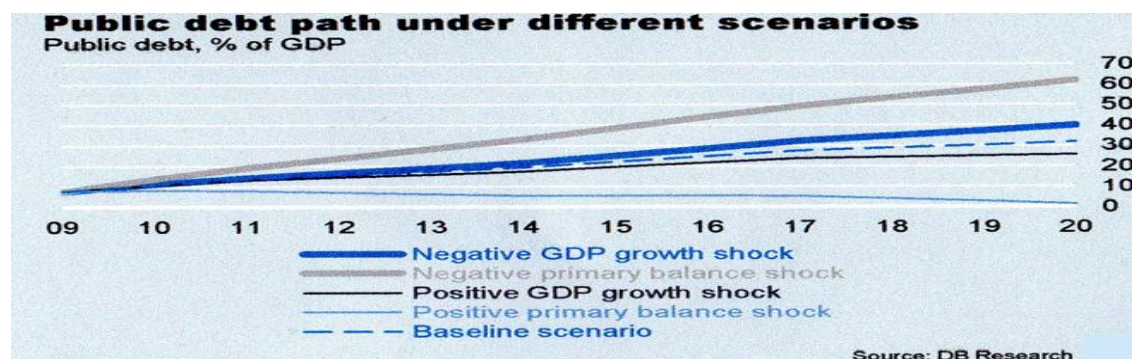
α) Εξέλιξη δημοσίου χρέους

διάγραμμα 1

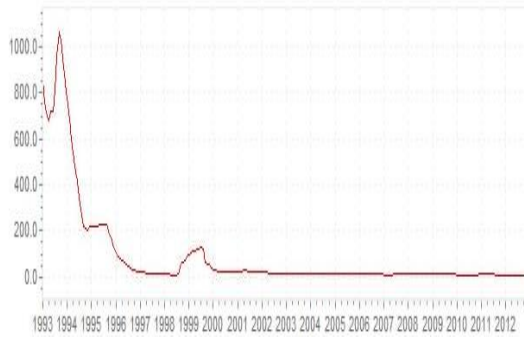
Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών Ρωσικής Ομοσπονδίας

διάγραμμα 2

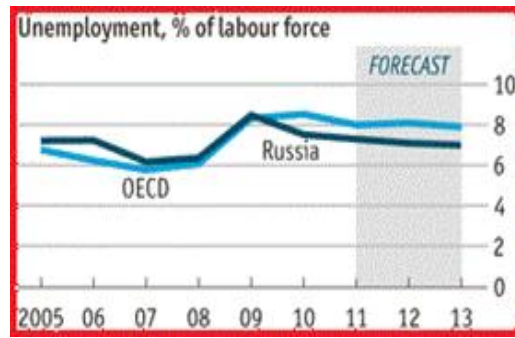
Πηγή: Deutsche Bank

β) Πληθωρισμός

Πηγή: Inflation.eu

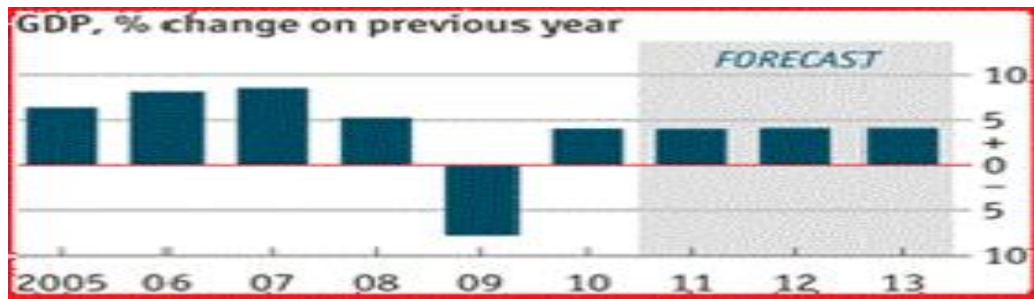
γ) Ανεργία

Πηγή: IMF, Thompson Reuters, Economist

δ) Μεταβολή ΑΕΠ

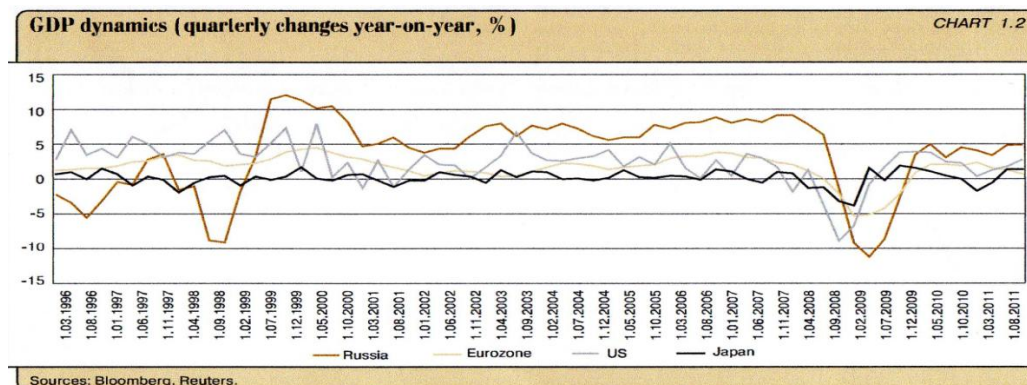
διάγραμμα 1

Πηγή: IMF, Thompson Reuters, Economist

διάγραμμα 2

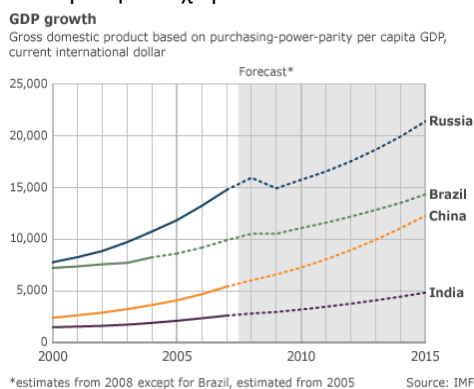
Μεταβολή ΑΕΠ σε σύγκριση με Ευρωζώνη, ΗΠΑ και Ιαπωνία

Πηγή: Bloomberg

διάγραμμα 3

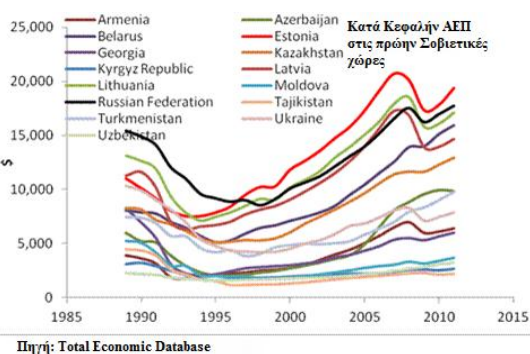
Μεταβολή ΑΕΠ χωρών BRIC

Πηγή: IMF, Thompson Reuters, Economist

διάγραμμα 4

Μεταβολή κατά κεφαλή ΑΕΠ π. ΕΣΣΔ

Παρατηρώντας προσεκτικά όλα τα ανωτέρω στοιχεία προκύπτει ότι: Κατά πρώτον, σύμφωνα με το ρωσικό υπουργείο οικονομικών, το δημόσιο χρέος (διάγραμμα α.1), ενώ απομειώθηκε σε σχέση με την διετία της κορύφωσης της κρίσης (2008 – 2009), παρουσιάζει μία σχετική αυξητική τάση, η οποία ωστόσο οφείλεται στο ιδιωτικό χρέος της χώρας και όχι στο εξωτερικό¹¹¹. Δηλαδή, ακόμη και βάσει των πιο ακραίων μεταβολών και σεναρίων σε έρευνα της Deutsche Bank (διάγραμμα α.2), η, μέχρι στιγμής, σταθεροποίηση του χρέους σε μονοψήφιο αριθμό και στο 7,8% ΑΕΠ αποτελεί το πιο αισιόδοξο μεν αλλά πραγματικό τελικά σενάριο¹¹². Κατά δεύτερον, οι δείκτες του πληθωρισμού και της ανεργίας (διαγράμματα β και γ) είναι σταθερά μειούμενοι και, συγκριτικά με άλλες μεγάλες οικονομίες του πλανήτη, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, παρατηρείται πως η ρωσική οικονομία παρουσιάζει μία θετική «δημοσιονομική εικόνα» στα πεδία της ανάπτυξης, της ανεργίας, της δημοσιονομικής ισορροπίας και σε αυτό του πληθωρισμού, ο οποίος ωστόσο παρουσιάζεται σταθεροποιημένος αλλά ελαφρώς υψηλότερος λόγω της εστίασης της οικονομίας στην παραγωγή υδρογονανθράκων¹¹³. Κατά τρίτον, η πορεία μεταβολής του ΑΕΠ (διάγραμμα δ.1), από το 2005 και έπειτα και η σύγκρισή του με τον μ.ο. των χωρών της Ευρωζώνης, των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας (διάγραμμα δ.2), όπως και σε σύγκριση με τον μ.ο. των Bric (διάγραμμα δ.3), καθώς και το ύψος του κατα κεφαλήν ΑΕΠ (διάγραμμα δ.4) σε σχέση με τις χώρες της π. Σοβιετικής Ένωσης, δηλώνει ότι πρόκειται για μία «υγιή» και ανταγωνιστική οικονομία, η οποία εμφανίζει εξαιρετικά αισιόδοξα χαρακτηριστικά. Συνολικά, μπορεί να γίνει λόγος για μία οικονομία, η οποία στη μακροχρόνια περίοδο και στην εξέλιξη της, από το 2001 και, κυρίως, από το 2005 και έπειτα, παραγάγει ένα συμμετρικά θετικό αποτέλεσμα για τον ρωσικό οικονομικό κύκλο, το οποίο ωστόσο δεν παγιώνεται εξαιτίας της διεθνούς οικονομικής κρίσης του 2008-2009. Από το 2009 η

¹¹¹ Ministry of Finance of the Russian Federation, Public Debt Management Policy of the Russian Federation for 2013-2015, 2012, σ. 9 – 14

¹¹² M. Arakelyan & T. Nestmann, "Deutsche Bank Research: Russia's quasi – sovereign debt", Deutsche Bank, 2011, σ. 8

¹¹³ Βλ. ψηφιακή πλατφόρμα ΟΟΣΑ: "Compare your country" – OECD Economic Outlook, σύγκριση δημοσιονομικών δεικτών με ΗΠΑ, Κίνα, Γερμανία, Γαλλία κ.α.

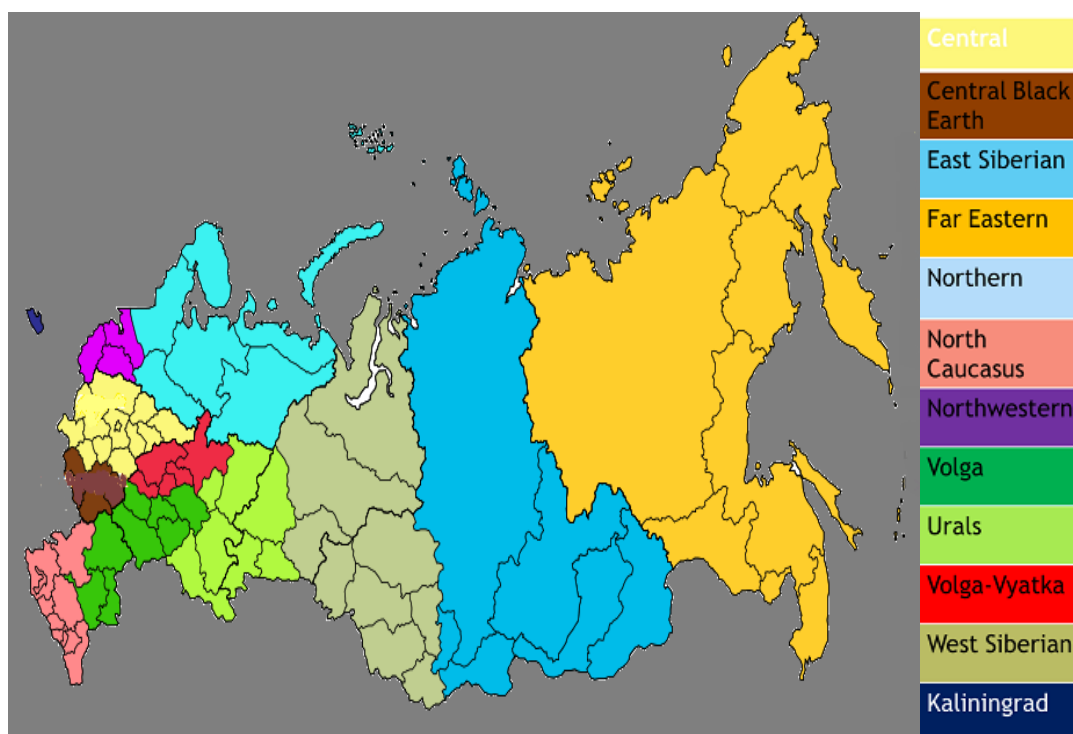
<http://www.oecd.org/economy/russian-federation-economic-forecast-summary.htm>

οικονομία επανέρχεται και πάλι σε φάση ανάπτυξης και μεγέθυνσης. Ουσιαστικά, η ρωσική οικονομία δύναται, με βάση τα ποιοτικά αυτά χαρακτηριστικά και συγκριτικά δεδομένα, να διαδραματίσει το ρόλο του πυλώνα στην διαδικασία της ευρασιατικής οικονομικής ολοκλήρωσης.

Την θετική αυτή κατάσταση εμπλαϊσιώνει και το γεγονός ότι, από το 2001, οπότε και πραγματοποιήθηκαν συγκεκριμένες μεταρρυθμιστικές προσπάθειες, οι οποίες, καθ'όπως φαίνεται, ευνόησαν την ιδιωτική πρωτοβουλία με τη διαίρεση της ρωσικής επικράτειας σε οικονομικές περιφέρειες και τη δημιουργία ειδικών οικονομικών ζωνών¹¹⁴. Ειδικότερα, θεσπίστηκαν 10 οικονομικές περιφέρειες (χάρτης 1), οι οποίες συνάγονται από:

- Κοινούς οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους και μετέχουν σε κοινά αναπτυξιακά προγράμματα
- Όμοια οικονομικά, ρυθμιστικά, τεχνικά, τεχνολογικά χαρακτηριστικά και υποδομές
- Όμοια γεωγραφικά, κλιματικά και συγκοινωνιακά δεδομένα
- Παρόμοιες συνθήκες διαβίωσης των ανά περιφέρεια πληθυσμών

Χάρτης 1

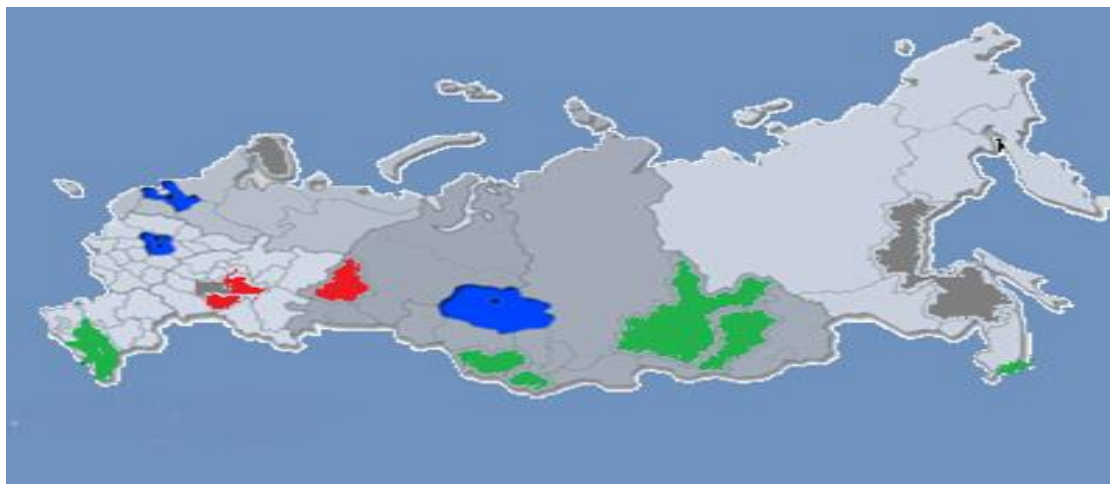
Εντός των οικονομικών περιφερειών υφίστανται Οικονομικές ή “Μακροοικονομικές” Ζώνες, οι οποίες διακρίνονται από ανάλογες οικονομικές τάσεις, ενώ, επίσης, στη ρωσική επικράτεια υφίστανται και (4) Ειδικές Οικονομικές Ζώνες (χάρτης 2)¹¹⁵ με ιδιαίτερως

⁵⁵ Ministry of Finance of the Russian Federation, Απόφαση OK 024 – 95/5-2001, Επικαιροποιημένη έκδοση: Special Economic Zones in the Russian Federation, Μάρτιος 2012

¹¹⁵ Στον χάρτη 2 απεικονίζονται οι 4 ειδικές οικονομικές ζώνες όπου διεξάγονται και ευνοούνται επενδύσεις. Στις περιοχές με γκρι χρώμα προάγεται και εξυπηρετείται η τεχνολογία και η έρευνα

μειωμένη φοροδοσία για τις επιχειρήσεις και με διακεκριμένες περιοχές θεματικής επενδυσιμότητας στη βαριά βιομηχανία, στην ελαφρά βιομηχανία, στην τεχνολογία και στον τουρισμό.

Χάρτης 2

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης Ρωσικής Ομοσπονδίας

Με βάση το θεσμικό και ρυθμιστικό αυτό πλαίσιο των οικονομικών περιοχών και ζωνών πραγματοποιήθηκαν επενδύσεις¹¹⁶ και αναπτύχθηκε ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας. Στο πεδίο των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων, θα πρέπει να συμπληρωθεί ότι, η Ρωσία «άντεξε», μέχρι στιγμής, τις επιπτώσεις της κρίσης αφού, σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης, υπέστη τις ίδιες απώλειες και διατήρησε ωστόσο έναν – συγκριτικά – ικανοποιητικό αριθμό επιχειρήσεων στο έδαφός της, κατατασσόμενη 3^η μεταξύ των επενδυτικών προορισμών¹¹⁷. Ακόμη, η Ρωσία κατετάγη το 2012 3^η παραγωγός χώρα σε αλουμίνιο και συναφή μέταλλα, ενώ έχει βελτιώσει την παραγωγή της στη βαριά βιομηχανία παραγωγής στρατιωτικών οχημάτων, αεροσκαφών, συγκοινωνιακών οχημάτων κ.α.. Παράλληλα, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται και ο τριτογενής τομέας της οικονομίας καταλαμβάνοντας μερίδιο 58,3% του ΑΕΠ, με τη βιομηχανία να ακολουθεί στο 37,5% και τον πρωτογενή τομέα στο 4,2% (2013)¹¹⁸.

Πέρα από τις θετικές αυτές διαστάσεις, επικρατεί, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, ένα κλίμα αβεβαιότητας, το οποίο όμως δεν είναι, αποκλειστικά, αποτέλεσμα των διακυμάνσεων στις τιμές του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, ούτε και απόρροια των ανησυχιών λόγω της ουκρανικής κρίσης. Σύμφωνα με τα παρακάτω στοιχεία το πρόβλημα εντοπίζεται στις αδυναμίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος που κατεδείχθησαν με αφορμή την ύφεση του 2008. Συγκεκριμένα, θεωρείται πως, παρά τη μεγέθυνση της οικονομίας και την ανάπτυξη που σημειώθηκε με σταθερούς ρυθμούς περίπου 6-7%

με μπλε η αεροναυπηγική και η συγκοινωνιακή βιομηχανία, με κόκκινο η βιομηχανία και με πράσινο ο τουρισμός.

¹¹⁶ Βλ. ECFIN, "Country Focus", vol. 5, Issue 1, 2012, σ. 2

¹¹⁷ Βλ. FDI Intelligence, "The Fdi Report 2012", Financial Times Business, 2012, σ. 6,7

¹¹⁸ Βλ. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>

ετησίως, δεν “επετράπη” στον τραπεζικό τομέα να συγκεντρώσει τα απαραίτητα κεφάλαια προκειμένου να συμβάλει στην περαιτέρω ενίσχυση της παραγωγής και στην χρηματοδότηση νέων και ευρύτερων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Το ρωσικό κράτος, μεσούσης της κρίσης, διέθεσε το 1/3 από τα ρευστά αποθεματικά του (600 δις. \$), για τη στήριξη του ενεργητικού των τραπεζών, δίχως τα ποσά αυτά να επανεπενδυθούν στην πραγματική οικονομία. Η δανειοδοτική πολιτική των 20 μεγαλύτερων τραπεζών, που δραστηριοποιούνται στη Ρωσική Ομοσπονδία, παρουσιάζεται ανεπαρκής ως προς τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών έργων ευρείας γεωγραφικής κλίμακας, παρά το γεγονός ότι οι 15 από αυτές ελέγχουν το 60% του συνολικού διαθέσιμου κεφαλαίου και περίπου το 20% των τραπεζών (από τις 900 τράπεζες που λειτουργούν μετά από τις συγχωνεύσεις και την κρίση του 2009) ελέγχει σχεδόν το 95% του διαθέσιμου κεφαλαίου της χώρας¹¹⁹. Επιπλέον, η κρατική Sberbank, που είναι η μεγαλύτερη τράπεζα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, αδυνατεί να καλύψει την ανεπάρκεια αυτή των ιδιωτικών τραπεζών, αν και διαθέτει κεφάλαια τα οποία επενδύονται στην οικονομία και στις κατασκευές έργων υποδομών, τα οποία ωστόσο καθορίζει και αναλαμβάνει η κυβέρνηση και το ρωσικό κράτος.

Περαιτέρω, στο ζήτημα της επιχειρηματικής δανειοδότησης, διατυπώνονται και απόψεις που θεωρούν πως, το παραγωγικό μοντέλο της Ρωσίας αποτελεί στην πραγματικότητα τροχοπέδη για την ευρύτερη ανάπτυξη της οικονομίας διότι, τα έσοδα που λαμβάνονται από τις εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου απορροφώνται απευθείας από τα κρατικά ταμεία, δίχως να επανεπενδύονται και σε άλλους τομείς της οικονομίας. Ο Α. Konstadyan, πρόεδρος της Promsvyazbank, που συγκαταλέγεται στις μεγαλύτερες ιδιωτικές τράπεζες της Ρωσικής Ομοσπονδίας, με εξωτερικό ωστόσο προσανατολισμό, αναφέρει ότι, η Ρωσία θα πρέπει να εκμεταλλευτεί την ένταξη της στον ΠΟΕ και να ρυθμίσει την παραγωγική της δραστηριότητα με βάση την βιομηχανία, ώστε να μην εξαρτάται πλέον από τις διακυμάνσεις της τιμής του πετρελαίου και τους κινδύνους που αυτή απορρέει σε συνθήκες οικονομικών και νομισματικών κρίσεων¹²⁰. Συγχρόνως, επισημαίνεται και ο λόγος μεταξύ ΑΕΠ και κεφαλαιακής προσβασιμότητας και επάρκειας, που στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες είναι 100%. Για τη Ρωσία ο λόγος αυτός κυμαίνεται μεταξύ 50-75%, τα αμέσως επόμενα χρόνια από την κρίση, ενώ νωρίτερα βρίσκονταν μόλις στο 25% του ΑΕΠ¹²¹.

Για τους παραπάνω λόγους η ρωσική κυβέρνηση επικρίνεται πως, συνειδητά, δεν ευνοεί την προώθηση και ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αλλά στηρίζει επιλεκτικά επιχειρηματικά σχέδια τα οποία έχουν άμεση σύνδεση με το κράτος, είτε διευθύνονται από στενούς συνεργάτες της κυβερνώσας ελίτ¹²². Η οργάνωση “ Διεθνής Διαφάνεια” κατέταξε τη Ρωσική Ομοσπονδία στην 127^η θέση για το 2013, ενώ αναφέρει ότι εντός της ρωσικής επικράτειας επικρατεί έλλειμμα στην πληροφόρηση και απουσιάζει ένα νομοθετικό πλαίσιο

¹¹⁹ A. Bruno, «'Russian Financial System Falling Behind'», άρθρο στο Geopolitical Monitor, 2 Μαΐου 2012, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russia-banking-and-financial-systems-4671>

¹²⁰ A. Konstadyan, «Russia takes on the banking system», άρθρο στο World Finance, 4 Σεπτεμβρίου 2012, <http://www.worldfinance.com/banking/russia-takes-on-the-banking-system>

¹²¹ A. Bruno, «'Russian Financial System Falling Behind'», άρθρο στο Geopolitical Monitor, 2 Μαΐου 2012, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russia-banking-and-financial-systems-4671>

¹²² «Russia's Economy and the World Trade Organization: A chance to get down business», άρθρο στο Economist, 14 Ιουλίου 2012, <http://www.economist.com/node/21558577>

που να εξασφαλίζει την πρόσβαση σε ενημερωτικές πηγές από όλους τους πολίτες¹²³. Σχετικά πρόσφατα, η Γενική Γραμματέας του ΟΟΣΑ επισήμανε τις αδυναμίες στη δημιουργία ενός ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος και παρότρυνε τη ρωσική κυβέρνηση για μεταρρυθμίσεις, τόσο στην οικονομία, ώστε να αποδεσμευθεί από την εξάρτησή της στις τιμές του πετρελαίου, όσο και στο θεσμικό πλαίσιο που θα πρέπει να εγκαταστήσει, προκειμένου να διευκολυνθεί η επιχειρηματικότητα και να παραχωρηθούν κίνητρα στον ιδιωτικό τομέα¹²⁴.

Όσον αφορά, την τεχνική διάσταση του ζητήματος, η Deutsche Bank, στην έρευνά της για την εξέλιξη του δημοσίου χρέους¹²⁵, προχώρησε στην πρόβλεψη ότι, η ρωσική κυβέρνηση την προσεχή δεκαετία θα βρεθεί αντιμέτωπη με ένα διαρκώς διογκούμενο δημόσιο χρέος το οποίο κατά το 2020 θα υπερβεί το 30% του ΑΕΠ. Η κεφαλαιακή ανεπάρκεια και η διαρκής αναζήτηση εξωτερικών πηγών χρηματοδότησης για τις τράπεζες και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις θα εκτοξεύσει το ιδιωτικό χρέος στο 80% του συνολικού εξωτερικού χρέους με αποτέλεσμα να ασκηθούν ισχυρές πιέσεις στη γενικότερη δημοσιονομική κατάσταση της χώρας¹²⁶. Πιθανώς, στο μέλλον, η ρωσική οικονομία να βρεθεί αντιμέτωπη με μία κρίση χρέους, όμως προς το παρόν η πρόβλεψη του ρωσικού υπουργείου οικονομικών κάνει λόγο για ανώτατη αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος, το 2015, το οποίο δεν θα υπερβεί το 1% του ΑΕΠ, κυρίως λόγω της χρηματοδότησης του χρέους και της ενίσχυσης των τραπεζών από τα κρατικά διαρθρωτικά ταμεία (Natural Wealth Fund – ως επί το πλείστον έσοδα από τους υδρογονάνθρακες και Reserve Fund αντίστοιχα)¹²⁷.

Σε κάθε περίπτωση, εκτός από τις ανωτέρω αρνητικές αναλύσεις και συστάσεις προς την ρωσική ηγεσία, αυτό το οποίο έχει κεντρική σημασία είναι να εξετασθούν οι δύο πλουτοπαραγωγικοί πυλώνες της χώρας καθότι, παρά την ασκούμενη κριτική, η άντληση πετρελαίου και η εξαγωγή φυσικού αερίου αποτέλεσαν σε καθοριστικό βαθμό την κινητήρια δύναμη για την ανάκαμψη της ρωσικής οικονομίας αποτελώντας το 50% των εσόδων, που εισρέουν σε ετήσια βάση στα κρατικά ταμεία¹²⁸. Η ουσία της επένδυσης στην παραγωγή υδρογονανθράκων αναφάνεται στην αντίληψη περί του σχεδιασμού της οικονομικής πολιτικής, η οποία και εξασφαλίζει τελικά τον κρατικό έλεγχο στους πιο ζωτικούς για την ανάπτυξη τομείς, μέσω των λεγόμενων “εθνικών πρωταθλητών”¹²⁹.

¹²³ <http://www.transparency.org/country#RUS>

¹²⁴ Βλ. <http://www.oecd.org/russia/modernizingrussiainachallengingglobalenvironment.htm>

¹²⁵ Βλ. στο παρόν, σ. 17

¹²⁶ M. Arakelyan & T. Nestmann, “Deutsche Bank Research: Russia’s quasi – sovereign debt”, Deutsche Bank, 2011

¹²⁷ Ministry of Finance of the Russian Federation, Public Debt Management Policy of the Russian Federation for 2013-2015, 2012, σ. 9 – 14 καθώς και “National Wealth Fund, Reserve Fund” στο <http://www.minfin.ru/en/>

¹²⁸ Russian Central Bank, Banking Supervision Report, 2011

¹²⁹ Ο όρος “εθνικοί πρωταθλητές” αφορά τη λειτουργία εταιρειών σε ζωτικούς τομείς της οικονομίας με σκοπό πρωτίστως την εξυπηρέτηση του εθνικού-δημοσίου συμφέροντος και δευτερευόντως της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Για το λόγο αυτό, ως επί το πλείστον, οι εταιρείες που ιδρύονται για την εκπλήρωση αυτής της αποστολής ανήκουν στο κράτος. Αυτού του τύπου η επενδυτική αντίληψη έκανε την εμφάνισή της, κυρίως μετά τον Β’ΠΠ, ενώ σε θεωρητικό επίπεδο έχει καταγραφεί από τους αναλυτές William King and David Cleland στο Πανεπιστήμιο του Pittsburg. Ο Ρώσος Πρόεδρος το 1997 είχε εκπονήσει τη διδακτορική του διατριβή με θέμα τους “εθνικούς

2.2 Η υψηλή στρατηγική

2.2.1 Οι «εθνικοί πρωταθλητές» ως αντιστάθμισμα της εθνικής οικονομίας

Η ανάπτυξη της ρωσικής οικονομίας, μετά την ανάληψη του προεδρικού αξιώματος από τον V. Putin, βασίστηκε σε κρατικά ελεγχόμενες εταιρείες, οι οποίες διευθύνονται από άμεσους συνεργάτες του. Ιδιαίτερο βάρος έχει δοθεί στις εταιρείες εξόρυξης και παραγωγής υδρογονανθράκων Rosneft και Gazprom. Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, τα έσοδα της Ρωσικής Ομοσπονδίας και η λειτουργία του διαρθρωτικού ταμείου Natural Wealth Fund στηρίζονται σε αυτές τις δύο εταιρείες που έχουν καταστήσει τη χώρα μία από τις πρώτες ενεργειακές δυνάμεις στον κόσμο.

Στον τομέα της παραγωγής πετρελαίου η Rosneft, έπειτα από την εξαγορά της TNK-BP (θυγατρικής της British Petroleum) θα αποτελέσει την πρώτη πετρελαιοπαραγωγό εταιρεία με συνολική ετήσια παραγωγή 200 εκατομμύρια τόνους ξεπερνώντας την Exxon-Mobil με 115 εκατομμύρια τόνους αργού πετρελαίου¹³⁰. Προς το παρόν, η Ρωσική Ομοσπονδία για το 2011 κατέλαβε την πρώτη θέση στον κόσμο μεταξύ των παραγωγών – κρατών αδιύλιστου πετρελαίου, με τη Σαουδική Αραβία και τις ΗΠΑ να καταλαμβάνουν τη 2^η και 3^η θέση αντίστοιχα,¹³¹ ενώ το 2012 και το 2013 κατέλαβε την 2^η και 3^η θέση με τις ΗΠΑ και τη Σαουδική Αραβία να εναλλάσσονται μεταξύ των τριών πρώτων θέσεων¹³². Το σημαντικότερο ωστόσο χαρακτηριστικό που αφορά την βραχυχρόνια περίοδο είναι πως, μέσω της Rosneft και της Gazprom Neft (θυγατρικής της Gazprom), η Ρωσία έχει αποκτήσει μία σταθερή εξαγωγική δυναμική, που την κατατάσσει 1^η στην κατηγορία του διυλισμένου πετρελαίου και 2^η στην κατηγορία του αδιύλιστου¹³³. Στις αρχές του 2013 η Rosneft προχώρησε στη σύναψη νέων συμφωνιών για συνεργασίες με την ιταλική Eni, την αμερικανική Exxon-Mobil και τη Νορβηγική Statoil. Στην ευρύτερη επικράτεια της CIS δε, με

πρωταθλητές” και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη της κοινωνίας και της οικονομίας, υποστηρίζοντας πως, ακόμη και αν τέτοιου τύπου εταιρείες έχουν συσταθεί από ιδιωτικά κεφάλαια, το κράτος θα είναι αυτό που θα πρέπει να ρυθμίζει τη λειτουργία τους με κριτήριο το εθνικό συμφέρον. Βλ. Goldman, Marshall L., “*Petrostate*”: Putin, Power and the New Russia, Oxford University Press 2008, κεφ. 5

¹³⁰ Βλ. http://www.rosneft.com/attach/0/02/01/NC_N10_2012_interview.pdf και

<http://www.rosneft.com/news/today/22012013.html>

¹³¹ Βλ. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2241rank.html?countryName=Russia&countryCode=rs®ionCode=cas&rank=2#rs>

¹³² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2241rank.html?countryname=Russia&countrycode=rs®ionCode=cas&rank=3#rs>

Σύμφωνα με το Bloomberg η απώλεια της πρώτης θέσης στην παραγωγή αδιύλιστου πετρελαίου προκύπτει εξαιτίας της υψηλής φορολογίας της εξορυκτικής δραστηριότητας, η οποία λειτουργεί ως αντικίνητρο για τους ιδιώτες παραγωγούς. Οι πρόσφατες πρωτοβουλίες του V. Putin για μείωση των φόρων θα ωθήσουν στην επάνοδο της ρωσικής πετρελαιοπαραγωγής. J. Carroll, «Russia’s Oil Lead Challenged as Taxes Strangle Drilling», άρθρο δημοσιευμένο στο Bloomberg, 5 Μαρτίου 2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-03-05/russia-s-oil-lead-challenged-as-taxes-strangle-drilling.html>

¹³³ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2247rank.html?countryname=Russia&countrycode=rs®ionCode=cas&rank=1#rs> και <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2242rank.html?countryname=Russia&countrycode=rs®ionCode=cas&rank=2#rs>

τη συνδρομή της τεχνογνωσίας και των υποδομών της TNK-BP η Rosneft θα λειτουργήσει 10 ακόμη διυλιστήρια και 2500 σταθμούς ανεφοδιασμού, ενώ, συγχρόνως, συζητούνται έργα σημαντικής παραγωγικής κλίμακας με τη Λευκορωσία, την Ουκρανία, τη Βραζιλία, τη Βενεζουέλα και το Βιετνάμ.

Οι διεθνείς αυτές συνεργασίες κυρίως με την Βενεζουέλα και τη Βραζιλία έχουν μεγάλη σημασία για την μελλοντική ενεργειακή ισχύ της Ρωσίας καθώς και της Ευρασιατικής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου πρωτίστως του Καζακστάν. Σύμφωνα με τη CIA η Ρωσία είναι 8^η παγκοσμίως με βάση τα αποθέματά της σε 80 δισεκατομμύρια Βαρέλια (bbl.), ενώ η Βενεζουέλα είναι μακράν τους άλλους 1^η με 297,6 bbl., το Καζακστάν 11^ο με 30 bbl. και η Βραζιλία 15^η με 13,15 bbl. Η Ευρασιατική Ένωση έχοντας στο μέλλον ως πυρήνα της τη Ρωσία με το Καζακστάν θα έχει ένα συνολικό απόθεμα 110 bbl., το οποίο θα την καταστήσει αρκετά ισχυρή¹³⁴ μεταξύ των ΗΠΑ, της Κίνας και της ΕΕ που καταλαμβάνουν την 13^η, την 14^η και την 21^η θέση αντιστοίχως¹³⁵. Κατ'επέκταση, και με βάση τα προαναφερθέντα στο κεφάλαιο 1, σε ένα ανταγωνιστικό σύστημα διεθνούς περιφερειακής ολοκλήρωσης είναι εξαιρετικά πιθανό στο μέλλον, να ανακύψουν νέοι συνεργασιακοί σχηματισμοί και συσχετισμοί αλλά και ανταγωνιστικές διαδικασίες πολιτικής επιρροής επί των υπολοίπων αποθεματικών δυνάμεων (Βενεζουέλα – Μέση Ανατολή).

Πετρελαϊκά κοιτάσματα στο CIS

Key Rosneft and TNK-BP Assets in the CIS

Indicator	Rosneft	TNK-BP	Combined
1P hydrocarbon reserves (bln tonnes of oil equivalent) ¹	3.20	2.04	5.24
2P hydrocarbon reserves (bln tonnes of oil equivalent) ¹	4.80	4.10	8.90
Crude oil production in 2011 (million tonnes/year) ²	119	85	204
Gas production in 2011 (million tonnes of oil equivalent/year) ²	10	10	20
Refineries in the CIS ³	7	5 ⁴	12
Total net capacity (million tonnes/year) ²	52	39 ⁵	91

Πηγή: Rosneft

¹³⁴ Ενδεικτικά της οιονεί αυτής ισχυροποίησης είναι τα στατιστικά ευρήματα της British Petroleum. Για το 2012 η BP δεικνύει την π. Σοβιετική Ένωση ως 2^η εξαγωγό δύναμη στον κόσμο μετά από το εξαγωγίμο σύνολο της Μέσης Ανατολής, σε μία κατάταξη που πρωταγωνιστούν κρατικές οντότητες όπως οι ΗΠΑ και η Κίνα, η ΕΕ και περιφερειακές γεωγραφικές ενότητες. «BP Statistical Review of World Energy», British Petroleum, Ιούνιος 2013

¹³⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2244rank.html?countryname=Russia&countrycode=rs®ionCode=cas&rank=8#rs>

Στον τομέα παραγωγής φυσικού αερίου η Ρωσία μαζί με τις ΗΠΑ είναι αναμφίβολα οι δύο υπερδυνάμεις¹³⁶ που υπερέχουν απόλυτα έναντι των υπολοίπων παραγωγών κρατών. Σύμφωνα με τα αριθμητικά μεγέθη που έχουν δημοσιοποιηθεί από τη CIA, για το 2013, οι ΗΠΑ καταλαμβάνουν την 1^η θέση με 681,4 δις κυβικά μέτρα (cu m) και η Ρωσία 2^η με 669,7 δις cu m, ενώ στην αμέσως επόμενη θέση βρίσκεται η ΕΕ με μόλις 164,6 δις cu m¹³⁷. Το 2011 η Ρωσία είχε κατορθώσει να ξεπεράσει τις ΗΠΑ και να καταστεί 1^η στην παραγωγή συμβατικού αερίου ανταγωνιζόμενη αυτές στην εξόρυξη μη συμβατικού αερίου (σχιστόλιθο, πετρώματα κ.α.)¹³⁸. Η ενεργειακή αυτή ισχύς της Ρωσίας θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη σε σχέση με τα συνολικά αποθέματά της, αφού είναι η 1^η δύναμη στον κόσμο με 47,8 τρις cu m με το Ιράν να έπεται με 33,61 τρις cu m και τις ΗΠΑ, την Κίνα και την ΕΕ, να βρίσκονται στην 5^η, 12^η και 18^η θέση με 9,459 τρις cu m, 3,1 τρις cu m και 1,953 τρις cu m αντίστοιχα. Θα πρέπει επίσης να υπογραμμισθεί το γεγονός ότι μεταξύ των κορυφαίων αποθεματικών δυνάμεων βρίσκεται το Καζακστάν (14^η θέση) με 2,407 τρις cu m που, ως εταίρος της Ρωσίας στην Ευρασιατική Ένωση, παρέχει την δυνατότητα για μια αποτελεσματική διαμόρφωση ενεργειακής στρατηγικής για την Κεντρική Ασία και τον ευρασιατικό χώρο.

Τον Ιούνιο του 2012, στο 25^ο παγκόσμιο συνέδριο της Διεθνούς Ένωσης Αερίου (IGU) στην Κουάλα Λαμπούρ, η Gazprom, εκπροσωπούμενη από τους A. Miller και A. Medvedev έδωσε απτά δείγματα της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των δύο ιθυνόντων και τα στοιχεία που δημοσιοποιήθηκαν, η Ρωσία θα βρίσκεται σε μια διαρκή αυξητική φάση της παραγωγής της, και θα είναι, παγκοσμίως, η μεγαλύτερη παραγωγός χώρα συμβατικού αερίου έως και το 2035.¹³⁹ Η πρόβλεψη αυτή προκύπτει βάσει του ενεργειακού επενδυτικού σχεδίου Yamal Project, το οποίο πραγματοποιείται στην ομώνυμη χερσόνησο της βορειοδυτικής Σιβηρίας. Πρόκειται, σύμφωνα με τη Gazprom,¹⁴⁰ για το μεγαλύτερο εγχείρημα στην ιστορία παραγωγής φυσικού αερίου¹⁴¹ καθότι, στη χερσόνησο βρίσκεται το μεγαλύτερο μέχρι στιγμής απόθεμα συμβατικού αερίου στον κόσμο, 38 τρις cu m. Το Yamal Project (2007-2012 και 2013-2025) εκτιμάται ότι στο μέλλον, θα καλύψει το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής φυσικού αερίου (2030), ενώ παράλληλα, θα υποστηρίζεται από τεχνικές υποδομές (γέφυρες, οδικούς άξονες) και κυρίως από τη

¹³⁶ Αξίζει να παρατηρήσει κανείς την διαχρονική υπεροχή των δύο υπερδυνάμεων παραγωγών σε σύγκριση με όλους τους υπολοίπους. ΗΠΑ και Ρωσία παράγουν τις πενταπλάσιες και πλέον ποσότητες σε σχέση με άλλες ενεργειακές δυνάμεις όπως το Ιράν, το Κατάρ και ο Καναδάς.

<http://www.eia.gov/cfapps/ipdbproject/IEDIndex3.cfm?tid=3&pid=3&aid=1>

¹³⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2249rank.html?countryname=Russia&countrycode=rs®ionCode=cas&rank=2#rs>

¹³⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2249rank.html?countryName=Russia&countryCode=rs®ionCode=cas&rank=2#rs>

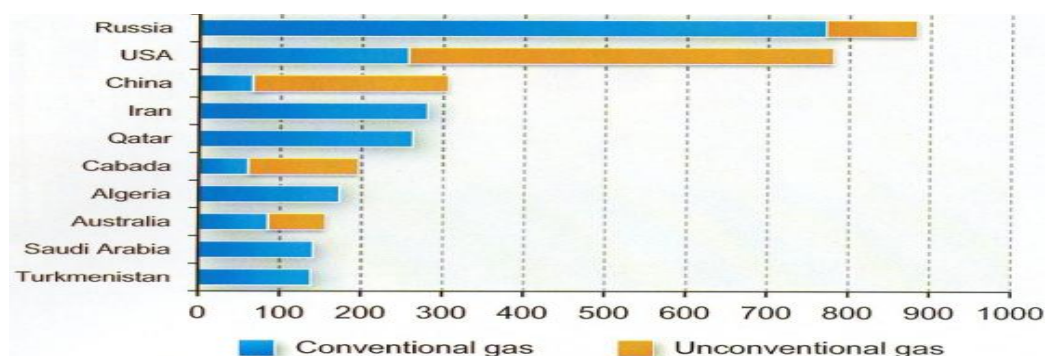
¹³⁹ A. Miller, «Gas Market Integration: For a Sustainable Global Growth», 25th World Gas Conference Kuala Lumpur, 2012. Την πρόβλεψη ότι η Ρωσία θα είναι πρώτη εξαγωγός χώρα έως το 2035 αντικρούει η BP υποστηρίζοντας ότι θα είναι στη δεύτερη θέση πίσω από τις ΗΠΑ. Βλ.

<http://www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/energy-outlook/country-and-regional-insights/russia-insights.html>

¹⁴⁰ «Gazprom launches Yamal megaproject», δημοσίευμα στον ιστότοπο της Gazprom, 1 Ιανουαρίου 2009, <http://gazprom.com/eng/news/2008/12/32740.shtml>

σιδηροδρομική γραμμή Obskaya–Bovanenkonovo (2010-2011), που αποτελεί επίσης ένα έργο υποδομής, στα πλαίσια της κατασκευής και εξυγίανσης των σιδηροδρομικών δικτύων.

Πρόβλεψη για την παραγωγή συμβατικού και μη συμβατικού αερίου έως το 2035

Πηγή: Gazprom

Θα πρέπει επίσης, εκτός από τις ενεργειακές δυνατότητες που διαθέτει η Ρωσική Ομοσπονδία, να συνεκτιμηθεί και ένας ακόμη παράγοντας που ενισχύει τόσο τη θέση της στην ευρασιατική επικράτεια όσο και τις προοπτικές συνεργασίας με την ΕΕ. Η ενεργειακή ευρωστία αποτελεί στην πράξη έναν πολλαπλασιαστικό ισχύος για τις εξωτερικές σχέσεις της χώρας, καθώς δύναται να διαμορφώσει και να συνθέσει την γεωπολιτική ισορροπία στην ευρύτερη περιοχή. Πρώτον, μέσω του διπλού αγωγού μεταφοράς φυσικού αερίου Nord Stream (χάρτης 1), ο οποίος εκτείνεται σε 1,224 km και συνδέει απευθείας τη Ρωσία με την Ένωση μεταξύ του Nyborg και του Greifswald. Ο Nord Stream τέθηκε σε πλήρη λειτουργία τον Οκτώβριο του 2012 και έχει την υποδομή μεταφοράς 55 δις cu m σε ετήσια βάση, για τουλάχιστον 50 χρόνια, συμβάλλοντας στην ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, εφόσον το αέριο που καταλήγει στη Γερμανία μεταφέρεται και προς την Δανία, τις Κάτω Χώρες, το Βέλγιο, τη Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο¹⁴². Δεύτερον, μέσω του South Stream (χάρτες 2 και 3), ο οποίος είναι υπό κατασκευή, και, κατά την ολοκλήρωσή του, το 2018, θα διανύει ένα μεγάλο τμήμα της νοτιοανατολικής Ευρώπης, συνολικού μήκους 2,506 km με υποδομή μεταφοράς 63 δις cu m¹⁴³. Πέραν της έκτασης του αγωγού αυτού μεταξύ του ρωσικού Novgorod και του Ιταλικού Tarvisio παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον η ενεργειακή διασύνδεση της Ρωσίας με δύο κράτη που υπήρξαν μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας, την Βουλγαρία και την Ουγγαρία καθώς και με τα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας, την Σερβία και την Σλοβενία αλλά και την προσθήκη των δύο «βραχιόνων» του αγωγού που θα απολήγουν στην Σερβική Δημοκρατία (ομοσπονδιακό μέρος της Βοσνίας – Ερζεγοβίνης) και στην Κροατία¹⁴⁴. Διαφαίνεται δηλαδή πως η ενεργειακή στρατηγική της Gazprom έχει σχεδιασθεί και αναπτύσσεται με στόχο την δημιουργία διακρατικών οικονομικών σχέσεων και σχέσεων αλληλεξάρτησης βορειοανατολικά και νοτιοανατολικά της Ευρώπης με τη

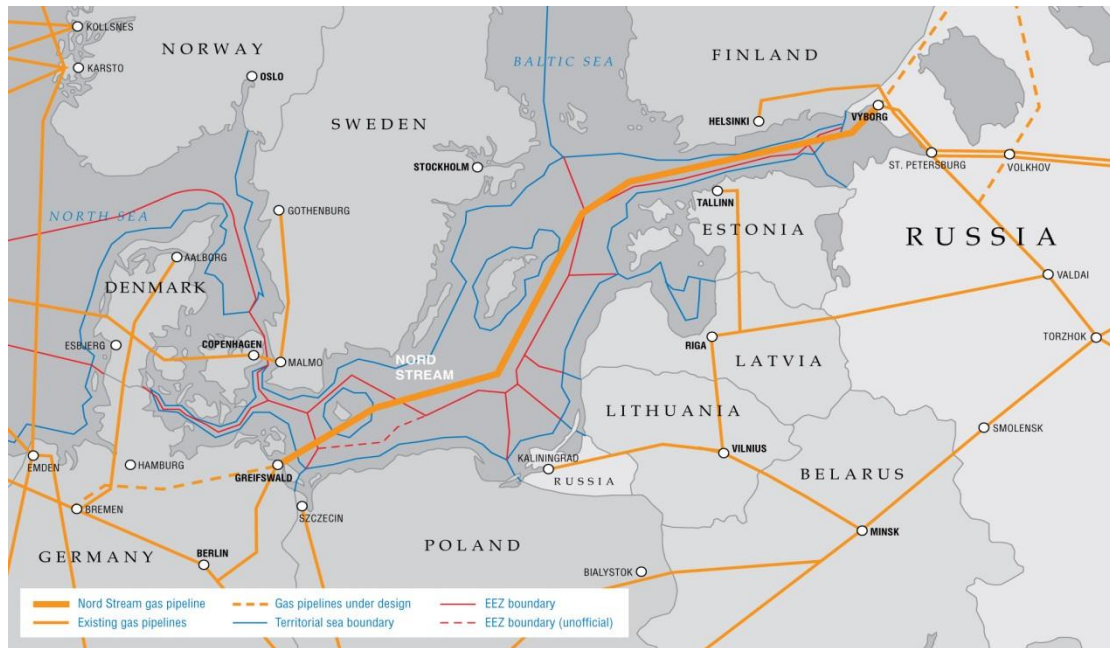
¹⁴² «Nord Stream's Twin Pipelines: Part of the Long-Term Solution for Europe's Energy Security», Nord Stream, Νοέμβριος 2013

¹⁴³ «Southern Corridor», Gazprom, 2012

¹⁴⁴ <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>

συμμετοχή ως επί το πλείστον κρατών – μελών της ΕΕ. Στην περίπτωση του South Stream δε, προκύπτει η ουσιαστική επαναφορά της ρωσικής παρουσίας στο προσκήνιο της ενεργειακής ασφάλειας των πρώην συμμάχων της και, εν πάση περιπτώσει, η ενίσχυση της επιρροής της σε πληθυσμούς που μοιράζονται κοινές πολιτισμικές παραδόσεις και συλλογικές ιστορικές αναμνήσεις, συναφείς με αυτές του ρωσικού λαού.

Χάρτης 1: Nord Stream

Πηγή: Gazprom

Χάρτης 2: South Stream

Πηγή: Gazprom

Χάρτης 3: South Stream

Πηγή: Gazprom

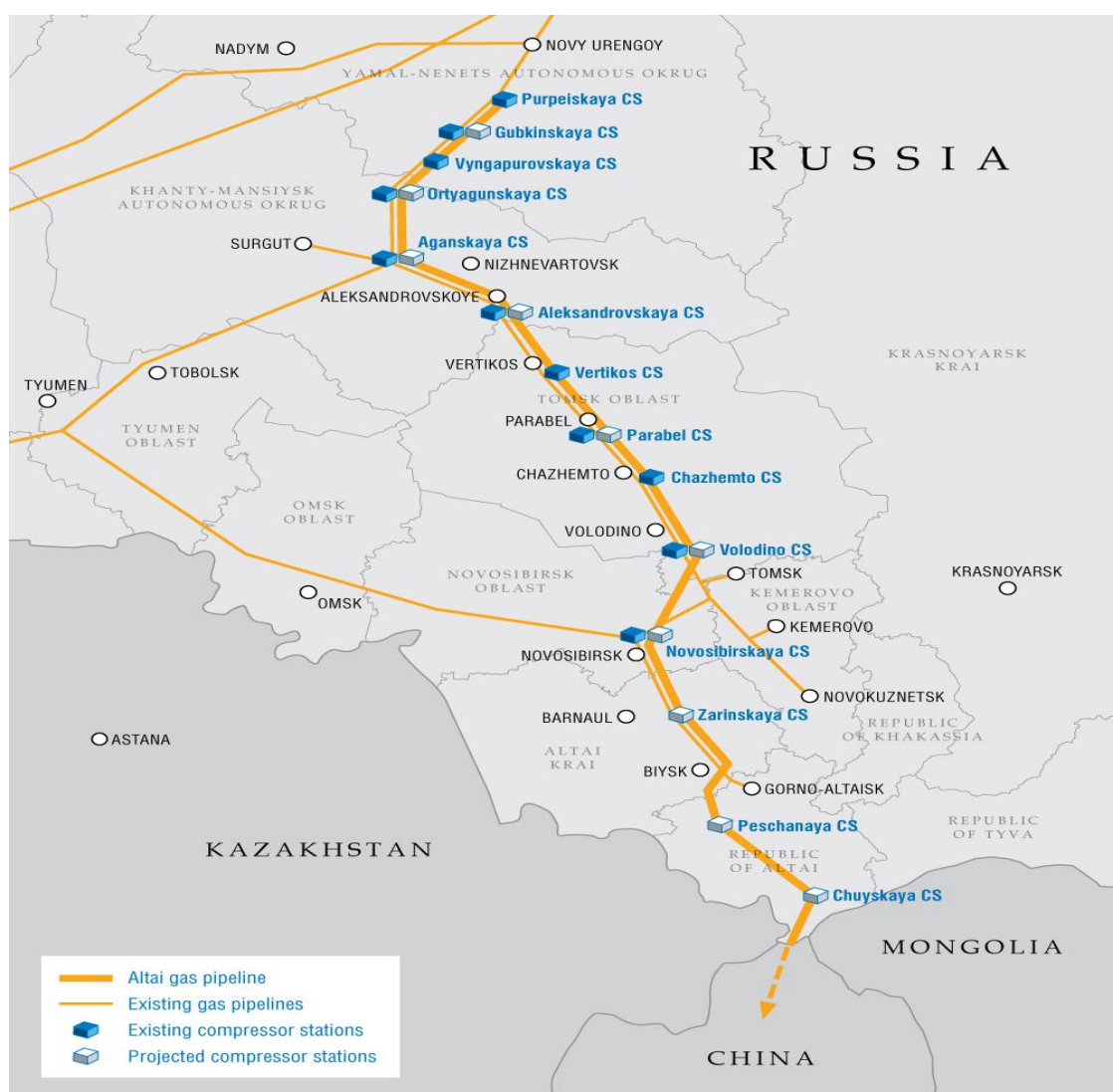
Η ευρέως γνωστή ως “διπλωματία των αγωγών” για την Ρωσική Ομοσπονδία δεν σταματά μόνον στην ανατολική ευρωπαϊκή επικράτεια αλλά εκτείνεται στον ασιατικό χώρο με ειδική στόχευση στις ενεργειακές ανάγκες της Κίνας. Σύμφωνα με την Gazprom η κινεζική αγορά ενέργειας δεν ανταποκρίνεται εξ’ ολοκλήρου στην εσωτερική ζήτηση, καθότι παράγει 94 δις cu m και καταναλώνει 106 δις cu m κατ’ έτος. Για τον λόγο αυτό και με γνώμονα την πληθυσμιακή αύξηση του κινεζικού πληθυσμού το 2004 η Chinese National Petroleum Company συνυπέγραψε με την Gazprom την συμφωνία “Στρατηγικής Συνεργασίας για την μεταφορά φυσικού αερίου από τη Ρωσία προς την Κίνα καθώς και για την κοινή έρευνα σε αποθέματα αερίου και στην προώθηση έργων εκμετάλλευσής του στην ανατολική Ρωσία και σε τρίτες χώρες”. Το 2009 η συνεργασία των δύο εταιριών επισφραγίσθηκε με αντίστοιχη διακρατική συμφωνία μεταξύ του αν. πρωθυπουργού της Ρωσίας I. Sechin και του αντιπροέδρου της Κίνας Wang Qishan, η οποία, σε συνδυασμό με τις συνέργειες των δύο εταιριών, είχε ως αποτέλεσμα την εκκίνηση του προγράμματος Altai. Πρόκειται για έναν ακόμη αγωγό φυσικού αερίου, έκτασης 2,600 km, ο οποίος θα προσαρμοσθεί στην απόληξη του υπάρχοντος αγωγού Δυτικής Σιβηρίας και Novosibirsk και θα αποτελέσει την προέκτασή του έως την σινορωσική μεθόριο (χάρτης 4). Εκτιμάται πως ο αγωγός Altai θα λειτουργήσει από το 2015 και θα δύναται να καλύψει περίπου το 1/3 της σημερινής εγχώριας ζήτησης της Κίνας μεταφέροντας προς αυτή 30 δις cu m ετησίως¹⁴⁵.

Επιπλέον, στην άπω ανατολική Ρωσία, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Gazprom, υπάρχει ένα εξαιρετικά υψηλό απόθεμα μίγματος αερίου, το οποίο προσδιορίζεται σε 52,4 τρις cu m στο υπέδαφος και 14,9 τρις cu m στον υποθαλάσσιο χώρο παρακτίως της θάλασσας του Okhotsk και της νήσου Sakhalin (χάρτης 5). Το απόθεμα αυτό ωστόσο δεν είναι βεβαιωμένο διότι, μέχρι στιγμής, έχει εξερευνηθεί μόλις το 7,3% των υπογείων και το 6% των

¹⁴⁵ <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/altai/>

υποθαλασσίων κοιτασμάτων. Παρά ταύτα το υπουργείο Οικονομικής Ανάπτυξης της Ρωσίας έχει εξουσιοδοτήσει την Gazprom να προχωρήσει στην κατασκευή ενός ακόμη δικτύου αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου, το οποίο αναπτύσσεται ήδη μεταξύ του νησιού και του Vladivostok (χάρτης 5). Το έργο αυτό υλοποιείται τμηματικά, στα πλαίσια του ευρύτερου προγράμματος της περιοχής – Eastern Programme (χάρτης 6), με τις ονομασίες Sakhalin I,II και III και προβλέπεται πως θα περατωθεί έως το 2017. Στόχος της ενεργειακής ανάπτυξης της Ρωσίας εν προκειμένω είναι η παραγωγή φυσικού αερίου και η εξαγωγή του, κυρίως σε υγροποιημένη μορφή – LNG, στην Κίνα και σε άλλες χώρες της Ασίας και του Ειρηνικού¹⁴⁶.

Χάρτης 4: Altai Project

Πηγή: Gazprom

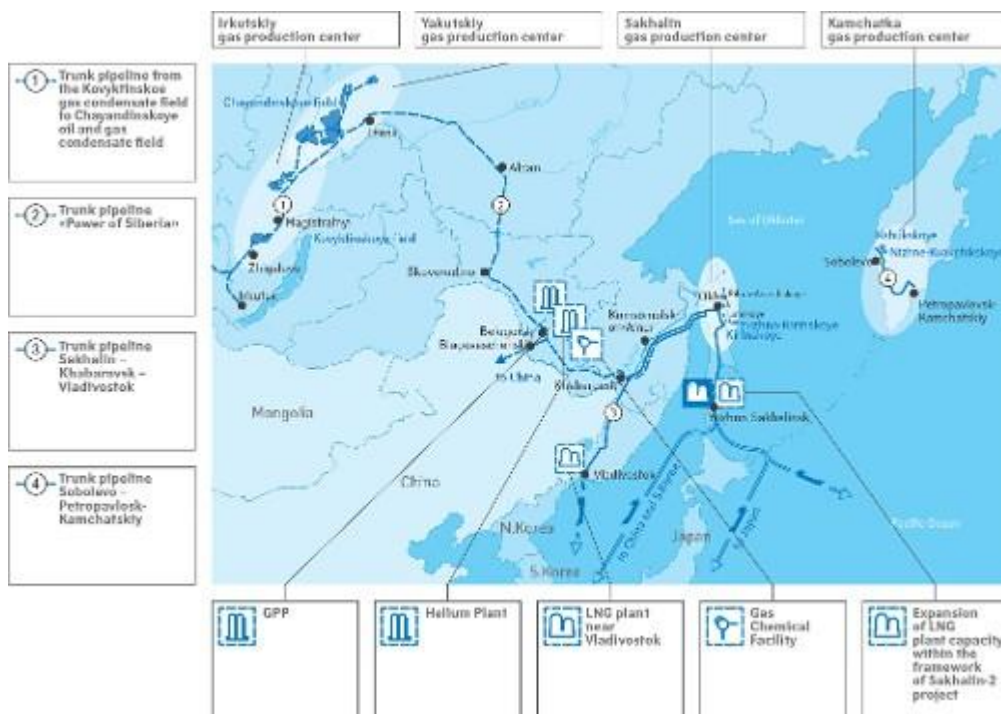
¹⁴⁶ <http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/shvg/>

Χάρτης 5: Sakhalin – Vladivostok

Πηγή: Gazprom

Χάρτης 6: Eastern Programme

Πηγή: Gazprom

2.2.2 Το δόγμα

Η προηγηθείσα ανάλυση των οικονομικών και ενεργειακών δυνατοτήτων της Ρωσίας, ως υπόβαθρο για την άσκηση της ρωσικής υψηλής στρατηγικής, συμπεριελήφθη στην παρούσα έρευνα διότι, πέραν της ουσίας και της σημασίας της για την δημιουργία και εκπλήρωση του ευρασιατικού εγχειρήματος, καθίσταται στην πραγματικότητα ένας βασικός άξονας εδραίωσης και εμπέδωσης του εθνικού δόγματος ασφαλείας του 2000, από το οποίο και αυτή απορρέει. Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, η Ρωσία, έπειτα από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, εισήλθε σε μία μακροχρόνια διαδικασία αναπροσαρμογής της στα νέα δεδομένα και επιδίωξε την ανασυγκρότησή της μέσα από έναν διαφορετικό στρατηγικό προσανατολισμό από αυτόν του «τσαρικού» και σοβιετικού παρελθόντος της. Έπειτα από την ανάληψη των προεδρικών καθηκόντων του V. Putin κατά αντικατάσταση του B. Yeltsin, το Συμβούλιο Ασφαλείας της Ρωσίας εξέδωσε ένα νέο Σχέδιο Εθνικής Ασφαλείας, το οποίο και επικύρωσε ο νέος πρόεδρος, με προεδρικό διάταγμα, τον Ιανουάριο του 2000¹⁴⁷. Στο νέο αυτό Σχέδιο επισημάνθηκαν η βελτίωση της ομοσπονδιακής νομοθεσίας για την διασφάλιση της ενότητας του ρωσικού κράτους με γνώμονα την οικονομική ανασυγκρότηση καθώς και την εναρμόνιση των τριών λειτουργιών της εξουσίας και των κυβερνήσεων των ομόσπονδων μερών, την αποτελεσματική διαχείριση των φυσικών πόρων, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των πολιτών και την προστασία τους από τρομοκρατικές ενέργειες και αποσχιστικά κινήματα που εκδηλώθηκαν εντός του ομοσπονδιακού κράτους (Τσετσενία)¹⁴⁸.

Το πιο σημαντικό όμως χαρακτηριστικό του κειμένου αυτού είναι η «εσωτερική θέαση» της Ρωσίας ως μιας *“μεγάλης δύναμης στο διεθνές σύστημα”*, η οποία θα πρέπει να συμμετέχει στις διαδικασίες της παγκόσμιας οικονομικής ολοκλήρωσης, όσο και στις διεθνείς προσπάθειες που καταβάλλονται για την επίλυση διεθνών ζητημάτων ασφάλειας και συγκρούσεων στα πλαίσια του ΟΗΕ. Συγχρόνως, γίνεται λόγος για ένα διεθνές σύστημα το οποίο έχει *“κυριευθεί από τις Δυτικές ανεπτυγμένες χώρες υπό την ηγεσία των ΗΠΑ”* και πως η Ρωσία οφείλει να λειτουργήσει μέσα σε αυτό το *“πολυπολικό σύστημα”* με στόχο την εμπέδωση του διεθνούς δικαίου και τη συνεργασία για την *“πολυμερή διακυβέρνηση στις παγκόσμιες πολιτικές και οικονομικές διαδικασίες υπό την αιγίδα του ΟΗΕ”*¹⁴⁹.

Ως τομείς δράσης της σύγχρονης Ρωσίας διαλαμβάνονται οι κάτωθι προτεραιότητες: Πρώτον, η σύνθεση ενός ευνοϊκού οικονομικού περιβάλλοντος και η θέσπιση κανόνων για την συμμετοχή της Ρωσίας στη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση με την παράλληλη ανάπτυξη και εξάπλωση των αγορών για την προώθηση των ρωσικών προϊόντων καθώς και η δημιουργία ενός ενιαίου οικονομικού χώρου μεταξύ των κρατών – μελών της CIS, δηλαδή της μετέπειτα EurAsEC και εν τω χρόνω Ευρασιατικής Ένωσης. Δεύτερον, η διεθνής συνεργασία για τον έλεγχο των πυρηνικών όπλων με την ταυτόχρονη ωστόσο διατήρηση και ανάπτυξη στρατιωτικών και ναυτικών βάσεων εντός και εκτός ρωσικού εδάφους, σε

¹⁴⁷ Security Council of the Russian Federation, National Security Concept of the Russian Federation 2000, 10 Ιανουαρίου 2000, <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/36aba64ac09f737fc32575d9002bbf31!OpenDocument>

¹⁴⁸ Στο ίδιο, αρ. 2 και 4

¹⁴⁹ Στο ίδιο, αρ. 1 και 4

περιοχές όπου εξασφαλίζεται η παγκόσμια σταθερότητα, η στενή συνεργασία με τις χώρες της CIS στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, ο εκσυγχρονισμός του στρατού και της αμυντικής βιομηχανίας ως μέσου άμυνας και αποτροπής, προφανώς έναντι της προωθούμενης επέκτασης του NATO προς ανατολάς¹⁵⁰.

Την επικύρωση του Σχεδίου Εθνικής Ασφαλείας ακολούθησε λίγους μήνες αργότερα η εκπόνηση του Στρατιωτικού Δόγματος¹⁵¹. Στο νέο αυτό δόγμα σημάνθηκαν εκ νέου οι κίνδυνοι για την εσωτερική αποσταθεροποίηση και αποδόμηση της περιφερειακής συνοχής της Ομοσπονδίας από “σωβινιστικά” και “εθνο-εγωιστικά” κινήματα και κυρίως, επιβεβαιώθηκε η ανησυχία για την ένταξη των ανατολικοευρωπαϊκών κρατών στο NATO καθώς και η απομείωση του διεθνούς κύρους και θέσης της Ρωσίας. Ως στρατηγική αντιμετώπισης των ανωτέρω λήφθηκαν οι, απορρέουσες από το Σχέδιο Εθνικής Ασφαλείας, προτεραιότητες για αναθεώρηση της ομοσπονδιακής νομοθεσίας με έμφαση στην κοινωνική και πολιτική συνοχή, ενώ ως προς το στρατιωτικό σκέλος ο σχεδιασμός της ρωσικής κυβέρνησης εμπλαισιώθηκε από δύο άξονες: Πρώτον, την αναβάθμιση του ρόλου του ΟΗΕ και της συνεργασίας των μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας αυτού για την αντιμετώπιση διεθνών κρίσεων, όπως αυτή της πρώην Γιουγκοσλαβίας και, δεύτερον, η έγκριση της χρήσης πυρηνικών όπλων “ως απάντηση στην εκδήλωση ενός συμβατικού – πρώτου – χτυπήματος κατά της Ρωσίας, όπως και έναντι κρίσιμων συνθηκών για την εθνική ασφάλεια”¹⁵².

Η προσέγγιση αυτή, από τη σκοπιά της εξωτερικής πολιτικής, υπογραμμίστηκε και στις προτεραιότητες της Ρωσικής Ομοσπονδίας στο Σχέδιο Εξωτερικής Πολιτικής¹⁵³, που ακολούθησε των σχεδιασμών της εθνικής ασφάλειας και του στρατιωτικού δόγματος. Στο Σχέδιο εντοπίζονται δύο βασικοί άξονες επί της ενδυνάμωσης της διεθνούς θέσης της χώρας στον κόσμο και επί της περιφερειακής ολοκλήρωσης, στον ευρασιατικό χώρο, μέσω της καθοδήγησης των κρατών – μελών του CIS για ευρύτερη και βαθύτερη συνεργασία στον οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό τομέα. Όσον αφορά τη θέση της Ρωσίας στον κόσμο, η ρωσική εξωτερική πολιτική επικεντρώνεται στην σημασία που έχει ο ΟΗΕ και το Συμβούλιο Ασφαλείας αυτού για την παγκόσμια σταθερότητα¹⁵⁴, ξεκαθαρίζοντας ωστόσο πως μονομερείς ενέργειες και κατεύθυνση του Οργανισμού υπό την επίκληση όρων όπως “ανθρωπιστικές επεμβάσεις” και “περιορισμένη εθνική κυριαρχία” δεν θα γίνουν αποδεκτές από τη Ρωσική Ομοσπονδία¹⁵⁵. Παράλληλα, προωθείται η συνεργασία της χώρας με διεθνείς θεσμούς (G8, ΔΝΤ, ΟΑΣΕ, Συμβούλιο της Ευρώπης και Παγκόσμια Τράπεζα) και, ειδικότερα, προτάσσεται διακεκριμένη σχέση με τις ΗΠΑ και την ΕΕ.

Ως προς τις σχέσεις με τις ΗΠΑ, η Ρωσία διαβλέπει τον εαυτό της ως τον «αυτοδίκαιο», έτερο πυλώνα για την παγκόσμια ασφάλεια, αφού, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, “

¹⁵⁰ Στο ίδιο, αρ. 4

¹⁵¹ Security Council of the Russian Federation, Military Doctrine of the Russian Federation 2000, 22 Απριλίου 2000, ανεπίσημη μετάφραση στο <http://igcc.ucsd.edu/assets/001/502378.pdf>

¹⁵² M. de Haas, “Russia’s Military Doctrine Development”, στο S. J. Blank, *Russian Military Politics and Russia’s 2010 Defence Doctrine*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2011, σ. 9 – 13

¹⁵³ The President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, 28 Ιουνίου 2000, ανεπίσημη μετάφραση στο <https://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

¹⁵⁴ Στο ίδιο, αρ. 2

¹⁵⁵ Στο ίδιο, κεφ. 3, αρ. 1, 2

παρά τις σοβαρές διαφορές σε σειρά θεμάτων, η συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και οι ΗΠΑ είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την παγκόσμια στρατηγική σταθερότητα¹⁵⁶. Ως πεδία διαπραγματεύσεων και, κατ' επέκταση, συνδιαχείρισης των δύο δυνάμεων είναι η τήρηση των συμπεφωνημένων στη Διεθνή Συνθήκη για την μη Εξάπλωση Πυρηνικών Όπλων¹⁵⁷ και στη Συνθήκη για τον Περιορισμό των Αντιβαλλιστικών Πυραυλικών Συστημάτων¹⁵⁸. Ως προς τις σχέσεις με την ΕΕ, η Ρωσία αντιλαμβάνεται την κρισιμότητα του εγχειρήματος της οικονομικής ολοκλήρωσης και επιδιώκει, "χωρίς διακυμάνσεις σκοπιμότητας", την στενότερη συνεργασία στους τομείς του εμπορίου και της ενέργειας, της τεχνολογίας καθώς και της συναντίληψης σε ζητήματα λειτουργίας θεσμών και δημοκρατίας μέσω της διμερούς Συμφωνίας για την Εταιρική Σχέση και την Συνεργασία (PCA – 1997)¹⁵⁹, η οποία καθίσταται και το βασικό νομικό πλαίσιο γύρω από το οποίο έχει συνομολογηθεί έως σήμερα μία σειρά από σχετικές συμφωνίες μεταξύ των δύο¹⁶⁰. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί η ειδική μνεία στις διμερείς σχέσεις, πέραν της συνολικής PCA, με τα "κράτη της Δυτικής Ευρώπης", όπως "η Βρετανία, η Γερμανία, η Ιταλία και η Γαλλία", τα οποία λειτουργούν ευεργετικά για την "προστασία των εθνικών συμφερόντων της Ρωσίας στην Ευρώπη και παγκοσμίως, καθώς και για την σταθεροποίηση της εθνικής της οικονομίας", αλλά και τα "κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης", με τα οποία η Ρωσία μοιράζεται "υπαρκτούς, ανθρώπινους, οικονομικούς και πολιτιστικούς δεσμούς"¹⁶¹.

Όσον αφορά την προσέγγιση της Ρωσικής Ομοσπονδίας στις σχέσεις της με το NATO, όπως αναφέρθηκε και στο 1^ο κεφάλαιο της παρούσης¹⁶², η Ρωσία επεδίωξε την αλληλεπίδραση με τη συμμαχία και την σταδιακή εισδοχή σε ένα νέο στάδιο εκατέρωθεν κατανόησης και συνεργασίας σε μία σειρά από ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος. Η ουσιαστική εκκίνηση¹⁶³

¹⁵⁶ Στο ίδιο, κεφ. 4

¹⁵⁷ Η Συνθήκη αυτή διαλαμβάνεται σε τρεις πυλώνες: Πρώτον, στη μη εξάπλωση των πυρηνικών όπλων, δεύτερον στην απομείωση των πυρηνικών οπλικών συστημάτων και τρίτον, στη χρήση της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς. Βλ. πρωτότυπο κείμενο: Treaty on the Non – Proliferation of Nuclear Weapons, 1970,

http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/NPTEnglish_Text.pdf

¹⁵⁸ Η διμερής αυτή Συνθήκη περιελάμβανε τον περιορισμό της χρήσης αντιβαλλιστικών πυραυλικών συστημάτων έναντι πυρηνικών όπλων. Υπεγράφη μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ το 1972 με ισχύ για 30 χρόνια και ανανεώθηκε το 1997 μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσικής Ομοσπονδίας, με τις ΗΠΑ, ωστόσο, να αποχωρούν το 2002. Βλ. <http://www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-limitation-anti-ballistic-missile-systems-abm-treaty/> και για το πρωτότυπο κείμενο βλ. Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of anti – Ballistic Missile Systems, 1972,

<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>

¹⁵⁹ Πρόκειται για την Partnership Cooperation Agreement, η οποία υπεγράφη από τα δύο μέρη στις 24/6/1994 στην Ελλάδα (Κέρκυρα) και ενεργοποιήθηκε το 1997. Το 2004 υπεγράφη ανάλογη συμφωνία μεταξύ των δύο καθώς και με τις υπόλοιπες χώρες του CIS, εξαιρουμένων της Ουκρανίας και του Αζερμπαϊτζάν. Βλ. Agreement on Partnership and Cooperation Between European Communities and their Member States and the Russian Federation, 1994

<http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=643>

¹⁶⁰ "Agreements with Russia",

<http://ec.europa.eu/world/agreements/searchByCountryAndContinent.do?countryId=3853&countryName=Russia>

¹⁶¹ The President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, 28 Ιουνίου 2000, κεφ. 4

¹⁶² Βλ. στο παρόν, σ. 17

¹⁶³ Είχε προηγηθεί η ένταξη της Ρωσίας στην Partnership for Peace (PfP) – οργανικό προθάλαμο του NATO το 1994. Βλ. http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_82584.htm

έγινε το 1997 με την Ιδρυτική Πράξη Αμοιβαίων Σχέσεων για την Συνεργασία και την Ασφάλεια¹⁶⁴, με σκοπό την διαχείριση κοινών ζητημάτων ασφαλείας και διαπεριφερειακής συνοριακής σταθερότητας (αντιμετώπιση διασυνοριακών εγκληματικών δραστηριοτήτων: ναρκωτικά, λαθρεμπόριο, trafficking), καθώς και σε συνάρτηση με την σύμπτωση αμοιβαίων συμφερόντων των συμβαλλομένων μέσω του ελέγχου των όπλων και των ανταλλαγών στους τομείς της έρευνας, της τεχνολογίας και της αμυντικής βιομηχανίας. Η νέα αυτή κατεύθυνση στις σχέσεις Ρωσίας – NATO συνέχισε να «επισκιάζεται» από τα προαπαιτούμενα της ρωσικής πλευράς, βάσει του Σχεδίου Εξωτερικής Πολιτικής, με τη μη επέκταση του Οργανισμού στην Ανατολική Ευρώπη και συνεπακόλουθα τη μη ανάπτυξη συμβατικών στρατιωτικών δυνάμεων και πυρηνικών όπλων στα νέα μέλη, Πολωνία, Τσεχία, Ουγγαρία, που έγιναν δεκτά στη συμμαχία το 1999¹⁶⁵. Σε κάθε περίπτωση, Ρωσία και NATO, το 2002, εμβάθυναν τη συνεργασία τους με τη θεσμοθέτηση του Συμβουλίου NATO – Ρωσίας¹⁶⁶ και τη λειτουργία Γραφείου του Οργανισμού στη Μόσχα με τη δέσμευση για μόνιμα διαρθρωμένη συνεργασία στους τομείς της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος, του ελέγχου και της μη εξάπλωσης πυρηνικών όπλων και όπλων μαζικής καταστροφής, της πραγματοποίησης κοινών στρατιωτικών ασκήσεων¹⁶⁷ καθώς και της ανάληψης κοινών δράσεων στα πλαίσια της πολιτικής προστασίας και της αντιμετώπισης απρόβλεπτων συνθηκών¹⁶⁸.

Εκτός από τις ανωτέρω καίριες θέσεις του Κρεμλίνου για την αποκατάσταση της θέσης της Ρωσίας μεταξύ των ισχυρών δυνάμεων στην ευρωατλαντική επικράτεια κατεδείχθη και η πρόθεση της ρωσικής ηγεσίας για την άσκηση μιας εξωτερικής πολιτικής μέσω της οποίας η θέση της αυτή, μακροπρόθεσμα, θα μπορούσε να την καταστήσει έναν δυνητικό παγκόσμιο δρώντα σύμφωνα με τους προσανατολισμούς του Σχεδίου. Η προθυμία για συμμετοχή στις διαδικασίες της οικονομικής ολοκλήρωσης σε Ασία και Ειρηνικό, καθώς και η αυτοπροαίρετη μεσολάβηση στην επίλυση των κορεατικών διενέξεων, η ανάπτυξη περαιτέρω σχέσεων με το Ιράν, η αυτόκλητη συμβολή στην ανάληψη πρωτοβουλιών για την σταθερότητα στην Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική αλλά και η ταυτόχρονη εστίαση στην *“ευρύτερη Μεσόγειο: Μαύρη και Κασπία Θάλασσα”*¹⁶⁹ είναι οι αναμφισβήτητες αποδείξεις πως η σύγχρονη Ρωσία, ήδη από το 2000, προορίζονταν από την ηγεσία της για να δράσει μέσα σε εξαιρετικά ευρύτερα πλαίσια από αυτά που της είχε επιφυλάξει το περικόκλειστο και αδιάλλακτο σοβιετικό παρελθόν της καθώς και η απομόνωση που ακολούθησε εξαιτίας της κατάρρευσής της το 1991. Η νέα υψηλή στρατηγική της Μόσχας διέλαβε εντελώς διαφορετικό προσανατολισμό και σύγχρονες δομές εφαρμογής. Η συνεργασία με τις χώρες της CIS και η εντατικοποίηση της

¹⁶⁴ Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, 1997, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm

¹⁶⁵ The President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 28 Ιουνίου 2000, κεφ. 4

¹⁶⁶ <http://www.nato-russia-council.info/en/>

¹⁶⁷ Το 2004, στα πλαίσια αυτής της συμφωνίας, NATO και Ρωσία πραγματοποίησαν κοινές στρατιωτικές ασκήσεις. Βλ. στο παρόν, υπ. 66, σ. 17

¹⁶⁸ «NATO-Russia Relations: A New Quality», Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation, NATO, 28 Μαΐου 2002, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19572.htm

¹⁶⁹ The President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, 28 Ιουνίου 2000, κεφ. 4

ολοκλήρωσής τους σε συνδυασμό με την καθίδρυση του SCO και την ενεργοποίηση της Κίνας αποτελεί ένα απτό δείγμα των δομικών εφαρμογών της ρωσικής υψηλής στρατηγικής, αφού όπως γίνεται αντιληπτό, οι αναφερόμενες, στο Σχέδιο Εξωτερικής Πολιτικής, περιοχές ενδιαφέροντος βρίσκονται σε άμεση γεινίαση και αλληλεπίδραση με αυτές της Ρωσικής Ομοσπονδίας και των συμμάχων της σε CIS, CSTO, EurAsEC και SCO, δηλαδή του Καζακστάν, της Λευκορωσίας, της Αρμενίας, του Κυργιστάν, του Τατζικιστάν και ειδικότερα της Κίνας, που αποτελούν ασφαλώς και το μεγαλύτερο τμήμα του ευρασιατικού γεωγραφικού χώρου¹⁷⁰.

Την εκλογή Medvedev στην ρωσική προεδρία ακολούθησε η επαναδιατύπωση του Σχεδίου Εξωτερικής Πολιτικής του προκατόχου του. Αν και σύμφωνα με κάποια κριτική που ασκήθηκε στο νέο Σχέδιο του 2008¹⁷¹, βάσει της οποίας η πολιτική στοχοθεσία παρέμενε ίδια χωρίς κάποια ιδιαίτερη “απόχρωση” από το νέο πρόεδρο και πως, στην πραγματικότητα, το έγγραφο αυτό δεν θα έπρεπε να συνταχθεί, εφόσον η υφιστάμενη θέση περί της δράσης της Ρωσίας σε έναν πολυπολικό κόσμο ήταν ανεδαφική αποφεύγοντας ουσιαστικά να αποδεχθεί, επισήμως, τη σημασία που είχε η συνεργασία της με τις δυτικές δυνάμεις και ότι, τελικά, μάλλον επρόκειτο για ένα τυπικό κείμενο, στο οποίο ο νέος “πρόεδρος ήθελε να βάλει την προσωπική του σφραγίδα”¹⁷², εντούτοις υφίστανται κάποια χαρακτηριστικά στο περιεχόμενό του, που δηλώνουν όχι απλά τη συνέχεια της πολιτικής Putin αλλά την εμβάθυνση αυτής με επίκεντρο την ευρασιατική ολοκλήρωση.

Κατ’ αρχάς στο Σχέδιο του 2008 υπάρχει η θεσμική ενδυνάμωση της θέσης της κυβέρνησης ως προς την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, με το κέντρο βάρους της εκτελεστικής λειτουργίας να μετατοπίζεται προς τον πρωθυπουργό και ουσιαστικά να παραμένει υπό τον έλεγχο του Putin¹⁷³. Κατά δεύτερον, από άποψη περιεχομένου είναι ιδιαιτέρως κρίσιμο διότι εκδηλώνεται, για πρώτη φορά, ολοκληρωμένα και σωρευτικά η βασική αρχή της σύγχρονης Ρωσίας και η κεντρική πολιτική αντίληψη για την μελλοντική εξέλιξή της. Στο άρθρο 21 του 2^{ου} κεφαλαίου αναφέρεται πως “*η ισορροπημένη και πολύπτυχη εξωτερική πολιτική της Ρωσίας είναι ανάλογη του ξεχωριστού μέλλοντός της. Αυτό οφείλεται στη γεωπολιτική θέση της χώρας ως της μεγαλύτερης ευρασιατικής δύναμης, στο κύρος της ως μία από τις ηγέτιδες δυνάμεις του πλανήτη και σε αυτό της ιδιότητας του μονίμου μέλους του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Τα εθνικά μας συμφέροντα καθιστούν επιτακτική την ενεργή προώθηση ενός προγραμματισμού που θα καλύπτει όλο το φάσμα των διεθνών*

¹⁷⁰ Βλ. στο παρόν, Επίλογος: Η Ευρασιατική Ένωση και η θεωρητική βάση του ευρασιατικού χώρου

¹⁷¹ The President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2008, 12 Ιουλίου 2008, <http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>

¹⁷² J. Kipp, “Russian Military Doctrine”, στο S. J. Blank, *Russian Military Politics and Russia’s 2010 Defence Doctrine*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2011 σ. 128 – 130

¹⁷³ Ο V. Putin, την επομένη της ανάληψης των καθηκόντων του νέου προέδρου, στις 8 Μαΐου 2008, διορίζεται από αυτόν πρωθυπουργός. Βλ. στο ίδιο, σ. 130. Η διάταξη του Σχεδίου στο κεφ. 5 αρ. 3 ορίζει πως, “*η κυβέρνηση δρα για την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής*”, ενώ στο Σχέδιο του 2013 ορίζεται αντίστοιχα στο κεφ. 5 αρ. 97 πως, “*η κυβέρνηση λαμβάνει μέτρα για την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής*”. Δηλαδή, το θεσμικό κέντρο βάρους μετατοπίζεται και πάλι προς τον πρόεδρο ενώ στην ουσία παραμένει στο ίδιο πρόσωπο τεκμαίροντας την άποψη που κατεγράφη στην αρχή της παρούσης για την «ενός ανδρός αρχή» δημιουργία της Ευρασιατικής Ένωσης και την εν γένει ανάπτυξη της σύγχρονης Ρωσίας. Βλ. στο παρόν, σ. 6 – 8

προβλημάτων¹⁷⁴. Ως στρατηγική για την εφαρμογή αυτής της αρχής σημαίνεται η δράση στα πλαίσια του ΟΗΕ και των διεθνών οργανισμών, η προώθηση του διεθνούς δικαίου, ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η προώθηση των δημοκρατικών διαδικασιών, η συμμετοχή στη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση και η προώθηση του ρωσικού πολιτισμού και της ρωσικής γλώσσας¹⁷⁵ και, παράλληλα, εξαιρείται η σημασία της βαθύτερης και ευρύτερης συνεργασίας στον οικονομικό και πολιτικό τομέα και στον τομέα της ασφάλειας στα πλαίσια των ευρασιατικών οργανισμών, δηλαδή του CIS, της EurAsEC, του CSTO και του SCO¹⁷⁶. Με βάση αυτή τη στρατηγική χαράσσεται ο περαιτέρω προγραμματισμός για την συνύπαρξη ΕΕ και Ρωσίας στα πλαίσια της *“ενωμένης Ευρώπης”*, που θα εξασφαλίσει την *“ενότητα της ευρωατλαντικής επικράτειας και την καλύτερη συνεργασία και ασφάλεια από το Βανκούβερ έως το Βλαδιβοστόκ”*¹⁷⁷. Ως προς τις ΗΠΑ προτάσσεται η σχέση συνεργασίας στους τομείς του εμπορίου, της οικονομίας, της επιστήμης, της τεχνολογίας και η ευρύτερη συνεργασία για την διασφάλιση της παγκόσμιας σταθερότητας. Στον τομέα της ασφάλειας επιδιώκεται η ισότιμη συνεργασία μέσω του Συμβουλίου NATO – Ρωσίας υπό την προϋπόθεση της μη ένταξης της Ουκρανίας και της Γεωργίας στον Οργανισμό, όπως και της μη εγκατάστασης στρατιωτικού υλικού στη συνοριακή επικράτεια της χώρας¹⁷⁸. Επίσης τη ρωσική agenda συμπληρώνει, μεταξύ άλλων, η προτεραιότητα στα ζητήματα ενεργειακής πολιτικής και ενεργειακής αυτάρκειας.

Το 2009 εξεδόθη το νέο Σχέδιο Εθνικής Ασφαλείας με τον τίτλο *“Εθνική Στρατηγική Ασφαλείας έως το 2020”*¹⁷⁹. Σε γενικές γραμμές το Σχέδιο του 2009 αποτελεί μία σύνθεση των προαναφερθέντων αλλά διακρίνονται ωστόσο τρία ειδικά σημεία. Πρώτον, διατυπώνεται εξαρχής η άποψη ότι η Ρωσία έχει κατορθώσει να υπερκεράσει όλα τα εμπόδια που σημειώθηκαν από την προσαρμογή στη μετα – σοβιετική περίοδο. Δεύτερον, αναφέρεται πως για την προώθηση των εθνικών συμφερόντων η Ρωσία θα ασκήσει μια *“ρεαλιστική πολιτική, αποφεύγοντας τις υπέρογκες στρατιωτικές δαπάνες, περιλαμβανομένου και ενός αγώνα εξοπλισμών”*¹⁸⁰. Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, στόχος της Ρωσίας για την διεθνή και περιφερειακή σταθερότητα και ασφάλεια είναι η ενίσχυση των συνεργασιών της στα πλαίσια του CIS, του CSTO, της EurAsEC και του SCO, καθώς και η διαπεριφερειακή συνεργασία με το NATO και την ΕΕ¹⁸¹. Στις σχέσεις με τις ΗΠΑ χρησιμοποιείται ο όρος *“στρατηγική εταιρική σχέση στη βάση κοινών συμφερόντων”*¹⁸², που σε συνδυασμό με τις ανωτέρω συνεργασίες και την εσωτερική οικονομική και θεσμική επάρκεια θα καταστήσουν τη Ρωσία *“παγκόσμια δύναμη σε έναν πολυπολικό κόσμο”*¹⁸³. Τρίτον, υπογραμμίζεται, ως παράμετρος υποστηρικτική της εθνικής ασφάλειας, ο

¹⁷⁴ The President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2008, 12 Ιουλίου 2008, κεφ. 2, αρ. 21

¹⁷⁵ Στο ίδιο, κεφ. 3

¹⁷⁶ Στο ίδιο κεφ. 4

¹⁷⁷ Στο ίδιο

¹⁷⁸ Στο ίδιο

¹⁷⁹ Security Council of the Russian Federation, National Security Concept of the Russian Federation 2009, 12 Μαΐου 2009, ανεπίσημη μετάφραση στο <http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>

¹⁸⁰ Στο ίδιο, αρ. 13

¹⁸¹ Στο ίδιο, αρ. 14 – 17

¹⁸² Στο ίδιο, αρ. 18

¹⁸³ Στο ίδιο, αρ. 21

συνδυασμός στρατιωτικών, οικονομικών και διπλωματικών μέσων για την αποτροπή πιθανών κινδύνων και δίδεται έμφαση αφενός μεν, στην αναδιοργάνωση των ενόπλων δυνάμεων¹⁸⁴ και στην διασυννοριακή ασφάλεια, και, αφετέρου, στην μεγέθυνση της οικονομίας, στη δημοσιονομική σταθερότητα, στη ρύθμιση και προστασία του τραπεζικού συστήματος καθώς και στην ενεργειακή ασφάλεια¹⁸⁵.

Το Στρατιωτικό Δόγμα του 2010¹⁸⁶ επεξέτεινε στο χρόνο τη διπλή για τη ρωσική εθνική ασφάλεια απειλή, που προκύπτει από το ενδεχόμενο της ενσωμάτωσης στο NATO της Ουκρανίας και της Γεωργίας καθώς και της μεταφοράς στρατιωτικού υλικού στα σύνορα με τη Ρωσία, όπως και της εκδήλωσης εσωτερικών αναταραχών και αποσχιστικών κινήσεων στο εσωτερικό της με τη μορφή τρομοκρατικών ενεργειών. Η αμυντική πολιτική της Ρωσίας εν προκειμένω συνάγεται από την αυτονόητη ενεργοποίηση των ενόπλων δυνάμεων στην περίπτωση της αντιμετώπισης μιας εξωτερικής επίθεσης, όπως και στην περίπτωση της στρατιωτικής προσβολής κάποιου εκ των συμμάχων της στον CSTO, είτε εφόσον *“ζητηθεί στα πλαίσια του ΟΗΕ ή άλλης συλλογικής δομής (προφανώς SCO)...για αμυντικούς και ειρηνευτικούς σκοπούς”*¹⁸⁷. Επίσης αποσαφηνίζεται ότι *“η Ρωσική Ομοσπονδία κατέχει το δικαίωμα να ανταπαντήσει με πυρηνικά όπλα σε ενδεχόμενο χτύπημα εναντίον της, είτε κατά συμμάχου της, εφόσον το χτύπημα αυτό πραγματοποιηθεί με πυρηνικά ή όπλα μαζικής καταστροφής, καθώς και στην περίπτωση που διακινδυνεύεται η ύπαρξη του ίδιου του κράτους έπειτα από πλήγμα με συμβατικές στρατιωτικές δυνάμεις”*¹⁸⁸.

Παράλληλα, οι ρωσικές ένοπλες δυνάμεις καλούνται, εν καιρώ ειρήνης, να υπηρετήσουν τρεις ειδικότερους σκοπούς. Ο πρώτος αφορά την προστασία του εναέριου χώρου και την ανάπτυξη αμυντικών δυνατοτήτων σε περίπτωση που σημειωθεί χτύπημα από το διάστημα. Ο δεύτερος εστιάζει στην προστασία των Ρώσων πολιτών, που βρίσκονται εκτός εθνικής επικράτειας, εφόσον έρθουν αντιμέτωποι με ένοπλο κίνημα. Και ο τρίτος αποτελεί την εγγύηση της δημόσιας ασφάλειας, δια της επέμβασης του στρατού προς αποκατάσταση της δημόσιας τάξης¹⁸⁹.

Η στρατιωτική πολιτική της Ρωσίας για την ανάπτυξη και αναβάθμιση των αμυντικών της δυνατοτήτων περιλαμβάνεται σε τρία επίπεδα. Καταρχάς ορίζεται ως κύρια προτεραιότητα η αναδιοργάνωση των δυνάμεων και η επανατοποθέτησή τους σε γεωγραφικές περιοχές όπου υπάρχει επισφάλεια βάσει των προαναφερθεισών απειλών καθώς και η εξυγίανσή τους με σκοπό την αποτελεσματικότερη κινητοποίηση και δράση τους, εφόσον αυτό χρειασθεί. Κατά δεύτερον, όπως και στο Σχέδιο Ασφαλείας¹⁹⁰, δίδεται ιδιαίτερη σημασία στην ιδεολογική ταυτοδοσία και συνοχή του έμπυχου δυναμικού, με την ανάδειξη στις

¹⁸⁴ Στο ίδιο, αρ. 28

¹⁸⁵ Στο ίδιο, αρ. 53 60

¹⁸⁶ Security Council of the Russian Federation, Military Doctrine of the Russian Federation 2010, 5 Φεβρουαρίου 2010, ανεπίσημη μετάφραση στο http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf

¹⁸⁷ Στο ίδιο, αρ. 18 – 21

¹⁸⁸ Στο ίδιο, αρ. 22

¹⁸⁹ Στο ίδιο, αρ. 27

¹⁹⁰ Security Council of the Russian Federation, National Security Concept of the Russian Federation 2009, 12 Μαΐου 2009, ανεπίσημη μετάφραση στο <http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020> κεφ. 1, αρ. 1

δομές του στρατεύματος στελεχών που θα είναι αφοσιωμένα στην «πατρογονική γη» και στην “πατριωτική – στρατιωτική εκπαίδευση των ρώσων πολιτών”¹⁹¹. Κατά τρίτον, προσδιορίζεται η δημιουργία ενός σχεδίου άντλησης πόρων και κατανομής των κρατικών δαπανών σε περίπτωση πολέμου¹⁹², ενώ προγραμματίζεται η ανάπτυξη της αμυντικής βιομηχανίας για την ανεξαρτησία και αυτοδυναμία¹⁹³ της επιχειρησιακής λειτουργίας του συνόλου των ενόπλων δυνάμεων¹⁹⁴.

Παρατηρώντας τη διασύνδεση και αλληλεπίδραση μεταξύ των Σχεδίων Εξωτερικής Πολιτικής, Εθνικής Ασφαλείας και των Στρατιωτικών Δογμάτων γίνεται αντιληπτό πως, σταδιακά, επιχειρείται η μετάβαση της Ρωσίας, από τη θέση της μεγάλης δύναμης μέσα σε ένα πολυπολικό σύστημα, στο καθεστώς της παγκόσμιας δύναμης που θα σταθεροποιήσει το διεθνές σύστημα μαζί με τις ΗΠΑ, διαμορφώνοντας δηλαδή, εκ νέου, ένα νέο, άδηλο, παγκόσμιο δίπολο, το οποίο θα προκύψει από την ενδυνάμωσή της ως πυρήνα της ευρασιατικής ολοκλήρωσης. Προς επίτευξη του σκοπού αυτού επιστρατεύεται μία διφυής υψηλή στρατηγική, η οποία συναρθρώνεται στο επίπεδο των διεθνών συνεργασιών και συνεργειών με τον ΟΗΕ, τις ΗΠΑ, την ΕΕ και άλλες μεγάλες δυνάμεις, όπως και διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς ολοκλήρωσης, καθώς και στο επίπεδο της εσωτερικής ανασυγκρότησης του κράτους με έμφαση στην οικονομική και ενεργειακή ανάπτυξη και στην αναδόμηση των ενόπλων δυνάμεων, με στόχο αυτές να αποτελέσουν τον προστατευτικό μανδύα εξυπηρέτησης της εν όλω στρατηγικής, λειτουργώντας αποτρεπτικά στο ενδεχόμενο επιθετικών ενεργειών σε βάρος της ίδιας της Ρωσίας και ανασχετικά σε σχέση με επεκτατικές βλέψεις της Δύσης, που θα μπορούσαν να αποδυναμώσουν τη σφαίρα επιρροής της Μόσχας επί των συμμάχων της και να τους αποσπάσουν μεσοπρόθεσμα από αυτή. Σύμφωνα με τον G. Persson η εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφαλείας της Ρωσίας, έπειτα από την επάνοδο του V. Putin στην προεδρία, απέκτησε περισσότερο ευδιάκριτα αντιαμερικανικά χαρακτηριστικά και για αυτό το λόγο υπήρξε η έναρξη της διαδικασίας της ανασυγκρότησης των ενόπλων δυνάμεων που αναφέρθηκε και ανωτέρω στο Στρατιωτικό Δόγμα του 2010. Ωστόσο, κατά τον Persson, στόχος της σύγχρονης Ρωσίας είναι να δοθεί μία απάντηση στην αδυναμία της ΕΕ να καταστεί ένας ηγετικός πόλος στο δυτικό ημισφαίριο και, ειδικότερα, έπειτα από την διεθνή οικονομική κρίση και την κρίση της Ευρωζώνης και την αστάθεια στις αγορές της ενέργειας, η Ρωσία προορίζεται από την ηγεσία της, να αναλάβει αυτόν τον ρόλο που θα εξισορροπήσει την κυριαρχία των ΗΠΑ. Για τον λόγο αυτό το Κρεμλίνο επινόησε και επένδυσε στην Ευρασιατική Ένωση ως πυλώνα συγκέντρωσης και μακροπρόθεσμα σώρευσης των υπάρχοντων δομών ευρασιατικής ολοκλήρωσης, ώστε να καταστεί μελλοντικά ένας νέος πόλος με δυνατότητες ευρύτερες αυτών της σημερινής Ρωσίας¹⁹⁵. Η άποψη αυτή συντείνει στο γενικό σκεπτικό περί «εργαλειοποίησης» της Ευρασιατικής Ένωσης ως υψηλής στρατηγικής της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

¹⁹¹ Στο ίδιο, αρ. 32 – 34

¹⁹² Στο ίδιο, αρ. 40

¹⁹³ Στο θέμα αυτό επανήλθε πρόσφατα ο V. Putin. Βλ. «Meeting in defence procurement», President's Speeches, 14 Μαΐου 2014, The President of Russia, <http://eng.kremlin.ru/news/7182>

¹⁹⁴ Στο ίδιο, αρ. 45

¹⁹⁵ G. Persson, “Security Policy and Military Strategic Thinking”, στο J. Hedenskog & C. V. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 82 – 84

Το δόγμα της Ρωσίας όμως δεν εξαντλείται στα προαναφερθέντα διότι, οι ταραχές που ξεκίνησαν από το Νοέμβριο του 2013 στην Ουκρανία, η ανατροπή του προέδρου V. Yanukovich, η αυτόβουλη και εν μέσω δημοψηφίσματος απόσχιση και εν συνεχεία προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία το Μάρτιο του 2014, τα επίσης αποσχιστικά δημοψηφίσματα των Ρώσων στην καταγωγή Ουκρανών πολιτών σε Ντόνετσκ και Λουχάνσκ τον Μάιο του 2014, με στόχο την ένταξή τους στη Ρωσία, και η εν εξελίξει εμφύλια, εμπόλεμη κατάσταση, στην οποία φαίνεται πως βυθίζεται τελικά ένα μεγάλο τμήμα της ανατολικής Ουκρανίας, διανοίγουν ένα ακόμη πεδίο, το οποίο η ρωσική ηγεσία θα κληθεί να διαχειρισθεί μέσω της υψηλής της στρατηγικής. Συνεπακόλουθα θα επηρεασθεί και το δόγμα ασφαλείας και άμυνας της χώρας όπως και οι εξωτερικές της σχέσεις και θα πρέπει στο σημείο αυτό να εξετασθεί και μία ακόμα προοπτική της υψηλής στρατηγικής της Ρωσίας, η οποία, μπορεί να ειπωθεί ότι, προσλαμβάνει κάποια αρχικά χαρακτηριστικά στο Σχέδιο Εξωτερικής Πολιτικής του 2013, που συμπληρώνονται από την Λευκή Βίβλο για την Ουκρανία (Μάιος 2014) .

Το ισχύον Σχέδιο Εξωτερικής Πολιτικής¹⁹⁶ κατά βάση προάγει το ιδεολογικό στίγμα μιας Ρωσίας περισσότερο ισχυρής στη διεθνή σκηνή, σε σχέση με τα προηγούμενα Σχέδια, εφόσον αναφέρεται ότι, η χώρα *“έχει αυξημένη διεθνή ευθύνη για τη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων και για τον λόγο αυτό η ρωσική εξωτερική πολιτική θα πρέπει να θέσει την διεθνή agenda”*¹⁹⁷. Διαπιστώνεται δε, πως *“η ικανότητα της Δύσης επί της κυριαρχίας της παγκόσμιας οικονομίας απομειώνεται”* και πως το «κέντρο βάρους» της παγκόσμιας ισχύος μετατοπίζεται προς την Ανατολή. Συνεπώς, «κλειδί» για την παγκόσμια σταθερότητα θα είναι μόνο η συνύπαρξη και η συνεργασία των κρατών εντός τριών μεγάλων περιφερειών, της Ευρωατλαντικής, της Ευρασιατικής και της Ασιατικής – Ειρηνικού καθότι υπάρχει μία τάση *“προς αποκέντρωση της παγκόσμιας διακυβέρνησης σε ένα πολυκεντρικό παγκόσμιο σύστημα”*, στο οποίο κάθε κέντρο θα έχει πολιτισμική και οικονομική συνοχή¹⁹⁸. Επίσης γίνεται λόγος για καταστρατήγηση του διεθνούς δικαίου και για παραγκωνισμό του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ σε περιπτώσεις στρατιωτικών και πολιτικών επεμβάσεων στο εσωτερικό κρατών με πρόσχημα την προστασία των πολιτών, γεγονός που έχει ως συνέπεια την ανατροπή νομίμων κυβερνήσεων και επίταση των εντάσεων και της αστάθειας στα κράτη αυτά. Επιπλέον τονίζεται ότι, η ευεργετική χρήση της «ήπιας ισχύος» ενίοτε στρεβλώνεται και επιστρατεύεται παρανόμως με πρόσχημα τα ανθρώπινα δικαιώματα για ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις κυρίαρχων κρατών, είτε μέσω της χρηματοδότησης πολιτιστικών και ανθρωπιστικών προγραμμάτων για χειραγώγηση της κοινής γνώμης, ώστε να αποσταθεροποιείται το πολιτικό σύστημα και να ασκούνται πιέσεις στις κυβερνήσεις της εκάστοτε χώρας¹⁹⁹.

¹⁹⁶ The President of the Russian Federation, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2013, 12 Φεβρουαρίου 2013, <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/869c9d2b87ad8014c32575d9002b1c38!OpenDocument>

¹⁹⁷ Στο ίδιο, αρ. 3

¹⁹⁸ Στο ίδιο, αρ. 6, 8 και 19. Στο σημείο αυτό φαίνονται και οι επιρροές από τον A. Dugin σύμφωνα με τα όσα αναφέρθηκαν στο παρόν, σ. 21

¹⁹⁹ Στο ίδιο, αρ. 15 και 20

Η Ρωσία δηλώνει πως ασκεί μία ρεαλιστική εξωτερική πολιτική στα πλαίσια του διεθνούς δικαίου και της καλής πίστης. Εντούτοις, δεν είναι διατεθειμένη να δεχθεί στρατιωτικές επεμβάσεις και άλλου είδους παρεμβάσεις – «υπό την επίκληση της προστασίας» – που παραβλέπουν το διεθνές δίκαιο και δεν σέβονται την ισότητα και την εθνική κυριαρχία²⁰⁰. Ως πλαίσιο των εξωτερικών της σχέσεων παρουσιάζει σχεδόν όλο τον πλανήτη δηλώνοντας ενδιαφέρον ακόμη και για τον Αρκτικό Ωκεανό και την Ανταρκτική. Κύριο στόχος όμως είναι – και σε αυτό το Σχέδιο – η Ευρασιατική Ένωση, όπου χρησιμοποιείται για πρώτη φορά ο όρος Ευρασιατική Οικονομική Ένωση και επανασημαίνεται η συμβολή των υπολοίπων ευρασιατικών οργανισμών προς την κατεύθυνση αυτή. Επιπλέον δηλώνεται η υποστήριξη της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας για την κοινωνικοοικονομική τους ανάπτυξη, η στήριξη της Υπερδνειστερίας ως προς το αυτόνομο καθεστώς που τη διέπει σε σχέση με τη Μολδαβία και τέλος, υπογραμμίζεται η αλληλεπίδραση του ρωσικού κράτους με την Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία, όπως και η δέσμευση για την προστασία των συμπατριωτών που βρίσκονται εκτός συνόρων²⁰¹. Η τελευταία αυτή διάταξη περί της προστασίας των συμπατριωτών εκτός συνόρων έχει ιδιαίτερη σημασία για την τακτική που θα ακολουθήσει η Ρωσία στην περίπτωση της Ουκρανίας και, ενδεχομένως, στο μέλλον, εφόσον οι Ρώσοι στην καταγωγή πολίτες άλλων γειτονικών κρατών βρίσκονται διάσπαρτοι εντός της πρώην σοβιετικής επικράτειας και μπορούν να αποτελέσουν έναν άξονα ολοκλήρωσης στην μελλοντική ευρασιατική οντότητα, η οποία θα αναβιώσει το αυτοκρατορικό παρελθόν της Ρωσίας.

Σε κάθε περίπτωση, και ως προς την διαχείριση της ουκρανικής κρίσης, η ρωσική εξωτερική πολιτική φάνηκε συνεπής τόσο ως προς την επίκληση του διεθνούς δικαίου και του Χάρτη του ΟΗΕ, όσο και ως προς την προστασία των συμπατριωτών της στην Κριμαϊκή χερσόνησο. Στις 5 Μαΐου του 2014 το ρωσικό υπουργείο εξωτερικών προέβη στην έκδοση της Λευκής Βίβλου για την Καταπάτηση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Κράτους Δικαίου στην Ουκρανία. Στο έγγραφο αυτό γίνεται μια συνδυαστική αντιπαραβολή των διατάξεων του διεθνούς δικαίου που εγγυώνται τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και των γεγονότων που συντελέστηκαν σε βάρος των ρώσων ομογενών από ομάδες υπερεθνικιστών και νεοναζί, ενώ επιχειρείται η κατάδειξη και τεκμηρίωση της παράνομης παρέμβασης αξιωματούχων άλλων κρατών στα εσωτερικά ενός κυρίαρχου κράτους. Συγκεκριμένα δεικνύεται ότι, οι μεσολαβητικές προσπάθειες που έλαβαν χώρα για την εκτόνωση της αρχικής κρίσης από πλευράς Γερμανίας, Πολωνίας και ΕΕ, καθώς και από πλευράς ΗΠΑ λειτούργησαν αντιστρόφως επιτείνοντας την όλη κατάσταση, ενώ υφίστανται και ισχυρισμοί για ενδείξεις περί χρηματοδότησης μερίδας του τύπου με σκοπό την ποδηγέτηση της κοινής γνώμης και μετά την αποπομπή Yanukovich αποδείξεις περί παρέμβασης στη λειτουργία της κρατικής τηλεόρασης, όπως και στη δικαιοσύνη²⁰². Το βασικό συμπέρασμα είναι πως, σύμφωνα με την έκδοση αυτή, η Ρωσία ανταποκρίθηκε στο Σχέδιο Εξωτερικής Πολιτικής του 2013 σχεδόν από κάθε άποψη, αλλά το γεγονός ότι αποδίδει απερίφραστα την ευθύνη για τις δραματικές αυτές εξελίξεις σε ανώτερους και ανώτατους αξιωματούχους της ΕΕ και των ΗΠΑ, τη φέρει πλέον σε ευθεία αντιπαράθεση με

²⁰⁰ Στο ίδιο, αρ. 31

²⁰¹ Στο ίδιο κεφ. 4 και αρ. 100

²⁰² Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, White Document on Violation of Human Rights and the Rule of Law in Ukraine (November 2013 – March 2014), 5 Μαΐου 2014

αυτές, και κατά συνέπεια, συμπεριλαμβανομένων και των επιβληθέντων σε βάρος της κυρώσεων, όλες οι προαναφερθείσες θέσεις και προθέσεις για συνεργασία και συνύπαρξη στα πλαίσια της ευρωατλαντικής και ευρασιατικής γεωγραφικής μάζας, όπως και στα πλαίσια του ΟΗΕ, τίθενται σαφώς υπό αίρεση.

2.2.3 Αμυντική οργάνωση

Οι ένοπλες δυνάμεις της Ρωσίας διοικούνται από τον πρόεδρο της Ομοσπονδίας, ο οποίος έχει τον τίτλο του Ανώτατου Διοικητή και ακολουθεί στην ιεραρχία ο υπουργός Άμυνας, όπως και μία ομάδα δέκα αναπληρωτών υπουργών, εκ των οποίων, αυτή την περίοδο, οι έξι είναι ένοστοι και τέσσερις πολίτες με αρμοδιότητες την εθνική ασφάλεια, τις πληροφορίες, τα οικονομικά και την επιστημονική έρευνα²⁰³. Το 2008 ξεκίνησε μία μεταρρυθμιστική προσπάθεια, για την ανασυγκρότηση των ενόπλων δυνάμεων, της οποίας οι προτεραιότητες περιγράφηκαν και στο Αμυντικό Δόγμα του 2010, και έχουν ως ορίζοντα υλοποίησης τους το 2020. Πρώτος στόχος των μεταρρυθμίσεων υπήρξε η μείωση του αριθμού του προσωπικού με την παράλληλη αύξηση της ετοιμότητας και αποτελεσματικότητάς του. Ο στόχος αυτός επετεύχθη μέσω της μείωσης των ανώτατων και ανώτερων αξιωματικών και της ταυτόχρονης αύξησης των κατώτερων με το συνολικό αριθμό του προσωπικού να υπολογίζεται σε 1 εκ. από 1,2 εκ. το 2008. Δεύτερος στόχος ήταν ο ανασχεδιασμός των στρατιωτικών διοικήσεων, που από έξι μειώθηκαν σε τέσσερις, στην Ανατολική, Δυτική, Νότια και Κεντρική Διοίκηση, κατά τα πρότυπα των στρατιωτικών διοικήσεων του NATO. Ο τρίτος στόχος είναι ο επανεξοπλισμός του στρατεύματος με σύγχρονα όπλα και οπλικά συστήματα και η αναζωογόνηση της αμυντικής βιομηχανίας. Ο στόχος αυτός είναι προς υλοποίηση και έχει ορίζοντα το 2020, σύμφωνα με το Κρατικό Πρόγραμμα Εξοπλισμών – State Programme of Armament (SPA 2011 – 2020), το οποίο προβλέπεται πως θα κοστίζει 23 τρις ρούβλια βάσει των προεκλογικών δεσμεύσεων του προέδρου Putin το 2012²⁰⁴.

Ως επιμέρους χαρακτηριστικά των μεταρρυθμίσεων τέθηκαν, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, η παροχή κινήτρων, με την αύξηση των αποδοχών και των συντάξεων των υπηρετούντων και αφυπηρετησάντων²⁰⁵ και η ανύψωση του ηθικού των στελεχών και των μελλοντικών ενδιαφερομένων, με τη διασύνδεση της στρατιωτικής εκπαίδευσης και της παιδείας για την εμφύσηση μιας νέας ιδεολογίας. Το 2013 επανιδρύθηκε η Στρατιωτική – Ιστορική Ακαδημία, η οποία είχε καταργηθεί το 1917. Σκοπός της ακαδημίας αυτής είναι η εκμάθηση της ρωσικής ιστορίας με έμφαση στο ένδοξο παρελθόν της χώρας, στην εστίαση στις νίκες της «τσαρικής» όσο και της σοβιετικής Ρωσίας, που έχουν ως κοινό γνώμονα την αφοσίωση στην πατρίδα. Έκτοτε γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στον *“Μεγάλο Πατριωτικό Πόλεμο του 1941 – 1945”* και εφαρμόζεται μία συνολική εκπαιδευτική πολιτική στα σχολεία και στη νέα γενιά προκειμένου, οι Ρώσοι πολίτες να είναι περήφανοι για την χώρα τους και να υπερβούν τις εθνοτικές τους διαφορές εντός της Ομοσπονδίας. Έπειτα από οδηγία του

²⁰³ <http://eng.mil.ru/en/management.htm>

²⁰⁴ A. Makarychev & A. Sergunin, “Russian Military Reform: Institutional, Political and Security Implications”, Defence & Security Analysis, Vol. 29, No. 4, Routledge, Οκτώβριος 2013, σ. 356 – 364

²⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 360

V. Putin έχει ξεκινήσει η επανασυγγραφή των ιστορικών βιβλίων τόσο στην εκπαίδευση, όσο και στα στρατιωτικά εγχειρίδια, ώστε να μην υπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες αλλά μία κοινή ιδεολογία, η οποία θα καλλιεργεί τον πατριωτισμό και την πίστη στην Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία ενώνοντας όλους τους Ρώσους ανεξαρτήτως της εθνοτικής τους προέλευσης²⁰⁶.

Όσον αφορά τις επιχειρησιακές ικανότητες των ενόπλων δυνάμεων, θα πρέπει να ειπωθεί ότι, σύμφωνα με τους A. Makarychev και A. Sergunin, στην χρονική περίοδο προ της μεταρρύθμισης, τα επίπεδα ετοιμότητας του στρατού και της αεροπορίας ήταν εξαιρετικά χαμηλά σε ποσοστό μόλις 17 και 7% αντίστοιχα επί του συνόλου των δυνάμεων του κάθε όπλου. Στο ναυτικό το ποσοστό ετοιμότητας ευρίσκετο σε σαφώς καλύτερα επίπεδα και υπολογίζεται στο 70% του συνόλου. Αξίζει δε να προστεθεί πως κατά την επέμβαση στη Γεωργία και τη Νότια Οσσετία 60 – 70 % των μηχανοκίνητων δυνάμεων δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στους επιχειρησιακούς τους σκοπούς και, σε γενικές γραμμές, η συνολική αυτή αδυναμία κατέδειξε, τόσο κατά το παρελθόν, στον πόλεμο της Τσετσενίας (1999), όσο και σε αυτόν έναντι της Γεωργίας (2008), τις μειωμένες δυνατότητες του ρωσικού στρατού. Για τον λόγο αυτό εκτιμάται από διάφορες πηγές πως η άλλοτε επιχειρησιακή δυναμικότητα της Σοβιετικής Ένωσης σε πόλεμο μεγάλης κλίμακας έχει απομειωθεί σε τοπικό και – εν δυνάμει – σε περιφερειακό επίπεδο. Ωστόσο, κατά τους Makarychev και Sergunin δεν πρέπει να αμφισβητείται η περιφερειακή ισχύς της σύγχρονης Ρωσίας, η οποία, ενδεχομένως, βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο βαλλιστικού εύρους χάρη στο πυρηνικό της οπλοστάσιο και τις πυραυλικές δυνάμεις, οι οποίες μαζί με τις αερομεταφερόμενες μονάδες λογίζονται ως 100% έτοιμες προς δράση²⁰⁷.

Οι Carlsson, Norberg και Westerlund αναλύοντας τις στρατιωτικές δυνατότητες της Ρωσίας εστιάζουν στις στρατηγικές και υποστρατηγικές (τακτικές) πυρηνικές δυνάμεις²⁰⁸ της με βάση τα στατιστικά ευρήματα του Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI 2013). Σύμφωνα με το SIPRI και τους Carlsson, Norberg και Westerlund η Ρωσία παρουσιάζεται ως η δύναμη εκείνη με τις περισσότερες πυρηνικές κεφαλές ακόμη και από τις ΗΠΑ, εφόσον διαθέτει συνολικά 8,750 κεφαλές έναντι 7,700 που κατέχουν οι ΗΠΑ, 300 που έχει η Γαλλία, 250 η Κίνα, 225 το Ηνωμένο Βασίλειο και έπονται κατά πολύ το Πακιστάν, η Ινδία, το Ισραήλ και η Β. Κορέα με μόλις 110, 90, 80 και πιθανώς 8 αντίστοιχα. Ωστόσο, το ζήτημα, που προκύπτει, είναι πως οι αριθμοί αυτοί είναι αμφισβητήσιμοι, αφού προκύπτουν από υπολογιστικές μεθόδους στρατιωτικών αναλυτών και από δημοσιεύματα

²⁰⁶ G. Persson, "Russian History – A Matter of National Security", RUFBS Briefing No. 19, FOI, Αύγουστος 2013

²⁰⁷ A. Makarychev & A. Sergunin, "Russian Military Reform: Institutional, Political and Security Implications", Defence & Security Analysis, Vol. 29, No. 4, Routledge, Οκτώβριος 2013, σ. 357

²⁰⁸ Κατά κύριο λόγο ο όρος στρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις αφορά τις πυρηνικές κεφαλές, που εκτοξεύονται μέσω πυραυλικών συστημάτων, ώστε να προκαλέσουν στρατηγικά πλήγματα σε συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές του αντιπάλου ή βάσεις, ενώ με τον όρο υποστρατηγικές πυρηνικές δυνάμεις λογίζονται οι πυρηνικές κεφαλές που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων ως όπλα για την αντιμετώπιση του αντιπάλου στο πεδίο της μάχης, για αυτό και αναφέρονται και ως τακτικά πυρηνικά όπλα. Σε κάθε περίπτωση οι όροι αυτοί δεν είναι απόλυτοι, αφού για ορισμένους αναλυτές στρατηγικές δυνάμεις θεωρούνται και οι τακτικές, αναλόγως του σκοπού που εξυπηρετούν στο εκάστοτε επιχειρησιακό θέατρο. Βλ. ενδεικτικά, H. Kristensen, "Non – Strategic Nuclear Weapons", Special Report, No. 3, FAS, Μάιος 2012, σ. 8, υπ. 1

του εκάστοτε εγχώριου τύπου. Το πιο πιθανό σενάριο για τις δύο δυνάμεις, έπειτα από τις διμερείς συμφωνίες START I, II για την αμοιβαία μείωση των πυρηνικών, που ακολούθησαν την πτώση της ΕΣΣΔ έως και την “NEW START”, που υπεγράφη το 2010 μεταξύ των προέδρων Obama και Medvedev²⁰⁹, είναι πως τα μεγέθη των 8,500 και 7,700 δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα, καθώς υπολογίζεται ότι η Ρωσία διαθέτει 4,000 παροπλισμένες κεφαλές προς απόσυρση και 3,000 οι ΗΠΑ αντίστοιχα. Συνεπώς, οι ΗΠΑ υπερέρχουν αριθμητικά με 4,700 κεφαλές έναντι 4,500 της Ρωσίας²¹⁰.

Στο επιχειρησιακό, δηλαδή, «τακτικό» σκέλος των πυρηνικών πυραυλικών δυνάμεων η ισχύς διαφαίνεται μάλλον ως ισορροπημένη. Κατά τους ανωτέρω αναλυτές, οι ΗΠΑ έχουν αναπτύξει 200 υποστρατηγικές κεφαλές στην Ευρώπη, στα πλαίσια του NATO, στις οποίες δυνητικά θα πρέπει να προστεθούν οι κεφαλές της Γαλλίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (χάρτης 1), αλλά, συγχρόνως, θεωρείται από τον H. Kristensen πως και η Ρωσία έχει εγκαταστήσει μυστικά ανάλογες δυνάμεις στο Καλίνινγκραντ (χάρτης 2) και πλήθος υποστρατηγικών στη δυτική, νότια και ανατολική της επικράτεια (χάρτης 3)²¹¹. Αντιθέτως, για τον N. Sokov οι πυραυλικές δυνάμεις του Καλίνινγκραντ δεν πρέπει να θεωρούνται στρατηγικές ή τακτικές, διότι δεν υπάρχουν ενδείξεις προσαρμογής πυρηνικών κεφαλών σε αυτές, όμως η Ρωσία έχει τακτικό πλεονέκτημα ως προς την ανταπόδοση ενός «πρώτου χτυπήματος» από το NATO, αφού είναι σε θέση να πλήξει τους νατοϊκούς στόχους μέσω των υποστρατηγικών πυραύλων SLCM (Sea Launched Cruise Missiles), που διαθέτει στις ναυτικές βάσεις της στο Βόρειο Στόλο και στο Στόλο της Βαλτικής²¹². Το τακτικό αυτό πλεονέκτημα της ρωσικής πλευράς συνάγεται και από τους Carlsson, Norberg και Westerlund, οι οποίοι ωστόσο εκτιμούν πως ο Βόρειος Στόλος και ο Στόλος του Ειρηνικού είναι εκείνοι, που προορίζονται για την χρήση υποστρατηγικών πυρηνικών όπλων μέσω των υποβρυχίων τους, αλλά, σε κάθε περίπτωση, υποστηρίζουν ότι η Ρωσία έχει κατορθώσει κατά τα τελευταία χρόνια να βελτιώσει την ετοιμότητα και αποτελεσματικότητα του πυρηνικού της οπλοστασίου ανανεώνοντας τους πεπαλαιωμένους πυραύλους σε όλα τα επίπεδα της «πυρηνικής τριάδας» (ICBM, SLBM και στρατηγικά βομβαρδιστικά Tu – 95 και Tu – 160)²¹³.

Τέλος, και σε ότι αφορά την πυραυλική και πυρηνική ισχύ, επειδή δεν υπάρχουν ενδείξεις, σύμφωνα με τους προαναφερθέντες, για την ύπαρξη υποστρατηγικών πυρηνικών όπλων στις αεροπορικές και ναυτικές δυνάμεις του NATO στην Ευρώπη, θα πρέπει να προσμετρηθεί σε όσα αναφέρθηκαν η επισήμανση του A. Woolf, περί ανάπτυξης νέας γενιάς αεροπορικών στρατηγικών βομβαρδιστικών των ΗΠΑ, καθώς και για την πλήρη

²⁰⁹ A. Woolf, “U.S. Strategic Nuclear Forces: Background, Developments, and Issues”, Congressional Research Service of the US, Οκτώβριος 2013

²¹⁰ M. Carlsson, J. Norberg, F. Westerlund, “The Military Capability of Russia’s Armed Forces in 2013”, στο J. Hedenskog & C. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 23 – 70, σ. 32

²¹¹ H. Kristensen, “Non – Strategic Nuclear Weapons”, Special Report, No. 3, FAS, Μάιος 2012

²¹² N. Sokov, “Tactical Nuclear Weapons”, στο James Martin Center for Nonproliferation Studies (CNS), *Four Emerging Issues in Arms Control, Disarmament, and Nonproliferation*, Monterey Institute of International Studies (MIIS), US, 2009, σ. 79 – 80

²¹³ M. Carlsson, J. Norberg, F. Westerlund, “The Military Capability of Russia’s Armed Forces in 2013”, στο J. Hedenskog & C. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 33

Χάρτης 3²¹⁸

Πηγή: H. Kristensen, Federation of American Scientists

Όσον αφορά τις συμβατικές δυνάμεις της Ρωσίας προκύπτει ότι και τα τρία όπλα είναι οργανωμένα με βάση τον τετραμερή διαχωρισμό των στρατιωτικών διοικήσεων εξαιρουμένου του ναυτικού, το οποίο δεν εμπίπτει απόλυτα στις τέσσερις περιφέρειες. Στη Δυτική Διοίκηση αγκυροβολούν ο Βόρειος Στόλος (Severomorsk – Murmansk σύνορα με Φινλανδία), ο Στόλος της Βαλτικής στο Καλίνινγκραντ και ο Στόλος της Μαύρης Θάλασσας στη Σεβαστούπολη της Κριμαίας. Στη Νότια Διοίκηση ανήκει ο στολίσκος της Κασπίας Θάλασσας, που βρίσκεται στο Astrakhan και στην Ανατολική Διοίκηση, στο Βλαδιβοστόκ, ο Στόλος του Ειρηνικού. Ο στρατός επιμερίζεται στους τομείς του πεζικού, του πυροβολικού, των τεθωρακισμένων, του μηχανικού, των διαβιβάσεων, των αναγνωρίσεων, της αεράμυνας καθώς και των πυρηνικών, βιοχημικών και ραδιολογικών όπλων και αποτελείται από 104 ταξιαρχίες, οι οποίες στρατοπεδεύουν ανά περιφερειακή διοίκηση²¹⁹. Αντίστοιχα, και η αεροπορία οργανώνεται σε κάθε μία από τις τέσσερις στρατιωτικές διοικήσεις με συνολικό αριθμό 1460 αεροσκαφών, στα οποία περιλαμβάνονται μαχητικά, βομβαρδιστικά και μεταγωγικά. Η αεράμυνα, επίσης ανά περιφερειακή διοίκηση, περιλαμβάνει τα απαρχαιωμένα αντιαεροπορικά συστήματα A – 135 καθώς και τους σύγχρονους S – 400²²⁰. Σε όλες αυτές τις δυνάμεις θα πρέπει να προστεθούν οι ειδικές δυνάμεις (Spetsnaz), οι οποίες απαριθμούνται σε έξι μεραρχίες²²¹ καθώς και οι εξωχώριες βάσεις.

²¹⁸ Στο ίδιο, σ.45

²¹⁹ Σε επίπεδο ετοιμότητας και συγκέντρωσης του στρατεύματος ανά περιοχή οι Carlsson, Norberg και Westerlund αναφέρουν ότι στον Ανατολικό Τομέα μπορούν να αναπτυχθούν 29 ταξιαρχίες, 2 αερομεταφερόμενες μεραρχίες και μία αερομεταφερόμενη ταξιαρχία. Στον Κεντρικό Τομέα μπορούν, σε εύλογο χρονικό διάστημα να αναπτυχθούν 14 ταξιαρχίες, 3 αερομεταφερόμενες μεραρχίες και 1 αερομεταφερόμενη ταξιαρχία. Στο Νότιο Τομέα υπολογίζεται ότι δύνανται να αναπτυχθούν 19 ταξιαρχίες, 3 αερομεταφερόμενες μεραρχίες και 1 αερομεταφερόμενη ταξιαρχία, ενώ στο Δυτικό Τομέα, 16 ταξιαρχίες, 3 αερομεταφερόμενες μεραρχίες και 1 αερομεταφερόμενη ταξιαρχία. Βλ. M. Carlsson, J. Norberg, F. Westerlund, “The Military Capability of Russia’s Armed Forces in 2013”, στο J. Hedenskog & C. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 52 – 58

²²⁰ Στο ίδιο, σ. 25 – 30

²²¹ A. Makarychev & A. Sergunin, “Russian Military Reform: Institutional, Political and Security Implications”, *Defence & Security Analysis*, Vol. 29, No. 4, Routledge, Οκτώβριος 2013, σ. 356 – 364, σ. 362

Η ύπαρξη των βάσεων της Ρωσικής Ομοσπονδίας σε εξωτερικό έδαφος έχουν ιδιαίτερη σημασία εν προκειμένω, αφού ουσιαστικά ταυτίζονται με τα γεωγραφικά όρια των εταίρων της στην Ευρασιατική Ένωση. Από το 1993 και έπειτα η Μόσχα επεδίωξε να δημιουργήσει στενούς δεσμούς μεταξύ των μελών του CSTO μέσω της εγκατάστασης των ενόπλων δυνάμεών της στις σύμμαχες χώρες. Από τότε έως σήμερα σημειώθηκαν αρκετές προσπάθειες για την εξασφάλιση ρωσικών βάσεων στο έδαφος των νέων Δημοκρατιών της π. ΕΣΣΔ. Προς το παρόν η σύγχρονη Ρωσία διατηρεί βάσεις:

- α) Στο Καζακστάν, το κοσμοδρόμιο του Baikonur έως το τέλος του 2014
- β) Στη Λευκορωσία, στην περιοχή του Βόλγα, ραντάρ ανίχνευσης έως το 2020
- γ) Στην Αρμενία, στην περιοχή Gyumri, την 102^η στρατιωτική βάση για την προστασία του Ναμπόρνο – Καραμπάχ έως το 2029
- δ) Στο Κυργιστάν, την αεροπορική βάση του Kant έως το 2059
- ε) Στο Τατζικιστάν, τη 201^η πυραυλική βάση του ρωσικού στρατού έως το 2060
- στ) Στην Αμπχαζία, την 7^η πυραυλική βάση έως το 2058
- ζ) Στη Νότια Οσσετία, την 4^η πυραυλική βάση έως το 2058

Σε όλες τις άνωθεν περιπτώσεις, εξαιρουμένων της Αμπχαζίας και της Νότιας Οσσετίας²²², όπου η παραχώρηση των βάσεων έγινε δωρεάν προς το ρωσικό κράτος, οι υπόλοιπες χώρες δεν παραχώρησαν το έδαφός τους δίχως ανταλλάγματα. Εκπαίδευση των κατά τόπο στρατευμάτων, χρηματικά ανταλλάγματα και πολιτική στήριξη αποτέλεσαν τα κίνητρα για την εγκατάσταση των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων στο έδαφος των κεντροασιατικών Δημοκρατιών²²³. Η ουσία ωστόσο αυτών των συμμαχιών ερείδεται στη θέση που έχει η Ρωσία στον CSTO, στο SCO, και τελικά στην Ευρασιατική Ένωση όπου συμμαχεί σε διαρκή και μόνιμη βάση με τις χώρες αυτές.

2.2.4 Ο Οργανισμός Συλλογικής Ασφάλειας – The Collective Security Treaty Organization

Όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, η θεσμική υπόσταση του CSTO καθιδρύθηκε το 1992 μεταξύ της Ρωσίας, της Λευκορωσίας, της Αρμενίας, του Καζακστάν, του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν με τη Συνθήκη για την Συλλογική Ασφάλεια – Collective Security Treaty (CST). Τα συμβαλλόμενα μέρη επεδίωξαν τη δημιουργία σταθερών δομών συνεργασίας στον τομέα της Ασφάλειας και της κοινής συνεργασίας απέναντι σε επιθετικές ενέργειες και προκλήσεις, ενώ παράλληλα η συμμαχία διευρύνθηκε με την ένταξη σε αυτή των Αζερμπαϊτζάν, Γεωργίας και Ουζμπεκιστάν το 1994. Τα τρία κράτη ωστόσο αποχώρησαν

²²² Είναι γνωστό πως πρόκειται για αυτοανακηρυχθείσες ανεξάρτητες Δημοκρατίες, υπό την προστασία της Μόσχας, έπειτα από τη ρωσική εισβολή στη Γεωργία, το 2008

²²³ Βλ. V. Charnysh, "In the Shadow of Power: Negotiating Russian Bases", Φεβρουάριος 2013, σ. 9 - 10 καθώς και M. Carlsson, J. Norberg, F. Westerlund, "The Military Capability of Russia's Armed Forces in 2013", στο J. Hedenskog & C. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 54, 56

από τη Συνθήκη το 1999 συστήνοντας το 2001 μαζί με την Ουκρανία και τη Μολδαβία τον Οργανισμό για τη Δημοκρατία και την Οικονομική Ανάπτυξη, καλούμενο ως "GUAM" (από τα αρχικά των συμμετεχόντων χωρών)²²⁴, επιθυμώντας μία «πιο ήπια συνεργασία» στο μετα – σοβιετικό περιβάλλον και περισσότερες προοπτικές για στενότερη σχέση στον τομέα της ασφάλειας με το NATO και την ΕΕ.

Ουσιαστικά, τα συνομολογούντα τη Συνθήκη του 1992 κράτη προέβησαν στην μετεξέλιξη της και στην καθίδρυση του CSTO τον Οκτώβριο του 2002 με τη Συνθήκη του Κισινάου, από την οποία και θεσπίσθηκε ο Χάρτης του Οργανισμού²²⁵. Σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης για τη Συλλογική Ασφάλεια, στο άρθρο 4 αυτής, προβλέπεται, για κάθε μέλος του Οργανισμού *"που θα εκδηλωθεί επιθετικότητα εναντίον του, η απαραίτητη βοήθεια και υποστήριξη με κάθε μέσο, ακόμη και στρατιωτική δράση από τα υπόλοιπα μέλη, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ"*²²⁶. Σύμφωνα με το Χάρτη του Οργανισμού Συλλογικής Ασφάλειας ορίζονται και διαρθρώνονται μόνιμες διοικητικές και λειτουργικές δομές: α) Το Συμβούλιο Συλλογικής Ασφάλειας, το οποίο αποτελείται από τους αρχηγούς των κρατών – μελών, τους υπουργούς Εξωτερικών και Άμυνας, τους πληρεξουσίους – αντιπροσώπους στην έδρα του Οργανισμού, στη Μόσχα, και τον ΓΓ του CSTO. Το Συμβούλιο είναι το ανώτατο αποφασιστικό και χαράσσει την πολιτική όργανο και συνεδριάζει σε ετήσια βάση, εκτός και αν υπάρξουν έκτακτες και εξαιρετικές συνθήκες είτε αίτημα δύο μελών για σύγκληση αυτού, οπότε και προκαλείται ειδική συνεδρίαση. Την agenda συντάσσει ο προεδρεύων εκ περιτροπής, σε ετήσια βάση, αρχηγός κάθε κράτους – μέλους του CSTO. β) Το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών, το οποίο είναι συμβουλευτικό και εκτελεστικό όργανο και επιλαμβάνεται των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής, συνεδριάζοντας τακτικά δύο φορές τον χρόνο, τουλάχιστον, κατ' έτος, όπως αντίστοιχα και γ) Το Συμβούλιο Υπουργών Άμυνας. δ) Η Επιτροπή των Γραμματέων των Εθνικών Συμβουλίων Ασφαλείας κάθε χώρας, η οποία επίσης συνεδριάζει κατ' ελάχιστο δύο φορές τον χρόνο. ε) Το Μόνιμο Συμβούλιο των Πληρεξουσίων - Αντιπροσώπων, το οποίο εδρεύει στη Μόσχα και συντονίζει σε διαρκή βάση τη συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών και συνεδριάζει τουλάχιστον δύο φορές το μήνα. στ) Η Κοινοβουλευτική Αντιπροσωπεία, η οποία αποτελείται από αντιπροσώπους στα εθνικά κοινοβούλια των κρατών και λειτουργεί ως συμβουλευτικό και αποφασιστικό όργανο δίδοντας εισηγήσεις προς το Συμβούλιο των αρχηγών. ζ) Ο ΓΓ, ο οποίος συντονίζει το έργο του Οργανισμού και των οργάνων αυτού και εκπροσωπεί τον οργανισμό διεθνώς και στον ΟΗΕ, στον οποίο ο CSTO έχει το καθεστώς του παρατηρητή²²⁷.

²²⁴ Το Ουζμπεκιστάν αποχώρησε από τον GUAM το 2005 και, όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, επανεντάχθηκε στον CSTO, το 2006, για να αποχωρήσει, για δεύτερη φορά, το 2012.

²²⁵ Charter of the Collective Security Treaty Organization, 2002, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/Varios/2002_Carta_de_la_OTSC.pdf

²²⁶ Σε ότι αφορά τη Συνθήκη βλ. http://www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm Σχετικά με το άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ ορίζεται ότι, *"Καμμία διάταξη του Χάρτη δεν πρέπει να παρεμποδίζει το εγγενές δικαίωμα στην ατομική ή συλλογική αυτοάμυνα εφόσον εκδηλωθεί επίθεση εναντίον κράτους – μέλους του Οργανισμού μέχρι το Συμβούλιο Ασφαλείας να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για να διατηρήσει τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια"*. Charter of the United Nations and the Statute of the International Court of Justice, UN, San Francisco, 1945

²²⁷ Charter of the Collective Security Treaty Organization, 2002, αρ. 11 – 18

Ως προς το επιχειρησιακό σκέλος, έπειτα από την τακτική συνεδρίαση του Συμβουλίου των Αρχηγών, τον Ιούνιο του 2009, στη Μόσχα, αποφασίσθηκε η δημιουργία των Συλλογικών Επιχειρησιακών Δυνάμεων Αντίδρασης – Collective Operational Reaction Forces (CORF), οι οποίες αποτελούνται από 18,000 άτομα συνολικά. Ειδικότερα, στις δυνάμεις αυτές, η Ρωσία συνεισφέρει το μεγαλύτερο αριθμό στρατιωτικού προσωπικού με την 98^η αερομεταφερόμενη μεραρχία και την 31^η ταξιαρχία κρούσης, ενώ η Λευκορωσία, η Αρμενία, το Καζακστάν και το Τατζικιστάν διαθέτουν από μία επίσης ταξιαρχία προσβολής και μία αναγνωριστική ομάδα το Κυργιστάν. Οι δυνάμεις αυτές ενεργοποιούνται σύμφωνα με τους αμυντικούς σκοπούς της CST και απαιτείται προηγούμενη απόφαση των μελών, η οποία θα πρέπει να λαμβάνεται άμεσα και συναινετικά. Επίσης στις CORF συμμετέχουν δύο σώματα ειδικών επιχειρησιακών δυνάμεων της ρωσικής αστυνομίας (“Zubr” και “Ryis”), ειδική μονάδα άμεσης επέμβασης των ειδικών δυνάμεων της Λευκορωσίας και μία ειδική μονάδα άμεσης επέμβασης από το Κυργιστάν, οι οποίες ωστόσο χρησιμοποιούνται για ειδικούς σκοπούς (καθήκοντα ασφάλειας, αστυνόμευσης και καταπολέμησης της τρομοκρατίας), πέραν των αμυντικών που ασκούν οι προαναφερθείσες στρατιωτικές δυνάμεις. Οι CORF εν καιρώ ειρήνης βρίσκονται σε αλληλεπίδραση με τις αντίστοιχες εθνικές δυνάμεις, μετέχουν σε συνολικές αλλά και σε ειδικές ασκήσεις και μεριμνούν για την ανταλλαγή τεχνολογίας, όσον αφορά τα οπλικά συστήματα και τις στρατιωτικές υποδομές που διαθέτει κάθε κράτος μέλος²²⁸.

Από το 2011 και έπειτα τα μέλη του CSTO διεύρυναν το πεδίο δράσης του οργανισμού ως προς την σύγκλιση και εναρμόνιση της εξωτερικής τους πολιτικής με αφορμή τον εμφύλιο πόλεμο που ξέσπασε στο Κυργιστάν το 2010. Στο Συμβούλιο των Αρχηγών το Δεκέμβριο του 2010 αποφασίστηκε η συμπερίληψη των αρμοδιοτήτων της περιφερειακής σταθερότητας, της ανταλλαγής πληροφοριών και της αποστολής ad hoc ειρηνευτικών σωμάτων για την ασφάλεια, τη σταθερότητα και την προστασία των κρατών – μελών καθώς και της ευρύτερης περιοχής τους. Η απόφαση προσέλαβε θεσμικά χαρακτηριστικά αφού περιελήφθη σχετική ρύθμιση στη CST, η οποία προκάλεσε και την αναθεώρησή της²²⁹. Εκτός αυτού, όπως αναφέρει η N. Jackson, ο CSTO έχει είναι ένας οργανισμός αμυντικών σκοπών και σκοπών ασφαλείας για τη Ρωσία και τους συμμάχους της, ο οποίος ωστόσο δεν προτάσσει την ολοκλήρωση των συμμετεχόντων και, οπωσδήποτε, δεν εκχωρεί αρμοδιότητες στα θεσμικά όργανα ανάλογες με εκείνες της ΕΕ. Πρόκειται για έναν “κρατοκεντρικό” οργανισμό του οποίου η φιλοσοφία εστιάζει στην “πολυμέρεια”, στην διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας κάθε κράτους – μέλους και στην προστασία των συνόρων τους μέσω των συλλογικών δομών και μηχανισμών ασφαλείας, όπως και το SCO, το οποίο ωστόσο δεν διαθέτει αντίστοιχη αμυντική οργάνωση και στρατιωτική επάρκεια. Το γεγονός όμως ότι η Κίνα προσπαθεί να διεκπεραιώσει τα οικονομικά και εμπορικά της συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή καθώς και η όδευση, που έχει δώσει ο V. Putin, για μία δεκαετία σύγκλισης των οικονομικών και εμπορικών δραστηριοτήτων μεταξύ των μελών του SCO σε βάθος δεκαετίας (2010 – 2020), σε συνδυασμό με την ενεργειακή σύνδεση

²²⁸ A. Rozanov & E. F. Dovgan, *Collective Security Treaty Organisation*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva – Minsk, 2010, σ. 63 – 68

²²⁹ «Dmitry Medvedev signed Federal Law *On Ratification of the Protocol on Amending the Charter of the Collective Security Treaty Organisation of October 7, 2002*», 1 Μαρτίου 2012, The President of Russia, <http://eng.kremlin.ru/news/3497>

Ρωσίας – Κίνας και την προμήθεια φυσικού αερίου στην τελευταία, μέσω του αγωγού Altai και του Sakhalin project²³⁰, καθιστά εξαιρετικά πιθανή την μελλοντική οργανική συνύπαρξη και λειτουργική αλληλεπίδραση των δύο οργανισμών στο επίκεντρο της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης²³¹.

2.2.5 Ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης – The Shanghai Cooperation Organization

Το Σύμφωνο της Σαγκάης ή ορθότερα ο Οργανισμός Συνεργασίας της Σαγκάης ξεκίνησε στις 26 Απριλίου του 1996 από μία πολυμερή διακρατική συμφωνία της Ρωσίας, της Κίνας, του Καζακστάν, του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν για την προστασία των συνόρων τους μέσω της οικοδόμησης και τήρησης μέτρων εμπιστοσύνης από τις στρατιωτικές δυνάμεις της κάθε χώρας²³². Οι “Shanghai Five”, όπως είχε επικρατήσει να καλείται η διακρατική αυτή συνεργασία, στις 15 Ιουνίου του 2001 καθίδρυσαν τον Shanghai Cooperation Organization (SCO), στον οποίο προσχώρησε και το Ουζμπεκιστάν, έπειτα από σχετικό αίτημα που είχε εκδηλώσει τον Ιανουάριο του ίδιου έτους και έναν χρόνο αργότερα, στις 7 Ιουνίου του 2002, ο Οργανισμός αυτός απέκτησε θεσμική διάρθρωση, μόνιμες δομές και πολιτική στοχοθεσία με την υπογραφή και ενεργοποίηση του Χάρτη του SCO²³³.

Στα άρθρα 1 – 3 του Χάρτη ορίζονται οι σκοποί, οι αρχές και οι τομείς συνεργασίας μεταξύ των συμβαλλομένων μερών, όπου και αναδεικνύονται οι προτεραιότητες για την περιφερειακή σταθερότητα και συνοχή, η προστασία των συνόρων και η διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας, η ασφάλεια, υπό την έννοια της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, των αποσχιστικών τάσεων και του εξτρεμισμού, καθώς και η καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος (ναρκωτικά, λαθρεμπόριο όπλων, trafficking, παράνομη μετανάστευση). Επίσης ορίζονται οι αρχές της ισότητας, της φιλίας και της καλής γειτονίας μεταξύ των συμμετεχόντων, η προσδοκία για ισόρροπη και ουσιαστική ανάπτυξη για όλα τα μέλη μέσω της οικονομικής, εμπορικής, ενεργειακής και πολιτιστικής συνεργασίας αλλά και η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών με βάση τις διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών – μελών και την αφομοίωσή τους στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη.

Το ιεραρχικό σύστημα του SCO διαλαμβάνεται από τα άρθρα 4 – 11 του Χάρτη, όπου και ορίζονται τα θεσμικά όργανα: α) Πρώτο τη τάξει και κορυφαίο αποφασιστικό σώμα είναι το Συμβούλιο των Αρχηγών των Κρατών και συγκαλείται μία φορά κατ’ έτος, σε τακτική βάση, στην επικράτεια του κράτους που προεδρεύει εκ περιτροπής²³⁴. β) Δεύτερο τη τάξει

²³⁰ Βλ. στο παρόν, σ. 35 – 37

²³¹ N. Jackson, “Trans – Regional Security Organisations and Statist Multilateralism in Eurasia”, Europe – Asia Studies, Vol. 66, No. 2, Routledge, 17 Ιανουαρίου 2014, σ. 181 – 203, σ. 190 – 195

²³² W. Song, “Interests, Power and China’s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)”, Journal of Contemporary China, Vol. 23, No. 85, Routledge, 27 Ιουνίου 2014, σ. 85 – 101, σ. 90

²³³ Charter of the Shanghai Cooperation Organization, 2002,

<http://www.sectsc.org/EN123/show.asp?id=69>

²³⁴ Όπως ορίζει το άρθρο 5 του Χάρτη, η εκ περιτροπής ενιαύσια προεδρία είναι στην πραγματικότητα συμβολική, αφού διαρκεί μόλις για το χρονικό διάστημα της διεξαγωγής της συνόδου των αρχηγών, είναι χωρική διότι ασκείται με κριτήριο το έδαφος του κράτους στο οποίο

αποφασιστικό σώμα είναι το Συμβούλιο των Αρχηγών των Κυβερνήσεων, το οποίο, επίσης, συνέρχεται τακτικώς σε συνεδρίαση μία φορά κατ' έτος, στο, έπειτα από συμφωνία, έδαφος κράτους – μέλους, το οποίο και ασκεί την προεδρία αποκλειστικά στα πλαίσια της αυτής συνεδρίασης. Μείζον πεδίο αρμοδιότητάς του είναι η οικονομική πολιτική, η συνεργασία και ο συντονισμός επί συναφών ζητημάτων καθώς και η έγκριση του προϋπολογισμού του Οργανισμού, στον οποίο συνεισφέρει αναλογικά κάθε μέλος. γ) Το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών των κρατών – μελών το οποίο έχει ως αρμοδιότητα τη διαβούλευση και συνεργασία επί θεμάτων διεθνών σχέσεων καθώς και τη διαχείριση των εξωτερικών υποθέσεων του SCO. Ειδικότερα, το Συμβούλιο δύναται ως σώμα να προβεί σε δημόσια τοποθέτηση και δήλωση σε σχέση με διεθνή ζητήματα, αλλά, παράλληλα, εκχωρείται η αρμοδιότητα στον, επί ένα έτος, προεδρεύοντα του Συμβουλίου υπουργό να εκπροσωπεί τον Οργανισμό στις εξωτερικές του σχέσεις με άλλους διεθνείς οργανισμούς και κράτη, καθώς και να εκφράζει τις θέσεις του διεθνώς. Σε αντίθεση με τα Συμβούλια των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων, το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών έχει μόνιμη προεδρία, που ασκείται από το κράτος – μέλος στο οποίο λαμβάνει χώρα το Συμβούλιο των Αρχηγών Κρατών με θητεία ενός έτους, οπότε και παραδίδει τη σκυτάλη στον υπουργό του κράτους που διεξαγάγει την επόμενη σύνοδο του Συμβουλίου. Επίσης, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ως αρμοδιότητα του Συμβουλίου των Υπουργών Εξωτερικών ορίζεται η προετοιμασία των Συμβουλίων των Αρχηγών των Κρατών και για αυτό συνέρχεται σε τακτική βάση, ετησίως, ένα μήνα πριν από αυτό, ενώ συνέρχεται και εκτάκτως, λόγω της φύσεως των ζητημάτων που διαχειρίζεται σε διαρκή βάση, εφόσον ωστόσο υπάρξει σχετικό αίτημα από δύο κράτη – μέλη. δ) Κατά περίπτωση συμβούλια υπουργών και επικεφαλής υπηρεσιών, ανά τομέα πολιτικής του Οργανισμού, στα πλαίσια της υλοποίησης των αποφάσεων των Συμβουλίων Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων. ε) Το Συμβούλιο των Εθνικών Συντονιστών, οι οποίοι διορίζονται από κάθε κράτος – μέλος και έχουν ως αρμοδιότητα την μόνιμη συνεργασία, ουσιαστικά, σε όλο το φάσμα των πολιτικών του SCO μέσω της προετοιμασίας των τριών ανωτέρω Συμβουλίων. Το Συμβούλιο των Εθνικών Συντονιστών συνέρχεται τουλάχιστον τρεις φορές κατ' έτος και διαθέτει διαρκή ενιαύσια προεδρία κατά τα οριζόμενα στο Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών. Ο δε προεδρεύων εθνικός συντονιστής δύναται, έπειτα από εξουσιοδότηση του οικείου υπουργού εξωτερικών, να εκπροσωπεί τον Οργανισμό στις εξωτερικές του σχέσεις. στ) Η Γραμματεία, η οποία εδρεύει σε μόνιμη βάση στο Πεκίνο και έχει ως αρμοδιότητα τις διοικητικές λειτουργίες του Οργανισμού, όπως και το συντονισμό και την υποστήριξη των ανωτέρω αποφασιστικών οργάνων. Της Γραμματείας προΐσταται ο Εκτελεστικός Γραμματέας, ο οποίος διορίζεται από το Συμβούλιο των Αρχηγών των Κρατών με τριετή θητεία μη ανανεώσιμη και οι βοηθοί του, οι οποίοι διορίζονται από το Συμβούλιο των Υπουργών Εξωτερικών. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των στελεχών της Γραμματείας είναι πως εκπροσωπούν αποκλειστικά τα συμφέροντα του SCO και, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Χάρτη, δεν επιτρέπεται να δέχονται εισηγήσεις και υποδείξεις από τις εκάστοτε εθνικές αρχές. ζ) Τέλος, η Περιφερειακή Αντιτρομοκρατική Δομή – Regional Anti – Terrorist Structure (RATS), η οποία είναι ένα λειτουργικό σώμα και έχει ως στόχο την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, των αποσχιστικών τάσεων και του εξτρεμισμού.

συγκαλείται το Συμβούλιο και είναι σταθερά εναλλασσόμενη, εφόσον, ανατίθεται σε κάθε κράτος βάσει της σειράς του αρχικού γράμματός του στο ρωσικό αλφάβητο.

Σε ότι αφορά τον Χάρτη, θα πρέπει να προστεθεί ότι από τις διατάξεις του συνάγεται μία σχετική υπεροχή της Κίνας διότι, η έδρα του Οργανισμού είναι στο Πεκίνο και επιπλέον ορίζεται ότι «η Κίνα είναι ο θεματοφύλακας του Χάρτη»²³⁵. Πέραν αυτού ορίζεται ότι επίσημες γλώσσες του SCO είναι τα Κινέζικα και τα Ρώσικα, αλλά επικρατούν ωστόσο και δύο τυπικές διατάξεις που φυλάσσουν την θεσμική ισότητα μεταξύ των μελών, εφόσον οι αποφάσεις των οργάνων πρέπει να λαμβάνονται με συναίνεση μεταξύ των μελών ακόμη και εάν κάποιο μέλος απέχει, είτε έχει αποβληθεί από τον Οργανισμό, ενώ κάθε κράτος – μέλος συμμετέχει ισότιμα στη στελέχωση της Γραμματείας μέσω αντιπροσώπων εκ των πρεσβειών των κρατών στο Πεκίνο²³⁶. Παρά ταύτα το αποφασιστικό πλαίσιο καθ' αυτό προσφέρει εν τοις πράγμασι στις δύο μεγάλες δυνάμεις (Ρωσία και Κίνα) πλήρη ευχέρεια συνεργειών καθότι, ο Χάρτης δεν περιορίζει τις όποιες κοινές πρωτοβουλίες, ακόμη και αν άλλο μέλος δεν επιθυμεί να συμμετέχει σε αυτές²³⁷.

Ως προς το σκέλος των πολιτικών του Οργανισμού υφίστανται, ουσιαστικά, βάσει του Χάρτη, τρεις άξονες εφαρμοστικών συνεργειών: Ο πρώτος εδράζεται στο θεσμικό υπόβαθρο του SCO και τον Χάρτη, όπου θεσπίζεται η μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία των μελών για την αντιμετώπιση των τριών απειλών της συλλογικής ασφάλειας: Τρομοκρατία, αποσχιστικές τάσεις και εξτρεμισμός αποτελούν μία μείζονα θεματική, την οποία τα κράτη – μέλη καλούνται να αντιμετωπίσουν μέσω του Περιφερειακής Αντιτρομοκρατικής Δομής, της RATS. Η RATS εδρεύει στην Τασκένδη και στελεχώνεται από εμπειρογνώμονες και αξιωματούχους κάθε κράτους – μέλους, οι οποίοι έχουν ως αρμοδιότητα την ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων που αντλούνται από κάθε περιοχή της γεωγραφικής επικράτειας των μελών καθώς και του ευρύτερου κεντροασιατικού χώρου και αφορούν την προοπτική εκδήλωσης τρομοκρατικών ενεργειών, αποσχιστικών επιθέσεων και εξτρεμιστικών κινημάτων από μειονοτικά φύλα και ριζοσπάστες ισλαμιστές, που έχουν ως στόχο την ένοπλη δράση για την δημιουργία αποσταθεροποίησης σε βάρος της εκάστοτε κρατικής αρχής, κυρίως στις περιοχές της Τσετσενίας και του Dagestan της Ρωσικής Ομοσπονδίας καθώς και στην περιφέρεια της Xinjiang της Κίνας, όπου δρουν οι τουρκογενείς Ουϊγούροι ισλαμιστές. Το βασικό χαρακτηριστικό της RATS είναι ότι, επιτυγχάνεται μία σημαντική ανταλλαγή πληροφοριών και μία εποικοδομητική αλληλεπίδραση των μυστικών υπηρεσιών των συμμάχων χωρών, αλλά απουσιάζει, ωστόσο, η έμπρακτη εφαρμογή της συνεργασίας ως προς την αντιμετώπιση των απειλών με «σκληρά μέσα», δηλαδή με στρατιωτική δράση. Επίσης, το καίριο αυτό μειονέκτημα, της ένοπλης δράσης και, αξιολογικά, της εμβάθυνσης της πολιτικής ασφαλείας, προκαλεί αντιστρόφως ανάλογα αποτελέσματα στην αμοιβαιότητα της ανταλλαγής πληροφοριών και στον περιορισμό της εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών. Τα αποτελέσματα των ερευνών της RATS, συνήθως, αξιοποιούνται στο εθνικό επίπεδο μέσω της ενημέρωσης και ενεργοποίησης των κατά χώρα υπηρεσιών ασφαλείας²³⁸.

²³⁵ Charter of the Shanghai Cooperation Organization, 2002, αρ. 25

²³⁶ Στο ίδιο, αρ. 18, 20

²³⁷ Στο ίδιο, αρ. 16. Πρόκειται ουσιαστικά για μια μορφή «εποικοδομητικής αποχής», η οποία συναντάται και στο Συμβούλιο Υπουργών των κρατών – μελών της ΕΕ σε πολύ πιο περιορισμένο βαθμό.

²³⁸ S. Aris, "The Shanghai Cooperation Organisation: Tackling the Three Evils. A Regional Response to Non – Security Challenges or an Anti – Western Bloc?", Europe Asia Studies, Routledge, Vol. 61, No. 3,

Ο δεύτερος άξονας αφορά την οικονομική πολιτική, που απορρέει από τον Χάρτη και τελεί, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, υπό την κατεύθυνση και εποπτεία του Συμβουλίου των Αρχηγών των Κυβερνήσεων. Το σημαντικό ωστόσο χαρακτηριστικό της οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας στον SCO είναι πως αυτή διεκπεραιώνεται, ως επί το πλείστον, από δύο μη θεσμικά όργανα, το Επιχειρηματικό Συμβούλιο – Business Council (SCO BC) και τη Διατραπεζική Κοινοπραξία – Interbank Consortium (SCO IBC). Το SCO BC ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2006 και αποτελείται από εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου καθώς και από εκπροσώπους των κυβερνήσεων κάθε κράτους μέλους. Η έδρα του βρίσκεται στη Μόσχα. Σκοπός του SCO BC είναι η συνεργασία και η αλληλεπίδραση μεταξύ των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται σε κάθε κράτος – μέλος, πρωτίστως στους τομείς της ενέργειας, των μεταφορών, του εμπορίου και των χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων. Κατά την τακτική και ετήσια σύνοδό του καθώς και κατά τις άτυπες και καθ' όλο το χρόνο διαρκείς συνεργασίες οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων έχουν ως αποστολή την καταγραφή των προτάσεων της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και την, εν συνεχεία, νομοτεχνική επεξεργασία τους, ώστε να αποτελέσουν εισηγητικές νομοθετικές προτάσεις στις εθνικές κυβερνήσεις διαμορφώνοντας ένα γενικό νομικό πλαίσιο εναρμόνισης των πολιτικών ανάπτυξης των κρατών – μελών. Το SCO BC έχει προχωρήσει, κατά τα τελευταία χρόνια, στη δημιουργία πιο εξειδικευμένων τμημάτων διαβούλευσης, όπως το SCO Energy Club, το SCO WHO που αφορά την αντιμετώπιση ζητημάτων δημόσιας υγείας και διαχείρισης ανθρωπιστικών κρίσεων καθώς και μία ομάδα που επεξεργάζεται επιχειρηματικά σχέδια και πρωτοβουλίες, που έχουν ως στόχο την προώθηση και ανάπτυξη της εκπαίδευσης και του πολιτισμού²³⁹. Η Διατραπεζική Κοινοπραξία (SCO IBC) σχηματίστηκε τον Οκτώβριο του 2005 μεταξύ των κρατικών αναπτυξιακών τραπεζών των κρατών – μελών μέσω της δημιουργίας ενός κοινού ταμείου, που στόχο έχει τη χρηματοδότηση μεγάλων αναπτυξιακών έργων και έργων υποδομής στα κράτη – μέλη του SCO (ως επί το πλείστον στις πιο αδύναμες οικονομικά χώρες (Κυργιστάν – Τατζικιστάν), τη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων για την εκμετάλλευση και αξιοποίηση των φυσικών πόρων και την καλλιέργεια ενός ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος μέσω της χορήγησης δανείων και της προσέλκυσης κεφαλαίων για την ενίσχυση της ανάπτυξης με γνώμονα την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή²⁴⁰.

Μάιος 2009, σ. 457 – 482, σ. 469 – 473 . Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, αν και δεν υπάρχει θεσμοθετημένη δομή για τη στρατιωτική συνεργασία των κρατών – μελών, εντούτοις έχουν πραγματοποιηθεί έως σήμερα τρεις κοινές στρατιωτικές ασκήσεις. Με την ονομασία “Peace Missions”, το 2003, 2005, 2007, 2009 και 2010, ενώ το 2006 πραγματοποιήθηκε η East Anti – Terror Exercise. Στις ασκήσεις αυτές μετείχαν ένοπλες δυνάμεις από κάθε κράτος, δίχως ωστόσο να απουσιάζουν τα προβλήματα μεταξύ των συμμετεχόντων, αφού το Καζακστάν περιέπλεξε τις διαδικασίες ως προς τη μεταφορά των Κινεζικών στρατευμάτων στο Chelyabinsk της Ρωσίας, στην περιοχή των Ουραλίων. Κατά την ίδια περίοδο το Καζακστάν προχώρησε σε σειρά ασκήσεων με τη Μ. Βρετανία και τις ΗΠΑ παραχωρώντας στις τελευταίες το δικαίωμα υπερπτήσεων στον Καζάχικο εναέριο χώρο στα πλαίσια των επιχειρήσεων των αμερικανικών δυνάμεων στο Αφγανιστάν. Επίσης, το Ουζμπεκιστάν δεν μετείχε σε καμμία άσκηση, παρά μόνον στην East Anti – Terror Exercise του 2006, η οποία και έλαβε χώρα στο έδαφός του. Βλ. σχετικά J. Boland, «Learning from the Shanghai Cooperation Organization's 'Peace Mission-2010' Exercise», άρθρο δημοσιευμένο στο brookings.edu, 29 Οκτωβρίου 2010, <http://www.brookings.edu/research/opinions/2010/10/29-asia-war-games-boland>

²³⁹ The Business Council of the Shanghai Cooperation Organization, SCO, 16/3/2019, <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=52>

²⁴⁰ SCO Bank Consortium, SCO, 26/3/2014, <http://www.sectesco.org/EN123/show.asp?id=514>

Ο τρίτος άξονας εστιάζει στην θέρμανση των πολιτιστικών σχέσεων των κρατών – μελών και στη βαθμιαία σχεδίαση συνεκτικών κοινωνικών και πολιτισμικών δεσμών μεταξύ των λαών των έξι κρατών. Το εγχείρημα αυτό ξεκίνησε έπειτα από πρόταση του Κινέζου προέδρου Hu Jintao στα πλαίσια της ετήσιας συνόδου του Συμβουλίου των Αρχηγών των Κρατών τον Ιούλιο του 2005 στην Αστάνα του Καζακστάν. Η πρόταση του Hu Jintao περιελάμβανε την διεξαγωγή κοινών πολιτιστικών εορτών, την ανάληψη εκπαιδευτικών δράσεων για την ενημέρωση και εξοικείωση της κοινής γνώμης, σε κάθε χώρα, σε σχέση με την συμμετοχή των κρατών τους στον SCO, καθώς και την εκπαίδευση 1,500 στελεχών, από κάθε κράτος, προκειμένου να πλαισιώσουν τη λειτουργία του Οργανισμού στο μέλλον και να καλλιεργήσουν στις χώρες τους την αίσθηση του ανήκειν σε αυτή την κεντροασιατική συμμαχία. Ο άξονας αυτός ωστόσο δεν προσλαμβάνει διακριτά θεσμικά χαρακτηριστικά αλλά λειτουργεί στα πλαίσια των κατά περίπτωση συμβουλίων των υπουργών και των επικεφαλής υπηρεσιών, όπως και του Συμβουλίου των Εθνικών Συντονιστών, είτε μέσω της χρηματοδότησης δραστηριοτήτων από το SCO BC και της διοργάνωσης ειδικών fora²⁴¹.

Ο SCO επιδέχεται διαφόρων ερμηνειών τόσο ως προς τη λειτουργία, όσο και ως προς τη σκοπιμότητά του. Η πιο αιχμηρή κριτική που ασκείται στον Οργανισμό είναι πως καθίσταται μία συνεργασία μεταξύ της Μόσχας και του Πεκίνου από την οποία προσπορίζονται και οι δύο σχετικά οφέλη και συμπεριφέρονται, στην πραγματικότητα, ως «νονοί» της Κεντρικής Ασίας εκμεταλλευόμενοι το χαμηλό βιοτικό επίπεδο και τις συγκρουσιακές σχέσεις του Κυργιστάν με το Τατζικιστάν, τις επίσης συγκρουσιακές σχέσεις του Κυργιστάν με το Ουζμπεκιστάν, την *“ημι – παρανοϊκή σχέση του προέδρου I. Karimov, με τους διεθνείς οργανισμούς”*²⁴², καθώς και τις φιλοδοξίες του προέδρου του Καζακστάν N. Nazarbayev, που επιθυμεί το κράτος του να καταστεί μία μεγάλη δύναμη στην περιοχή. Συγχρόνως, πίσω από τις διακηρύξεις του Χάρτη του SCO, περί περιφερειακής σταθερότητας και διατήρησης της εθνικής κυριαρχίας, διαβλέπεται μία συλλογική προσπάθεια αποφυγής του εκδημοκρατισμού των καθεστώτων υπό την προστατευτική θεσμική περιβολή ενός οργανισμού, ο οποίος έχει, κατά βάση, ως στόχο τη διατήρηση των κυβερνόντων ελίτ, ανά χώρα, στην εξουσία. Την κατάσταση αυτή αξιοποιούν προς όφελός τους η Ρωσία και η Κίνα, με την πρώτη να αποκτά και να επιδεικνύει μεγαλύτερη διαπραγματευτική ισχύ στις σχέσεις της με τη Δύση, αποκαθιστώντας, παράλληλα, μέρος της άλλοτε περιφερειακής επιρροής της επί των τ. Σοβιετικών Δημοκρατιών και τη δεύτερη να ελέγχει καλύτερα τη δυτική της μεθόριο και να βρίσκει ένα νέο πεδίο προώθησης των προϊόντων της. Και οι δύο χώρες από κοινού έχουν τη δυνατότητα μέσω της συμμαχίας αυτής να διαπραγματεύονται περισσότερο αποτελεσματικά στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ και στον ΠΟΕ²⁴³.

²⁴¹ P. Guang, “The Astana Summit. A New Stage in the Development of the Shanghai Cooperation Organization”, Springer, 22 Νοεμβρίου 2005, σ. 501 – 506, σ. 504 – 505

²⁴² Ο χαρακτηρισμός αυτός αποδίδεται στον πρόεδρο του Ουζμπεκιστάν διότι, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, πραγματοποιεί συνεχώς παλινδρομήσεις με το να εντάσσει και να απεντάσσει τη χώρα του στους κεντροασιατικούς οργανισμούς ολοκλήρωσης και με το να μη συμμετέχει σε όλες τις δράσεις του SCO.

²⁴³ J. P. Cabestan, “The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction: One Bed, Different Dreams?”, Asian Survey, Vol. 53, No. 3, University of California, JSTOR, Μάιος – Ιούνιος 2013, σ. 423 – 435

Αναλύοντας τη σκοπιμότητα του SCO με περισσότερη μετριοπάθεια μπορεί να ειπωθεί, πως, πράγματι, η Ρωσία και η Κίνα καρπώνονται από αυτή τη συνεργασία τα περισσότερα οφέλη, χωρίς, ωστόσο, να υιοθετείται εν προκειμένω ο ανωτέρω χαρακτηρισμός. Από τη σκοπιά της Μόσχας η ένταξή της στους Shanghai Five και η μετάβασή τους στον SCO πραγματοποιήθηκε σε μία χρονική περίοδο, όπου η Ρωσία ήταν εξαιρετικά αποδυναμωμένη πολιτικά και αντιμετώπιζε σημαντικά δημοσιονομικά προβλήματα, ενώ αντιθέτως η Κίνα βρισκόταν σε ανοδική τροχιά από κάθε άποψη και ήταν εύλογο, συνεπώς, για το Κρεμλίνο να αποφασίσει τη σύμπραξη με τη μεγάλη και ανερχόμενη περιφερειακή δύναμη της Ασίας, προκειμένου να μην έχει κάποιο μελλοντικό, πολιτικό, τουλάχιστον, «μέτωπο» στα ανατολικά της. Σε αμιγώς επίσης γεωπολιτικά πλαίσια η θεσμοθετημένη συνεργασία και εν δυνάμει συμμαχία με την Κίνα κατέστη αναμφίβολα ένα ελκυστικό πολιτικό οχηματαγωγό, το οποίο θα μπορούσε να ενσωματώσει τις έως τότε απομονωμένες κεντροασιατικές Δημοκρατίες, ενισχύοντας την περιφερειακή και άλλοτε ηγεμονική επιρροή της Ρωσίας στην ευρύτερη περιοχή. Επιπλέον, η θεσμική σύζευξη με την Κίνα αδιαμφισβήτητα δημιούργησε βάσιμες προσδοκίες και ρεαλιστικές προοπτικές για τη δημιουργία ενός ισχυρού συνασπισμού κρατών, που θα λειτουργούσαν ανασχετικά προς την πλανητική ισχύ των ΗΠΑ, ιδίως έπειτα από την 9/11 και τις επεμβάσεις σε Αφγανιστάν και Ιράκ. Συν τοις άλλοις, η αλληλεπίδραση των δύο οικονομιών και η πιθανή αλληλεξάρτησή τους θα δημιουργούσε μεταξύ των δύο εταίρων «πολιτικούς δεσμούς», που θα ενίσχυαν τη θέση των δύο κρατών στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ²⁴⁴. Και είναι γεγονός, πως η γεωπολιτική αυτή προσδοκία ευδοκίμησε, εφόσον τον Μάρτιο του 2014 (15/3) το ψήφισμα του ΣΑ του ΟΗΕ για την “εδαφική ακεραιότητα της Ουκρανίας και τη μη αναγνώριση του δημοψηφίσματος για την προσάρτησή της στη Ρωσική Ομοσπονδία” δεν τελεσφόρησε χάρη στην άσκηση του δικαιώματος αρνησικυρίας της Ρωσίας και στην άτυπη υποστήριξή της από την Κίνα, αφού η τελευταία απείχε της ψηφοφορίας²⁴⁵. Περαιτέρω, η αλληλεξάρτηση των δύο οικονομιών βάθυνε σημαντικά, εφόσον, στις 21 Μαΐου 2014, Ρωσία και Κίνα και οι κρατικές εταιρίες Gazprom και Chinese National Petroleum Company συνυπέγραψαν εκ νέου στρατηγική συμφωνία στον τομέα της ενέργειας για την προμήθεια ρωσικού φυσικού αερίου στην Κίνα για τα επόμενα 30 χρόνια²⁴⁶. Επομένως, το πλαίσιο συνεργασίας του SCO προφανώς έχει ευνοήσει τις ρωσικές προσδοκίες και αποτελεί ένα ακόμη, αμοιβαία, αποδοτικό μέσο εμπλαίσωσης των διμερών σχέσεων συνεργασίας.

Από τη σκοπιά της Κίνας είναι δεδομένες οι ανησυχίες που αντιμετωπίζει η κυβέρνηση με τις συχνές εξτρεμιστικές ενέργειες των ισλαμιστών Ουϊγούρων, που επιδιώκουν την απόσχισή τους από τη Λαϊκή Δημοκρατία, στην αυτόνομη περιφέρεια Xin Jiang της βορειοδυτικής Κίνας, όπως και η κίνηση εξτρεμιστικών και τρομοκρατικών ομάδων κατά

²⁴⁴ I. Facon, “Moscow’s Global Foreign and Security Strategy: Does the Shanghai Cooperation Organization Meet Russian Interests?”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, University of California Press, JSTOR, Μάιος – Ιούνιος 2013, σ. 461 – 483

²⁴⁵ «UN Security Council action on Crimea referendum blocked», UN News Center, 15 Μαρτίου 2014, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47362&Cr=Ukraine&Cr1=#.UyWTGlyTtqM>

²⁴⁶ Βλ. στο παρόν, σ. 35 – 36 και «Russia and China have signed a major gas supply contract», The President of Russia, 21 Μαΐου 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/7211>

μήκος των δυτικών συνόρων της²⁴⁷. Για τον λόγο αυτό ο SCO αποτελεί έναν ακόμη μηχανισμό ασφάλειας και προστασίας της δυτικής κινεζικής μεθορίου, εφόσον γειτνιάζει με τα κράτη του CSTO, στο οποίο η Ρωσία υπερέχει, όπως και στην ευρύτερη περιοχή ως δύναμη που διαθέτει «σκληρή ισχύ», σε αντίθεση με την Κίνα που επιδιώκει την εξασφάλιση των εμπορικών, οικονομικών και ενεργειακών της συμφερόντων στην περιοχή και στρατιωτικά είναι μάλλον στραμμένη προς την Ανατολική Ασία και τον Ειρηνικό²⁴⁸. Η Ρωσία και ο CSTO, του οποίου τα μέλη είναι τα ίδια με αυτά του SCO πλην Λευκορωσίας και Αρμενίας, καθίστανται μία δικλείδα ασφαλείας για την Κίνα, όπως και τα, συνορεύοντα με αυτή, κράτη – παρατηρητές του Οργανισμού: Αφγανιστάν, Πακιστάν, Ινδία, Μογγολία, ως οιονεί μέλη²⁴⁹. Πέραν αυτών, η Κίνα μαζί με τη Ρωσία λαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος στις εισαγωγές των υπολοίπων κρατών του SCO²⁵⁰ και είναι αρκετά πιθανό πως θα υπάρξει εμβάθυνση στην ρωσική πρωτοβουλία του 2010 για τον “Οδικό Χάρτη” εξέλιξης του Οργανισμού έως το 2020²⁵¹

Κοντολογίς, η Ρωσία και η Κίνα, παρά το γεγονός ότι δεν έχουν ορίσει κάποιο οργανικό και λειτουργικό ορίζοντα για τη δημιουργία μιας ενιαίας δομής συνεργασίας μεταξύ της EurAsEC του CSTO και του SCO, ενδεχομένως διότι οι δύο πρώτοι οργανισμοί ανήκουν αποκλειστικά στη σφαίρα επιρροής της Ρωσίας και εάν η Κίνα εντάσσονταν σε κάποιον από αυτούς, αυτομάτως θα ετίθετο στην «περιφερειακή ομπρέλα» της πρώτης, αποδυναμώνοντας τον SCO, δεν σημαίνει ότι, σε διμερές επίπεδο, Μόσχα και Πεκίνο δεν θα προχωρήσουν στην εμβάθυνση της συνεργασίας τους στο μέλλον. Τουναντίον, διαφαίνεται πως οι δύο περιφερειακές δυνάμεις συνυπάρχουν αποτελεσματικά στις σύγχρονες γεωπολιτικές συνθήκες της ασιατικής ηπείρου και αξιοποιούν τον SCO προς όφελός τους και προς ανάσχεση των ΗΠΑ. Αυτό καταδειχθηκε το 2005, όταν οι ΗΠΑ απήυθηναν αίτημα για την απόκτηση καθεστώτος παρατηρητή στον SCO, το οποίο δεν έγινε δεκτό από τους δύο «μεγάλους», με το αιτιολογικό ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν διέθεταν την γεωγραφική εγγύτητα με την περιοχή. Το 2009 όμως έκαναν δεκτή τη Λευκορωσία ως διαλογικό εταίρο (dialogue partner), δίχως να προβληθεί αντίστοιχη άρνηση και να υπάρξει η οποιαδήποτε εμπλοκή. Κατά πάσα πιθανότητα, εκτός από την προώθηση των εθνικών συμφερόντων τους, Ρωσία και Κίνα έχουν εγκαταστήσει, μέσω του SCO, μία ιδιοτελή και ιδιότυπη

²⁴⁷ Η Xin Jiang συνορεύει με τη Ρωσική Ομοσπονδία, το Καζακιστάν, το Κυργιστάν, το Τατζικιστάν, τη Μογγολία, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν και την Ινδία και είναι πλούσια σε αποθέματα φυσικών πόρων. Βλ. <http://www.sinkiang.gov.cn/investment/index.htm>

²⁴⁸ I. Facon, “Moscow’s Global Foreign and Security Strategy: Does the Shanghai Cooperation Organization Meet Russian Interests?”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, University of California Press, JSTOR, Μάιος – Ιούνιος 2013, σ. 461 – 483, σ. 469 -473

²⁴⁹ Εκτός των κρατών αυτών καθεστώτος παρατηρητή στον SCO έχει και το Ιράν, το οποίο, όπως και το Πακιστάν και η Ινδία έχουν αρκετές πιθανότητες απόκτησης της ιδιότητας του πλήρους μέλους. Ωστόσο, το Ιράν καθυστερεί εξαιτίας των διεθνών κυρώσεων που του έχουν επιβληθεί από τον ΟΗΕ και το Πακιστάν και η Ινδία, αν και υποστηρίζονται από Κίνα και Ρωσία αντίστοιχα, δεν έχουν κατορθώσει να συμπλεύσουν και να εξομαλύνουν πλήρως τις διμερείς τους σχέσεις, με αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη η συνύπαρξή τους στον Οργανισμό. W. Song, “Interests, Power and China’s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85, Routledge, 27 Ιουνίου 2014, σ. 85 – 101

²⁵⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2061.html#ch>

²⁵¹ I. Facon, “Moscow’s Global Foreign and Security Strategy: Does the Shanghai Cooperation Organization Meet Russian Interests?”, *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, University of California Press, JSTOR, Μάιος – Ιούνιος 2013, σ. 461 – 483, σ. 472

συναρχία στην κεντροασιατική περιφέρεια με λανθάνοντα στόχο την αποφυγή της “περικύκλωσής τους από τις ΗΠΑ” και το ΝΑΤΟ και ενδεχόμενα την Ιαπωνία και τη Νότιο Κορέα, εξ’ ου και η αμφίπλευρη χορήγηση καθεστώτος παρατηρητή σε μία ισχυρή χώρα (Ιράν) της Μ. Ανατολής, όπως και σε χώρες της Νότιας Ασίας καθώς και της Μογγολίας που μεσολαβεί των μεταξύ τους συνόρων²⁵².

²⁵² W. Song, “Interests, Power and China’s Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)”, *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85, Routledge, 27 Ιουνίου 2014, σ. 85 – 101

2.3 Συμπέρασμα

Από τα μακροοικονομικά δεδομένα, που παρουσιάστηκαν στο υποκεφάλαιο 2.1, δεικνύεται ότι η Ρωσική Ομοσπονδία διατηρεί μία σταθερή πορεία, κατά τα τελευταία έτη, κλείνοντας περισσότερο προς την τροχιά της «άνθησης» του οικονομικού της κύκλου με εκκρεμότητες ωστόσο στο μεταρρυθμιστικό πεδίο τόσο επί του δευτερογενούς τομέα παραγωγής, όσο και επί του χρηματοπιστωτικού της συστήματος. Οι κρίσιμες αυτές μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να απασχολήσουν κατά προτεραιότητα το οικονομικό επιτελείο της ρωσικής κυβέρνησης, εφόσον η ένταξη της χώρας στον ΠΟΕ δεν επιτρέπει κάποια υπαναχώρηση αλλά, τουναντίον, επιτάσσει την έγκυρη προσαρμογή της σε νέες παραγωγικές δραστηριότητες και σε μία διαφορετική αναπτυξιακή βάση από αυτή της επίμονης και μονοδιάστατης εστίασης στην εκμετάλλευση των ενεργειακών της αποθεμάτων. Το γεγονός όμως ότι πρόκειται για μία οικονομία με χαμηλό διττό έλλειμμα (δημόσιο χρέος και δημοσιονομικό έλλειμμα) και υψηλότερη τάση μεγέθυνσης, όπως και υψηλότερο ΑΕΠ και κατά κεφαλήν εισόδημα σε σχέση με τις χώρες τις πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που είναι και οι πιο πιθανοί υποψήφιοι εταίροι στην Ευρασιατική Ένωση, δεν συνάδει με το να ειπωθεί ότι, η σύγχρονη Ρωσία δεν έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιφέρειά της και πως δεν μπορεί να διαχειρισθεί την ευρασιατική ολοκλήρωση, αντιθέτως. Η πρωτοκαθεδρία σε βεβαιωμένα αποθέματα φυσικού αερίου και οι εκτιμήσεις της Gazprom για υπερδιπλάσια συνολικά αποθέματα – τα οποία παραμένουν ανεξερεύνητα μέχρι στιγμής και για αυτό θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με επιφύλαξη σε κάθε ανάλυση και πρόβλεψη – δημιουργούν ένα αρκετά σημαίνον εχέγγυο που σε συνδυασμό με την μεθοδική και μεθοδευμένη δραστηριότητά της σε Ανατολική Ευρώπη και Κίνα μαρτυρούν πως πρόκειται για έναν βασικό πυλώνα της νέας υψηλής στρατηγικής της Ρωσίας καθώς και ότι η ίδια η Ρωσία, τουλάχιστον στα πλαίσια της ενεργειακής ασφάλειας του ευρασιατικού χώρου, δύναται να καταστεί ο αυθύπαρκτος και αυτοδύναμος άξονας που θα διεξαγάγει την ευρασιατική ολοκλήρωση υπό την προϋπόθεση της ενίσχυσής της από ένα ουσιαστικό οργανωτικό και θεσμικό υπόβαθρο ασφάλειας και άμυνας.

Το απαραίτητο αυτό υπόβαθρο υφίσταται στο στρατηγικό της δόγμα, ήτοι στο δόγμα για την εθνική ασφάλεια, τις εξωτερικές σχέσεις και την άμυνα, που αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε συστηματικά έπειτα από την ανάληψη των ηνίων της εξουσίας από τον V. Putin. Τόσο επί των δύο πρώτων προεδριών Putin, όσο και κατά την προεδρία Medvedev φανερώνεται η συνέχεια της ρωσικής υψηλής στρατηγικής, η οποία είναι η αποκατάσταση της ρωσικής ισχύος διεθνώς και η σταδιακή μετατόπιση της θέσεώς της από μία περιφερειακή δύναμη σε ένα πολυπολικό κόσμο, σε μία μεγάλη δύναμη σε έναν διευρυμένο διπολικό κόσμο, τον οποίο θα απαρτίζουν οι ΗΠΑ, η ΕΕ και στον αντίποδα η Ρωσία με τη στήριξη των οιονεί συμμάχων της, η Κίνα και οι ενδιάμεσες οικονομικές περιφερειακές ζώνες. Κυρίως επί της προεδρίας Medvedev, όπως έχει ήδη αναφερθεί, σημαίνεται η σημασία του ευρασιατικού χώρου, ως βασικού χώρου προώθησης και εδραίωσης της ρωσικής επιρροής. Η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας όμως δεν είναι μονοσήμαντη, τουναντίον, εμφανίζεται πολυδιάστατη και πολυκεντρική διαβλέποντας σε κάθε συνορεύουσα με την Ευρασία περιοχή ευκαιρίες για συνεργασία και για διαμόρφωση εταιρικών σχέσεων.

Το βασικό μέσο για την ισχυροποίηση της Ρωσικής Ομοσπονδίας και για την υλοποίηση των ηγεμονικών βλέψεων του Κρεμλίνου είναι η Ευρασιατική Ένωση, η οποία υπέχει τις προοπτικές ενσωμάτωσης σε αυτή του Οργανισμού Συλλογικής Ασφάλειας. Διαφαίνεται ως ιδιαίτερος πιθανή η αφομοίωση στην υπερεθνική οντότητα του στρατιωτικού αυτού συμφώνου, εφόσον Λευκορωσία, Καζακιστάν, Αρμενία, Κυργιστάν και Τατζικιστάν ταυτίζονται με την ιδιότητα του κράτους – μέλους στη EurAsEC και, σύμφωνα με τις υπάρχουσες ενδείξεις εταίρου στην Ευρασιατική Οικονομική Ένωση, με αυτή του συμμάχου στον CSTO, στον οποίο, όπως και στην ΕΑΕΥ, η Ρωσία υπερέχει και κατέχει την υπεροπλία – μεταξύ άλλων – λόγω των στρατιωτικών της βάσεων. Το μεγάλο έρεισμα του Κρεμλίνου όμως βρίσκεται στην Ασία, στα νοτιοανατολικά της Ρωσικής Ομοσπονδίας και είναι η Κίνα.

Κεφάλαιο 3

Μακροσκοπική Υψηλή Στρατηγική

Ο Χ. Παπασωτηρίου αναφέρει ότι, “από την σκοπιά των μεγάλων δυνάμεων η προώθηση διεθνών θεσμών και ιδεολογιών ευνοϊκών για την εμπέδωση της επιρροής και της ισχύος τους αποτελεί συνήθως κεντρικό στοιχείο της μακροσκοπικής υψηλής τους στρατηγικής”²⁵³. Όπως διαπιστώθηκε, από τα στοιχεία που παρατέθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, η Ευρασιατική Ένωση αποτελεί ένα αναπόσπαστο μέρος της ρωσικής υψηλής στρατηγικής αλλά και μέσο σχεδίασης και εφαρμογής αυτής εν συνόλω, και αυτό επιβεβαιώθηκε λαμβάνοντας υπόψη τις θεωρίες των Hart, Luttwak, και Παπασωτηρίου καθώς και τη θεώρηση των Rosecrance και Stein, οι οποίες επαληθεύτηκαν στην περίπτωση της ΕΑΕΥ και στη σύνδεσή της με τη στρατηγική που χαράσσει η Ρωσία στους τομείς της ενέργειας, των εξωτερικών σχέσεων, της ασφάλειας και της άμυνας. Η Ευρασιατική Ένωση είναι μία θεσμική βάση, η οποία εμπλαισιώνεται από μία πρόσφορη και προσφιλή για το διεθνές σύστημα ιδεολογία και προορίζεται για τη διεύρυνση της οικονομικής και πολιτικής επιρροής της και την αύξηση της ισχύος της στον ανατολικοευρωπαϊκό και κεντροασιατικό γεωγραφικό χώρο. Για τον λόγο αυτό αναφέρεται, ως απαραίτητο συμπλήρωμα της παρούσης έρευνας, η εξέταση της αποτελεσματικότητας και των «αντοχών» της Ευρασιατικής Ένωσης στα πλαίσια των καλούμενων “μακροσκοπικών υψηλών στρατηγικών – ιδεατών τύπων αρχέτυπης στρατηγικής” καθώς και των “κριτηρίων αξιολόγησης της υψηλής στρατηγικής”²⁵⁴.

Σύμφωνα με τον Παπασωτηρίου, οι αρχέτυπες στρατηγικές είναι τέσσερις: α) “Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης – επέκτασης”: Στη στρατηγική αυτή “ο δρων αναπτύσσει τις δικές του δυνάμεις ώστε, είτε να του εξασφαλίζουν την άμυνά του, είτε να του επιτρέπουν να επιβληθεί σε αυτούς που τον απειλούν”. Ωστόσο αποκλειστικός σκοπός δεν είναι “η χρήση ένοπλης βίας” διότι, είναι περισσότερο πιθανή “η απειλή” για χρήση αυτής ένεκα της εξασφάλισης πολιτικών, οικονομικών και άλλων ανταλλαγμάτων. Εν προκειμένω, δεδομένης της εκατέρωθεν αποτρεπτικής ισορροπίας στρατιωτικής ισχύος στην Ανατολική Ευρώπη μεταξύ Ρωσίας και ΝΑΤΟ, τουλάχιστον ως προς τα μη στρατηγικά πυρηνικά όπλα καθώς και της ισχυρής παρουσίας των ρωσικών ενόπλων και συμμαχικών αυτής δυνάμεων στην Κεντρική Ασία, δεν θα εξετασθεί η προοπτική της χρήσης βίας από πλευράς Ρωσίας, παρά μόνον η υπόθεση της στρατιωτικής σε βάρος της απειλής. Αναγωγικά, προσφέρεται η δυνατότητα ανάλυσης της ανάσχεσης – επέκτασης σε οικονομικό και γεωπολιτικό πλαίσιο, που όπως αναφέρεται από τον Hart λειτουργεί σε επίπεδο ανώτερο από αυτό τη “υποστηρικτικής λειτουργίας” της στρατιωτικής ισχύος για την επιδίωξη ενός “μείζονος πολιτικού σκοπού”²⁵⁵. Ο σκοπός όπως παρατηρήθηκε σε προηγούμενα μέρη της παρούσης έρευνας είναι η επανάκαμψη της Ρωσίας στον ευρασιατικό χώρο και η διεκδίκηση ενός

²⁵³ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 15

²⁵⁴ Οι έννοιες αυτές αποτελούν αυτοφυή μεταφορά των όρων που διατυπώνει ο Χ. Παπασωτηρίου στο σύγγραμμά του *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, κεφ. 1: “Θεωρία Υψηλής Στρατηγικής”. Βλ. στο ίδιο, σ. 22 – 23 και 33 – 34.

²⁵⁵ Βλ. στο παρόν, σ. 3

ηγεμονικού από πλευράς της ρόλου για την αυτή γεωγραφική περιοχή. Με την ίδια αντιληπτική προσέγγιση θα επιχειρηθεί η προσαρμογή και εξέταση της Ευρασιατικής Ένωσης στις υπόλοιπες τρεις αρχέτυπες στρατηγικές – ιδεατούς τύπους, οι οποίες, κατά τον Παπασωτηρίου, ορίζονται στις: β) *“Στρατηγική των συμμαχιών: Ο δρων συμμαχεί με άλλες μονάδες που αντιμετωπίζουν μια κοινή απειλή ή έχουν άλλου είδους κοινά συμφέροντα”*. γ) *“Στρατηγική των εξισορροπήσεων: Ο δρών εξουδετερώνει απειλές μέσω ισορροπιών μεταξύ των άλλων μονάδων, ώστε ένας αντίπαλός του να μην είναι σε θέση να συγκεντρώσει τις προσπάθειές του εναντίον του”*. δ) *“Στρατηγική του κατευνασμού: Ο δρων αμβλύνει μία απειλή μέσω παραχωρήσεων, είτε μονομερών είτε αμοιβαίων, αποσκοπώντας, στην πιο φιλόδοξη εκδοχή της στρατηγικής αυτής, να καταλήξει στη συνολική υπέρβαση της αντιπαλότητας”*²⁵⁶.

Επίσης, σύμφωνα με τον Παπασωτηρίου, υφίστανται τα *“κριτήρια αξιολόγησης της υψηλής στρατηγικής”*, τα οποία είναι το απαραίτητο λειτουργικό περιγράμμα των ιδεατών τύπων και απαριθμούνται σε πέντε: α) *“Καταλληλότητα”*, δηλαδή προσαρμοστικότητα της υψηλής στρατηγικής στο *“διεθνές περιβάλλον”* και στις κατάλληλες χωροχρονικές συνθήκες, οι οποίες θα ευνοήσουν την έγκαιρη διάγνωση *“ευκαιριών”* και την αντίστοιχη αξιοποίησή τους σε ένα εναρμονισμένο με τη διεθνή συγκυρία και πρόσφορο των συσχετισμών ισχύος πλαίσιο, που θα επιτρέψει την εξασφάλιση θετικών αποτελεσμάτων κατά την εφαρμογή της. β) *“Εσωτερική συνοχή”*, η οποία αφορά τη σταθερή διασύνδεση και τη διαρκή αλληλεπίδραση μεταξύ των *“επιμέρους δομών”* της υψηλής στρατηγικής. γ) *“Αποδοτικότητα”* ως προς τα *“μέσα προώθησης των πολιτικών σκοπών”* και των κεντρικών στόχων της υψηλής στρατηγικής. δ) *“Συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων”*, ήτοι ανταπόκριση των σκοπών και των προσδοκιών στις *“ικανότητες”* που διαθέτει ο κάθε δρων, δηλαδή το κράτος που εφαρμόζει την υψηλή στρατηγική. Ως παράδειγμα ο Παπασωτηρίου αναφέρει τη στρατηγική υπερεπέκταση των μεγάλων δυνάμεων, πέραν των ορίων των *«αντοχών τους»*, φαινόμενο το οποίο εμφανίζεται διαχρονικά ως *“η αχιλλειος πτέρνα της υψηλής στρατηγικής τους”*. ε) *“Αντοχή σε σφάλματα”*, η οποία είναι συνώνυμη της ικανότητας της ίδιας της υψηλής στρατηγικής να ξεπερνά εμπόδια, λανθασμένες εκτιμήσεις, αρνητικούς συσχετισμούς, ατυχείς συγκυρίες και να *“αναδιπλώνεται”* προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου²⁵⁷.

Εφαρμόζοντας την προοπτική της Ευρασιατικής Ένωσης, δηλαδή της ΕΑΕU μαζί με το CSTO, στους ιδεατούς τύπους εξαγάγονται τα κάτωθι συμπεράσματα: Πρώτον, στον τύπο της στρατηγικής της στρατιωτικής ανάσχεσης – επέκτασης, η Ευρασιατική Ένωση προσλαμβάνεται μέσω και των δύο διαστάσεων. Αφενός μεν δύναται να λειτουργήσει ως ένας *«ανασχετικός δακτύλιος»* που θα προστατεύει τη Ρωσία στον στρατιωτικό τομέα από τις χώρες της Βαλτικής και την Πολωνία, ουσιαστικά δηλαδή από το NATO, μέσω της επικράτειας της Λευκορωσίας και των στρατευμάτων της, ως μία *«πρώτη γραμμή άμυνας»* σε μία πιθανή χερσαία εισβολή, όπως και από μία αεροπορική σε βάρος της επιδρομή, μέσω του ραντάρ ανίχνευσης για την πρόληψη αεροπορικών επιδρομών στην περιοχή του Βόλγα. Η προσάρτηση της Κριμαίας και η ρωσική κυριαρχία πλέον στη Σεβαστούπολη επιτρέπει, επίσης, μεγαλύτερα περιθώρια κατάπλευσης και ελιγμών για το Στόλο της

²⁵⁶ Χ. Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 22 – 23

²⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 33 – 34

Μαύρης Θάλασσας, ώστε να αυξήσει τη δικαιοδοσία αστυνόμευσης και ελέγχου στα θαλάσσια ύδατα, αντιμετωπίζοντας μία επίθεση από το συμμαχικό στόλο. Ο «ανασχετικός δακτύλιος» ασφάλειας και άμυνας της Ρωσίας προκύπτει επίσης και από τις γεωγραφικές θέσεις των συμμάχων της στην Κεντρική Ασία, όπου η Αμπχαζία και η Νότια Οσσετία μπορούν να λειτουργήσουν ως ένα στρατηγικό «προκάλυμμα» σε μία πιθανή εισβολή στη ρωσική επικράτεια από το Νότο, προς την άμυνα του οποίου είναι σε θέση να σπεύσουν η Αρμενία και το Καζακστάν. Το Κυργιστάν, έπειτα από την αποχώρηση της πολεμικής αεροπορίας των ΗΠΑ από το Transit Manas Center και το Τατζικιστάν δύνανται να λειτουργήσουν κατασταλτικά με την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος, να ενισχύσουν τη «σκληρή ισχύ» της Ρωσίας στην περιοχή και παράλληλα, να δημιουργήσουν μαζί με το Καζακστάν μία ζώνη σταθερότητας κατά μήκος της νοτιοανατολικής μεθορίου της .

Αφετέρου, στην αναγωγική διάσταση της στρατηγικής ανάσχεσης – επέκτασης, δηλαδή στον οικονομικό και γεωπολιτικό τομέα, η Ευρασιατική Ένωση προστατεύει τη Ρωσία από τους υπόλοιπους περιφερειακούς ανταγωνιστές της, από την ΕΕ, την Τουρκία, το Αζερμπαϊτζάν και ενδεχομένως την Κίνα²⁵⁸ - σενάριο που φαντάζει ωστόσο εξαιρετικά απίθανο στη δεδομένη χρονική περίοδο για τις σχέσεις των δύο κρατών. Όσον αφορά τη διάσταση της επέκτασης, συμβαίνει το ακριβώς αντίστροφο της ανάσχεσης, δηλαδή η Ρωσία, γεωπολιτικά επαυξάνει την επιρροή της στην ευρωπαϊκή ήπειρο μέσω της Λευκορωσίας, που συνορεύει με τις χώρες της Βαλτικής, την Πολωνία και την Ουκρανία και παράλληλα «ελέγχει» αποτελεσματικότερα την διασυνοριακή κίνηση τόσο από και προς την Κίνα, όσο και τα κράτη της κεντρικής και νότιας Ασίας μέσω του Καζακστάν, του Κυργιστάν και του Τατζικιστάν. Επιπλέον, με όρους αμιγώς οικονομικούς η ρωσική οικονομία μεγεθύνεται, με τα έσοδα από το κοινό δασμολόγιο με την Λευκορωσία και το Καζακστάν να αγγίζουν τα 71.7 δις \$ (2012) και τη Ρωσία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, να εισπράττει θεσμοθετημένα το 87.9% από αυτά, ενώ η Λευκορωσία και το Καζακστάν να λαμβάνουν μόλις το 4.7% και 7.33% αντίστοιχα²⁵⁹. Στο γεωπολιτικό πεδίο η ρωσική ισχύς αυξάνεται μέσω των ενεργειακών αγωγών Nord Stream και South Stream στη Βόρεια και Νότια Ευρώπη αντιστοίχως, ενώ στο επίπεδο της ΕΑΕU το φυσικό κρατικό μονοπώλιο ρυθμίζεται και προστατεύεται ουσιαστικά για την επίτευξη γεωπολιτικών προσδοκιών και την εξασφάλιση ταμειακών εσόδων.

Η στρατηγική των συμμαχιών είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή των όσων περιγράφηκαν ανωτέρω, στη στρατηγική ανάσχεσης – επέκτασης και αναλύθηκαν στο μεγαλύτερο μέρος της παρούσης έρευνας. Η EurAsEC, η CU, ο CES, η ΕΑΕU και ο CSTO, όπου τα μέλη τους σχεδόν ταυτίζονται αποτελούν τη σταθερή συμμαχική δομή της Ρωσίας, η οποία προορίζεται για την τελική συνένωση των θεσμικών οντοτήτων στην Ευρασιατική Ένωση. Συνεπώς η ΕΑΕU εναρμονίζει και εμπλαισιώνει τη συμμαχία της Ρωσίας με τη Λευκορωσία, το Καζακστάν, την Αρμενία, το Κυργιστάν και το Τατζικιστάν και επαληθεύεται πλήρως ως προς τη στοχοθεσία και την εφαρμογή της στρατηγικής των συμμαχιών.

²⁵⁸ A. Frost, "The Collective Security Treaty Organization, the Shanghai Cooperation Organization, and Russia's Strategic Goals in Central Asia", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 7, No. 3, Central Asia – Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2009, σ. 83 – 102

²⁵⁹ Βλ. στο παρόν, σ. 24

Επιπροσθέτως, η στρατηγική των συμμαχιών διαπιστώνεται στο SCO και στη στρατηγική εταιρική σχέση μεταξύ Ρωσίας και Κίνας, όπου η επί μακρόν εμβάθυνση της συνεργασίας αυτής θα μπορούσε να καταστεί και μία εξελικτική διάσταση προς την επέκταση της EAU προς ανατολάς.

Η στρατηγική των εξισορροπήσεων επίσης βρίσκει πεδίο εφαρμογής για την Ευρασιατική Ένωση, αφού η Ρωσία εξισορροπεί τις απώλειες που σημειώνει γεωπολιτικά έπειτα από το τέλος του ψυχρού πολέμου. Παρά το γεγονός ότι οι πρώην κομμουνιστικές και σοβιετικές χώρες της ανατολικής Ευρώπης έχουν ενσωματωθεί στην ΕΕ²⁶⁰ και το NATO, η EAU αποτελεί το θεσμικό οχηματογωγό συγκράτησης των εναπομεινασών κρατών στη ρωσική σφαίρα επιρροής. Την επαύριον της διάρρηξης των σχέσεων συνεργασίας με τις ΗΠΑ και την ΕΕ και της επακόλουθης επιβολής κυρώσεων στη Ρωσία εξαιτίας της Κριμαίας, αναφέρονται οι σχέσεις αλληλεξάρτησης της τελευταίας με την Κίνα, οι οποίες θα μπορούσαν να λειτουργήσουν υποστηρικτικά προς την ευρασιατική ολοκλήρωση και να δημιουργήσουν μία δέσμη συνεργειών των δύο ώστε να ανταγωνισθούν τις ΗΠΑ και την ΕΕ στο διεθνές σύστημα²⁶¹.

Όσον αφορά την στρατηγική του κατευνασμού, θα πρέπει να υπογραμμισθεί ότι από πλευράς Ρωσίας δεν έχει υπάρξει κάποια παραχώρηση ώστε να κατευνάσει τους ανταγωνιστές της, σε σχέση με τις επιφυλάξεις τους για την EAU. Δεδομένου του ότι, ως άλλοτε υπερδύναμη έχει κατανικηθεί και υπερκερασθεί από τις εξελίξεις στον οικονομικό και τεχνολογικό τομέα και οι ΗΠΑ μαζί με την ΕΕ ως εταίρο έχουν σημειώσει αξιοσημείωτα επιτεύγματα έπειτα από τη σταθερότητα που ακολούθησε της πτώσης της ΕΣΣΔ. Η σύγχρονη Ρωσία είναι εκείνη που επιδιώκει την επαναφορά της σε βασικό πόλο του διεθνούς συστήματος και η στρατηγική του κατευνασμού θα είχε περισσότερο ορθολογική εφαρμογή στην περίπτωση παραχωρήσεων προς όφελός της. Ενδεχομένως η Κριμαία να αποτελεί μια τέτοια περίπτωση. Ως προς το σκέλος αποκλειστικά της EAU ωστόσο, μπορεί να γίνει λόγος, αναγωγικά, ότι μία μορφή κατευνασμού εντοπίζεται στο επίπεδο της ρητορικής και των διακηρύξεων της ρωσικής ηγεσίας προς τη διεθνή κοινότητα: Η πίστη στις ατομικές και πολιτικές ελευθερίες, η προάσπιση της πολιτικής δημοκρατίας και η προστασία του κράτους δικαίου σε συνδυασμό με τον σεβασμό της ελεύθερης οικονομίας και των «ανοιχτών αγορών» είναι αδιαπραγμάτευτα χαρακτηριστικά, τα οποία θα πρέπει να πληροί και να προασπίζεται κάθε κρατική και διεθνική οντότητα που φιλοδοξεί να ενταχθεί στους παγκόσμιους θεσμούς και να καταστεί περιφερειακή δύναμη. Προφανώς αυτός είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο ο Putin επικαλείται αυτές τις αξίες και κάνει λόγο για μία Ευρασιατική Ένωση που *θα βασίζεται στην οικουμενική ολοκλήρωση, ως ένα*

²⁶⁰ Η επέκταση της ΕΕ συνεχίζεται προς ανατολάς με την υπογραφή για την συμφωνία σύνδεσης με Γεωργία και Μολδαβία (29/11/2013). «Βιλνιους: Υπογραφές με Μολδαβία-Γεωργία αλλά όχι με Ουκρανία» άρθρο στο euronews 29 Νοεμβρίου 2013 <http://gr.euronews.com/2013/11/29/limited-success-as-eastern-partnership-summit-ends/>

²⁶¹ J. P. Pham, "Beijing's Great Game: Understanding Chinese Strategy in Central Eurasia", American Foreign Policy Interests, The Journal of the National Committee on American Foreign Policy, σ. 53 – 67 Υπό την προοπτική της απόφασης του Πεκίνου για διατάραξη των εμπορικών σχέσεων της με ΗΠΑ και ΕΕ, σενάριο που είναι αμφίβολο. Βλ. σχετικά Y. Kim & F. Indeo, "The new great game in Central Asia post 2014: The US "New Silk Road" strategy and Sino – Russian rivalry", Communist and Post – Communist Studies, vol. 46, Elsevier, 2013, σ. 275 – 286

*ουσιαστικό τμήμα της ευρύτερης Ευρώπης...μιας εναρμονισμένης κοινότητας που θα εκτείνεται από την Λισσαβώνα έως το Βλαδιβοστόκ*²⁶².

Ως προς τα κριτήρια αξιολόγησης της ρωσικής υψηλής στρατηγικής παρατηρείται ότι:

α) Υπάρχει «μερική καταλληλότητα» ως προς τη δημιουργία της EAU, εφόσον αυτή συντελείται εν μέσω όρων απελευθέρωσης των οικονομιών των κρατών – μελών και φιλελευθεροποίησης των αγορών τους, γεγονός το οποίο αποδεικνύεται μέσω της λειτουργίας της Τελωνειακής Ένωσης και του Κοινού Εμπορικού Χώρου καθώς και μέσω της σταδιακής εναρμόνισης της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης με τα ισχύοντα στο διεθνές εμπορικό δίκαιο και στις αποφάσεις του ΠΟΕ. Εκκρεμούν όμως σημαντικά βήματα ολοκλήρωσης αφού η EAEU θα ξεκινήσει να λειτουργεί επίσημα από το 2015. Παρά ταύτα η Ευρασιατική Ένωση προχωρά την εξέλιξή της μέσα σε ένα διεθνές πλαίσιο στο οποίο έχει επικρατήσει η παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση με ισχυρά ωστόσο ερείσματα στις περιφερειακές οικονομικές οντότητες (EE, NAFTA, ASEAN κ.α.), ενώ σε επίπεδο αρχών, ιδεών και αξιών διαφαίνεται πως η Ρωσία αποδέχεται την κρατούσα φιλοσοφία για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, της πολιτικής δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της ελεύθερης αγοράς και του στόχου της γενικής ευημερίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Η τελευταία αυτή διαπίστωση καθίσταται αμφιλεγόμενη έπειτα από τη στάση που επέδειξε το Κρεμλίνο στη δραματική περίπτωση της Ουκρανίας και σε συνδυασμό με τα παραπάνω μπορεί να γίνει λόγος για περιορισμένη ή μερική καταλληλότητα.

β) Η “εσωτερική συνοχή” υπό την έννοια της “αλληλοϋποστήριξης” των “επιμέρους δομών” εξασφαλίζεται με τη συνέργεια της CU και του CES, όπως και των δομών της EurAsEC (Δικαστήριο) σε ότι αφορά το οικονομικό σκέλος, ενώ στον τομέα της ασφάλειας, εν πολλοίς, η EAU εμπλαισιώνεται από τον CSTO δίδοντας και την απαραίτητη πολιτική ώθηση στο ευρασιατικό εγχείρημα.

γ) Η “αποδοτικότητα” όμως, από τη σκοπιά της πλήρωσης των πολιτικών στόχων, είναι επίσης αμφιλεγόμενη. Τόσο πριν από την κρίση της Ουκρανίας, όσο και εκ των υστέρων, πολλοί αναλυτές εκτιμούσαν πως η εν γένει διαχείριση της EAU από το Κρεμλίνο και οι ρωσικές πολιτικές προσδοκίες θα απέβαιναν ανασταλτικές για την περαιτέρω εμβάθυνση της EAEU και εν πάση περιπτώσει, ουδείς εκ των προέδρων Nazarbayev και Lukashenko δεν θα δεχόταν την πολιτική διάσταση της Ένωσης²⁶³. Ειδικότερα έπειτα από την προσάρτηση της Κριμαίας και δεδομένων των ρωσικών μειονοτήτων που κατοικούν σε Καζακστάν και Λευκορωσία εμφανίσθηκαν αρκετές αναλύσεις αλλά και ενδείξεις, που προεξοφλούσαν ακόμη και την αναστολή της υπογραφής της Συνθήκης για την Ευρασιατική Οικονομική

²⁶² V. Putin, «A new integration project for Eurasia: The future in the making», άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα Izvestia, 3 Οκτωβρίου 2011,

²⁶³ Σύμφωνα με συλλογική μελέτη του Konrad Adenauer Stiftung, ο V. Putin αποβλέπει σε μία πολιτική ένωση, δίχως να ισχύει το ίδιο για τους δύο εταίρους του, αφού Nazarbayev και Lukashenko επισημαίνουν την εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία ως προϋποθέσεις συμμετοχής σε ένα εγχείρημα που θα ωφελήσει τις οικονομίες των κρατών, χωρίς να προσβλέπουν άμεσα στην πολιτική ενοποίηση. Βλ. σχετικά: «The Eurasian Union: An integration project under the microscope», KAS International Reports, 2/2014

Ένωση²⁶⁴. Τελικώς η Συνθήκη υπεγράφη και οι δύο πρόεδροι έκαναν κυρίως λόγο για μία “νέα γεωπολιτική πραγματικότητα στον 21^ο αιώνα”, όπως και για μία “οικονομική ένωση που θα αποτελέσει το θεμέλιο για μία μελλοντική στρατιωτική, πολιτική και ανθρωπιστική ενότητα”²⁶⁵.

δ) Ο “συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων”, όπως παραδειγματικά αναφέρεται από τον Παπασωτηρίου η έλλειψη ή η απομείωση των κρατικών ικανοτήτων ως «αχίλλειος πτέρνα», εντοπίζεται στην περίπτωση της Ρωσικής Ομοσπονδίας στον τομέα της εθνικής της οικονομίας. Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο στάδιο της παρούσης²⁶⁶, η υστέρηση της ρωσικής οικονομίας σε μεταρρυθμίσεις τροποποιητικές του παραγωγικού της μοντέλου και η επένδυση των εσόδων από το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο στον δευτερογενή τομέα της οικονομίας και στην ενίσχυση της ρευστότητας των τραπεζών και της αγοράς αποτελούν βασικές πτυχές της ρωσικής οικονομικής πολιτικής, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπισθούν αποφασιστικά διότι, σε άλλη περίπτωση είναι πιθανή η διόγκωση του δημοσίου χρέους μεσοπρόθεσμα και η σημείωση αρνητικών δεικτών ανάπτυξης, ενδεχόμενο που θα θέσει σε κίνδυνο τη συνολική σταθερότητα της ΕΑΕΥ.

ε) Η “αντοχή σε σφάλματα”, εάν ληφθεί ως λάθος η διαχείριση της ουκρανικής κρίσης, φαίνεται προς το παρόν πως αντοχή υπάρχει. Παρά το γεγονός ότι το Κρεμλίνο έχασε έναν πολύτιμο εταίρο στην Ανατολική Ευρώπη, κατόρθωσε τελικά να ανασυνταχθεί και να προχωρήσει την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση παρά τις δυσοίωνες προβλέψεις. Μένει ωστόσο ερωτηματικό το προς ποιά κατεύθυνση θα συνεχίσει την επέκτασή της, έπειτα από την ένταξη του Κυργιστάν και της Αρμενίας και μεσοπρόθεσμα του Τατζικιστάν.

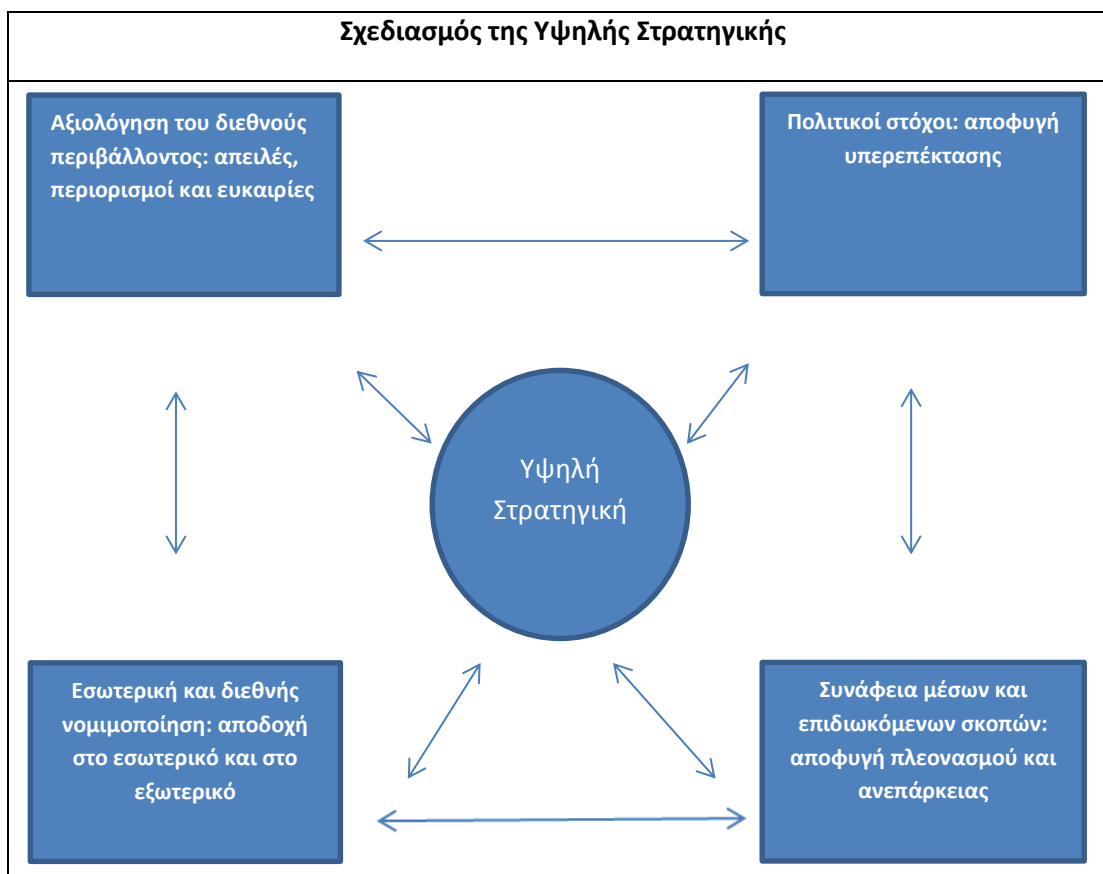
Εκτός των όσων διαπιστώθηκαν μέσω των ιδεατών τύπων και των κριτηρίων αξιολόγησης, η Ευρασιατική Ένωση ως προτεραιότητα και ως κορυφαίο λειτουργικό σύνολο της ρωσικής υψηλής στρατηγικής δύναται επιπλέον να εξετασθεί μέσα σε ένα εγγενές των αρχέτυπων στρατηγικών τυπολογικό πλαίσιο. Οι Α. Platias και C. Koliopoulos έχουν αποδώσει τον σχεδιασμό της υψηλής στρατηγικής ως έναν κεντρικό άξονα γύρω από τον οποίο ενυπάρχουν τέσσερις εννοιολογικοί και εφαρμοστικοί πυλώνες, οι οποίοι βρίσκονται σε λειτουργική αλληλεπίδραση, τόσο μεταξύ τους, όσο και με τον κεντρικό άξονα, συναρθρώνοντας ένα πλέγμα εισρών – εκρών, που έχουν ως απόληξη και ως σημείο

²⁶⁴ Βλ. ενδεικτικά, «Putin's power play jeopardizes Eurasian Union plans», άρθρο στο dw.de, 15 Μαρτίου 2014, <http://www.dw.de/putins-power-play-jeopardizes-urasian-union-plans/a-17493164> « Why Kazakhstan and Belarus are watching Crimea very, very carefully», άρθρο στη washingtonpost.com, 11 Μαρτίου 2014, <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/03/11/why-kazakhstan-and-belarus-are-watching-crimea-very-very-carefully/> «A Eurasian Union No More?», άρθρο στο nationalinterest.org, 23 Απριλίου 2014, <http://nationalinterest.org/feature/eurasian-union-no-more-10296?page=2>

²⁶⁵ «Russia, Belarus, Kazakhstan sign 'epoch' Eurasian Economic Union», άρθρο στο Russia Today, 29 Μαΐου 2014, <http://rt.com/business/162200-russia-bealrus-kazakhstan-union/>

²⁶⁶ Βλ. στο παρόν, υποκ. 2.1

εκκίνησης την υψηλή στρατηγική. Το πρωτοποριακό αυτό «στρατηγικό κύκλωμα» αποτυπώνεται στον κάτωθι πίνακα²⁶⁷:

Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο μέρος της παρούσης εργασίας το διεθνές περιβάλλον χαρακτηρίζεται από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας σε συνθήκες περιφερειακής ολοκλήρωσης και την συν αυτή γεωπολιτική ισχύ. Όσον αφορά τους περιορισμούς και τις απειλές προς τα ρωσικά συμφέροντα, εντοπίζονται στη σταθερή και διαρκή επέκταση της ΕΕ και του NATO προς ανατολάς, στις πρώην κομμουνιστικές χώρες σε ανατολική Ευρώπη και Καύκασο (Eastern Partnership 2009²⁶⁸, PFP), αλλά και στην αμερικανική στρατιωτική υπεροπλία στην κεντρική Ασία. Η Ευρασιατική Ένωση αποτελεί την ανταπόκριση της Ρωσίας στο σημερινό διεθνές σύστημα και προορίζεται σύμφωνα με τον V. Putin για να προαγάγει τις οικονομικές σχέσεις της Μόσχας με άλλα κράτη και οντότητες. Δηλαδή, προσπαθεί να εκμεταλλευθεί, είτε να αξιοποιήσει τις δυνατότητες της διεθνούς ολοκλήρωσης για την οικονομική μεγέθυνση της ρωσικής οικονομίας μέσω της παράλληλης επανεδραίωσης της γεωπολιτικής της επιρροής στα κράτη της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

²⁶⁷ Ο πίνακας αποτελεί την μεταφρασμένη στα ελληνικά μεταφορά της εκ του πρωτοτύπου σχεδίασης των Platias & Koliopoulos. Βλ. A. Platias & C. Koliopoulos, *Thucydides on Strategy*, Eurasia Publications, Athens, 2006, σ. 51 και για πίνακα σ. 52

²⁶⁸ http://eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm

Η πολιτική στοχοθεσία της υψηλής στρατηγικής εκπληρώνεται εν μέσω δύο βασικών προϋποθέσεων. Ως πρώτη προϋπόθεση αναφέρεται από τους Platias και Koliopoulos *“η αποφυγή της υπερεπέκτασης”*, δηλαδή η επέκταση του κράτους ή της οντότητας που εφαρμόζει την στρατηγική σε τέτοιο βαθμό και εύρος, ώστε να μην είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις εδαφικές, πολιτικές και υλικές απαιτήσεις για την διατήρηση όσων έχει επιτύχει. Εν προκειμένω, η Ευρασιατική Ένωση, επειδή βρίσκεται σε «εμβρυακό στάδιο», δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι κινδυνεύει από υπερεπέκταση, αλλά δεν αποκλείεται όμως το ενδεχόμενο της πολιτικής εξάντλησης, σε περίπτωση που δεν βρεθούν τελικά περισσότερα κράτη – μέλη από τα ήδη αναφερθέντα και αναμενόμενα. Υπό αυτή την έννοια οι σχεδιάζοντες τη ρωσική υψηλή στρατηγική θα πρέπει να έχουν υπόψη τους την πιθανότητα της μη ανταπόκρισης των «προσκεκλημένων», από τον Putin, πρώην εταίρων τους και νυν υποψηφίων συμμάχων τους (χώρες CIS), που θα έχει ως συνέπεια την καθολική αποδυνάμωση του ευρασιατικού ενωσιακού εγχειρήματος και τελικά την οριστική αποτυχία του. Ως δεύτερη, επίσης, προϋπόθεση λογίζεται *“η συνάφεια των μέσων και των επιδιωκόμενων σκοπών”*. Τα μέσα που διαθέτει ένα κράτος ως προς την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού θα πρέπει να είναι επαρκή, δίχως, ωστόσο, να σημειώνεται κατασπατάληση πόρων που θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμοι σε άλλους τομείς. Για την Ευρασιατική Ένωση δεν μπορεί, προς το παρόν, να ειπωθεί ότι επικρατεί *“πλεονασμός”* μέσων για την συγκρότησή της, ούτε και *“ανεπάρκεια”* αντίστοιχα. Αν και δεν έχει εκδηλωθεί επίσημο ενδιαφέρον από τα υπόλοιπα κράτη του CIS και του ευρύτερου ευρασιατικού χώρου, θα πρέπει η απροθυμία αυτή να αποδοθεί στους τελικούς σκοπούς των συμμετεχόντων παρά στα μέσα καθ’ αυτά²⁶⁹. Με δεδομένο το ουσιαστικό ξεκίνημα της νέας υπερεθνικής οντότητας από το 2015, αυτό που προέχει για την Ευρασιατική Ένωση είναι η θεσμική, λειτουργική και πολιτική «ωρίμανση», που θα αποφέρει και την απαραίτητη *“νομιμοποίηση”*.

Η «νομιμοποίηση» της Ευρασιατικής Ένωσης στο εξωτερικό εμπερικλείεται στις διακηρύξεις του Putin για μία οικονομική και πολιτική ένωση, η οποία θα προαγάγει την συνεργασία, τη σταθερότητα και την αποτελεσματική συνύπαρξη με άλλα κράτη και διεθνείς οντότητες για την προώθηση του γενικού συμφέροντος. Όροι όπως *“ελευθερία, δημοκρατία, κανόνες της αγοράς και παγκόσμια αειφόρος ανάπτυξη”* εκπλήσσουν και εντυπωσιάζουν όταν υποστηρίζονται από τον ηγέτη μιας χώρας που έχει παράδοση στην δεσποτεία και ένα ηγεμονικό ιστορικό παρελθόν, αλλά αποτελούν ωστόσο τα συνθετικά στοιχεία και χαρακτηριστικά μιας νέας πολιτικής ταυτοδοσίας για ένα κράτος που επιχειρεί την επανάκαμψή του σε ηγετική θέση μέσα στο σημερινό σύστημα της διεθνούς ολοκλήρωσης. Παράλληλα δε, αυτό το οποίο εκπλήσσει ακόμη περισσότερο είναι η υποστήριξη που διαφαίνεται ότι λαμβάνει το όλο εγχείρημα από την κοινή γνώμη τόσο στη Ρωσία, όσο και στις άλλες χώρες. Για το 2013, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρασιατικής Τράπεζας Ανάπτυξης – Eurasian Development Bank, το 73% των Ρώσων είναι υπέρ της Ευρασιατικής Ένωσης και αντίστοιχα το 65% των Καζάχων και το 67% των Λευκορώσων. Σημειωτέα είναι και η αποδοχή της Ευρασιατικής Ένωσης από τις υποψήφιες χώρες αφού υπέρ της τάσσεται το 67% στην Αρμενία, το 72% στο Κυργιστάν, το 75% στο Τατζικιστάν, το 77% στο Ουζμπεκιστάν, ενώ για την Ουκρανία αναφέρεται ότι διάκειται θετικά το 50% των

²⁶⁹ Βλ. αποδοτικότητα προς την πλήρωση των πολιτικών σκοπών, στο παρόν, σ. 81

ερωτηθέντων²⁷⁰. Επειδή ωστόσο το τελευταίο αυτό ποσοστό των Ουκρανών ερωτηθέντων προκαλεί επιφυλάξεις για το δείγμα – τουλάχιστον – της δημοσκόπησης, το οποίο θα έχει αναμφίβολα μεταβληθεί έπειτα από τα τραγικά γεγονότα, που σημάδεψαν την ουκρανική κρίση, θα μπορούσε να γίνει μία αντιπαραβολή των ευρημάτων αυτών με μία παρεμφερή στο περιεχόμενο δημοσκόπηση, η οποία διεξήχθη επίσης το 2013, με ερώτημα το εάν η διάλυση της ΕΣΣΔ ωφέλησε ή έβλαψε τους κατοίκους των πρώην σοβιετικών κρατών. Τα ποσοστά των ερωτηθέντων που θεωρούν ότι η διάλυση τους έβλαψε ήταν: στη Ρωσία 55%, στο Καζακιστάν 25%, στη Λευκορωσία 38%, στην Αρμενία 66%, στο Κυργιστάν 61%, στο Τατζικιστάν 52% και στην Ουκρανία 56%²⁷¹. Κατά συνέπεια η δυναμική μιας νέας ένωσης υπό την ηγεσία της Ρωσίας, αν και εμφανίζει κάποιες θετικές τάσεις, μάλλον θα πρέπει να προβληματίσει όσον αφορά την κατανομή των υπερεθνικών αρμοδιοτήτων, χωρίς αυτό να σημαίνει πως, τουλάχιστον για τη Ρωσία, δεν εξασφαλίζεται η απαραίτητη εσωτερική νομιμοποίηση²⁷².

Από τα ανωτέρω προκύπτει πως, σύμφωνα με το «στρατηγικό κύκλωμα» των Platias και Κολιορούλος, η Ευρασιατική Ένωση είναι η υψηλή στρατηγική της Μόσχας για την αποκατάσταση της ισχύος της στην άλλοτε επικράτεια επιρροής της, αλλά χρειάζεται ωστόσο μεγαλύτερη προσπάθεια για να ανταποκριθεί στο περιεχόμενο και στην πληρότητα των αλληλεπιδράσεων και διεξαρτήσεών της. Συμπερασματικά, η προσαρμογή της ρωσικής υψηλής στρατηγικής στους ιδεατούς τύπους επιβεβαιώνει το αποτέλεσμα της παραχθείσης ανάλυσης. Η Ευρασιατική Ένωση αποτελεί την σύγχρονη υψηλή στρατηγική της Ρωσικής Ομοσπονδίας η οποία βρίσκεται σε αρχικό στάδιο και είναι ημιτελής. Η ημιτέλεια αυτή προκύπτει εξαιτίας της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης, που προκάλεσε την καίρια αποδυνάμωση της Ρωσίας και την εξανάγκασε σε μία εικοσαετή διαδικασία προσαρμογής, προκειμένου να ανασυντάξει την οργάνωσή της και να αναθεωρήσει τη στοχοθεσία της. Όπως αποδεικνύεται από τις μέχρι στιγμής εξελίξεις, η αφύπνισή της σε σχέση με τις καθολικά αποδεκτές και οικουμενικές κρατούσες αρχές και αξίες υπήρξε μάλλον καθυστερημένη, γεγονός που της αποστέρησε τα χρονικά περιθώρια και την δυνατότητα να προσεγγίσει και να εξασφαλίσει συμμαχίες, εταίρους και υποστηρικτές που επέλεξαν το άλλοτε «δυτικό στρατόπεδο», διαρρηγνύοντας δια παντός τους δεσμούς τους με το σοβιετικό και κομμουνιστικό παρελθόν.

²⁷⁰ Eurasian Development Bank, «EDB Integration Barometer», Σεπτέμβριος 2013
http://eabr.org/e/research/centreCIS/projectsandreportsCIS/integration_barometer/index.php?id_16=32346

²⁷¹ N. Esipova & J. Ray, «Former Soviet Countries See More Harm From Breakup: Residents more than twice as likely to say collapse hurt their country», άρθρο στο Gallup World, 19 Δεκεμβρίου 2013
<http://www.gallup.com/poll/166538/former-soviet-countries-harm-breakup.aspx>

²⁷² Διαδοχικές δημοσκοπήσεις στο εσωτερικό της Ρωσίας εμφανίζουν την κοινή γνώμη σε ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ικανοποιημένη από την ηγεσία του V. Putin, ειδικότερα έπειτα από την προσάρτηση της Κριμαίας, η οποία και εκτόξευσε στα ύψη τη δημοτικότητα του Ρώσου προέδρου. Βλ. σχετικά, «Putin's Approval Rating Reaches Six-Year High – Poll», άρθρο στο ria novosti, 15 Μαΐου 2014, <http://en.ria.ru/russia/20140515/189850984/Putins-Approval-Rating-Reaches-Six-Year-High--Poll.html>

Επίλογος:

Η Ευρασιατική Ένωση και η θεωρητική βάση του ευρασιατικού χώρου

Κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας αναφύθηκαν και αναδείχθηκαν διάφορα χαρακτηριστικά και συμπεράσματα για τα αίτια δημιουργίας της Ευρασιατικής Ένωσης, για το οργανικό και λειτουργικό της καθεστώς καθώς και για τις προοπτικές της. Όπως συγκεκριμένα διαπιστώθηκε η EAU είναι ένα σύγχρονο θεσμικό και οργανωτικό σχήμα, το οποίο ανταποκρίνεται στις κρατούσες διεθνείς οικονομικές συνθήκες αλλά και στα πρότυπα της διεθνούς πολιτικής συνεργασίας και ολοκλήρωσης, τα οποία γίνονται αποδεκτά από την παγκόσμια κοινότητα. Οι προοπτικές της είναι πολυδιάστατες, ετερόσημες και αμφιλεγόμενες. Για ένα σημαντικό ποσοστό των αναλυτών του ευρασιατικού εγχειρήματος η EAU προορίζεται για την αύξηση της διαπραγματευτικής ισχύος της Ρωσίας στα πλαίσια του ΠΟΕ, ενώ δύναται να λειτουργήσει υποστηρικτικά στις σχέσεις συνεργασίας της με την ΕΕ. Για άλλους αναλυτές η EAU θα εξυπηρετήσει την παγκόσμια οικονομική σταθερότητα και μέλλει να αναδειχθεί ως ένας από τους τρεις μεγαλύτερους πυλώνες για την παγκόσμια ανάπτυξη εναρμονιζόμενη στο μέλλον με τους άλλους δύο, που είναι οι ΗΠΑ και η ΕΕ, όπως και με την Κίνα και τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας.

Πέραν του οικονομικού πεδίου ανάλυσης σημάνθηκε και η γεωπολιτική διάσταση της EAU, βάσει της οποίας η νέα αυτή οντότητα αποσκοπεί στη διεύρυνση της επιρροής της Ρωσίας στην περιφέρεια της και στην επαύξηση της ισχύος της, ώστε να καταστεί και πάλι μία παγκόσμια δύναμη, που θα αξιοποιήσει τις γεωγραφικές και θεσμικές προσλαμβάνουσες από το αυτοκρατορικό και σοβιετικό της παρελθόν σε συνδυασμό με τις οικονομικές και πολιτικές συνθήκες που ισχύουν στον παρόντα χρόνο. Ο βασικός σκοπός της EAU ωστόσο εντοπίζεται αναμφίλεκτα στην ίδια τη γενεσιουργό και κινητήριο δύναμή της, που είναι η Ρωσική Ομοσπονδία, η σύγχρονη Ρωσία του V. Putin. Από την ανάληψη της προεδρία της χώρας από τον V. Putin, έως και σήμερα, σημειώθηκαν μεγάλες αλλαγές στο εσωτερικό και στο εξωτερικό της άλλοτε υπερδύναμης, που είχε κυριολεκτικά καταρρεύσει και προσπαθούσε να ανασυγκροτηθεί, έπειτα από την αποτυχία του σοβιετικού ονείρου για την παγκόσμια ανατροπή του καπιταλισμού και των δυτικών δυνάμεων, η οποία και σήμανε την τυπική διάλυση της ΕΣΣΔ. Οι αλλαγές αυτές, ωστόσο, οι οποίες είναι ομότροπες με την υψηλή στρατηγική της Μόσχας έχουν την αφετηρική τους βάση στα μέσα περίπου της δεκαετίας του '90, στον επί προεδρίας Yeltsin, σχεδιαστή της εξωτερικής πολιτικής και υπουργό εξωτερικών Y. Primakov, όπου και πραγματοποιήθηκαν, καταρχήν, η σύναψη της Συνθήκης για την Τελωνιακή Ένωση και τον Κοινό Οικονομικό Χώρο (1996) καθώς και η καθίδρυση του Οργανισμού Συνεργασίας της Σαγκάης (Shanghai Five, 1996). Κατά συνέπεια, έκτοτε, εκτός από την αναπροσαρμογή στις σχέσεις με ΕΕ και NATO και τη βελτίωσή τους, όπως και με τις ΗΠΑ, υπήρξε το «πρόπλασμα» για την επικέντρωση των ρωσικών προσπαθειών προς τη δημιουργία ενός «πολυπολικού κόσμου»²⁷³, αλλά

²⁷³ A. Cohen, «Russia's Eurasian Union Could Endanger the Neighborhood and US Interests», άρθρο στο Heritage Foundation – heritage.org, 14 Ιουνίου 2013, <http://www.heritage.org/research/reports/2013/06/russias-eurasian-union-could-endanger-the-neighborhood-and-us-interests>

ουσιαστικά δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας νέας υψηλής στρατηγικής, η οποία θα έστρεφε τον προσανατολισμό τη Ρωσίας προς την Κεντρική Ασία και την Κίνα. Αυτό το «πρόπλασμα» ή ορθότερα το «προοίμιο» της ρωσικής υψηλής στρατηγικής παραδόθηκε στον πρόεδρο Putin και τους συνεργάτες του, οι οποίοι ανέλαβαν να το διαχειρισθούν.

Η μέχρι σήμερα εξέλιξη αποδεικνύει πως το σύστημα Putin δεν διαχειρίστηκε απλώς την παρακαταθήκη του Primakov αλλά την ανέπτυξε, την εμπάθνε και τελικά, πέτυχε, σε συνδυασμό με τις εσωτερικές αλλαγές που ορίστηκαν από το δόγμα εθνικής ασφαλείας²⁷⁴ και την οικονομική ανάκαμψη, τη διαμόρφωση μιας νέας υψηλής στρατηγικής, η οποία απαριθμείται σε έναν στρατιωτικό οργανισμό, τον CSTO, και στις ρωσικές βάσεις στα κράτη – μέλη του, σε μία υπερεθνική οικονομική ένωση, την ΕΑΕU και σε έναν οργανισμό οικονομικής συνεργασίας και ασφάλειας, τον SCO, ο οποίος προσέφερε το κατάλληλο θεσμικό υπόβαθρο για τη δημιουργία μιας συμμαχίας με την αναδυόμενη οικονομική υπερδύναμη του κόσμου, την Κίνα. Η μεγαλύτερη επιτυχία όμως της ρωσικής υψηλής στρατηγικής δεν βρίσκεται τόσο στη συγκρότηση αυτών των οργανισμών, όσο στη διασφάλιση της σύμπτωσης των συμφερόντων των κρατών – μελών τους. Ρωσία, Καζακστάν, Κυργιστάν, Τατζικιστάν είναι οι τέσσερις χώρες που μετέχουν και στους τρεις οργανισμούς, ενώ η Αρμενία και η Λευκορωσία στους δύο πρώτους. Παρατηρείται επομένως ότι, παρά τις περιστασιακές του διαφορές, πλην του Ουζμπεκιστάν, οι «κεντροασιάτες εταίροι» της Μόσχας αποδεικνύονται σε «πιστούς συμμάχους» της, που, μαζί με τη Λευκορωσία και την Αρμενία, παρέχουν στο Κρεμλίνο πολιτική στήριξη και πολιτική δυναμική σχεδόν σε κάθε του επιλογή. Άραγε ποια θα ήταν η εξέλιξη και το πολιτικό μέλλον της Ευρασιατικής Ένωσης, εάν η Κίνα συνδέονταν με μία ειδική εταιρική σχέση μαζί της και με την ΕΑΕU; Η απάντηση θα ήταν σύνθετη και υποθετική, όπως σύνθετο και υποθετικό είναι και το σενάριο της προηγούμενης πρότασης, το οποίο θα περιπλέκονταν περισσότερο εάν λαμβάνονταν υπόψη και η επικέντρωση του Putin στην ιδέα της ενωμένης ευρύτερης Ευρώπης.

Πριν από 110 χρόνια ο Βρετανός γεωγράφος, ακαδημαϊκός και μετέπειτα πολιτικός Sir H. J. Mackinder, στα πλαίσια των μελετών του, συνέλαβε την άκρως σημαντική και ιδιαιτέρως πολύτιμη ιδέα για τη μελέτη της Γεωπολιτικής, αυτή του “Γεωγραφικού Άξονα της Ιστορίας”, ο οποίος αποτελείται από την Heartland (“απολύτως ηπειρωτική ενδοχώρα”) και γύρω του περιστρέφονται δύο γεωγραφικοί “ημι – δακτύλιοι”²⁷⁵. Σύμφωνα με τον Mackinder η Heartland (βλ. χάρτη) ταυτίζεται με την γεωγραφική περιοχή της Ευρασίας και η Ρωσία αποτελεί το αξονικό κράτος, επειδή τα όριά της συμπίπτουν σε μεγάλο βαθμό με αυτή. Η «αξονική σημασία» της Ευρασίας έγκειται κατά τον Mackinder στη δυνατότητα άμυνας που διαθέτει καθώς και στην οικονομική της ανεξαρτησία σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη, έπειτα από την ανακάλυψη του σιδηροδρόμου και τη διευκόλυνση των μεταφορών. Συγκεκριμένα ο Mackinder αναφέρει ότι, η Ρωσία “μπορεί να επιτεθεί προς όλες τις κατευθύνσεις και να προσβληθεί – αντίστοιχα – από παντού εκτός από τα βόρεια”, λόγω του βόρειου παγωμένου ωκεανού, ο οποίος αποτελεί μία γεωφυσική

²⁷⁴ Βλ. στο παρόν, υποκ. 2.2.2: Το δόγμα

²⁷⁵ Οι αποδόσεις των όρων στα ελληνικά αντλούνται από το Χ. Τζ. Μάκιντερ, *Δημοκρατικά Ιδεώδη και Πραγματικότητα & άλλες τρεις εισηγήσεις*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2006, σ. 478

γραμμή άμυνας. Επίσης, αναφέρει ότι από οικονομικής άποψης, στον εμπορικό τομέα, η κατασκευή και λειτουργία των ρωσικών σιδηροδρόμων στην ουσία έχει εξισορροπήσει το κόστος των παραδοσιακά φθηνών θαλάσσιων μεταφορών, αφού η Ρωσία χρειάζεται μόλις μία εμπορική κίνηση, κατά τη μεταφορά δηλαδή των φορτίων με το σιδηρόδρομο, ενώ οι άλλες δυνάμεις χρειάζονται δύο κινήσεις, ήτοι διπλό κόστος μεταφοράς, από την παραγωγή στο λιμάνι και από εκεί στους εμπορικούς προορισμούς. Συνεπώς το κόστος καυσίμου και μεταφοράς είναι το ίδιο τόσο για τη Ρωσία όσο και τις άλλες – ναυτικές – δυνάμεις. Επιπλέον, η Ρωσία, κατά τον Mackinder δεν έχει ανάγκη την εύρεση εμπορικών προορισμών και πρώτων υλών, αφού η έκτασή της είναι *“τόσο αχανής και τα δυνητικά μεγέθη σε πληθυσμό, σιτάρι, βαμβάκι, καύσιμα και μέταλλα ανυπολόγιστα μεγάλα, σε σημείο που είναι αναπόφευκτη η ανάπτυξη ενός πολύ μεγάλου οικονομικού κόσμου, μη προσβάσιμου από το ωκεάνιο εμπόριο”*. Για τον Mackinder ήταν σοφή η αποποίηση της Αλάσκας δεδομένων των ανωτέρω δυνατοτήτων. Τα πλεονεκτήματα αυτά του αξονικού κράτους θα μπορούσαν να το καταστήσουν μία παγκόσμια αυτοκρατορία, εάν αυτό επεκτεινόταν πέραν της Ευρασίας και συμμαχούσε με μία άλλη μεγάλη δύναμη από τον ευρωπαϊκό χώρο όπως η Γερμανία, επιτρέποντάς του να εξασφαλίσει αμέτρητους πόρους. Ανάλογη σημασία θα είχε η σύνδεση αυτού του αξονικού κράτους με την Κίνα αφού, *“ακόμα και αν κάποιο άλλο κράτος καταλάμβανε αυτή την περιοχή τίποτα δεν θα άλλαζε... Ακόμη και αν η Ιαπωνία εξόπλιζε τους Κινέζους για να καταλάβουν τη Ρωσία θα προσετίθετο ένα ακόμη ωκεάνιο μέτωπο στις υπάρχουσες υποδομές αυτής της μεγάλης ηπείρου”*²⁷⁶.

Χάρτης της Heartland

Πηγή: Global Research²⁷⁷

Η ανωτέρω θεωρία του Mackinder αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για την κατανόηση των συνθηκών που πρέπει να διαθέτει ένα κράτος, ώστε να καταστεί υπερδύναμη, που είναι η γεωγραφική ασφάλεια και η οικονομική ανεξαρτησία καθώς και οι κατάλληλοι των σύμμαχοι, ενώ για να δημιουργηθεί μία παγκόσμια αυτοκρατορία χρειάζονται όλα τα παραπάνω και κυρίως η αξονική γεωγραφική θέση την οποία κατέχει η Ρωσία ελέγχοντας

²⁷⁶ H. J. Mackinder, The Geographical Pivot of History, The Geographical Journal, Vol. 23, No. 4, Απρίλιος 1904, σ. 421 – 437

²⁷⁷ <http://www.globalresearch.ca/europe-and-america-sharing-the-spoils-of-war/6423?print=1>

το μεγαλύτερο τμήμα της Ευρασίας και μαζί με τους σημερινούς της συμμάχους, που προαναφέρθηκαν αρκετές φορές, το ελέγχει πλέον σχεδόν ολοκληρωτικά.

Παρά το γεγονός ότι παρήλθε περισσότερο από ένας αιώνας και η εκτίμηση αυτή του Mackinder δεν επαληθεύθηκε ποτέ, δεν σημαίνει απαρέγκλιτα ότι δεν έχει και εφαρμοστική βάση. Θα πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι, θεωρία αυτή, με βάση τα δεδομένα της εποχής της, δεν συμπεριλαμβάνει τους σημερινούς επιστημονικούς και τεχνολογικούς παράγοντες, που είναι καθοριστικοί για την διασφάλιση της «υπερδυναμίας» και της «αξονικότητας» ενός κράτους. Πιθανότατα, εάν ο μεγάλος αυτός ακαδημαϊκός ζούσε σήμερα και είχε τη δυνατότητα να αναθεωρήσει τη μελέτη του θα το έκανε, ενδεχομένως, δεικνύοντας άλλο κράτος ως αξονικό. Η ανακάλυψη της ατομικής βόμβας, η εξέλιξη της τεχνολογίας και των οπλικών συστημάτων, η ανάπτυξη της οικονομίας και η συνθετότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος έχει αλλάξει άρδην τα γεωγραφικά, τεχνολογικά και πλουτοπαραγωγικά δεδομένα της εποχής, με τα οποία ο Mackinder εκπόνησε τη θεωρία του. Εντούτοις, θα πρέπει να προστεθεί ότι, ποτέ μέχρι σήμερα η Ρωσία δεν συμμάχησε ή ορθότερα δεν ενώθηκε με ένα μεγάλο ηπειρωτικό ευρωπαϊκό κράτος ή με την Κίνα. Ακόμη όμως και σε αυτή την περίπτωση, σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, η στρατιωτική υπερδύναμη των ΗΠΑ με τη γεωγραφική της θέση και τις στρατηγικές της βάσεις ανά τον κόσμο είναι εξαιρετικά πιθανό, πως θα μπορούσε να αποτρέψει έναν ανάλογο σχεδιασμό, ο οποίος θα αποσκοπούσε στη δημιουργία μιας παγκόσμιας αυτοκρατορίας από το αξονικό κράτος και τον σύμμαχό του. Αυτό όμως το δεδομένο δεν συνεπάγεται ότι αναιρεί και τη θεωρία του Mackinder. Αντιθέτως πρόκειται για μία ρηξικέλευθη ανάλυση, η οποία καθίσταται μοναδική διότι ερμηνεύει και εξηγεί σε μεγάλο βαθμό τη σύγχρονη, σύνθετη και πολυκεντρική υψηλή στρατηγική της Ρωσίας, που έχει την Ευρασιατική Ένωση στον πυρήνα της.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Dugin A., *Η Τέταρτη Πολιτική Θεωρία*, εκδ. Έσοπτρον, Αθήνα, 2013

Μάκιντερ Χ. Τζ., *Δημοκρατικά Ιδεώδη και Πραγματικότητα & άλλες τρεις εισηγήσεις*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2006

Mearsheimer J., *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011

Morgenthau H., *Επιστήμη και Πολιτική της Ισχύος*, εκδ. Τουρίκη, Αθήνα, 2011

Παπασωτηρίου Χ., *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011

Waltz K., *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σ. 66

Ξενόγλωσση

Agreement on a Customs Union and a Common Economic Zone, 1996,
http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/acucez/trt_acucez.pdf

Agreement on Partnership and Cooperation Between European Communities and their Member States and the Russian Federation, 1997,
<http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTranslId=643>

Arakelyan M. & Nestmann T., “Deutsche Bank Research: Russia’s quasi – sovereign debt”, Deutsche Bank, 2011

Aris S., “The Shanghai Cooperation Organisation: Tackling the Three Evils. A Regional Response to Non – Security Challenges or an Anti – Western Bloc?”, *Europe Asia Studies*, Routledge, Vol. 61, No. 3, Μάιος 2009, σ. 457 – 482

Boland J., «Learning from the Shanghai Cooperation Organization's Peace Mission-2010 Exercise», άρθρο δημοσιευμένο στο brookings.edu, 29 Οκτωβρίου 2010,
<http://www.brookings.edu/research/opinions/2010/10/29-asia-war-games-boland>

British Petroleum, «BP Statistical Review of World Energy», Ιούνιος 2013

Bruno A., «Russian Financial System Falling Behind», άρθρο στο Geopolitical Monitor, 2 Μαΐου 2012, <http://www.geopoliticalmonitor.com/russia-banking-and-financial-systems-4671>

Burchill, Linklater, Devetak, Donnelly, Paterson, Smit, True, *Theories of International Relations*, Palgrave Macmillan, 2005

Cabestan P. J., "The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction: One Bed, Different Dreams?", *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, University of California, JSTOR, Μάιος – Ιούνιος 2013, σ. 423 – 435

Carlsson M., Norberg J., Westerlund F., "The Military Capability of Russia's Armed Forces in 2013", στο J. Hedenskog & C. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 23 – 70

Carroll J., «Russia's Oil Lead Challenged as Taxes Strangle Drilling», άρθρο δημοσιευμένο στο Bloomberg, 5 Μαρτίου 2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-03-05/russia-s-oil-lead-challenged-as-taxes-strangle-drilling.html>

Charter of the Collective Security Treaty Organization, 2002, http://www.ieee.es/Galerias/fichero/Varios/2002_Carta_de_la_OTSC.pdf

Charter of the Shanghai Cooperation Organization, 2002, <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=69>

Charter of the United Nations and the Statute of the International Court of Justice, UN, San Francisco, 1945

Cohen A., «Russia's Eurasian Union Could Endanger the Neighborhood and US Interests», άρθρο στο Heritage Foundation – heritage.org, 14 Ιουνίου 2013, <http://www.heritage.org/research/reports/2013/06/russias-eurasian-union-could-endanger-the-neighborhood-and-us-interests>

(The) Constitution of the Russian Federation

De Haas M., "Putin's Security Policy in the Past, Present and Future", *Baltic Defence Review*, Vol. 2, No. 12, 2004, σ. 39 – 59

De Haas M., "Russia's Military Doctrine Development", στο S. J. Blank, *Russian Military Politics and Russia's 2010 Defence Doctrine*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2011, σ. 1 – 63

Doyle M., "Kant Liberal Legacies and Foreign Affairs", Part I, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No 3, 1983, σ. 226 – 238

ECFIN, "Country Focus", vol. 5, Issue 1, 2012

Elsuwege V. P., "Towards a Modernization of EU – Russia Relations ? ", CEURUS, Ιούνιος 2012

Eurasian Development Bank, «EDB Integration Barometer», Σεπτέμβριος 2013
http://eabr.org/e/research/centreCIS/projectsandreportsCIS/integration_barometer/index.php?id_16=32346

Eurasian Economic Commission, *Eurasian Economic Integration*, EAEU, Library of Eurasian Integration, 2014

Esipova N., & Ray J., «Former Soviet Countries See More Harm From Breakup: Residents more than twice as likely to say collapse hurt their country», άρθρο στο Gallup World, 19 Δεκεμβρίου 2013, <http://www.gallup.com/poll/166538/former-soviet-countries-harm-breakup.aspx>

Facon I., "Moscow's Global Foreign and Security Strategy: Does the Shanghai Cooperation Organization Meet Russian Interests?", *Asian Survey*, Vol. 53, No. 3, University of California Press, JSTOR, Μάιος – Ιούνιος 2013, σ. 461 – 483

FDI Intelligence, «The Fdi Report 2012», *Financial Times Business*, 2012

Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation, 1997,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_25468.htm

Frost A., "The Collective Security Treaty Organization, the Shanghai Cooperation Organization, and Russia's Strategic Goals in Central Asia", *China and Eurasia Forum Quarterly*, Vol. 7, No. 3, Central Asia – Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2009, σ. 83 – 102

Gazprom, «Southern Corridor», 2012,
<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>

Gazprom, «Gazprom launches Yamal megaproject», άρθρο στον ιστότοπο της Gazprom 1 Ιανουαρίου 2009, <http://gazprom.com/eng/news/2008/12/32740.shtml>

Gilpin R., *Global Political Economy*, Princeton University Press, New Jersey, 2001

Goldman, Marshall L., "Petrostate": *Putin, Power and the New Russia*, Oxford University Press, 2008

Guang P., "The Astana Summit. A New Stage in the Development of the Shanghai Cooperation Organization ", Springer, 22 Νοεμβρίου 2005, σ. 501 – 506

Hart L., *Strategy*, Meridian Books, London, 1991

Hart L., *Strategy of Indirect Approach*, Faber and Faber, London, 1941

- Heikka H., "The Evolution of Russian Grand Strategy – Implications for Europe's North", Pölis University of Birmingham, 2000
- Hurrell A. , "Explaining the resurgence of regionalism in world politics", *Review of International Studies*, Vol. 21, No. 4, Οκτώβριος 1995, British International Studies Association 1995, σ. 331-358
- Hurrell A. , *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*, Oxford University Press, 2007, σ. 104 – 117
- Integration Committee Secretariat of the EurAsEC, *EurAsEC Today – 2013*, EurAsEC, 21 Δεκεμβρίου 2012
- Jackson N., "Trans – Regional Security Organisations and Statist Multilateralism in Eurasia", *Europe – Asia Studies*, Vol. 66, No. 2, Routledge, 17 Ιανουαρίου 2014, σ. 181 – 203
- Jervis R., *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, New Jersey, 1976
- Katzenstein P., "Regionalism in Comparative Perspective", *Cooperation and Conflict*, Vol. 31, No. 2, Ιούνιος 1996, Sage Journals, σ. 123-159
- Keohane R., "Governance in a Partial Globalized World", D. Held & A. Mc Grew, *Governing Globalization*, Polity Press, USA, 2002, σ. 325 – 344
- Kim Y. & Indeo F., " The new great game in Central Asia post 2014: The US "New Silk Road" strategy and Sino – Russian rivalry", *Communist and Post – Communist Studies*, vol. 46, Elsevier, 2013, σ. 275 – 286
- Kipp J., "Russian Military Doctrine", στο S. J. Blank, *Russian Military Politics and Russia's 2010 Defence Doctrine*, Strategic Studies Institute, US Army War College, 2011, σ. 63 – 152
- Konrad Adenauer Stiftung «The Eurasian Union: An integration project under the microscope», KAS International Reports, 2/2014
- Konstadyan A., «Russia takes on the banking system», άρθρο στο World Finance, 4 Σεπτεμβρίου 2012, <http://www.worldfinance.com/banking/russia-takes-on-the-banking-system>
- Krasner S., *Sovereignty: Organized Hypocrisy*, Princeton University Press, New Jersey, 1999
- Kristensen H., " Non – Strategic Nuclear Weapons", Special Report, No. 3, FAS, Μάιος 2012

Lebow N. R., "Classical Realism", στο Dunne, Kurki, Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (third Edition), Oxford University Press, 2013, σ. 59 – 74

Luttwak E., *Strategy: The Logic of War and Peace*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London, 1987

Mackinder J. H., The Geographical Pivot of History, *The Geographical Journal*, Vol. 23, No. 4, Απρίλιος 1904, σ. 421 – 437

Makarychev A. & Sergunin A., "Russian Military Reform: Institutional, Political and Security Implications", *Defence & Security Analysis*, Vol. 29, No. 4, Routledge, Οκτώβριος 2013, σ. 356 – 364

Mason J. & Kelly L., «US, EU to Work together on tougher Russia sanctions» άρθρο στο Reuters, 26 Μαρτίου 2014, <http://www.reuters.com/article/2014/03/26/us-ukraine-crisis-idUSBREA2POVB20140326>

Miller A., «Gas Market Integration: For a Sustainable Global Growth», (παρουσίαση) 25th World Gas Conference Kuala Lumpur, 2012

Ministry of Finance of the Russian Federation, Public Debt Management Policy of the Russian Federation for 2013-2015, 2012

Ministry of Finance of the Russian Federation, Απόφαση OK 024 – 95/5-2001, Επικαιροποιημένη έκδοση: Special Economic Zones in the Russian Federation, Μάρτιος 2012

Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, White Document on Violation of Human Rights and the Rule of Law in Ukraine (November 2013 – March 2014), 5 Μαΐου 2014

Mitrany D., *A Working Peace System*, Oxford University Press, London, 1944

Morgenthau H. , *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (fifth edition), Alfred Knopf, New York, 1978

Nord Stream, «Nord Stream's Twin Pipelines: Part of the Long-Term Solution for Europe's Energy Security», Νοέμβριος 2013

Nye S. J., *International Regionalism*, Little, Brown and Company, Boston, 1968

Nye S. J jr., «Toward a Liberal Realist Policy: A memo for the next president», άρθρο δημοσιευμένο στο περιοδικό Harvard Magazine, Μάρτιος 2008

Nuriyev E., «Putin's plan for Russia's Neighbors – A Eurasian Union», άρθρο στο [opendemocracy.net](http://www.opendemocracy.net), 19 Μαρτίου 2012, <http://www.opendemocracy.net/od->

[russia/elkhan-nuriyev/putin%E2%80%99s-plan-for-russia%E2%80%99s-neighbours- Eurasian-union](http://www.oecd.org/russia/elkhan-nuriyev/putin%E2%80%99s-plan-for-russia%E2%80%99s-neighbours- Eurasian-union)

OECD Economic Surveys, *Russian Federation 2013*, OECD, 2014

Persson G., "Russian History – A Matter of National Security", RUFBS Briefing No. 19, FOI, Αύγουστος 2013

Persson G., "Security Policy and Military Strategic Thinking", στο J. Hedenskog & C. V. Pallin, *Russian Military Capability in a Ten – Year Perspective – 2013*, FOI, 2013, σ. 71 – 88

Pham P. J., "Beijing's Great Game: Understanding Chinese Strategy in Central Eurasia", *American Foreign Policy Interests, The Journal of the National Committee on American Foreign Policy*, Vol. 28, No. 1, 2006, σ. 53 – 67

Platias A. & Koliopoulos C., *Thucydides on Strategy*, Eurasia Publications, Athens, 2006

(The) President of Russia, Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation, 25 Απριλίου 2005,
http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2005/04/25/2031_type70029type82912_87086.shtml

(The) President of Russia, «Dmitry Medvedev signed Federal Law *On Ratification of the Protocol on Amending the Charter of the Collective Security Treaty Organisation of October 7, 2002*», 1 Μαρτίου 2012, <http://eng.kremlin.ru/news/3497>

(The) President of Russia, «Meeting in defence procurement», President's Speeches, 14 Μαΐου 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/7182>

(The) President of Russia, «Press statement following the Supreme Eurasian Economic Council meeting», News, 24 Δεκεμβρίου 2013,
<http://eng.kremlin.ru/transcripts/6443>

(The) President of Russia, «Russia and China have signed a major gas supply contract», 21 Μαΐου 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/7211>

(The) President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2000, 28 Ιουνίου 2000, ανεπίσημη μετάφραση στο
<https://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

(The) President of Russia, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2008, 12 Ιουλίου 2008,
<http://archive.kremlin.ru/eng/text/docs/2008/07/204750.shtml>

(The) President of the Russian Federation, The Foreign Policy Concept of the Russian Federation 2013, 12 Φεβρουαρίου 2013, <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/869c9d2b87ad8014c32575d9002b1c38!OpenDocument>

(The) President of Russia, «Treaty on Eurasian Economic Union signed», News, 29 Μαΐου 2014, <http://eng.kremlin.ru/news/22399>

Putin V., «A new integration project for Eurasia: The future in the making», άρθρο δημοσιευμένο στην εφημερίδα Izvestia, 3 Οκτωβρίου 2011

Rozanov A., & Dovgan F. E., *Collective Security Treaty Organisation*, The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva – Minsk, 2010

Rosecrance R. & Stein A., *The Domestic Bases of Grand Strategy*, Cornell University Press, New York, 1993

Russett B., “Liberalism”, στο Dunne, Kurki, Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (third Edition), Oxford University Press, 2013, σ. 97 – 108

Russian Central Bank, Banking Supervision Report, 2011

Security Council of the Russian Federation, Military Doctrine of the Russian Federation 2000, 22 Απριλίου 2000, ανεπίσημη μετάφραση στο <http://igcc.ucsd.edu/assets/001/502378.pdf>

Security Council of the Russian Federation, Military Doctrine of the Russian Federation 2010, 5 Φεβρουαρίου 2010, ανεπίσημη μετάφραση στο http://carnegieendowment.org/files/2010russia_military_doctrine.pdf

Security Council of the Russian Federation, National Security Concept of the Russian Federation 2000, 10 Ιανουαρίου 2000, <http://www.mid.ru/bdomp/ns-osndoc.nsf/1e5f0de28fe77fdcc32575d900298676/36aba64ac09f737fc32575d9002b bf31!OpenDocument>

Security Council of the Russian Federation, National Security Concept of the Russian Federation 2009, 12 Μαΐου 2009, ανεπίσημη μετάφραση στο <http://rustrans.wikidot.com/russia-s-national-security-strategy-to-2020>

Shumylo – Tapiola, “The Eurasian Union: Friend or Foe of the EU?”, The Carnegie Papers 10/2012

Simmon J. & Kay S., “European Security and Beyond? ”, R. Tiersky, *Europe Today, National Politics, European Integration and European Security*, Rowman & Littlefield Publishers Inc., Oxford, 2004, σ. 89 – 118

Sokov N., "Tactical Nuclear Weapons", στο James Martin Center for Nonproliferation Studies (CNS), *Four Emerging Issues in Arms Control, Disarmament, and Nonproliferation*, Monterey Institute of International Studies (MIIS), US, 2009

Song W., "Interests, Power and China's Difficult Game in the Shanghai Cooperation Organization (SCO)", *Journal of Contemporary China*, Vol. 23, No. 85, Routledge, 27 Ιουλίου 2014, σ. 85 – 101

Sterling – Folker J., "Neoliberalism", στο Dunne, Kurki, Smith, *International Relations Theories: Discipline and Diversity* (third Edition), Oxford University Press, 2013, σ. 114 – 130

Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Limitation of anti – Ballistic Missile Systems, 1972,
<http://www.state.gov/www/global/arms/treaties/abm/abm2.html>

Treaty on the Establishment of the Eurasian Economic Community, 2000,
<http://www.wipo.int/wipolex/en/profile.jsp?code=EURASEC>

Treaty on the Non – Proliferation of Nuclear Weapons, 1970,
http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/pdf/NPTEnglish_Text.pdf

Voloshin G., «Russia's Eurasian Union: A Bid for Hegemony? », άρθρο στο geopoliticalmonitor.com, 24 Σεπτεμβρίου 2014,
<http://www.geopoliticalmonitor.com/russias-urasian-union-a-bid-for-hegemony-4730/>

Waltz K. , "Structural Realism after the Cold War", *International Security*, Vol. 25, No 1, 2000

Woolf A., "U.S. Strategic Nuclear Forces: Background, Developments, and Issues", Congressional Research Service of the US, Οκτώβριος 2013

Yengeniévich – Meshcheryakov K., " Central Asian Integration and Russian Foreign Policy", *Middle – East Journal of Scientific Research*, Vol. 21, No. 1, 2014, σ. 66 -70

Yengeniévich – Meshcheryakov K., " Russia's Central Asian Alliances: The Real Deal?", *World Applied Sciences Journal*, Vol. 30, No. 12, 2014, σ. 1781 – 1783

Zamanskaya Y., «Putin's Eurasian Union: Mutually Beneficial Enterprise, Not a Hegemonic Venture», άρθρο στο voice of russia.com , 13 Δεκεμβρίου 2012,
http://voiceofrussia.com/2012_12_13/Putin-s-Eurasian-Union-mutually-beneficial-enterprise-not-a-hegemonic-venture/

Δημοσιεύματα και πηγές στον ηλεκτρονικό τύπο

Agreements with Russia

<http://ec.europa.eu/world/agreements/searchByCountryAndContinent.do?countryId=3853&countryName=Russia>

«Armenia official: Delay in Eurasian Union accession not caused by any pressure», άρθρο στο News Armenia, 30 Μαΐου 2014, <http://news.am/eng/news/211885.html>

«Βίλνιους: Υπογραφές με Μολδαβία-Γεωργία αλλά όχι με Ουκρανία» άρθρο στο euronews 29 Νοεμβρίου 2013 <http://gr.euronews.com/2013/11/29/limited-success-as-eastern-partnership-summit-ends/>

«(The) Business Council of the Shanghai Cooperation Organization», SCO, 16/3/2019, <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=52>

« A Eurasian Union No More?», άρθρο στο nationalinterest.org, 23 Απριλίου 2014, <http://nationalinterest.org/feature/eurasian-union-no-more-10296?page=2>

“National Wealth Fund, Reserve Fund” στο <http://www.minfin.ru/en/>

«One small step for Russia, one giant leap for Eurasian Union», άρθρο στο Russia Today, 18 Νοεμβρίου 2011 <http://rt.com/politics/russia-kazakhstan-belarus-eurasian-union-647/>

«NATO-Russia Relations: A New Quality», Declaration by Heads of State and Government of NATO Member States and the Russian Federation, NATO, 28 Μαΐου 2002, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_19572.htm

«Putin's Approval Rating Reaches Six-Year High – Poll», άρθρο στο ria novosti, 15 Μαΐου 2014, <http://en.ria.ru/russia/20140515/189850984/Putins-Approval-Rating-Reaches-Six-Year-High--Poll.html>

«Putin's power play jeopardizes Eurasian Union plans», άρθρο στο dw.de, 15 Μαρτίου 2014, <http://www.dw.de/putins-power-play-jeopardizes-eurasian-union-plans/a-17493164>

«Putin signs Federal Budget for 2014 – 2016», άρθρο στο Ria Novosti, 2 Δεκεμβρίου 2013, <http://en.ria.ru/business/20131202/185222691/Putin-Signs-Federal-Budget-for-2014-16.html>

«Russia, Belarus, Kazakhstan sign 'epoch' Eurasian Economic Union», άρθρο στο Russia Today, 29 Μαΐου 2014, <http://rt.com/business/162200-russia-belarus-kazakhstan-union/>

«Russia's Economy and the World Trade Organization: A chance to get down business», άρθρο στο Economist, 14 Ιουλίου 2012, <http://www.economist.com/node/21558577>

«SCO Bank Consortium», SCO, 26/3/2014, <http://www.sectSCO.org/EN123/show.asp?id=514>

«Serzh Sargsyan offers to sign Armenia's accession to Eurasian Economic Union till June 15», άρθρο στο News Armenia, 29 Μαΐου 2014, <http://news.am/eng/news/211619.html>

«Transit Center at Manas hosts transfer ceremony» στο Transit Center at Manas, 3 Ιουνίου 2014, <http://www.manas.afcent.af.mil/news/story.asp?id=123413098>

«UN Security Council action on Crimea referendum blocked», UN News Center, 15 Μαρτίου 2014, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=47362&Cr=Ukraine&Cr1=#.UyWTGlyTtqM>

«Uzbekistan Suspends Its Membership in CSTO», The Gazette of Central Asia, 29 Ιούνιος 2012, <http://www.satrapia.com/news/article/uzbekistan-suspends-its-membership-in-csto/>

« Why Kazakhstan and Belarus are watching Crimea very, very carefully», άρθρο στη washingtonpost.com, 11 Μαρτίου 2014, <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2014/03/11/why-kazakhstan-and-belarus-are-watching-crimea-very-very-carefully/>

Διαδικτυακοί τόποι

www.bp.com/en/global/corporate/about-bp/energy-economics/energy-outlook/country-and-regional-insights/russia-insights.html

www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/

www.cisstat.com/eng/

eng.kremlin.ru/

eng.mil.ru/en/

eeas.europa.eu/

eeas.europa.eu/eastern/index_en.htm

www.eia.gov/

europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/

europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/

www.eurasiancommission.org/en/

www.evrazes.com/docs/base

www.gazprom.com

www.globalresearch.ca/europe-and-america-sharing-the-spoils-of-war/

guam-organization.org/en/node

www.nato.int/

www.nato-russia-council.info/

www.nti.org/treaties-and-regimes/treaty-limitation-anti-ballistic-missile-systems-abm-treaty/

www.odkb.gov.ru/start/index_aengl.htm

OECD, Economic outlook 94 projections,

<http://www.oecd.org/russia/modernizingrussiainachallengingglobalenvironment.htm>

www.rosneft.com

www.sectSCO.org

www.sinkiang.gov.cn/investment/index.htm

www.transparency.org/country#RUS

www.tsouz.ru

www.worldbank.org/en/country/russia/

